

BURSA BASININDA DEMOKRAT PARTİ

(1950- 1960)

Bilgehan DOĞAN

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2016

BURSA BASININDA DEMOKRAT PARTİ
(1950-1960)

Bilgehan DOĞAN

T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı
Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir
2016

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bilgehan Doğan tarafından hazırlanan BURSA BASININDA DEMOKRAT PARTİ (1950-1960) başlıklı bu çalışma (Savunma Sınavı Tarihi) tarihinde Eskişehir Osmangazi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı/ Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

(Danışman)

Üye

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

ONAY

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Bilgehan DOĞAN

ÖZET

BURSA BASININDA DEMOKRAT PARTİ (1950-1960)

DOĞAN, Bilgehan

Yüksek Lisans-2016

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mesut Erşan

Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili siyasi hayata geçiş süreci 17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile başlamış, 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla devam etmiş ancak yaşanan gelişmeler üzerine bu süreç kesintiye uğramıştı.

II. Dünya Savaşı'nın sonunda dünya'da yaşanan gelişmeler ve tek partili sistemlerin savaşı kaybetmesi ve demokrasiyle yönetilen devletlerin savaşı kazanması konjonktürel olarak Türkiye'yi de etkilemiş ve 18 Temmuz 1945 yılında kurulan Milli Kalkınma Partisi ile yeniden çok partili siyasi süreç başlamıştır. 7 Ocak 1946'da kurulan Demokrat Parti ise bu sürecin asıl taşıyıcı unsuru olup; dört yıl sonra yapılan seçimlerde (14 Mayıs 1950'de) 27 yıllık tek parti dönemini sona erdirerek Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk defa serbest seçimle iktidarı kazanan Türk siyasi partisi olması özelliği ile döneme damgasını vurmuştur. Hiç şüphesiz bu sürecin ortaya çıkmasında, kamuoyu tarafından takip edilmesinde halk iradesinin yönetime yansımada basın faaliyetlerinin önemli bir rolü olmuştur.

Bu araştırmada; 1950-1960 yılları arasında Türkiye'de iktidarda bulunan Demokrat Parti'nin siyasi politikaları ve Bursa basınındaki yansımaları ele alınmıştır. Araştırmada Bursa'da çıkan yerel gazeteler taranarak incelenmiş ve on yıllık süreç içerisinde Türkiye'de çok partili siyasi hayatın getirdiği değişimler gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adnan Menderes, Bursa, Bursa Basını, Celal Bayar, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti.

ABSTRACT

DEMOCRATIC PARTY IN BURSA PRESS (1950-1960)

DOĞAN, Bilgehan
Master's Degree-2016
Department of History

Adviser: Associate Professor Mesut Erşan

The transition for multi-party system in the Republic of Turkey started with the establishment of the Progressive Republican Party on November 17, 1924 and continued with the Free Republican Party in 1930, but this process was interrupted due to the certain events occurred.

The worldwide changes occurred at the end of the World War II, the end of single party systems, and the democratic regimes winning the war impacted Turkey; therefore, multiple party systems started again with the establishment of the National Development Party on July 18, 1945. The Democratic Party established on January 7th, 1946 was the main component of this process and it became the first political party that won the elections in the Republic of Turkey when the elections occurred four years after it was established (May 14, 1950). Undoubtedly, the press actions played an important role in the occurrence of these events, as well as the helping public follow them.

In this study, the political actions taken by the Democratic Party between the years of 1950-1960 and how these actions were reflected in Bursa press. In the study, the local newspapers in Bursa were reviewed and the changes occurred due to the multiple part system in Turkey during this ten year period.

Key Words: Adnan Menderes, Bursa, Bursa Press, Celal Bayar, Republican People's Party, Democratic Party.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
EKLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ ŞEF DÖNEMİ VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ

1.1. MİLLİ ŞEF DÖNEMİ	5
1.2. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞİN SEBEPLERİ.....	6
1.2.1. Dış Sebepler	6
1.2.2. İç Sebepler	8
1.2.3. Muhalefetin Doğuşu	11
1.2.4. Dörtlü Takrir	13
1.3. TÜRKİYE SİYASETİNDE ÇOK PARTİLİ SİSTEM	16
1.3.1. Milli Kalkınma Partisi	16
1.3.2. Demokrat Partinin Kuruluşu.....	18
1.3.3. Demokrat Parti Tabanı.....	22
1.3.4. 1946 Belediye Seçimleri.....	24
1.3.5. 1946 Erken Genel Seçimleri.....	25
1.3.6. Demokrat Parti'nin İlk Kongresi	26
1.3.7. 12 Temmuz Beyannamesi ve Millet Partisinin oluşumu	28
1.3.8. Demokrat Partinin İkinci Büyük Kongresi 20 Haziran 1949	31

İKİNCİ BÖLÜM
DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI VE BURSA BASININDA YANSIMALARI
(1950-1960)

2.1. DEMOKRAT PARTİNİN BURSA İLİ TEŞKİLATI	33
2.2. BURSA BASININDA 1950 SEÇİMLERİ.....	34
2.2.1. Demokrat Parti Hükümetinin İlk Kabinesi	36
2.2.2. 1950 Yerel ve Muhtarlık Seçimleri	38
2.2.3. İkinci Menderes Kabinesi.....	40
2.2.4. Atatürk'ü Koruma Kanunu	42
2.2.5. Ara Seçimler (16 Eylül 1951).....	43
2.2.6. Millet Partisi'nin Kapatılması.....	44
2.2.7. Basın Kanunu ve Kısıtlamalar	46
2.3. BURSA BASININDA 1954 SEÇİMLERİ.....	48
2.3.1. Üçüncü Menderes Kabinesi	53
2.3.2. Yeni Seçim Kanunu	54
2.3.3. Memur Tasfiye Kanunu	55
2.3.4. 1955 Yerel Seçimleri	57
2.3.5. İspat Hakkı.....	57
2.3.6. Dördüncü Menderes Kabinesi	58
2.3.7. Demokrat Partinin Basın Yasası Değişikliği	58
2.3.8. Bursa Basınında 1957 Seçim Hazırlıkları.....	60
2.4. BURSA BASININDA 1957 SEÇİMLERİ.....	65
2.4.1. Beşinci Menderes Kabinesi	70
2.4.2. Meclis İç Tüzüğü'nün Değiştirilmesi	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURSA BASININDA DEMOKRAT PARTİNİN İÇ VE DIŞ POLİTİKASI

3.1. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ İÇ POLİTİKASI.....	75
3.1.1. Demokrat Parti'nin Dine Bakış Açısı	75
3.1.2. Bursa Basınında Demokrat Parti'nin Eğitim Politikası	78
3.1.3. Bursa Basınında DP İktidarının Ekonomik Politikalarının Yansımaları	82
3.1.4. Bursa Basınında Tarım	84
3.1.5. Bursa Basınında Sanayi ve Ticaret	86
3.1.6. Bursa Basında Bayındırlık İşleri.....	88
3.1.7. Bursa Basınında Basın-İktidar İlişkisi	90
3.1.8. Bursa Basınında İktidar-Muhalefet İlişkileri	92
3.1.9. DP İktidarın Sonu	96
3.2. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ DIŞ POLİTİKASI.....	101
3.2.1. Bursa Basınında Türkiye'nin Kore'ye Asker Göndermesi	101
3.2.2. Türkiye'nin Nato'ya Girmesi	103
3.2.3. Türkiye'nin Bağdat Paketi'ne Katılması	104
3.2.4. Süveyş Kanalı ve Türk-Mısır İlişkileri	105
3.2.5. DP İktidarı ve Balkan Paketi	107
3.2.6. Türkiye Sovyet Birliği İlişkileri.....	107
3.2.7. Türkiye ABD İlişkileri.....	109
3.2.8. Bursa Basınında Kıbrıs Politikası	110
SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA	117
EKLER	134

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1950 Seçimlerinde DP Bursa Milletvekilleri.....	35
Tablo 2: 1950 Muhtarlık Yerel Seçimleri	39
Tablo 3: 1951 Ara Seçimleri	44
Tablo 4: 1954 Genel Seçimleri tablosu	51
Tablo 5: 1954 Seçimlerinde DP Bursa Milletvekilleri.....	52
Tablo 6: 1957 Seçimleri Sonuçları.....	68
Tablo 7: 1957 Bursa Seçim Sonuçları.....	69
Tablo 8: 1957 Seçimleri, DP Bursa Milletvekilleri ve toplam oy sayısı	70

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Dörtlü Takrir.	134
Ek 2: 12 Temmuz Beyannamesi.....	137
Ek 3: 20. 05. 1950, Tarihli <i>Ant</i> gazetesi.	141
Ek 4: 21.05.1950, Tarihli <i>Ant</i> gazetesi.	142
Ek 5: 18.09.1951, Tarihli <i>Ant</i> gazetesi.	143
Ek 6: 21.04.1954, Tarihli <i>Hâkimiyet</i> gazetesi.	144
Ek 7: 06.09.1957, Tarihli <i>Hâkimiyet</i> gazetesi.	145
Ek 8: 29. 03. 1956, Tarihli <i>Hâkimiyet</i> gazetesi.	146
Ek 9: 20.02.1958, Tarihli <i>Hâkimiyet</i> gazetesi.	147
Ek 10: Gazete Örnekleri.	148

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
a.e.	:Aynı eser
a.g.e.	:Adı geçen eser
a.g.g.	:Adı geçen gazete
a.g.tz.	:Adı geçen tez
Bkz.	:Bakınız
BM	:Birleşmiş Milletler
BMM	:Büyük Millet Meclisi
CENTO	:Merkezi Antlaşma Örgütü (Central Treaty Organization)
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	:Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	:Demokrat Parti
E.O.K.A	:Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (Rumların Milli Mücadele Örgütü)
Ed	:Editör
HP	:Hürriyet Partisi
MKP	:Milli Kalkınma Partisi
MP	:Millet Partsisi
NATO	:North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı Birliği ve Kalkınma Teşkilatı)
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yay. Haz.	:Yayına Hazırlayan

ÖNSÖZ

1930 yılındaki Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyiminin başarısızlığa uğramasından sonra Türkiye’de çok partili hayat süreci sona ermiş, 1946 yılına kadar sürecek bir “Tek Parti Dönemi” başlamıştır. Dönemin tek siyasi partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi 1950 yılına kadar yeni Türkiye’nin iç ve dış politikasında söz sahibi olmuş ancak 1950 yılında yapılan seçimleri kaybederek iktidarı Demokrat Parti’ye devretmiştir. 1950-1960 yılları arasında Celal Bayar ve Adnan Menderes’in öncülüğünde Demokrat Parti, Türkiye’nin iç ve dış politikalarını belirlemiş, 27 Mayıs 1960 Askerî Müdahalesi’ne kadar güçlü iktidarı ile Türkiye’nin geleceğine yön vermiştir.

Türkiye’de siyasi hareketin en önemli payandasını basın oluşturmuştur. Ulusal ve yerel basın 1950-1960 yılları arasında iktidarda bulunan Demokrat Parti’yi desteklemiş ve bu sürece katkı yapmıştır.

Bu araştırmada Bursa’da çıkan yerel gazeteler üzerinden, Demokrat Parti’nin Türkiye’deki siyasi ve politik hareketleri ele alınmıştır. Tezi hazırlamamda bana kılavuzluk eden danışmanım; Sayın Doç. Dr. Mesut Erşan ve Yüksek Lisans dersi veren hocalarıma ve benden desteğini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Bilgehan Doğan

Eskişehir 2016

GİRİŞ

Bursa basınının tarihsel gelişim süreci XIX. yüzyıl ortalarına kadar dayanır. 1868’de yayımlanan ilk *Hüdavendigar* gazetesinden günümüze Bursa’da iki yüzden fazla gazete ve dergi çıkmıştır. Bursa’da 1867 yılında kurulan ilk matbaa ise; Vilayet Matbaasıdır. Matbaa, Sultan Abdüllaziz’in iradesi üzerine ilk olarak hurufat ve litografya kısımlarıyla kurulmuştur. Matbaa önceleri hükümet konağı içinde iken daha sonra Temâşâhâne-i Osmânî’nin bir kısmına taşınmıştır. Bursa’da 1868 yılında yayımlanan *Hüdavendigar* gazetesi bu matbaada basılmış ve basın hayatına başlamıştır.¹ *Hüdavendigar* gazetesi; 25x50 ebadında dört sayfa olarak cumartesi ve çarşamba günleri olmak üzere haftada iki gün yayımlanmış ve aylık abonesi 50 kuruş olarak tespit edilmiş ve gazetenin adı daha sonra 1926’da Bursa adını almıştır.²

1890 yılında *Bursa* gazetesi yayımlanmıştır. Gazete; 23x30 ebadında olup dört yapraklı ve 8 sayfalı olarak basılmıştır.³ Daha sonra 15 Ekim 1919 tarihinde *Yoldaş* gazetesi ismini alarak 28x41 ebadında dört sütun üzerine tertiplenerek yayımlanmıştır. Gazetenin sahibi İbrahim Hilmi şehirde bulunan Yunan askerleri ile işbirliği yaptığı için tutuklanıp Ankara’ya gönderilmiş ve gazete kapatılmıştır.⁴

Mümtaz Şükrü Eğilmez öncülüğünde 2 Mart 1921 yılında *Kevkep* gazetesi yayımlanmıştır. Gazete; 1000- 1200 civarında baskı sayısı yapmıştır. Yayım hayatını ise; Vali Vekili Mektupçu Sadık Vicdanî Bey ile Yunan Subayları tarafından sansüre tabi tutularak ve onların imzalarıyla sürdürebilmiştir.⁵

1945-1960 yılları arasında Bursa’da yayımlanan gazeteleri ele alırsak bunlardan ilki; 1945 yılında Cumhuriyet Halk Partisi tarafından yayımlanan *Ant* gazetesidir. *Ant* gazetesi 68x100 ebadında tek yapraklı iki sayfa olarak çıkmış, gazetenin birinci sayfası orta sütununun üst tarafına İsmet İnönü’nün her gün parti yöneticileri tarafından birkaç cümlecik seçilmiş sözü yayımlanmıştır. Gazete, CHP’yi destekleyen yayımlar yapmış ve Demokrat Parti iktidarını eleştirmiştir. *Ant*

¹ Mustafa Tayla, *Bursa-Basını, (1868-1983)*, Bursa Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Bursa, 1997, ss. 8-9.

² Tayla, *a.g.e.*, ss. 13-14-15.

³ Tayla, *a.g.e.*, s. 21.

⁴ Faruk Üsküdarı, *Eski Bursa’dan Notlar*, Bursa Ticaret Odası Yayınevi, Ankara, 1972, s. 15.

⁵ Mümtaz Şükrü Eğilmez, *Milli Mücadelede Bursa*, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1980, s. 17.

gazetesi yazı işleri müdürlüğüne Derviş Sami Taşman getirilmiştir. *Ant* gazetesi ile *Hâkimiyet* gazetesi siyasi çekişmeden dolayı birbirlerini eleştirmişler ve bu eleştirilerin dozu her geçen gün artarak siyasi bir propaganda aracına dönüşmüştür.⁶ *Ant* gazetesinde başyazarlık Derviş Sami Taşman öncülüğünde devam etmiş, 27 Mayıs 1960 öncesi buhranlı aylar içinde Tahkikat Komisyonu tarafından süresiz olarak kapatılmış fakat askerî darbeden hemen sonra tekrar yayımlanmaya başlamıştır. *Ant* gazetesi DP Hükümetini eleştirdiği için resmi ilanları kesilmiş bu yüzden sıkıntılı günler geçirmiş ve daha sonra 4 Eylül 1965'te gazete yayım hayatına son vermiştir.⁷

Bursa'da yayımlanan bir diğer gazete ise; 1 Ocak 1950 tarihinde Hayri Terzioğlu tarafından yayımlanan *Hâkimiyet* gazetesidir. Gazete; 57x82 ebadında 4 sayfa olarak haftanın yedi günü yayımlanmıştır. *Hâkimiyet* gazetesinin başyazarlığına İsmet Bozdağ getirilmiş, Bozdağ görevini 1954 yılına kadar sürdürmüştür. *Hâkimiyet* gazetesi DP paralelinde yayım yapmıştır. Daha öncede belirttiğimiz gibi CHP'yi destekleyen *Ant* gazetesi ile DP'yi destekleyen *Hâkimiyet* gazetesi arasında şiddetli eleştiriler gazetelerde yayımlanmıştır. 1958 Ağustosunda Bursa'da Kapalı Çarşıda yangın çıkmış, gazetenin matbaası kullanılmaz duruma gelmiştir.⁸ 27 Mayıs 1960 askerî darbesinden dört gün sonra gazetenin sahibi tutuklanarak Askerî Cezaevi'ne konulmuştur. Gazetenin resmi ilanları kesilmesi ile birlikte yayım hayatı zaman zaman durdurulmuştur. 27 Mayıs askerî darbesinden sonra gazete, Demokrat Parti İktidarının yayım organı olarak düşünüldüğü için baskı altında kalmış, buna rağmen halk gazeteyi sahiplenmiş, okurlar tarafından yardım teklif edenler dahi olmuştur. Gazete daha sonra 10 Eylül 1974'te kapanmıştır.⁹

Bursa'da yayımlanan bir diğer gazete; 1952 yılında çıkan *Bursa Gece Postası* gazetesidir. *Gece Postası*, Bursa Sahaflar Çarşısında yayım hayatına başlamış ve 58x41 ebadında beş sütun üzerinde dört sayfalı bir akşam gazetesi olarak çıkmıştır.¹⁰

⁶ Tayla, *a.g.e.*, ss. 112-113.

⁷ Tayla, *a.g.e.*, s. 115.

⁸ "Kapalı Çarşı'da Yangın çıktı", *Hâkimiyet*, 26.08.1958, s. 1.

⁹ Tayla, *a.g.e.*, ss. 137-138.

¹⁰ Tayla, *a.g.e.*, s. 145.

1952 yılında yayım hayatına başlayan *Demokrat Bursa* gazetesi, Bursa Kapalı Çarşının Sahaflar bölümünde Neşet Tezbulur tarafından 28x41 ebadında dört sütun üzerine tertip edilmiş olarak yayımlanmıştır.¹¹

Bursa Ekspres gazetesi; 1954 yılında İsmail Gerçeksöz tarafından kurulmuştur. Gazete dört sayfa olarak 68x100 ebadında yayımlanmıştır. *Bursa Ekspres* gazetesinin başyazarlığını Mustafa Tayla yapmıştır. Gazete teknik yönden imkânları çok sınırlı olması ve baskı makinesi olmaması sebebiyle 1960 askerî darbesinden sonra kapanmıştır.¹²

Türkiye'nin çok partili hayata geçtiği 1950'lerde; Bursa gazeteleri, yerel ve siyasi olayların etkisiyle birbirini eleştirmiş ve gazete sütunları, karşılıklı atışmalara sahne olmuştur. Bu durum, dönemin ulusal ve yerel gündeminin objektif bir şekilde takip edilmesine engel olmuştur. Ayrıca siyasi iktidarların gazeteler üzerindeki baskıları ve sonrası yaşanan kâğıt sıkıntısı gazetelerin sık sık yayım hayatından çekilmesine neden olmuştur.

Araştırmada, ana eksenini oluşturan Bursa yerel basınında Türkiye'nin geçirdiği; siyasi, sosyal, kültürel süreçler gözlemlenmiş, taşrada bulunan basının Türk siyasetinde yeri saptanmıştır. Yöntem olarak; betimleyici bir anlayışla süreli yayınlar taranarak ve diğer kaynaklar kullanılarak tarihsel gerçeğe ulaşmaya çalışılmıştır. Ayrıca yerel basın olgusunun tarihsel gerçeğe ulaşılma olanakları ne ölçüde mevcuttur? Yerel basının Türkiye'deki siyasi partiler üzerinde ve halk nezdinde etkileri nelerdir? Bu ve buna benzer hipotezler aranmaya çalışılmıştır.

Kapsam ve sınırlılıklar açısından araştırmada; 1950-1960 yılları arasında yayımlanan Bursa yerel basın incelenmiş, dönemin siyasetinin bütünlüklü olarak fotoğrafı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızın; birinci bölümünde; "Milli Şef" dönemi ve muhalefet partilerin ortaya çıkışı ele alınmış, Türk siyasetinde çok partili siyasi hareket değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde; Bursa yerel basın'ı taranarak 1950-1960 yılları arasında Türkiye'deki siyasi partiler incelenmiştir.

¹¹ Tayla, *a.g.e.*, s. 147.

¹² Tayla, *a.g.e.*, s. 157.

Üçüncü bölümde ise; Demokrat Parti Hükümetinin 1950-1960 yılları arasında iç ve dış politikaları incelenmiş, yeni bir bakış açısı kazandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ ŞEF DÖNEMİ VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ

1.1. MİLLİ ŞEF DÖNEMİ

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden bir gün sonra TBMM 11 Kasım 1938'de Atatürk'ün silah ve siyasi kader arkadaşı İsmet İnönü'yü Cumhurbaşkanı olarak seçti. CHP, 26 Aralık 1938'de birinci Olağanüstü Kongresinde toplandı, Kurultayda alınan karar ile İsmet İnönü partinin daimi Genel Başkanı olarak seçildi.¹³ CHP'nin aldığı bu karar monolitik yapı olan ünlü; “Tek Parti, Tek Millet, Tek Lider”’sloganı ile ifade edildi¹⁴ ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü daha sonraki dönemlerde “Milli Şef” olarak görülmeye başlandı.¹⁵

İktidar ülke içinde birçok sorunla uğraşırken 1 Eylül 1939 günü başlayan II. Dünya savaşı, “Milli Şef” sisteminin daha etkili uygulanmasına sebep oldu.¹⁶ II. Dünya Savaşı ile birlikte modernleşmede örnek alınan Avrupalı devletlerde bile siyasi liderler otoriter bir durum almaya başlamıştı. Bu durumun Türkiye'ye yansımaları iç ve dış politikanın yönü Milli Şef'in iradesi ile şekillenmeye başladı.¹⁷

Öte yandan kamuoyu “Tek Parti” sisteminin güçlenmesine özellikle de Atatürk'ün ölümünden sonra kuşku ile bakmaktaydı. İsmet İnönü iktidara geçmesiyle beraber ikinci dünya savaşının çıkmış olması da sıkıntılı günlerin başlamasına sebep olmuştur.

II. Dünya Savaşı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'yi de olumsuz yönden etkilemiş, ekonomik ve toplumsal sorunlar süregelen dönemlere miras kalmıştır. “Milli Şef” İsmet İnönü ülkeyi savaş dışında tutması ve galip devletlerarasında yer alması ileri günler için yabancı devletlerin Türkiye'nin demokratik adımlar atmasına

¹³ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, Hil Yayın, İstanbul, 1994, s. 21.

¹⁴ Ahmad, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁵ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi 1938- 1945*, Yurt Yayınevi, Ankara, 1986, s. 60.

¹⁶ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, C. I, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, ss. 393.

¹⁷ Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi 1939-1945*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1974, ss. 200-201.

zemin hazırlayacaktır. Ayrıca ülke savaşa girmediği halde halkın çekmiş olduğu sıkıntılar sonucu çok partili hayata geçişe adım, adım yaklaşmıştır.¹⁸

1.2. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞİN SEBEPLERİ

Dünya'yı kasıp kavuran II. Dünya Savaşı, dünya ülkelerini etkilediği gibi Türkiye'yi de etkilemiş, Türkiye'nin çok partili siyasi hayata geçmesinde etkili olmuştur. Türkiye'nin çok partili hayata geçişini sağlayan etmenleri iç ve dış etmenler olarak ikiye ayırabiliriz.

1.2.1. Dış Sebepler

Türkiye II. Dünya savaşında denge politikası izleyerek ve her ülkeye karşı eşit mesafede yaklaşarak yerini korumuştur fakat Almanya'nın Avrupa'ya yaptığı işgaller Türkiye'yi Batı İttifakına yaklaştırmıştır. II. Dünya savaşı sonucunda Almanya, İtalya ve Japonya'daki faşist rejimler Sovyetler Birliği ile müttefik olan ABD, İngiltere, Fransa gibi demokrasilerce yenilgiye uğratılmıştır. Savaş Avrupa'yı yıkmış, siyasi ve askeri güç; bir yandan Atlas Okyanusu'nun batı kıyısındaki ABD'nin, diğer yanda ise Sovyetler Birliği'nin eline geçmiştir. Artık Sovyetler Birliği'nin 1990'ların başından, çökmesine kadar sürecek olan iki kutuplu bir dünya portresi vardır. Türk politikacıları da, kendi ülkelerinin siyasetini saptarken, bu "yenidünya" düzenini göz önünde bulundurmak zorunda kalmışlardır.¹⁹

Öte yandan Müttefiklerin savaşı kazanması tüm dünyada tek parti yönetimine dayalı siyasal sistemlerin gözden düşmesi ve tüm ülkelerde serbest seçime dayalı demokrasilerin geçilmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca Batılı ülkelerin yanında yer almak isteyen ülkeler kendi sistemlerini yeniden gözden geçirmek zorunda

¹⁸ Selahattin Bozkurt, "Kütahya Basınında Demokrat Parti İktidarı 1950-1960", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2000, s. 11.

¹⁹ Koçak, a.g.e., s. 386.

bırakmıştır. Bu bir anlamda savaş sonrası günümüze dek süren “*Demokrasi Patlamasıdır.*” Bu uluslararası ortam elbette Türkiye’de, hem iktidarı hem muhalefeti etkilemiştir.²⁰

Sovyetlerin 5 Eylül 1944’te Bulgaristan’a savaş ilan etmesi, Sovyet ordularının Türk sınırına kadar gelmeleri ihtimalinin bulunması, Kızıl Ordu’nun Balkanlar’da durumunu kuvvetlendirmesi ve 1944 yılının sonlarında Komünistlerin bu ülkelerde iktidarı ele geçirme çabaları, Balkanlar’ın geleceği bakımından Türkiye’yi endişeye sokmuştur. Bu yüzden Türkiye, İngiltere ve ABD ile ilişkilere daha çok önem vermeğe başlamıştır.²¹ II. Dünya Savaşı’ndan sonra, sosyal politika daha fazla ilgi görmeye başlamış; ayrıca toplumsal sıkıntılara yönelik halkın istek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak gerekli olmuştur. Türkiye’de, savaştan etkilenen kesimler yaşadıkları ekonomik sıkıntılar karşısında devletten destek görmek istemişlerdir. Halk, savaş yılları boyunca gerek gazetelere, gerekse CHP’ye yazdıkları dilekçe ve mektuplarla daha müreffeh bir sosyal hayat istediklerini bildirmişlerdir. Buna karşılık, devletin ve gönüllü sosyal yardım kuruluşlarının faaliyetlerinin toplumsal sıkıntılar karşısında yetersiz kalması, sosyal hayat yönünde bazı politikaların devlet tarafından daha etkin bir şekilde yürütülmesi gerektiğini savunan bir kamuoyu oluşmasına neden olmuştur.²²

1945 yılı dünyada yeni bir güç dengesinin başladığı tarihtir. Savaş sonrasında Avrupa’nın yorgun devletleri, önceki güçlerini kaybetmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı’nın tek partili totaliter rejimlerle yönetilen devletler tarafından çıkarılmış ve bunun sonucunda İngiltere, ABD, Fransa gibi devletlerin çıkarları zarar görmüştür. Bu durumda, İngiltere, ABD ve Fransa gibi devletler anti- demokratik rejimlere karşı nefret duymuşlar ve böylece demokrasinin, yenedünya düzeninde yükselen değerler arasına girmesinde etkili olmuşlardır. Türkiye ise bu oluşumlar karşısında tek partili yönetim anlayışında düzenlemeler yapmak durumunda kalmıştır.²³

²⁰ Koçak, *a.g.e.*, s. 389.

²¹ Ahmet Makal, *Türkiye’de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri 1946- 1963*, İmge Kitapevi, Ankara, 2002, ss. 457.

²² Murat Metinsoy, *İkinci Dünya Savaşında Türkiye: Savaş ve Gündelik Yaşam*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2007, ss. 274- 275.

²³ Necdet Ekinci, *II. Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 7- 13.

II. Dünya savaşı sonrasında dengeler değişmiş ve Avrupa ülkeleri eski gücünü kaybetmiştir. Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere girişi ve Batı'ya yaklaşması, Türkiye'deki tek parti yönetimini etkilemiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde esen hava, politik sistemini daha demokratik bir düzene getirmediği, Türkiye'nin Batı'da kazanmak istediği ve ihtiyacını duyduğu manevi itibarı gerektiği derecede elde edemeyeceğini göstermiştir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Anayasası'nı kabul etmekle Türkiye bu anayasanın demokratik prensiplerine uygun, daha hür bir rejime geçmeyi taahhüt ettiğini bildirmiştir.²⁴

1.2.2. İç Sebepler

Tek parti döneminde kendisini, meşru bir şekilde ifade ve temsil etme olanağı bulamayan siyasal muhalefet akımı, 1945 yılında uzun zamandır yönetime karşı oluşan olumsuz etkileri aynı zamanda II. Dünya Savaşı yıllarında izlenen ağır ekonomik ve sosyal sorunlardan dolayı kendisine geniş bir toplumsal taban bulma olanağına sahip olmuştur. Öte yandan CHP'nin genel olarak desteğini aldığı gruplar artık partiden uzaklaşmış, yeni siyasal muhalefet ise yeni olmanın verdiği güçle değişik toplumsal grupların kısa zamanda kaynaşmasına sebep olmuştur.²⁵

Basın'da tek parti dönemine eleştiriler giderek artmış, özellikle yönetimi eleştiren yazılar gittikçe daha sık görülmeye başlanmıştır. Eleştiriler genel olarak ekonomik sorunlar üzerine olmakla birlikte, tek partili dönemde çıkarılan bir birçok kanun (Orman Kanunu, Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu gibi) eleştirilere maruz kalmış ve tek parti döneminin yoğun baskısı olarak değerlendirilmiştir.²⁶

TBMM'de, 11 Kasım 1942'de, 350 kabul oyu ile çıkarılan "*Varlık Vergisi*"²⁷ tepkilere yol açmış ve CHP'yi zor durumda bırakmıştır. Varlık Vergisi Kanunu ile 15 gün içerisinde 500 milyon lira toplanması öngörülmüş ve vergisini belirlenen süre içinde ödemeyenler zorunlu çalışma veya mallarının haczedilmesi yaptırımını ile karşı

²⁴ Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1967, ss. 127- 128.

²⁵ Koçak, *a.g.e.*, s. 392.

²⁶ Numan Esin, *Devrim ve Demokrasi; Bir 27 Mayısçının Anıları*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2005, ss. 17- 18.

²⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 6, Toplantı: 3, C. 28, (11.11.1942), s. 22.

karşıya kalmıştır.²⁸ Ayrıca CHP'nin kendi tabanının bir parçası olan bürokratları, bu dönemde koruması ve onlara çeşitli yardımlarda bulunması, savaş esnasında fiyatların çok aşırı yükselmesi ve karaborsacılık halkı olumsuz etkilemiş ve CHP'ye karşı seslerin çıkmasına sebep olmuştur.²⁹

Tek parti yönetimi toprak reformu yasa tasarısını meclisten geçirme girişiminin belki de en dolaylı sonucu, CHP içinde bir muhalefet oluşmasıydı. Toprak reformu yasa tasarısı, toprak ağalarının siyasice ekonomik gücünü zayıflatacak ve devletin elini güçlendirecek bir önlemdi.³⁰ Kanun; topraksız ve toprağı az olan köylülerle, çiftçilik yapmak isteyenlere, geçimlerine yetecek kadar toprak dağıtmak ve dağıtılan toprağın sürekli işletilmesi içinde gerekli donatımı sağlamak amacındaydı. Kanunun 17. Maddesiye; nüfus yoğunluğu fazla olan bölgelere ait çok farklı hükümler içeriyordu. Bu gibi bölgelerde devlete, vakıflara ve belediyelere ait topraklar ihtiyacı karşılanmazsa, yarıcılar, kiracılar ve ırgatlar tarafından işlenmekte olan 2.000 veya daha az dönümlük mülkler de istimlak edilecekti. Bu maddenin yani 17. maddenin uygulanması demek köy ve küçük kasabalarda orta büyüklükte mülklerin, yani toprak sahipleri sınıfının ortadan kalkması demek oluyordu.³¹

Toprak Reformu Tasarısı tartışılırken ilk ciddi muhalefet dışarıdan değil Meclis'ten geliyordu. Bu muhalif grup, Milli Şef'in 19 Mayıs 1945 yılındaki söyleviyle³² daha da cesaretlenerek muhalefetini arttırdılar. Adnan Menderes ve Refik Koraltan (ki bunlar Anadolu'daki ciddi diyebileceğimiz toprak arazilerinin sahipleridir), reform yasaının farklı maddelerine (17 ve 21.maddeler) saldırıp itiraz etmişlerdir.³³ Kanun daha sonra meclis içinde çok büyük tartışmalara yol açmış ve meclis iki gruba bölünmüştür. Adnan Menderes, komisyonda ve meclis'te Hükümet karşıtı bir tutum sergilemiş, 10 Haziran 1945 günü yani 4753 sayılı Çiftçiyi

²⁸ Erdinç Tokgöz, *Türkiye'nin İktisadi Tarihi 1914- 2007*, İmaj Yayınları, Ankara, 2007, s. 121.

²⁹ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi tarihinde Demokrat Parti 1946-1960*, Ankara, 2004, ss. 27-28.

³⁰ Ahmad, *a.g.e.*, s. 26.

³¹ Karpat, *a.g.e.*, s. 130.

³² İsmet İnönü 19 Mayıs 1945'te Gençlik ve Spor Bayramı mesajında "halk iradesinin" geliştirileceğini müjdelemiş, yakın bir zamanda çok partili rejimin gerçekleşeceğini sinyali vermiştir.

³³ Ekinci, *a.g.e.*, s. 160.

Topraklandırma Kanunu'nun yasalaşmasından bir gün önce Adnan Menderes, komisyon raportörlüğünden istifa etmiştir.³⁴

Toprak reformunun henüz yeni konuşulmaya başlandığı günlerde, 1945 yılı Bütçe Kanunu TBMM'ye sunulmuş ve yasa hakkında önemli tartışmalar olmuştur. 368 Milletvekilinin kabul oyuna karşın 5 Milletvekili ret oyu verdi. Bunlar; Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Emin Sazak'tı.³⁵

Öte yandan eleştiriler karşısında hükümette değişiklikler yapılarak 31 Mayıs'ta Ticaret Vekili Celal Sait Siren'in yerine Raif Karadeniz getirilmişti, bu atama ile beraber CHP grubunda ve meclis'te yapılan eleştirileri hükümet dikkate almış ve değerlendirmiştir. Bu iki yasanın tartışılması sırasında, gelecekteki ana muhalefet partisinin de kimlerden oluşacağı belli olmuştur.³⁶

Tek parti döneminde, ülkede sosyal denge konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Halk ve iktidar arasında bağlar kopmuş, özellikle uygulanan savaş politikaları halkın yönetenlere karşı tepkisini arttırmıştır. Diğer taraftan Avrupa cephesinin savaşta galip gelmesi; dünya devletleri karşısına yeni bir model koymuş, savaştan sonra kamuoyunda adalet, özgürlük, barış, hak ve hürriyet konuları güncel konuma ulaşmıştır. Bu durum karşısında Türkiye'de, her ne kadar Atatürk'ün "*Halkçılık*" ilkesi doğrultusunda özellikle sınıf mücadelesinin önüne geçmek istenmesi yönünde çalışmalar yapılmışsa da, gündeme gelen yeni model uygulamaları halkın iktidara olan tepkisi artmıştır. Tek Parti hükümetinin uygulamaya çalıştığı birçok girişim halkta hoşnutsuz bir durum oluşturduğu gibi CHP dışı muhalefetin oluşmasında da etkili olmuştur.³⁷

II. Dünya Savaşı'nın sonunda Türkiye, ekonomik sıkıntıların içine düşmüştür. Savaş sırasında ve sonrasında halkın alım gücü düşmüş; uzun süre devam eden seferberliğin ve savunma masraflarının bütçe üzerindeki etkisi, toplumsal huzursuzluklara sebep olmuştur. Diğer taraftan, toplumsal yapıda ortaya çıkan farklılaşmalar da demokratikleşme açısından önemli noktalardır. Öyle ki, Türkiye

³⁴ Erdoğan Teziç, *100 Soruda Siyasi Partiler Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye'de Siyasi Partiler*, Ankara, 1975, s. 255.

³⁵ Cemil Koçak, *Siyasi Tarih 1923-1950, Çağdaş Türkiye 1908-1950*, Yayın Yönetmeni, Sina Akşin, 8. basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 175.

³⁶ Çavdar, *a.g.e.*, s. 455.

³⁷ Bozkurt, *a.g.tz.*, ss. 21-22.

1940'lı yılların ortalarına geldiğinde, 1920'li yıllardaki toplumsal yapıda değişiklikler olmuştur. Özellikle devletçiliğin etkili olduğu dönemdeki sanayileşme çabaları sonucunda Türk halkının sınıfsız olduğu yönünde düşünceler değişmiştir. Buna bağlı olarak, çalışma ilişkilerinin unsuru olan işçi ve işverenlerin sendikalarda örgütlenmelerine ilişkin hukuksal düzenlemeler, aşamalı olarak mevcut olan ortamın doğal sonucunu oluşturulmuştur.³⁸

Cumhuriyet Halk Partisi, 1945'li yıllara gelindiğinde basının en sık ve en sert hücumlarına maruz kalmıştır. Özellikle, bu dönemin gazetelerinde Cumhuriyet Halk Partisi'ni eleştiren “*Despotluğun Felsefesi*” adı altında birçok makale yayımlanmıştır.³⁹

Savaşlar ve ülke içerisindeki birçok olayın CHP'yi zor durumda bıraktığı görülmektedir. Öyle ki, tek parti yönetiminin neredeyse yaptığı her şey halk ve kamuoyunun tepkisine neden olmuştur. Bu da bizlere kamuoyunda oluşan olumsuz tutumların bir süre sonra olumlu yönde değişmesinin oldukça zor olduğunu ve iktidarın çabalarının sonuçsuz kaldığını göstermektedir.

1.2.3. Muhalefetin Doğuşu

1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesiyle teokratik meşruti monarşiden, laik cumhuriyete geçiş, kökten bir dönüşüm olup bu dönüşüme paralel olarak yaşanan modernleşmeci batılılaşmacı kültür devrimi, her toplumda sıkıntı yaratacak türden bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişimin mimarı olan Cumhuriyet Halk Partisi, tek parti döneminde, devrimlerin uygulayıcısı olarak laiklik, ulusçuluk ve ekonomide devletçilik politikalarının yanı sıra, modern batılı kültür politikalarına hizmet eden bir siyasal iktidar oluşturmuştur.⁴⁰ Bu yeni iktidar, yavaş yavaş yönünü Batı'ya çevirerek, toplumsal yapıda görülen hızlı dönüşüme paralel olarak yeni bir kuşağın yetişmesine ağırlık vermiştir. Ayrıca Kurtuluş Savaş'ın genç devrimci

³⁸ Makal, a.g.e., ss. 461- 462.

³⁹ Ali Fuat Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri: Görüp Yaşadıklarım*, 4. Baskı, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 46- 47.

⁴⁰ Güneş Turan, *Demokrasinin Analizi*, Haz: Hurşit Güneş, Ümit Yayınları, Ankara, 1996, s. 80.

kadroları yaşlanmış ve tutucu bir ruh sahibi olmuşlardır. CHP'nin üst kadroları oluşturan bu kuşak'tan dolayı parlamentoda yaş sınırı yüksekti. Yeni yetişen kuşak, siyasal kadrolarda yer alamadıkları gibi, halka inebilen yeni bir siyasal hareketin oluşumuna da zemin hazırlayamamıştır. Toplum üzerinde, selefleri gibi iktidarın denetimine önem veren bu yeni kuşak, amaçlarına ulaşabilecekleri tek yol olarak devlet aygıtı ve bürokrasiyi denetim altına almakta görmüşlerdi. Bu anlayışı benimseyen yeni aydın nesil, selefleri gibi bürokratik özellik taşıyan, kitlelerden uzak bir anlayışı benimsemekle kalmamış, değişen dünya görüşleriyle, eğitim düzeyleriyle, kendilerine özgü yaşam tarzları ve sosyal çevreleriyle, toplumsal hiyerarşilerini yükseltmeyi de ihmal etmemişlerdir.⁴¹

Batıcı, modernleşmeci bir kültür sürecine tabi tutulan kırsal kesim ile CHP arasında bir iletişim kurulamamıştır. CHP'nin üst düzey elit kesimi, köylülerin maddi durumunu düzeltmekten ve köylülerin sistem içindeki yerini köklü bir değişikliğe uğratmaktan ziyade, ulusal kimlik simgelerine yönelmiştir. Seçkin elit'in, köylülerle özdeşleşme kurma konusundaki düşüncesi yetersiz kalmıştır.⁴² Bu yetersizliğin temel nedenlerinden biri, tek parti yönetimini oluşturan zümrenin, halktan kopuk sınıflardan oluşmasıydı. Bu elit kesim, servetlerini parti ve devlet yardımlarıyla elde etmişti. Bu kişiler; halk arasında ve ekonomi çevrelerinde ağırlığı olmayan, hatta kendi partileri içinde dahi sevilmeyen egemen sınıflardan oluşuyordu. Halk, bu sebeplerden dolayı tek parti döneminden uzaklaşıp, gücün ve egemenliğin tek bir zümre ve sınıf etrafında tahakküm altına alınmasını istememiştir. Diğer taraftan “Milli Şef” İsmet İnönü'nün çok partili siyasi hayata geçiş süreci incelendiğinde, İnönü'nün 10 Mart 1939 İstanbul Üniversitesi'ndeki konuşması çok partili siyasal hayata geçmek istediği anlaşılmaktadır. Fakat Bu doğrultuda, gerek içteki herhangi bir bölünmenin önüne geçmek, gerekse dış politikada beliren II. Dünya Savaşı'nın patlak verip, savaşın yıkıcı etkisinden uzak durmak istediği için çok partili siyasal hayat düşüncesini ertelemiştir.⁴³

II. Dünya Savaşı sonrası, uluslararası politikada belirlenen yeni güç dengesi, artık Avrupa'da müttefik ordularında yardımı ile çok partili ve serbest seçim esasına

⁴¹ Mert, Nuray, “*Türkiye’de Merkez Sağ Siyaset Merkez Sağ Politikalarının Oluşumu*”, “*Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*”, Edit: Stefanos Yerasimos, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 46.

⁴² Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, C.IV, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, s. 205.

⁴³ Koçak, a.g.e., s. 395.

dayalı liberal-demokrasiler kurulacaktır. Türkiye'nin bu önemli siyasal gelişmelerin tamamen dışında kalması elbette düşünülemezdi. Savaş sonrası dönemde bilhassa Rusya'nın Çarlık döneminde, Türkiye'nin stratejik önemi konumundaki yerleri üzerindeki tarihi emellerini yeniden ve ısrarla gündeme getirmesi, devlet yönetimini müttefikler aramaya sevk etmiştir. Bu ortamda Türkiye'nin iş birliği yapabileceği ülkeler; çok partili sistemlerle ve demokratik anlayışa sahip devletlerdir. Türkiye, San Francisco Konferans'ında gönderdiği temsilciler vasıtasıyla çok partili siyasi hayata geçmekte olduğunu müttefiklerine duyurmuştur.⁴⁴

Öte yandan Türkiye'nin 1952 yılında Nato'ya üye olarak girmesi, demokratikleşme yolunda önemli adımlar atılmasının gerçeğini ortaya çıkardı. Aynı zamanda “Milli Şef” İsmet İnönü, 19 Mayıs 1945'teki söylevinde çok partili sisteme geçileceği müjdesini vermişti. Meclis'te ve basın organlarında muhalefet daha bir açığa çıkmıştı. Dış dinamikler adeta kaçınılmaz hale getirdiği demokratikleşme iç dinamikler tarafından da öne çıkartılmıştı.⁴⁵

Bahsi geçen iç ve dış sebepler neticesinde Türkiye çok partili hayata geçme deneyimlerini sürdürmüştür. Cumhuriyet Halk Partisi'nin değişen yapısı ve değişen dünya düzeni karşısında çok partili bir sistemin gerçek manada uygulanması gündeme gelmiştir.

1.2.4. Dörtlü Tahrir

Türkiye'nin siyaset tarihine damgasını vuran, CHP'nin parçalanması ve kendisine karşı en büyük muhalefeti oluşturacak olan Demokrat Partinin kurulması “Dörtlü Tahrir” olarak tarihimize geçen olayla başlar.⁴⁶

7 Haziran 1945 tarihinde İzmir Milletvekili Celal Bayar, İçel Milletvekili Refik Koraltan, Kars Milletvekili Fuat Köprülü ve Aydın Milletvekili Adnan Menderes'in imzasıyla CHP Meclis Grubu Başkanlığına “Tahrir” verilir.

⁴⁴ Mehmet Emin Gerger, *İktidar- Muhalefet- Medya: İnönü- Menderes Mücadelesi*, Bayrak Matbaası, İstanbul, 2004, ss. 12- 13.

⁴⁵ Çavdar, *a.g.e.*, s. 454.

⁴⁶ Bkz. Ek. 1., *Dörtlü Tahrir*.

“Takririn” özeti ise:

1. *Milli Egemenliğin en tabii sonucu ve aynı zamanda dayanağı olan Meclis’in denetiminin, Anayasa’mızın yalnız şekline değil, ruhuna da tamamen uygun olarak tecellisini sağlayacak tedbirlerin aranması*
2. *Yurttaşların siyasi hak ve hürriyetlerini Anayasanın gerektirdiği genişlikte kullanabilmeleri imkânının sağlanması*
3. *Bütün parti çalışmalarının yukarıdaki esaslara tamamıyla uygun bir şekilde yeni baştan düzenlenmesi*⁴⁷ istenmiştir.

Artık harp bittiğine göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları demokrasiye hazır hale gelmişti, “Takrir” sahipleri Millet Meclisinin hükümeti fiilen kontrol etmesini, kişiye anayasada yazılı hak ve hürriyetlerinin tanınmasını ve birden fazla partiye dayanan siyasi faaliyetlerinin gelişmesini teklif etmişlerdir.⁴⁸

Dörtlü Takrir’in verilmesinden dört gün sonra TBMM, 1945 yılında Topraklandırma Kanunu’nu kabul etti. Bir gün sonra CHP Meclis Grubu, “Dörtlü Takrir’i” gündeme getirerek saatlerce tartıştı ve 13 Haziran’da yayınladığı bildiride dörtlü önerenin, yasalarda istenen değişikliklerin usulüne göre hazırlanmış bir önerge ile ele alınabileceğini, tüzük değişikliklerinin ise ancak kurultayda görüşülebileceği gerekçesiyle reddedildiğini açıkladı⁴⁹. Reddedilme sebebi ise mevcut kanun ve kaidelerin değiştirilmesine yol açacağı ve bu çeşit tekliflerin görüşülme yeri olarak grup toplantısı değil TBMM olduğunu beyan etmiştir.⁵⁰

“Takrir’in” CHP tarafından reddedilmesi beraberinde birçok tartışmaları da gündeme getirmiştir, zira bu hareket İnönü’nün 19 Mayıs’ta yaptığı konuşmasına taban tabana zıttır. Bu durum iki farklı düşünceyi ortaya çıkarmıştır. Birincisine göre

⁴⁷ Rıfıkı Salim Burçak, *Türkiye’de Demokrasi’ye Geçiş 1945-1950*, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979, s. 42.

⁴⁸ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge kitapevi, Ankara, 1990, ss. 10-11.

⁴⁹ Nihal Karaincioğlu, *“Türkiye’de Çok Partili Sisteme Geçiş ve Demokrasi Sorunları”*, *Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Değişim*, Ed: Ersin Kalaycıoğlu, A. Yaşar Sarıbay, Der. Yayınevi., İstanbul, 2000, s. 266.

⁵⁰ Karpas, *a.g.e.*, s. 137.

CHP kendi içinde henüz serbest tartışma olanağı bulamamıştır ve otoriter tepki anlayışını sürdürmektedir. İkinci görüş ise CHP kendi içinde muhalif bir partinin çıkmasını istememektedir.⁵¹ Aslında önerenin bu şekilde reddedilmesinin nedeni; İsmet İnönü'nün parti içi muhalefetin ayrı bir siyasi parti kurma isteğinden kaynaklanmıyordu. Çok partili siyasal sisteme geçmek isteyen İsmet İnönü ve çevresinin öngördüğü geçiş; TBMM içinde var olan muhalif kadrolar içinden çıkacak kişilerin parti kurarak, hem geçmişteki tek partili yönetimin meşruluğunu sorgulamaması, hem de Cumhuriyetin temel değerlerine sadık kalmasıydı. Bu tür bir muhalefet partisiyle demokratik görünüş tamamlanmış olacaktı. Temel ilkelerde birleşen siyasal kadrolar iki partiye ayrılarak, CHP karşısında kurulan muhalefet partisi bir eleştiri ve kontrol organı olarak var olacak ve uzun yıllar iktidara gelme iddiasında bulunmayacaktı.⁵²

Diğer taraftan CHP'ye karşı muhalefet her geçen gün artıyor, TBMM'de Çiftçiye Topraklandırma Kanunu'nun Meclisten geçmesi ve Dörtlülük Takririn reddedilmesi, parti içi muhalefetin CHP ile bağlarını tamamen koparmasına neden olmuştur.⁵³ Aydın Milletvekili Adnan Menderes ve Kars Milletvekili Fuat Köprülü, Dörtlülük Takrir'de yer alan talepleri *Vatan* ve *Tan* gazetelerinde dile getirdikleri için CHP'den çıkarıldılar. CHP Meclis Grubu, 21 Eylül tarihli toplantısında meseleyi görüştü ve her iki milletvekilinin partiden çıkarılmalarına karar verdi.

CHP Genel Sekreterliği 21 Eylül tarihli tebliğinde, Menderes ve Köprülü'nün hareket ve faaliyetlerini, CHP'nin hareket ve faaliyetlerine zıt gördüğünden bu iki Milletvekilinin CHP ile olan ilişkilerinin kesilmesine oy birliği ile karar verildiği bildirildi. Olayı protesto eden İçel Milletvekili Refik Koraltan, 27 Eylül'de CHP yönetimi tarafından bir oya karşı 280 oyla partiden ihraç edildi.⁵⁴

Basın Kanunun 17. ve 50. maddelerinde değişiklik yapılması için TBMM'ye önerge veren ve önergesi reddedilen İzmir Milletvekili Celal Bayar, 26 Eylül'de

⁵¹ Ahmet Yeşil, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, Kültür Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988, ss. 51-52

⁵² Karaincioğlu, *a.g.e.*, s. 269.

⁵³ Metin Tokar, *Demokrasimizin İsmet Paşa Yılları Tek Partiden Demokrasiye 1944-1950*, 3. Basım Bilgi, Yayınevi, Ankara, 1990, s. 67.

⁵⁴ Filiz Çolak, "Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti", *Türkler Ansiklopedisi*, C. XIV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 775.

milletvekilliğinden, 3 Aralıkta da CHP’den istifa etmiştir.⁵⁵ Böylece DP’yi kuracak olan çekirdek kadro, iktidar partisiyle olan ilişkilerini koparmış⁵⁶ ve yeni siyasi parti kurma hazırlığına başlamış oldu.

1.3. TÜRKİYE SİYASETİNDE ÇOK PARTİLİ SİSTEM

1.3.1. Milli Kalkınma Partisi

Dünya’da ve Türkiye’de değişen siyasi ve politik değişimler çok partili hayata geçişi hızlandırmıştır.⁵⁷ Tek Parti yönetiminin TBMM’de ve basında baskıcı yönetiminin yerine, daha hoşgörülü bir tutum içine girme çabaları ve “Milli Şef” İsmet İnönü’nün 19 Mayıs söylevi, 18 Temmuz 1945 günü Milli Kalkınma Partisi adıyla yeni bir partinin kurulmasına yol açmıştır.⁵⁸

Milli Kalkınma Partisi Cumhuriyet tarihinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’ndan sonra kurulan üçüncü muhalefet partisiydi.⁵⁹ 18 Temmuz 1945 yılında Nuri Demirağ, verilen izin ile Milli Kalkınma Partisini kurmuştur. Milli Kalkınma Parti’nin kurucuları Nuri Demirağ, Hüseyin Avni Ulaş ve Cevat Rifat Atilhan’dır.⁶⁰

Milli Kalkınma Partisi, devletçiliğe karşı çıkmakta, Sovyet yanlısı bulduğu Cumhuriyet Halk Partisi’ni eleştirmekte, dış siyasette “İslam Birliği Şark Federasyonu’nu gerçekleştirmek istemektedir.⁶¹ Ayrıca dünya Müslüman ülkeleri öğrencileri için, merkezi İstanbul’da olan “*Teknik ve Ahlak Üniversitesi*” açmayı düşünmüş, seçimlerin tek dereceli yapılmasını, Cumhurbaşkanı’nın halk tarafından

⁵⁵ Celal Bayar Anlatıyor, *Başvekilim Adnan Menderes*, Derleyen; İsmet Bozdağ, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1986, s. 33.

⁵⁶ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1952, ss. 648-649.

⁵⁷ Tunaya, *a.g.e.*, s. 639.

⁵⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 27.

⁵⁹ Burçak, *a.g.e.*, s. 48.

⁶⁰ “Milli Kalkınma Partisi Kuruluyor”, *Ant*, 19.07.1945, s. 1.

⁶¹ Ekinci, *a.g.e.*, s. 299.

seçilmesini savunmaktaydı⁶² ayrıca Milli Kalkınma Partisi devletçilik uygulamasının terk edilerek özel girişimin teşvik edilmesi, zorunlu askerliğin kaldırılması, adaletin bağımsız olması, seçimlerin tek dereceli ve nispi temsil sistemine göre yapılması, belediye başkanlarını ve Cumhurbaşkanı'nı tek dönem için halkın seçmesini ve yasama organının iki meclisli olmasını istemiştir. Nuri Demirağ açılış günü yaptığı konuşmasında:

*“Devletçilik rejiminden, bundan daha iyi iş ve adalet beklenemez. Demokrasi, azı ve yavaşı değil, çoğu, çabuğu ve iyiyi emreder,”*⁶³ demiştir.

Milli Kalkınma Partisi, 1946'daki yerel ve genel seçimlerde ve daha sonra 1950 genel seçimlerinde bir varlık gösterememiştir. DP'nin kurulmasıyla birlikte Milli Kalkınma Partisi giderek geri planda kalmıştır. Diğer taraftan Milli Kalkınma Partisi 18 Temmuz 1945 tarihinde kurulmasına rağmen, İsmet İnönü 1 Kasım 1945 tarihli TBMM'deki konuşmasında; *“bizim tek eksikimiz, Hükümet Partisi'nin karşısında bir parti bulunmamasıdır”* sözleri Milli Kalkınma Partisi yokmuş gibi davrandığının göstergesidir. Milli Kalkınma Partisi fazla ilgi çekememiştir; fakat CHP, Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasına izin vermekle, muhalefet partilerin kurulmasının kabul edileceği konusunda olumlu görüşe sahip olduğunu ispatlamıştır.⁶⁴

Milli Kalkınma Partisi'nde dikkat çeken isimlerden biri olan Nuri Demirağ parti içerisinde oldukça aktif bir konumda yer almış, 1954 seçimlerinde TBMM'ye girmiştir. Fakat Nuri Demirağ'ın 1957'de ölümünden sonra Milli Kalkınma Partisi 1958'de kapanmıştır.⁶⁵

⁶² Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, 2. Basım Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 196.

⁶³ Ergun Özbudun, *Çağdaş Türk Politikası Demokratik Pekişmenin Önündeki Engeller*, Doğan Kitap, İstanbul, 2004, s. 19.

⁶⁴ Özbudun, *a.g.e.*, s. 21.

⁶⁵ Uyar, *a.g.e.*, s. 197.

1.3.2. Demokrat Partinin Kuruluşu

Muhalef Milletvekilleri CHP'den ayrılmadan önce, ulusal basında çok partili siyasi sisteme geçişin doğuracağı yarar ya da zararlar konusunda makaleler yayımlamış, yazılı basın ise yeni bir partinin kurulacağına kesin bir gözle bakmıştır. 28 Haziran 1945 tarihli *Vakit* gazetesinde Asım Us:

*“Şimdi etrafımızda... Parti mücadelelerinin lüzumundan bahseden insanlar türemiştir... Demokrasi adına... Parti mücadelelerini tavsiye edenler, şayet gaflet içine fikri düşünsel dengelerini şaşırmış olanlar değilse, mutlaka Türk Milletinin birliğine düşman olanlar yahut düşmanlara hizmet edenlerdir”*⁶⁶ düşüncelerini dile getirmiştir.

Tanin gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın ise “Yeni Parti” başlıklı yazısında:

“Bir demokraside en az iki parti olmazsa murakabe vazifesinin ifa edilmesine imkân bulunamazdı. Bunun için en iyi çarenin mevcut fırka içinden bazı zatların ayrılarak esas programda müttefik kalmakla beraber bir kontrol partisi vücuda getirmeleri olacağı... İşte şimdi bu yeni partiyi biz böyle bir kontrol partisi mahiyetinde telakki ediyor ve doğuşunu istikbal hakkında bir müjde gibi görüyoruz.” diyerek yeni bir partinin kurulmak üzere olduğunu işaret etmiştir.⁶⁷

Akşam gazetesinde Necmettin Sadak yeni bir ulusal parti kurulması gerektiğini belirtmiş, ancak yeni partiyi ayakta tutacak maddi kaynağının sağlanamayacağını öne sürmüştür.⁶⁸

Dörtlülük Takrir'in reddedilmesinin hemen ardından Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan ve Celal Bayar çeşitli nedenlerle CHP ile ilişkilerini kesmişlerdi. 3 Aralık'ta CHP'den istifa etmeden önce Celal Bayar, bir parti kurma faaliyetlerinin olduğunu basına açıkladı. Ankara'da yoğunlaşan siyaset trafiğinde kurulacak yeni partinin tabanda herhangi bir sınıfa bağlı kalmaksızın, CHP benzeri bir merkez partisi olması kararlaştırıldı. Anayasa ile bütünlük sağlanması ve CHP'nin

⁶⁶ Turan, *a.g.e.*, s. 215.

⁶⁷ Yeşil, *a.g.e.*, ss. 61-62

⁶⁸ Turan, *a.g.e.*, s. 215.

tepkisine neden olmamak için altı ilkenin de kurulacak parti programına alınması kararlaştırıldı.⁶⁹

9 Aralık 1945'te *Ulus* gazetesinin başyazısında İsmet İnönü'nün emriyle yazılan makalede, yeni partinin kurulması büyük bir memnunlukla karşılandığı belirtilerek şu görüşlere yer verilmiştir:

*“Celal Bayar’ın Kemalizm davasına ve Türk Devrim geleneklerine uygun bir muhalefet partisi kurmaya ve işletmeye muvaffak olmasına biz en aşağı kendisi ve arkadaşları kadar dilemekteyiz... Celal Bayar bizim partimizde fazileti, dürüstlüğü, ülkücülüğü ile şöhret kazanmıştır; karşımızda bu vasıflı liderin muhalefet partisini bulmaktan memnun olmamak imkânı var mıdır?”*⁷⁰

İktidarın onayını da alan Koraltan, Köprülü, Menderes ve Bayar parti kurma çalışmalarına hız vermişlerdir. Çoğu zaman Refik Koraltan'ın, Ziya Gökalp Caddesi'ndeki evinde bir araya gelip, kurulacak partinin programı ve tüzüğü üzerinde çalışmışlardır. Uzun süren toplantılar nihayet, 7 Ocak 1946 sabahı sona erdi. O gün saat 14.30'da Refik Koraltan, kızının günlerdir evinde daktilo ettiği partinin program ve tüzüğünü alarak İçişleri Bakanlığı'na gitti ve DP'nin kuruluş dilekçesini Bakan'a takdim etmiştir. Aradan yarım saat geçmeden CHP Hükümeti, DP'nin kurulmasına izin verdiğini açıklamıştır.⁷¹

DP'nin kuruluş amacı, hazırlanan parti programının umumi prensipler bölümünün birinci maddesinde şu şekilde saptanmıştır;

*“Siyasi hayatımızın, birbirine karşılıklı saygı gösteren partilerle idaresi lüzumuna inanan Demokrat Parti, Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasinin geniş ve ileri bir anlayışla gerçekleşmesine ve umumi siyasetin demokratik bir görüş ve zihniyetle yürütülmesine hizmet maksadıyla kurulmuştur.”*⁷²

Demokrat Parti Programında, temel hak ve özgürlüklere geniş yer verilirken, tek dereceli seçim sistemine geçilmesi ve yönetimin halkın emrinde ve denetiminde olması istemiştir. Partinin anayasada yer alan altı ilkeye bağlı olduğu belirtilmiş, laik konusunda ise şu şekilde ele alınmıştır:

⁶⁹ Yeşil, a.g.e., s. 62.

⁷⁰ Taner Timur, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 25.

⁷¹ M.Ali Birant, Bülent Çaplı, Can Dündar, *Demirkırat*, Doğan Kitapçılık, 8. Baskı, İstanbul, 1999, s. 31.

⁷² Tunaya, a.g.e., s. 662.

*“Partimiz, laikliğin devletin siyasette, dinde hiç bir ilgisi olmaması ve hiç bir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması manasında anlar ve laikliğin din aleyhtarlığı şeklindeki yanlış tefsirini reddeden; din hürriyetini diğer hürriyetler gibi insanlığın mukaddes haklarından tanır.”*⁷³

DP’nin kuruluşu, CHP’yi destekleyen basın organlarınca sevinçle karşılanmış ve istenilen tipte (kontrol partisi) bir parti kurulmuş olmasından duyulan memnunluk dile getirilmişti. Dış basın ise yeni partinin *“Majestelerinin sadık muhalefeti”* gibi düşünüldüğünü ileri sürmüştür.⁷⁴

Demokrat Parti’nin, CHP’nin kontrolünde bir parti olduğu yönündeki iddialar, halkın nazarında kuruluş günlerinde parti’ye karşı ön yargılara sebep olmuştur. Ancak nispeten sönük geçen üç ayın ardından halkın DP’ye olan ilgisi arttı, halk yeni partinin gerçek bir muhalefet partisi olduğuna inanmaya başladı. DP’nin ülke çapında giderek hızlanan ve çoğalan teşkilatlanmaları CHP’nin beklemediği bir gelişmeydi. DP büyüdükçe vatandaş bu partiyi gerçek muhalefet partisi olarak kabul etmiştir. Bu durum, DP ile CHP arasında ilk günlerde var olan ılımlı havayı tersine çevirdi. Halkçılar, DP’nin doğu bölgelerinde, sınır kentlerinde ve köylerde temsilcilik açmayacağı, siyasi faaliyetlerine birkaç büyük kentte sınırlı bırakacaklarını düşünüyorlardı.⁷⁵ Adnan Menderes, iktidarın değişen tavrının sebeplerini ise şu şekilde dile getirmişti:

*“Ta başından beri iktidar DP’yi gölge muhalefet olmaya zorluyordu. Kuruluş günlerimizdeki güler yüzlülüğü bundandı. İlk kuruluşlarımızı, ajansın ve radyonun yayın bültenlerine almaları bundandı... Fakat bizim sahici bir muhalefet ardında olduğumuzu, samimi kararımızın bu olduğu anlaşılır anlaşılmaz, devletin gazap şimşekleri başımızın üstünde çakmaya başladı.”*⁷⁶

Demokrat Parti’nin gelişmesindeki faktörler ise; idealist bir kuruluş olmasına bağlanır. Bunun yanında partililerin gece-gündüz, kış-yaz demeden devamlı olarak halkla kaynaşmak için köylere kadar ulaşması, hızlı bir teşkilatlanma sağlaması, özellikle köylerdeki halkla yakınlaşması partiye önemli oy kazandırmıştır. Ayrıca,

⁷³Tunaya, a.g.e., s. 664.

⁷⁴Karaincioğlu, a.g.e., s. 271.

⁷⁵Karpat, a.g.e., s. 136.

⁷⁶İsmet Bozdağ, *Zaferler ve Şerefler İle Dolu Bir Hayat*, Celal Bayar, Tercüman Kültür Yayınları, İstanbul, 1986, s. 80.

partinin kendi iç kavgalarına rağmen Halk Partisi'ne karşı tam bir beraberlik örneği sergilemesi, baskılardan yılmadan mücadele vermesi, saflarına devamlı olarak yeni isimler kazandırarak bunları halka anlatabilmesi ve Halk Partisi'nin yapmış olduğu baskılar karşısında halk nazarında mazlum duruma düşmüş havasının verilmesi DP'nin başarısının altında yatan etkenlerdir.⁷⁷

Öte yandan Demokrat Parti'ye ülke içinde giderek artan teveccüh basının da etkisiyle hızlıca bütün ülkeye yayılması ile birlikte Cumhuriyet Halk Partisi; kurultayı toplayarak; siyasal mücadelenin yeni şartlarına kendini adapte etmek için Parti Tüzüğü'nde değişiklikler yapmak isteğiyle 10 Mayıs 1946'da toplanmış, Kurultay sınıf menfaatlerine dayalı siyasal partilerin ve cemiyetlerin kurulmasındaki (iki dereceli) oy verme yerine dolaysız oy vermeyi benimsemek istemiştir. Ayrıca, ömür boyu yerine, seçimle iş başına gelen parti liderliği oluşturmaya; gerçek bir muhalif partisi ortaya çıktığı için var oluş sebebini kaybetmiş olan Müstakil Grup'un ilgasına ve gelecek meclis seçimlerinin 1947'de değil, erken zamana alınarak 1946 yılında yapılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda, Türk tarihindeki ilk gerçek anlamda muhalefetli seçimler 21 Temmuz 1946'da yapılmıştır. Etkili bir kampanyanın ardından Demokrat Parti 62 sandalye kazanırken, Cumhuriyet Halk Partisi 396 sandalyeye sahip olmuş, 7 sandalye de bağımsızlara gitmiştir. Demokrat Partililer, bu seçimlerde büyük oranda "seçim hilesine" başvurulduğunu iddia etmişlerse de, bunun doğruluk derecesini saptamak mümkün olmamıştır. Bu ihtilafın bir sonucu olarak, 1946 ile 1950 yılları arasındaki zaman dilimi içinde, seçim usulünün daha da demokratikleşmesi, Demokrat Parti'nin birinci hedefi haline getirmiştir.⁷⁸

Demokrat Parti'nin tüzüğü 47 olarak belirlenmiş, programı ise 85 maddeden oluşmuştur. Hazırlanan tüzüğün 43. maddesine göre büyük kongreye kadar kurucular, Genel İdare Heyeti'ni teşkil edeceklerdi. Tüzüğün öngördüğü merkez örgütü şu üç organdan meydana gelmiştir; Parti Başkanı, Genel İdare Kurulu ve Merkez Haysiyet Divanı (Madde-5). Bu üç organ doğrudan doğruya Büyük Kongre tarafından seçilecek; iki yılda bir toplanan büyük kongreden sonra en yetkili organ Genel İdare Kurul olacaktı (Madde- 129). Ayrıca parti, milletvekili adaylarını tespit

⁷⁷ Bozkurt, *a.g.tz.*, s. 28.

⁷⁸ Özbudun, *a.g.e.*, ss. 21-22.

etme yetkisine de sahipti (Madde-13). Taşra örgütü ise il, ilçe, bucak ve ocak kademelerinden meydana gelmiştir. Hepsi yılda bir kez toplanan bir kongre ve üç ile yedi arasında değişen yönetim kurulu oluşturacaklardır. Her yönetim kurulunda bir başkan, bir yazman ve birde muhasip bulunacaktır (Madde: 21- 23).⁷⁹

1.3.3. Demokrat Parti Tabanı

DP, büyük kentlerdeki büyük iş adamları ve nüfuzlu aydınlarından, ilçelerdeki eşraftan, büyük toprak sahiplerine kadar işçi, esnaf, aydın ve Halk Partisi'nden çeşitli sebeplerle ayrılanların bir ittifakı olarak doğdu.⁸⁰

Sol aydın çevrelere göre DP, toplumsal grupların bir ittifakı olarak ortaya çıkmışsa da bu siyasal hareket, asıl itibarıyla ticaret burjuvazisi ve toprak sahiplerinden oluşan egemen sınıflara dayanmaktadır. Cem Eroğul'a göre; DP hareketinin sözü edilen bu iki sınıfın temsilcisi olduğu yönündeki iddiayı kanıtlamak için bu partinin kurulmasına sebep olan olaylara, parti tüzüğüne ve hükümet programlarına bakmak gerekir. DP kurulmadan önce Adnan Menderes ve arkadaşları, CHP içinde ilk mücadelelerini Toprak Kanunu'na karşı vermişlerdi. Parti kurulduktan sonra kaleme aldıkları parti programındaki ekonomik politikalar, bu iki sınıfın çıkarlarına uygun şekilde düzenlenmişti. Program ise; tarım sektörüne ve özel teşebbüse ağırlık verileceğini müjdeliyordu. Ülke ekonomisinde tarıma öncelik tanınarak büyük toprak sahiplerine geniş ölçüde kredi, teknik yardım ve ucuzluk sağlanması isteniyordu. Özel girişimin esas alınması ilkesi ise, ticaret burjuvazisine önemli ayrıcalıklar sağlıyordu. Kamu araçları onun lehine işletilecek, hatta gücü yeterse Kamu İktisadi Teşekkülleri uygun fiyatlara satın alınabilecekti. Program, açıkça bu sınıfların güçlenmesine olanak sağlıyordu.⁸¹ Bir başka görüş ise; Demokrat Parti'nin, çoğunluğu zengin toprak sahipleri ve işadamları tarafından kurulduğunu iddia etmek ne kadar yanlışsa, bu menfaat gruplarının partinin

⁷⁹ Nuran Kılağız, *Türk Siyasi Hayatında 1965 Seçimleri*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007, ss. 79-80.

⁸⁰ Samet Açoğlu, *Arkadaşım Menderes*, Baha Matbaası, İstanbul, 1972, s. 63.

⁸¹ Eroğul, *a.g.e.*, s. 13.

kurulmasında hiçbir etkisinin bulunmadığını iddia etmekte o derece yanlıştır. Çünkü DP'nin lider kadrosunda bulunan toprak ağları yerel teşkilatlara hâkim olmuş ve teşkilat üzerindeki ağırlıklarını sürekli hissettirmişlerdir.⁸²

Adnan Menderes, kendi partisinin toprak ağalarının ve tüccarların partisi olduğunu reddederek, bu grupların her iki partideki oranların hemen hemen aynı olduğunu iddia ediyordu ve Demokrat Partililerin kendi çıkarlarının peşinde koşan grupların temsilcisi olmadığını, tek parti sistemine son vermek isteyen herkesi temsil ettiklerini belirtmekteydi.⁸³ Samet Ağaoğlu'na göre ise; DP'yi kuranlar asker ve sivil yönetici kadrodur. 1945 yılına kadar ki sürede halk kitleleri içinde bilinmiş çeşitli fikir akımları, tek parti yönetiminin keyfi uygulamalarının yarattığı huzursuzluklar, yönetici kadro üzerinde baskı oluşturmaya başladı. Asker, sivil bürokrasi ve aydın zümre hangi düşüncede olursa olsunlar, bir noktada birleşiyorlardı. Bu ortak nokta; yeni bir yönetim sistemi idi. Yeni sistemin ne olması gerektiğini fazla düşünmeden mevcut durum ortadan kalkması gerektirildiğine inanılıyordu.⁸⁴

D.P hareketinin özünü oluşturan egemen sınıflar konusunda farklı siyasal düşünceler olsa da, Türkiye'de siyasetin halka inşi ve geniş kitlelere yayılışının DP ile başladığı konusunda görüş birliği mevcuttur. Gerçekten de bu partinin iktidara gelişi yaygın bir halk hareketiyle mümkün olmuştur. Eskiden uzaktan saygıyla bakılan şahıslar olarak algılanan milletvekilleri, DP ile birlikte halkın ayağına gitmeye başlamışlar; devlet adamları, politikacılar, propagandistler oy elde edebilmek için çamurlu köy yollarına düşmüşlerdir. Seçimlerin tek dereceli hale getirilmesi, oy ile siyasi ilişkiyi çok daha somut bir hale getirmiş; artık halk siyasetle ilgilenir hale gelmişti. Halkla iletişim kurmak isteyen Demokratlar, davalarını halkla beraber, halk içinde yürütmek halk'a inmek, siyaseti halka götürmek, temel prensipleri arasındaydı.⁸⁵

Toplum içinde halk adamı kimliği ile sevilen Adnan Menderes, çevresinde, parlamentoda, şehirde, köyde kendileriyle dil birliği yapabildiği bir halk liderleri kadrosu toplayabildi. Ocak ve bucak başkanları gibi toplumun içinden gelen, halkın içinde yetişip, halk içinde konuşan iddialı bir kadroyu etrafında örgütledi. Böylece

⁸² Karpat, *a.g.e.*, s. 143.

⁸³ Eroğul, *a.g.e.*, s. 48.

⁸⁴ Ağaoğlu, *a.g.e.*, s. 65.

⁸⁵ Eroğul, *a.g.e.*, s. 51.

DP, ilk defa aşağıdan gelen sosyal bir hareket olarak ülkede yapısal bir temele oturmuştur.⁸⁶

1852 yılından 1946 yılına kadarki süreçte kurulan 104 parti ve parti niteliğindeki kuruluşlar arasında; İttihat ve Terakki, Hürriyet ve İhtilaf ve CHP gibi iktidara gelmiş olanlar dâhil hiçbirinin kuruluşu DP'ye benzememiştir. Diğer partiler, yöneticilerin, politikacıların biraz'da aydınların kendi aralarında bir kısmı şahsi rekabetlerle, bir kısmı ideolojik gayelerle oluşan siyasal partiler iken DP, ekonomik sosyal sorunlar ve demokrasi isteklerinin sonucunda siyasal iktidara karşı birleşen bir halk hareketidir.⁸⁷

1.3.4. 1946 Belediye Seçimleri

Celal Bayar seçimlerin tek dereceli olması ve seçimlere resmi makamların müdahalesinin olmaması ve seçimlerin dürüstçe yapılmasını istiyordu. Bu doğrultuda da DP lideri Celal Bayar'ın 22 Nisan 1946'da *Tasvir* gazetesine vermiş olduğu bir demeç, eylül ayında yapılması gereken belediye seçimlerinin mayıs ayına alınmasına neden oldu. Bayar'ın demeci ise: “*seçimler önümüzdeki seneden evvelde yapılacak olsa, yukarıda işaret ettiğimiz şartlar yerine gelmiş ise, derhal iştirak edebilecek vaziyetteyiz.*”⁸⁸ Bu konuşmasında Celal Bayar'ın iktidara olan güvensizliğini göstermektedir.

Belediye seçimlerinin öne alınması, genel seçimlerin de öne alınacağını göstergesiydi. Bunun üzerine DP belediye seçimlerine girmeme kararı aldı.⁸⁹ 26 Mayıs 1946 yılında yapılan seçimlere daha önce aldığı karar gereği DP katılmaz iken, Milli Kalkınma Partisi'nde seçim günü seçimlerden çekildiğini açıklamıştır.

⁸⁶ Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993, s. 204.

⁸⁷ Ağaoğlu, *a.g.e.*, s. 66.

⁸⁸ Toker, *a.g.e.*, s. 136.

⁸⁹ Yeşil, *a.g.e.*, s. 76.

1.3.5. 1946 Erken Genel Seçimleri

Mayıs ayında yapılan belediye seçimlerine muhalefetin katılmaması üzerine CHP, kurultayın kararları doğrultusunda bir dizi kanun tasarısı meclisten geçti. İlk olarak ta “*Milletvekili Seçimi*” kanunu kabul edildi. Buna göre milletvekili seçimi tek dereceli olacaktır. Yeni seçim kanunu iki dereceli seçim sistemi yerine tek dereceli sistemi getirirken, seçmenlerinde temsilcilerini aracısız olarak seçebilmelerini sağlarken, adayların istedikleri partiden aday olabilmelerini veya bağımsız aday olabilmelerini sağlıyordu.⁹⁰ Ancak değerlendirme “*açık oy gizli tasnif*”⁹¹ şeklinde olacaktı. Diğer taraftan oyların seçimden sonra yakılacağı da belirtiliyordu. Gerek oyların yakılması, gerekse “*açık oy gizli tasnif*”⁹² sistemin hiç de demokratik olmadığına ve iktidara çok büyük avantaj sağladığının en büyük göstergesiydi.

Seçim kanununun değiştirilmesinden sonra Büyük Millet Meclisi 10.06.1946 tarihli toplantısında anayasanın 25. maddesine göre milletvekili seçiminin yenilenmesine karar vermiştir.⁹³ Seçimlerin Temmuz ayında yapılacak olması, seçim propagandalarını da hızlandırır. DP bu propagandalarda tek parti sisteminin ortaya çıkardığı sıkıntılardan bahsederken, CHP ise Atatürk’ün partisi olduğunu ve inkılâplar gerçekleştirdiklerini anlatır.⁹⁴ Falih Rıfkı seçim yenileme karar üzerine kaleme aldığı makalesinde seçimin: “*Cumhuriyet rejiminin kurucusu ve ilerletici partisiyle, onu yıkmak ve dağıtmaktan başka bir maksatlar henüz belirmeyenler arasında hükmünü verecektir*” diyerek muhalif düşüncesini dile getirir. Cahit Yalçın ise: “*Hürriyet meydanını boş bırakmaya gelmez*” düşüncelerini belirtmiştir.⁹⁵

21 Temmuz günü gerçekleştirilen çok partili hayatın ilk genel seçimleri sakın geçer ancak kıyamet, sonuçların açıklanmaya başlaması, bazı yerlerde ise sonuçların

⁹⁰ Bozkurt, *a.g.tz.*, s. 29.

⁹¹ Yeşil, *a.g.e.*, s. 82.

⁹² Yeşil, *a.g.e.*, s. 68.

⁹³ Bozkurt, *a.g.tz.*, s. 30

⁹⁴ Yeşil, *a.g.e.*, s. 85.

⁹⁵ Bozkurt, *a.g.tz.*, s. 32.

bir türlü açıklanmamasıyla kopar. Seçim sonuçlarına göre 465 milletvekilinin 396'sını CHP, 62'sini DP, 7'sini de bağımsızlar kazanır.⁹⁶

Demokrat Parti'nin seçimlere "hile" karıştırıldığı iddiası kamuoyunda yankı uyandırmıştır. Diğer taraftan bütçe görüşmelerinin ardından Recep Peker'in, Adnan Menderes'i ve Demokrat Partilileri eleştirmesinin ardından Demokrat Partiler, TBMM'yi terk ederek 9 günlük bir boykot sürdürmüşlerdir. İsmet İnönü'nün araya girmesiyle Demokrat Partililer meclise tekrar dönmüşler ve 7 Ocak 1946'da ilk büyük kongrelerini toplamışlardır. Toplanan bu kongrenin önemli kararlarından biri de "*Hürriyet Misakı*" olmuştur. "*Hürriyet Misakı*"nda Demokrat Parti'nin siyasal istekleri karşılanmadığı takdirde meclisi terk edeceği bildirilmiştir. Öte yandan Recep Peker ve Demokrat Parti liderleri arasında çıkan tartışmayı İsmet İnönü yatıştırmaya çalışmış ve "12 Temmuz Beyannamesi" ile DP'nin meşru bir muhalefet partisi olduğunu vurgulamıştır. Recep Peker Hükümeti daha sonra 7 Eylül 1947'de istifa etmiş ve yerine Hasan Saka geçmiştir. Hasan Saka'nın yaptığı önemli faaliyetlerden birisi'de "*gizli oy- açık sayım*" kararını çıkartmasıdır.⁹⁷

1.3.6. Demokrat Parti'nin İlk Kongresi

1946 seçimlerinde iktidarın hile yaptığı fikri DP tarafından her fırsatta dile getirilmekteydi. Yine bu süreçte halk, Cumhuriyet tarihinde ilk defa kapsamlı olarak Demokrat Parti çatısı altında iktidara karşı muhalefet ediyordu. Aynı zamanda halk 1946 seçimlerinde ortaya çıkan baskı ve haksızlıklar neticesinde muhalefete yakınlaşarak, muhalefetin daha da güçlenmesini sağlıyordu. İktidar ise bu dönemde bir takım değişikliklere gidiyordu. Özellikle tek parti düşüncesinden biraz daha uzaklaşırken, bir takım yasal değişiklikleri de ele alıyordu. Seçim, üniversite, cemiyetler ve basın kanunlarında değişiklikler yapıyordu. İşte böyle bir ortamda DP siyaset sahnesine çıkışının birinci yılında 7 Ocak 1947 tarihinde Ankara'da birinci

⁹⁶ İlber Ortaylı, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, 11. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 93.

⁹⁷ Eray Yılmaz, *Türkiye Tarihi 1923-1991, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, C. II, Papatya Yayınları, İstanbul, 2012, s. 91.

kurultayını yapıyordu. Beş gün süren kurultay’da önemli kararlar çıkmıştı. Bu kararların en önemlisi “Hürriyet Misakı” idi. Buna göre:

*“Anayasaya aykırı kanunların hızla değiştirilmesi yerine demokratik kanunların konmasını istiyoruz. Bu hususta Demokrat Parti Meclis Grubu tarafından verilecek önerge kabul edilmezse, Meclis Grubunu Meclisten çekerek milletin sinesine dönme kararını vermeye Genel Merkezi yetkili kılıyoruz. Bu takdirde CHP’yi kendi kader ve sorumlulukları ile baş başa ve büyük hâkim, milletle karşı karşıya bırakıyoruz”.*⁹⁸ görüşleri yer alıyordu.

Öte yandan Demokrat Parti, Kurultay’ında; Başkanlık, Genel yönetim Kurulu ve Haysiyet Divanı seçimleri de gerçekleştirilir. Buna göre; Celal Bayar DP Genel Başkanı Adnan Menderes, Ahmet Oğuz, Ahmet Tahtakılıç, Celal Ramazanoğlu, Fuat Köprülü, Hasan Dinçer, Refik Koraltan, Refik Şevket İnce, Samet Ağaoğlu, Yusuf Kemal Tengirşenk, yönetim kuruluna seçilir. Haysiyet Divanına ise: Abdurrahman Münip Berkan, Enis Akaygen, Fuat Hulusi Demirelli, Hâmit Şevket İnce, Hulusi Köymen, Kenan Öner, Necati Erdem, Osman Nuri Koni, Sadık Aldoğan seçilmiştir.⁹⁹

Demokrat Partinin “Sine-i Millete” dönme kararı, iktidar cephesinde DP’yi yıpratmaya yönelik çabaların artırırken, ortaya ilginç bir durum çıkar. İçişleri Bakanı, Mareşal Fevzi Çakmak’ı komünizmle suçlayan bir açıklama yapar. Mecliste, amaç ise bağımsız milletvekili olan Mareşal Çakmak’ın DP’yi bölmesini sağlamaktır. Zira Çakmak, DP ile dirsek temasındadır. Ancak olay öylesine gelişir ki; CHP’nin eski Milli Eğitim Bakanı H.Ali Yücel’in Bakanlığı döneminde Komünistleri nasıl koruduğu ve onlara nasıl yardım ettiği ortaya çıkar ve CHP kendisi zor durumda kalır.¹⁰⁰ CHP’li eski Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in birçok eğitimcinin komünist olduğunu bildiği ve buna rağmen; Yücel tarafından korundukları, bunların Türkiye’yi Ermenistan ve Gürcistan gibi Sovyet eyaleti yapmak istedikleri, buna karşılık komünist olmayan Nihal Atsız’ın Hasan Ali Yücel tarafından pis bir yerde bir hafta hapis edildiği, Reşit Alnar aracılığı ile komünistlikten hükümlü Nazım Hikmet’e hapisanede iken klasikler dizisinden

⁹⁸ Mahmut Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş 1946-1950*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1982, s. 156.

⁹⁹ Goloğlu, *a.g.e.*, s. 158.

¹⁰⁰ Toker, *a.g.e.*, ss. 238-240.

çeviriler yaptırıldığı, komünist eğilimli Behice Boran ile Muzaffer Şerif Başoğlu'nun, Yücel aracılığıyla korunduğu¹⁰¹ mahkemece ispatlanmış olarak kabul edilmiştir.

1.3.7. 12 Temmuz Beyannamesi ve Millet Partisinin oluşumu

Şubat ayının ilk haftası yapılan köy ihtiyar heyeti seçimleri iktidar-muhalefet ilişkilerinin daha da gerginleşmesine neden oldu. Muhalefete göre: “*muhtar seçimlerinde yapılan müdahale ve kanunsuzlukların asıl gayesinin Demokrat Partinin köy teşkilatlarını dağıtmak ve zayıflatmak olduğu, iktidara göreyse; muhalefetin yaptığı halkı isyana teşvik etmektir*”.¹⁰² Olaylı ve kanlı geçen¹⁰³ ve muhalefetle-iktidarın arasına iyice açılmasına neden olan muhtar seçimlerinden sonra 6 Nisan 1947’de yapılacak olan ara seçime muhalefetin katılıp katılmayacağı siyasi çerçevelerde tartışılan bir konuydu. DP muhtar seçimlerinde ortaya çıkan seçim güvenliği ve emniyetsizliğini ileri sürerken seçimlere katılmama taraftarıydı. İktidar ise Muhalefetin seçimlere katılması gerektirdiğini dile getiriyor, bizzat Başbakan Recep Peker Ege gezisinde yapmış olduğu konuşmada: “*Siyasi partilerin vazifesi seçimlere iştirak etmektir... Seçime iştirak etmeyen parti ve onları destekleyen gazeteler için istiklal mahkemelerinin kanunen hala mevcut olduğunu*” hatırlatarak, Demokrat Partilileri tehdit etmekteydi. Bütün bu baskılara rağmen DP seçimlere katılmama, kararı alırken, gerekçe olarak ta 1946 Muhtar seçimlerindeki güvensizliği ile sürerek, İktidarın seçimlerde hile yapılmayacağına dair verdiği sözlere itimat etmediğini belirtti.¹⁰⁴ Ayrıca: “*Seçim emniyeti kanunla sağlanmadıkça ve idare mekanizması tarafsızlığına imkân bırakmayan zihniyet değişmedikçe seçime girmeyi Türk demokrasisine karşı ağır bir suç sayıyoruz*”¹⁰⁵ diye bir bildiri yayınlamışlardır.

¹⁰¹ Goloğlu, a.g.e., s. 159.

¹⁰² Yeşil, a.g.e., s. 107.

¹⁰³ Burçak, a.g.e., s. 255.

¹⁰⁴ Yeşil, a.g.e., s. 108.

¹⁰⁵ Ahmad, a.g.e., s. 32.

Sonuçta 6 Nisanda yapılan ara seçimlere CHP tek başına katılır ve bütün bölgelerde ki üyeliklerin tamamını kazanır. Ancak seçime katılma oranı çok düşük olmuştur.¹⁰⁶ Bundan dolayı da hükümetin itibarı sarsılmıştır.¹⁰⁷

Falih Rıfki Atay seçim sonuçlarını değerlendirirken muhalefetteki DP'yi suçlayarak: *“Demokratlar bu neticeyi de kabul etmeyecekler, onu da kötölemek için bahaneler arayacaklardır. Çünkü onlar kaybetmeyi anlamıyor, kaybetmeyi dağılma ve çökme alameti gibi görüyorlar. Fakat haber verelim ki böyle yaptıkça daha da düşeceklerdir”*,¹⁰⁸ düşüncelerini dile getirmiştir.

Ara seçimlerden sonra muhalefet iktidar ilişkilerindeki gerginliğin doruk noktasına ulaştıracak başka olayların ortaya çıkması gerilimi halka kadar indirmişti ki,¹⁰⁹ bunun üzerine işadamı Vehbi Koç ve Üzeyir Avunduk arabuluculuk için girişimde bulunsalar da bir neticeye varılamaz.¹¹⁰ Bu arada İngiltere'ye giden TBMM heyetinde yer alan Nihat Erim ile Fuat Köprülü arasında bir dostluğun oluşması¹¹¹ iktidar ile muhalefetin diyaloga girmesini sağlarken eski Meclisi Mebusan Başkanı Halil Menteşe bir mektup yazarak¹¹² İsmet İnönü'yü bu gerginliğe bir son vermeye davet eder. Bu gelişmeler üzerine İnönü muhalefetle hükümet arasında arabuluculuğa girer. İnönü önce Bayar ve Peker'le ayrı ayrı görüştüktan sonra hükümetle muhalefeti bir araya getirir ancak bu görüşmelerde bir uzlaşmaya varılamaz. İnönü ise tekrar tekrar muhalefet ve hükümet yetkilileri ile görüşür ve bu görüşmelerin içeriği niteliğinde ki bir beyannameyi 11 Temmuzda radyodan yayımlar.¹¹³ Bu beyanname basında bir gün sonra ilan edildiğinden buna 12 Temmuz Beyannamesi denilmiştir.¹¹⁴

12 Temmuz beyannamesi ile DP'nin eşitliği CHP tarafından tanınırken, Hükümette ve DP'de parti içi muhalefetin oluşmasına neden olur, Recep Peker kabinesi istifa eder, DP'de ise bölünmeye neden olur.¹¹⁵

¹⁰⁶ Yeşil, *a.g.e.*, ss. 108-109.

¹⁰⁷ Ahmad, *a.g.e.*, s. 33.

¹⁰⁸ Bozkurt, *a.g.tz.*, s. 34.

¹⁰⁹ Yeşil, *a.g.e.*, s. 109.

¹¹⁰ Toker, *a.g.e.*, s. 256.

¹¹¹ Goloğlu, *a.g.e.*, s. 167.

¹¹² Yeşil, *a.g.e.*, ss. 111-112.

¹¹³ Eroğlu, *a.g.e.*, ss. 30-31.

¹¹⁴ Bkz. Ek.2. 12 Temmuz Beyannamesi.

¹¹⁵ Çavdar, *a.g.e.*, s. 462.

12 Temmuz beyannamesi ile İsmet İnönü partiler üstü bir tavır sergilemişti. CHP'nin 7. kurultayında ise İsmet İnönü tekrar genel başkanlığa seçilirken, Recep Peker ve taraftarları da tasfiye ediliyordu. Ayrıca kurultay kararlarında dikkat çekici başka hususlarda vardı. Örneğin genel başkanın cumhurbaşkanı olması durumunda, görev süresince parti ile ilgili bütün yetkiler genel başkan yardımcısında olacaktı. Diğer dikkat çekici bir karar ise idari görevlilerin bundan böyle valilerin CHP il başkanlığı görevlerini il kongrelerinde seçilenlere bırakacaklardı. Demokrat Parti, 7. CHP kurultayından çıkan kararları olumlu bulmakla birlikte “*sine-i millete*” dönme düşüncesiyle oluşmuş olan, parti içi muhalefeti önleyememişti. 12 Temmuz beyannamesi ve İsmet İnönü'nün doğu vilayetlerine yaptığı gezilerde parti farkı gözetmeksizin çeşitli temaslarda bulunması DP'yi memnun etmişti. Ancak İsmet İnönü'nün tekrar CHP'ye genel başkan seçilmesi bazı DP'lilerin tepkisine neden oldu. DP İstanbul il Başkanı Kenan Öner ve birkaç arkadaşı bu tepkilerin başını çekmiştir. Öner ve arkadaşlarının muhalefet ettikleri en önemli husus ise 12 Temmuz Beyannamesinin partice kabul edilmesidir. Öner ve arkadaşları Halk Partisi'ne karşı, tek parti idaresinin ortadan kalkmasına kadar muhalefet etmek taraftarı olduklarından, parti yönetimini de suçluyorlardı. DP'nin yayın organı durumundaki *Vatan* gazetesinde çıkan yazılarda ise Öner ağır bir şekilde partiyi bölmekle suçlanıyordu.¹¹⁶ Karşılıklı suçlamalar üzerine Öner, önce İstanbul il başkanlığından, daha sonra da partiden istifa eder. Öner'in istifasından sonra parti içi muhalefet iyice artar, bunun üzerine de Haysiyet Divan kararıyla milletvekillerinin yarıya yakını partiden ihraç edilir.¹¹⁷ Böylece DP'nin meclisteki sandalye sayısı otuz bire iner.

DP yarıya yakın milletvekilini ihraç ederek sayıca azalmış olmasına rağmen parti içi muhalefeti de ortadan kaldırmış oluyordu. Öyle ki bu muhalefet parti içindeki huzursuzlukların temel sebebi olmanın yanı sıra İsmet İnönü'nün liberalleşme ile birlikte halk nazarında itibar kazanmasıyla, İsmet İnönü ve tek parti düşmanlığı da eskisi kadar halk nezdinde itibar görmediği gibi, halk bu kısır çekişmeler yerine DP'nin daha yapıcı olmasını istiyordu.¹¹⁸

¹¹⁶ Yeşil, *a.g.e.*, ss. 122-123.

¹¹⁷ Yeşil, *a.g.e.*, s. 125.

¹¹⁸ Karpat, *a.g.e.*, s. 170.

Öte yandan DP'den ayrılan milletvekillerinin bir grubu DP'nin kurucuları ile hesaplaşmayı II. Büyük Kurultaya bırakırken mecliste “*Müstakil Demokratlar Grubu*” adıyla bir grup kurarlar. Diğer milletvekilleri ise yeni parti kurma çalışmalarına başlar ve 20 Temmuz 1948’de Millet Partisini kurarlar.¹¹⁹

1.3.8. Demokrat Partinin İkinci Büyük Kongresi 20 Haziran 1949

DP'nin İkinci Büyük Kongresi 20 Haziran 1949 tarihinde Ankara’da toplandı. Kongrede genel olarak partiden ihraç olan milletvekillerinin durumu, 1950 genel seçim hazırlıkları, 12 Temmuz Beyannamesi’nin değerlendirilmesi, DP’nin bütçesi, Birinci Kongre sonunda ilan edilen Hürriyet Misakı’nın durumu gibi konular görüşüldü. Kurultayda en çok dikkat çeken “*Ana Davalar Komisyonu Raporu*”ndaki bir sorunun delegelere sorulmasıydı. Bu soru: “*Antidemokratik kanunlar değiştirilmez, seçim kanunu emniyet verecek ve adli teminatı ihtiva edecek bir şekilde konmaz; nihayet az veya çok farkla önümüzdeki umumi (genel) seçimlerde de, 21 Temmuz metotlarının tatbikine kalkışılacak olursa vaziyet ne olacaktır*”.¹²⁰ idi. Daha sonra Kurultayca incelenip rapor haline getirilen sorular parti politikası olarak kabul edilmiş “*Milli Teminat Andı*” olarak adlandırılmıştır.¹²¹ Kurultayda alınan kararlar CHP’de şok etkisi yaratırken Andı “*Milli Husumet andı*” olarak değiştirmişlerdir. Ayrıca CHP, DP’yi feshi etmeyi¹²² bile düşündüyse de Şemsettin Günaltay bunu engellemiştir.

Kurulan bir ilim kurulu tarafından hazırlanan seçim yasası 2 Aralık 1949 da hükümete verilir. Hükümette yasada yaptığı bazı değişikliklerden sonra 16 Şubat 1950 tarihinde mecliste oylatarak kabul edilir. Yasa oldukça demokratiktir. Ana hatlarıyla, seçimlerin adli teminat altında yapılması, *gizli oy- açık tasnif*, yüksek

¹¹⁹ Tunaya, *a.g.e.*, s. 713.

¹²⁰ Burçak, *a.g.e.*, s. 171.

¹²¹ Şükrü Esirci, *Menderes Diyor ki*, Demokrasi Yayınları, İstanbul, 1967, s. 82.

¹²² Burçak, *a.g.e.*, s. 174.

seçim kurulunun kurulması seçim kurallarını başında hâkimlerin yer alması ve seçim sonuçlarına yapılacak itirazlarda çözüm yerinin mahkemeler olmasıdır.¹²³

Seçim yönteminde değişiklik getiren bu yasalar ilk defa 1950 seçimlerinde uygulanacaktı. DP bu yasalarla bir yerde uzun uğraşlar verdiği amacına ulaşırken, CHP’de belki de farkında olmadan kendini muhalefete iterek bir yerde de uzun uğraşlardan sonrada olsa muhalefetin demokratikleşme baskılarına boyun eğiyordu.¹²⁴

¹²³ Burçak, *a.g.e.*, ss. 191.

¹²⁴ Yeşil, *a.g.e.*, s. 151.

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI VE BURSA BASININDA YANSIMALARI (1950-1960)

2.1. DEMOKRAT PARTİNİN BURSA İLİ TEŞKİLATI

7 Ocak 1946 yılında Ankara’da kurulan Demokrat Parti, Anadolu’daki diğer il ve ilçelerde olduğu gibi Bursa’da da hızlı bir teşkilatlanma süreci içerisine girdi. Bursa’da ilk DP Şubesi, Gemlik’te kurulmuştur. CHP İlçe Teşkilatı’ndan bir grup partili, Doktor Ziya Alp’in öncülüğünde partilerinden istifa ederek Gemlik Demokrat Parti İlçe Teşkilatı’nı kurmuş ve böylece DP’nin Bursa’daki ilk siyasi örgütlenmesini gerçekleştirmişlerdir.¹²⁵

İl Müteşebbis Heyeti; Avukat Hulusi Köymen, Dişçi Sabahattin Karacabey oğlu, Tüccar Baha Cemal Zağra, Doktor Haydar Onur, Fabrikatör Ali Ferruh Yücel ve Tüccar Ragıp Armağan’dan oluşturulmuştur. İl Başkanlığına da Avukat Hulusi Köymen seçilmiştir. Partinin Bursa Merkez ilçesi Kurucular Kurulu ise; Matbaacı Kadri Yöner, Çiftçi Hayrı Terzioğlu, Çiftçi Semih Odman, Tüccar Murat Atiker, Otomobil Acentecisi Fent Akçor, Tüccar Şerif Kağıtçıbaşı, Emekli Veteriner Kemal Güneli’den oluşmuş, Merkez İlçe Başkanlığına ise; Ferit Akçor seçilmiştir.

Orhangazi İlçe Kurucular Kurulu ise: Sabuncu İbrahim Şenörk, Emekli Öğretmen Cevdet Oğuzoğlu, Emekli Öğretmen Hilmi Özet, Çiftçi Mehmet Erinç, Veliyettin Çiftçi idi. Orhangazi İlçe Başkanlığı’na ise İbrahim Şenörk seçilmiştir.¹²⁶

Demokrat Parti Bursa ili teşkilatı en alt basamağında ocak teşkilatı bulunuyordu. Demokrat Partiye girmek isteyen bir vatandaş, önce mahallesindeki parti ocağına kayıt olurdu. Ocak kongresine aday olan üyelere en fazla oyu alan beş kişi ocak yönetim kuruluna seçilir; bu beş kişi kendi aralarından birini ocak başkanı seçerlerdi. Ocak delegeleri, bucak kongrelerinde yedi kişilik bucak idare heyetini seçer, bucak idare heyeti de bucak başkanını seçerdi. Bucak delegeleri, ilçe

¹²⁵“Demokrat Partinin Bursa İli Teşkilatı”, *Ant*, 23.02.1946, s. 1.

¹²⁶ Eren Basağan, Özgünay, “*Türk Yerel Siyasetinde Oligarşik Yapılaşmalar; Bursa Merkez Sağ Örneği*,” Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 1993, s. 32.

idare heyetini, ilçe idare heyeti de il idare heyetini seçerdi. Seçimler iki yılda bir yapılırdı. Siyasi bir okul görevi gören DP il teşkilatı hiyerarşisinde, ocağa kayıt yaptıran bir üye, göstereceği başarıya paralel olarak partide kademe kademe yükselme şansına sahipti.¹²⁷

Teşkilatlanma sürecinin ilk aşaması olan kuruluş dönemini büyük bir başarıyla tamamlayan DP Bursa İl Örgütü, 1950 yılına gelindiğinde yerel örgütlenmesini tamamlamış ve yönetici kadrosunu yetiştirmiştir.

2.2. BURSA BASININDA 1950 SEÇİMLERİ

14 Mayıs 1950’de Türkiye genelinde seçimler yapıldı.¹²⁸ Katılım oranı % 89,3 olan 1950 genel seçimlerinde, çoğunluk sisteminin de yardımıyla DP % 53,3 oy oranı ile 416 milletvekilliği kazandı. Çoğunluk sistemine kurban giden CHP ise % 39,9 oy oranı ile 69 milletvekilliği çıkarabildi. DP’den ayrılan Millet Partisi % 3,1 oy oranı ile 1 milletvekilliği kazandı. Ayrıca bu seçimde 1 bağımsız milletvekili de parlamentoya girdi.¹²⁹

1950 Seçimleri tüm yurttaki olduğu gibi Bursa’da % 90 oranında katılım olmuş, sabah saat: 08: 00’ de başlayan seçim heyecanı saat:16.00’ya kadar sürmüş, Bursa halkı olaysız ve sakin geçen bir seçim günü ile kendi iradesini ortaya koyarak seçimlere katılmıştır.¹³⁰

¹²⁷ Özgünay, *a.g.tz.*, s. 34.

¹²⁸“Yurt Genelinde Seçimler Yapıldı”, *Ant*, 15.05.1950, s. 1.

¹²⁹ Sadettin Bilgiç, *Türkiye’de Seçimler ve Seçim Kanunları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 7.

¹³⁰“Seçim Sonucu”, *Hâkimiyet*, 15.05.1950, s. 2.

Tablo 1: 1950 Seçimlerinde DP Bursa Milletvekilleri

Milletvekili Adayları	DP Toplam Oy Sayısı
1. Celal Bayar	138.445
2. Hulusi Köymen	
3. Sadettin Karacabey	
4. Selim Ragıp Emeç	
5. Ali Canip Yöntem	
6. Halil Ayan	
7. Agâh Erozan	
8. Necdet Yılmaz	
9. Haluk Şaman	
10. Raif Aybar	
11. Mithat San	
12. Selim Herkmen	

Tablo: 1’de 1950 Milletvekilliği seçimlerinde Bursa DP Milletvekilleri ve toplam oy sayısı verilmiştir.¹³¹

Milletvekili seçimlerinden sonra *Hâkimiyet* gazetesinin başyazarı İsmet Bozdağ seçimleri değerlendirerek köşesinde şu ifadelerle yer vermiştir: *CHP İktidarının halkı konuşturmadığı gibi milletin hak ve hürriyetini insafsızca çiğnemesi ve baskıda bulunması DP’nin iktidara gelmesinde etkili olurken, bugün mütevazı bir köylünün reyi de, bir profesörün ve bir yazarın ki de aynı derecede kıymetlidir. Öyle ki çok partili rejime geçişte bazı CHP’lilerin kendilerini halktan üstün görerek, çok partili rejime karşı çıkmaları da, halkın seçimlere büyük bir katılım sağlamasını, bunun yanında da oylarını DP’ye vermelerinde önemli bir etken olmuştur.*¹³²

¹³¹“Bursa Seçim Sonucu”, *Ant*, 15.05.1950, s. 2.

¹³² “Seçim Analizi”, *Hâkimiyet*, 18.05.1950, s. 1.

CHP 1950 seçim sonuçlarını kabul etmek zorunda kalmıştır. Zira 1946 seçimlerinde olduğu gibi herhangi bir hile olmamıştır. Eğer CHP hileye başvursaydı belki iktidarda kalabilirdi ancak toplumda oluşan tepki, Türkiye’yi belki de bir iç kargaşaya sürükleyebilirdi. DP ise; böyle bir durumda belki de halkı sokağa dökmekte tereddüt etmezdi. İşte bundan dolayıdır ki bazı siyasi çevrelerde 1950 seçimleri beyaz ihtilal olarak vasıflandırılmaktadır.

CHP’nin seçim sonuçlarını kabullenmesinde 1946 seçimlerinde yaptıkları hatayı telafi etme düşüncesi de etkili olmakla birlikte İsmet İnönü’nün soğukkanlı bir şekilde neticeyi değerlendirme ve CHP’lileri yatıştırması da etkili olmuştur çünkü batı demokrasilerine yaklaşmak ve Doğu Bloğuna karşı Batı’nın desteğini alabilme kaygısı başta İsmet İnönü olmak üzere diğer CHP’lileri seçim sonucunu kabullenme etkisi yaratmıştır.¹³³

2.2.1. Demokrat Parti Hükümetinin İlk Kabinesi

Cumhuriyet Halk Partisi, 14 Mayıs 1950 seçimiyle 9. dönemde Büyük Millet Meclisinde çoğunluğu DP’ye terk etmiştir. Cumhuriyetin kurucusu CHP, bundan sonra uzun bir süre muhalefetle kalacaktı. Tabi ki bu süreç Türkiye Cumhuriyeti tarihinde büyük bir değişimi getirecekti.

Ant gazetesinde ise: *İlk DP Hükümeti teşekkülü Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Meclis Başkanı, Refik Koraltan olacağı* ¹³⁴ varsayılmıştır.

¹³³ Burçak, *a.g.e.*, s. 199.

^{133a} “Demokrat Parti Mecliste”, *Hâkimiyet*, 19.05.1950, s. 1.

¹³⁴ Bkz. Ek.3 “İlk D.P. Hükümeti Kimlerden Teşekkül Edecek”, *Ant*, 20. 05. 1950, s. 1.

Dokuzuncu Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi toplandı ve çalışmalarına başladı. Cumhurbaşkanı, Celal Bayar, Başbakan, Adnan Menderes, Meclis Başkanı, Refik Koraltan seçildi.¹³⁵

Öte yandan CHP Milletvekili ve Başbakan Şemsettin Günaltay 1950 seçimlerinde bir beyanname hazırlamıştır. Beyanname ile “Üzerimizdeki ağır vazifeyi vicdan ve huzur ile Dokuzuncu Büyük Millet Meclisine devrediyoruz, Atatürk’ün emaneti olan tarihi partimizin onun ölmez mefkûresi etrafında yeni bir hayatiyetle toplanarak yeni görevleri başarmasına çalışmak yolunda vatani vazifemi sarsılmaz bir azim ve imanla devam edeceğim”¹³⁶ belirtmiştir.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar yeni kabineyi kurmakla Adnan Menderes’i görevlendirdi ve kabine şu şekilde oluşmuştur.¹³⁷

Başbakan: Adnan Menderes (İstanbul)

Adalet Bakanı: Halil Özyörük (İzmir)

Milli Savunma Bakanı: Refik Şevket İnce (Manisa)

İçişleri bakanı: Rüknettin Nasuhioğlu (Edirne)

Dışişleri Bakanı: Prof.Dr. Fuat Köprülü (İstanbul)

Maliye Bakanı: Halil Ayan (Bursa)

Milli Eğitim Bakanı: Avni Başman (İzmir)

Bayındırlık Bakanı: Korgeneral Fahri Belen (Bolu)

Ekonomi ve ticaret Bakam: Zühtü Velibeşe (İzmir)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Prof.Dr. Nihat R. Belger (İstanbul)

Tarım Bakam: Nihat Eğriboz (Çanakkale)

Ulaştırma Bakanı: Tevfik İleri (Samsun)

Çalışma Bakanı: Hasan Polatkan (Eskişehir)

İşletme Bakanı: Prof. Muhlis Ete (Ankara)

Başbakan Menderes beyanname ve programını 29 Mayıs Pazartesi günü meclis’e sundu.¹³⁸

Hükümetin programı üzerine görüşmeler devam ederken, Meclis’te çıkan tartışma gelecek on yılın özetini oluşturunuyordu. Menderes Hükümeti 2 Haziran’da

¹³⁵“Bayar Cumhurbaşkanı, Koraltan Meclis Başkanı seçildi”, *Bursa Ekspres*, 23.05.1950, s. 1.

¹³⁶Bkz. Ek.4 “Başbakanın neşrettiği Beyanname”, *Ant*, 21.05.1950, s. 1.

¹³⁷“Yeni Kabine Teşekkül etti”, *Ant*, 24.05.1950, s. 1.

¹³⁸“Menderes Kabinesi”, *Hâkimiyet*, 30.05.1950, s. 1.

meclisten güvenoyu istedi.¹³⁹ Öte yandan CHP Grup Başkan Vekili Faik Ahmet Barutçu hükümet programının onaylanmasından önce söz hakkı istedi, fakat isteği reddedildi. Bunun üzerine CHP Milletvekilleri Meclisi terk ettiler. Meclis'te kalan DP Milletvekilleri ile daha sonra oylamaya geçildi. Oylamaya katılan 282 milletvekilinin olumlu oyu ile kabine 2 Haziran günü güvenoyu aldı.¹⁴⁰ Böylece yeni hükümet kurulmuş oldu.

Büyük Millet Meclisinde, Adnan Menderes hükümet programını mecliste okuyarak; dış işlerinde CHP'nin izlediği politikalar devam ettirilecek, basınla ilgili kanunlar çıkarılacak, basın hürriyeti sağlandığı gibi afta çıkarılacak, bazı şartlarla grev hakkı verileceği, ülkedeki aşırı sol ve sağ gruplara karşı mücadele edileceğinin yanı sıra, ekonomide ordu dâhil her alanda tasarrufa gidileceği, ekonomide maliyetlerin düşürülmesiyle hayat pahalılığının önüne geçileceği, yabancı sermayeye imkân tanıyarak özel teşebbüsün yatırımlarının teşvik edileceği, köylünün ekonomik şartlarının düzeltilmesi için tarım reformu yapılacağı, yol ve toprağın sulanması işlerine öncelik verileceğinin önceliklerini olacağını söylemiştir.¹⁴¹

2.2.2. 1950 Yerel ve Muhtarlık Seçimleri

14 Mayıs 1950 genel seçimlerinden büyük bir başarı sağlayarak Bursa Milletvekilliklerin tümünü kazanan Demokrat Parti, seçimlerin hemen ardından muhtarlık seçimleri, belediye seçimleri ve il genel meclisi seçimlerinden oluşan yerel seçimlere girdi. 13 Ağustos 1950 tarihinde yapılan muhtarlık seçimlerinde DP 19.052, CHP 13.152, MP 130, İşçi ve Çiftçi Partisi 2, Bağımsızlar 2049 muhtarlık kazanmıştır.¹⁴²

¹³⁹ Eroğul, *a.g.e.*, s. 56.

¹⁴⁰ Albayrak, *a.g.e.*, s. 189.

¹⁴¹ "Menderesin Meclis Demeci", *Hâkimiyet*, 02.06.1950, s. 1.

¹⁴² "Demokrat Partinin Başarısı", *Hâkimiyet*, 14.08.1950, s. 1.

DP, bütün yurttta olduğu gibi Bursa’da büyük bir başarı elde etmiştir. İl ve ilçe seçim kurullarından alınan resmi tasnif sonuçlarına göre muhtarlık seçimlerini Bursa’da DP kazandı.¹⁴³ Orhaneli dışındaki merkez ilçe ve sekiz kazada DP 372, CHP 152 muhtarlık kazandı. 9 muhtarlığı bağımsızlar, 28 muhtarlığı da karma liste kazandı. 12 köy ve mahallede seçimler ihtilaflı görüldüğünden seçim kurulları tarafından iptal edilmiştir.¹⁴⁴

DP’nin yerel seçimlerde tablo: 2 Bursa’da aldığı oy, mahalle ve köy sayısı olarak verilmiştir.¹⁴⁵

Tablo 2: 1950 Muhtarlık Yerel Seçimleri

	DP		CHP		BAĞIMSIZLAR	
	Köy	Mahalle	Köy	Mahalle	Köy	Mahalle
Yenişehir	40	6	17	-	3	-
Orhangazi	8	4	-	-	9	1
Mudanya	16	5	17	2	5	-
Karacabey	35	15	8	1	11	-
M.Kemalpaşa	60	10	46	-	1	-
İznik	21	3	12	3	4	-
Merkez ilçe	63		28		35	
İnegöl	63		38		1	

Genel seçimlerin ardından muhtarlık seçimlerinin de DP lehine sonuçlanması iktidar muhalefet ilişkilerinde gerilmesine neden olmuştur. Seçimlerde alınan başarının muhalefette yarattığı huzursuzluğa dikkat çekmek isteyen Başbakan Adnan Menderes Bursa Teşkilatına bir Tamim göndererek teşkilatın muhalefete karşı dikkatli olmasını istedi, Tamim’de:

“Daha ilk günden beri CHP muhalefetinin yüksek menfaatleri icaplarına uyacak, kin, ihtiras ve intikam yollarında yürümekte olduğu teşkilatımızın elbette dikkatinden kaçmamıştır. Partimize karşı yapılan hücumlarda hiçbir insaf ölçüsü olmadığı ve insan mantığı ile istihsal

¹⁴³“Şehrimizde Seçim Sonuçları”, *Ant*, 14.08.1950, s. 1.

¹⁴⁴“Bursa da Ezici Çoğunluk”, *Demokrat Bursa*, 14.08.1950, s. 1.

¹⁴⁵“Yerel Sonuçlar”, *Bursa Ekspres*, 14.08.1950, s. 1.

*edercesine hakikatlerin tam aksine konuşulmakta ve hareket edilmekte çekinilmediği görülmektedir... CHP'nin tuttuğu yol, partiler arası normal bir mücadele ile 4 sene sonra yapılacak seçimlerde kazanmak için çalışmaktan ziyade kısa vadeli bir programla kaybettikleri bir iktidarı yeniden ele geçirmek gibi akıl ve ızan ile vatanperverlik ile ilgisi olmayan bir faaliyettir. Bu faaliyet karşısında teşkilatlarımızı ve bütün partili arkadaşlarımızı uyanık olamaya davet ediyoruz”.*¹⁴⁶

DP iktidara geldikten sonra, il büyük sınavını eylül başında vermiştir. Demokrat Partililer, 3 Eylül 1950’de yapılan seçimler sonucunda büyük bir başarı sağlayarak ülke genelinde 600 belediyeden 560 tanesini kazanmıştır. Zaferi, Adnan Menderes kendine has üslubu ile yorumladı ve: “*Türk Milleti, Halk Partisini 14 Mayıs’ta iktidardan tasfiye etmişti. 3 Eylül’de de muhalefetten tasfiye etti.*”¹⁴⁷ düşüncelerini dile getirmiştir.

2.2.3. İkinci Menderes Kabinesi

Başbakan Adnan Menderes çeşitli sebeplerde dolayı birinci kabinesi istifa etmiştir.¹⁴⁸ Cumhurbaşkanı Celal Bayar, DP ve CHP grup temsilcilerine yeni kabinenin oluşması konusunda görüşmelerde bulunmuş ve bunu takiben kabineyi kurma görevini yine Adnan Menderes’e teklif etmiştir. Bunu üzerine Menderes, bazı görüşmeler yaparak ikinci kabinesini kurmuştur. İkinci kabine ise şu isimlerden oluşmuştur:

Başbakan: Adnan Menderes

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Samet Ağaoğlu

Devlet Bakanı: Refik Şevket İnce

Adalet Bakanı: Rüknettin Nasuhoğlu

¹⁴⁶“Menderesin Demeci”, *Hâkimiyet*, 29.08.1950, s. 1.

¹⁴⁷ Eroğlu, *a.g.e.*, s. 59.

¹⁴⁸“Kabinenin İstifası”, *Ataeli*, 09.03.1951, s. 1.

Milli Savunma: Bakanı: Hulusi Köymen
 İçişleri Bakanı: Halil Özyörük
 Dışişleri Bakanı: Fuat Köprülü
 Maliye Bakanı: Hasan Polatkan
 Milli Eğitim Bakanı: Tevfik İleri
 Bayındırlık Bakanı: Kemal Zeytinoglu
 Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Muhlis Ete
 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Ekrem Hayri Üstündağ
 Gümrük ve Tekel Bakanı: Rıfkı Salim
 Burçak Tarım Bakanı: Nedim Ökmen
 Ulaştırma Bakanı: Seyfi Kurtbek
 Çalışma Bakanı: Nuri Özsan
 İşletmeler Bakanı: Hakkı Gedik

İkinci Menderes kabinesinin programı, DP grubunda görüşüldü. Görüşmelerden sonra 70 imzalı bir önerge verilerek, güven oylamasının gizli yapılması istenmiş; fakat bu önerge kabul edilmemiştir ve oylama açık yapılmıştır. Parti grubu yapılan oylama sonucunda 61 ret oyuna karşılık, çoğunlukla kabul oyu çıkmıştır.¹⁴⁹

30 Mart 1951 tarihinde hükümet programı meclis'te okundu. 2 Nisan'da yapılan oylama ile 345 olumlu oy ile kabine güvenoyu almıştır. Kabine'de esaslı değişiklik yapılmaması, bu kabinenin en zayıf noktası olmuştur.¹⁵⁰ Bu kabine 1954 seçimlerine kadar görevde kalmasına rağmen, kabine içinde birçok bakan değişikliğine gidilmiştir.

¹⁴⁹“İkinci Kabine Açıklandı”, *Hâkimiyet*, 10.03.1951, s. 1.

¹⁵⁰“DP Bocalıyor”, *Ant*, 03.04.1951, s. 1.

2.2.4. Atatürk'ü Koruma Kanunu

Atatürk'ün ölümünden 14 Mayıs 1950 tarihine kadar, manevi varlığına 51, fotoğrafına 12, heykel ve büstlerine 4 olmak üzere 67 tecavüz hadisesi tespit edilmiştir. 14 Mayıs 1950 tarihinden 1 Nisan 1951 tarihine kadar Atatürk'ün büst ve heykellerine 9, manevi şahsiyetine 5, vefatına 1 olmak üzere 15 tecavüz vakası vuku bulmuştur.¹⁵¹

Bursa *Ant* gazetesi konuyu gündeme getirerek DP hükümetini eleştirmiş ve gazete'de birçok makaleler ele alarak: *“Birinci Menderes kabinesi iktidara geldiği ilk günden başlayarak ülkedeki inkılâp düşmanlarını harekete geçirecek onlara ümit verecek hareketlerde bulunmuştur. Kırşehir’de Atatürk heykelinin parçalanması bunu ispat eden bir olaydı. Artan irticai faaliyetler karşısında Demokrat Parti Hükümetinin bu olaylara şiddetli bir tepki göstermemesi eleştirilere sebep olmuştur. İktidar iş başına geçti geçeli, her nedense heykellere düşmandır. Bu düşmanlıkta her demeçte her yazıda belli bir miktar şiddetini artırıyor ve “Memleketin el sürülmemiş bin bir derdi dururken Hükümetimiz çok şükür vicdanlarımızın hürriyeti üzerine titriyor bir yandan da Atatürk büstleri kırılıyor, resimlerinin gözleri oyuluyor”*¹⁵² gazetede yayımlanmıştır.

Türkiye Milli Talebe Federasyonu, Hükümetten konuyla ilgili kanun yapmalarını istemişlerdir. Aynı şekilde basın’da *“Demokrasinin yaşaması için artık harekete geçmek mide ve zihin bulandıran hareketleri önlemek bir vatan ve demokrasi borcudur”* şeklinde isteklerini dile getirmişlerdir. Her gün artan tepkiler neticesinde Hükümet bir kanun tasarısı hazırlayarak 1 Nisan’da Meclis’e sunmuştur.¹⁵³

Hazırlanan kanuna göre; Atatürk'ün manevi varlığına hakaret edenler onun varlığını küçük düşürücü sözler söyleyen ve eylemlerde bulunanlar ve Atatürk'ün heykel ve resimlerine fiili saldırıda bulunanlar 1 seneden 5 seneye kadar ağır hapis

¹⁵¹“Koruma Kanunu çıkıyor” *Hâkimiyet*, 29.03.1951, s. 1.

¹⁵²“Atatürk’e Saygısızlık”, *Ant*, 11.02.1951, s. 1.

¹⁵³“Atatürk Kanunu”, *Ataeli*, 02.04.1951, s. 1.

cezası içermektedir. (MD.1) Kanun tasarısı ayrıca bu suçları işlemeye teşvik eden kişiler hakkında asıl fail gibi cezalandırılmasını öngörüyordu.¹⁵⁴

Kanunun onaylanması için yapılan oylamada 232 kabul, 50 ret oyu verilmiş ve kanun onaylanmıştır.¹⁵⁵ Bu kanun ile Atatürk'ün manevi varlığına yapılan saldırılar önemli ölçüde azalmıştır.

2.2.5. Ara Seçimler (16 Eylül 1951)

Demokrat Parti Ara Seçimleri temmuz ayı içinde sonuca bağlayarak seçimlerin 16 Eylül 1951'de yapılmasına karar vermiştir.¹⁵⁶ Bazı milletvekillerinin seçimlerin gereksiz masraf olacağını söylemesi, bazılarının da demokrasinin gereği olduğunu söylemeleri üzerine DP grubunda tartışma konusu olmuştur.

Öte yandan DP Ara Seçimleri hazırlıklarına başladıktan sonra seçim bölgelerine DP milletvekillerini göndermiştir.¹⁵⁷ Bu milletvekilleri, ara seçimleri partiye kazandırmak için çalışmışlardır.

Ara seçimler için yapılan propagandalar arasında en fazla dinsel temalar kullanılmıştır. DP Arapça Ezan ve radyoda Kur'an okunması konusunda yaptıklarını tekrarlarlarken, CHP'de türbeleri açtıklarını ortaokullara din dersi koyduklarını söylemiştir.¹⁵⁸

Seçimler 16 Eylül günü yapıldı. 17 ilde yapılan seçimlerde¹⁵⁹ 15 ilde DP, 2 ilde CHP kazandı. Seçimlerde DP, 18 milletvekilliği, CHP ise, 2 milletvekilliği kazandı.¹⁶⁰

¹⁵⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Toplantı: 1, C. 9, (23.07.1951), s. 281.

¹⁵⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Toplantı: 2, C. 9, (23.07.1951), s. 295.

¹⁵⁶ "Ara Seçimler", *Ant*, 10.09.1951, s. 1.

¹⁵⁷ "Demokrat Parti Seçim Çalışmaları", *Hâkimiyet*, 12.09.1951, s. 1.

¹⁵⁸ Eroğul, *a.g.e.*, s. 64.

¹⁵⁹ Türkiye genelinde Meclisle görüşülen ve komisyonu tarafından kabul edilen araseçimleri 17 ilde gerçekleştirmiştir bu 17 ilin içinde, Bursa olmak üzere diğerleri,;Denizli, Çanakkale, İstanbul, İzmir, Zonguldak, Kırşehir, Muğla, Balıkesir, Bitlis, Sinop, Bilecik, Sivas, Aydın, Gümüşhane, Kastamonu.

¹⁶⁰ Bkz. Ek.5, "Ara Seçimler Neticesi", *Ant*, 18.09.1951, s. 1.

Tablo 3: 1951 Ara Seçimleri

	Demokrat Parti	Halk Partisi
Merkez	24.833	13.459
Mudanya	3.794	3.345
Yenişehir	6.764	6.499
İnegöl	8.868	6.612
M. Kemalpaşa	10.620	6.119
Orhangazi	4.444	2.456
Karacabey	6.969	5.262
İznik	3.647	3.175
Gemlik	4.708	1.999
Orhaneli	8.664	6.401
TOPLAM	83.311	55.157

Ara Seçimleri Bursa’da Demokrat Parti kazanmıştır. Tablo: 3’te 1951 Ara Seçimlerinde DP’nin Bursa’da aldığı oylar gösterilmektedir.¹⁶¹

2.2.6. Millet Partisi’nin Kapatılması

20 Temmuz 1948’de, DP’den ayrılanların kurmuş oldukları Millet Partisi yalnızca CHP’ye karşı değil, koptuğu DP’ye karşı da şiddetle cephe almıştı. CHP’yi antidemokratik kuralları yeğleyen baskıcı bir kuruluş olarak, DP’yi ise, muvazaacı CHP ile danışıklı bir siyaset izlemekle suçlamışlardı.

Millet Partisi, meclis’te sadece Osman Bölükbaşı tarafından, temsil edilmiştir. Parti’de dindar çevrelere verilen mesajlar partiye gericiliği destekleyen bir görünüm vermişti. Ayrıca Malatya’da Ahmet Emin Yalman’a suikast düzenlenmesi, MP için bir dönüm noktası olmuştu. Bu olay üzerine Hükümet irtica ile mücadele etme kararı almış ve MP’ye yönelik eleştiriler de artmaya başlamıştı.

¹⁶¹ “Demokrat Parti Bursa da kazandı”, *Ant*, 19.08.1951, s. 1.

Her geçen gün partinin irticacı denilen zümrenin eline geçmesi üzerine basın'da; *“Millet Partisine mürteci grubun hâkim olması ve bu zümrenin hasis menfaatleri temini maksadıyla memleketi karanlık akıbetlere sürükleyecek her türlü hareketlere körü körüne tabi olmaları, bu partinin çökmesine sebebiyet verecektir,”* şeklinde haberler yer almaya başlamıştı.¹⁶²

Millet Partisi'nin Ankara'da yapılan Beşinci Büyük Kongresinde partideki Atatürkçü kanat ile dinci kanat arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Bu anlaşmazlık sonucu başta Hikmet Bayur, Prof. Vasfi Raşit Seviğ olmak üzere kırk kişi partiden istifa etmişti.¹⁶³ Hikmet Bayur konuşmasında Millet Partisi'nin TBMM'ye sofu ruhlu mebusları sokması halinde bu hareketin memleketi geriye götüreceğini çünkü partide dümenin kimin elinde olduğunun belli olmadığını, Atatürk inkılâplarından vazgeçmenin bu memleketi felakete götüreceğini ve dinin politikaya sokulmasının, din bakımından da ayıp olduğunu söylemiştir.¹⁶⁴ Hüseyin Orak, ise: MP'nin gizli dosyasından söz ederek bu partinin iktidara geldiği takdirde Medeni Kanunu kaldıracağını ve eskiye yönelik bazı dönüşlerde bulunacağını söyleyerek partiden istifa etmiştir.

Bu konuşmaları bir ihbar kabul eden Cumhuriyet Savcılığı, ilk olarak Osman Bölükbaşı ve Fuat Arna'nın ifadelerini almış, 6 Temmuz'da MP Genel Merkezi aranarak 40-50 tane gizli dosyaya el konulmuştur.¹⁶⁵

Soruşturma devam ederken meclis'te, kasım ayında ilginç bir olay yaşandı; Menderes meclis kürsüsünde konuşurken Bölükbaşı milletin artık bu sözlerle inanmadığını söyleyerek Menderes'in konuşmasına müdahale etmişti. Bu sözler üzerine DP'li Milletvekilleri, Meclis Başkanı ve Başbakan Menderes, Osman Bölükbaşı'nın aleyhinde konuşmalar ve bağrışmalar başlamıştı. Bölükbaşı bu tahammülsüzlüğü protesto amacıyla Meclis müzakere salonunu terk etmek için ayağa kalktı. Gideceği sırada “Kaçıyor, kaçıyor” diye arkasından bağrışmalar oldu. Bunun üzerine Bölükbaşı geri döndü ve sırasına oturdu. Elini pantolonunun arka cebine götürdü ve o sırada meclisin idareci üyelerinden DP'li Mehmet Aldemir,

¹⁶² Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, C. IV, (İkinci Bölüm), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, s. 79.

¹⁶³ “Millet Partisinden İstifalar”, *Hâkimiyet*, 05.07.1953, s. 1.

¹⁶⁴ Ümit Özdağ, *Menderes Dönemi Ordu Devlet İlişkisi ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Yay., İstanbul, 1997, s. 58.

¹⁶⁵ Albayrak, *a.g.e.*, ss. 235-236.

Bölükbaşı'nın yanına koştu. Bölükbaşı terini silmek için mendil çıkarmak üzere elini arka cebine atınca, Mehmet Aldemir silah çıkaracağını düşünerek elini tutmuştu. Daha sonra Bölükbaşı ayağa kalkarak, “Bakınız mendil çıkarmak için elimi cebime sokuyorum tabanca diye elime sarılıyor.” demişti. Aldemir'in cevabı ise “Ne bileyim kardeşim tabanca zannettim” olmuştu. DP'liler o sırada MP'nin kapatılma davasından dolayı Bölükbaşı'ndan böyle bir hareket bekledikleri anlaşılmaktaydı.¹⁶⁶

MP davası, 27 Ocak 1954 tarihinde sonuçlanmış, Sulh Ceza Mahkemesi parti programının 7, 12, 13. maddelerinde din, mezhep ve tarikat esaslarına dayanan ve amacını gizleyen bir dernek durumuna geldiğini belirterek genel merkezi ile bütün birimlerinin kapatılmasına karar vermişti. Öte yandan MP'nin kapatılmasıyla doğacak boşluk önceden kapatılmamıştı. Yargıtay düzeyinde dava sürerken 1954 seçimlerinin yaklaşması üzerine, seçime katılabilmek için, 10 Şubat 1954'te Cumhuriyetçi Millet Partisi'ni kurmuşlardı. Yeni parti muhafazakâr değil milliyetçi ve inkılâpçı görüş açısını benimsiyordu.¹⁶⁷

2.2.7. Basın Kanunu ve Kısıtlamalar

DP İktidarı, seçimlerin yaklaşması üzerine MP'yi kapatarak ve CHP'nin malvarlığına el koyarak muhalefet partilerini tasfiye etmiştir. Genç Demokratlar Derneği'ni kurup gençlere yönelerek partinin güçlenmesi için çalıştı, öte yandan basın'da DP aleyhine çıkan yazılardan dolayı basın muhalefetine engellenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştı. Demokrat Parti, 9 Mart 1954'te kabul edilen, 6334 sayılı Basın Kanunu çıkarmıştır.¹⁶⁸

Kanuna göre: Basın yolu ile her ne surette olursa olsun bir kimsenin şeref veya haysiyetine tecavüzde bulunanlar, itibarını kırarak, şöhret veya servetine zarar verebilecek bir hususu kendisine isnat eyleyenler, rızası hilafında hususi veya aileyi

¹⁶⁶“MP' de Olay”, *Hâkimiyet*, 20.11.1953, s. 1.

¹⁶⁷ Turan, *a.g.e.*, s. 81.

¹⁶⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 68.

ahvalini teşhir edenler, yukarıdaki suretlerden biri ile tehditte bulunanlar bu yolda tecavüzde isnatta veya teşhirde bulunacaklardan bahisle tecavüz ve tehditte bulunanlar hakkında 6 aydan 3 seneye kadar hapis ve 1000 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası getiriliyordu. Bunun dışında, devletin siyasi veya mali itibarını sarsacak veya amme huzurunu bozacak mahiyette yalan haber neşredenler hakkında 6 aydan 3 yıla kadar hapis ve 1000 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası verilmesi ekleniyordu. Ve bu eylemleri resmi sıfatı olan biri işlemesi durumunda cezanın yarı fazlasıyla artırılması, suç tekrar edilmesi durumunda ise; cezanın bir misli artırılması maddelerini içeriyordu. Ayrıca en önemlisi bir gazeteci iddia da bulunduğunda bu iddiayı ispatlama hakkından mahrum bırakılıyordu.¹⁶⁹

İsmet İnönü basını kısıtlatan ve engelleyen antidemokratik Basın Kanunu yasası için meclis'te kürsüye gelerek konuşma yapmıştır; *‘‘Bu kanun ümit ışıklarını söndürecektir. İstiraplarıyla baş başa yalnız kalan vatandaşın suiistimal meselelerine karşı hiddeti daha ölçüsüz ve tutuşturulmuş olacaktır. Sağduyu sahibi ve mesuliyetli olduğunu bilen insanlar için cemiyet hayatımızda huzur ve şifa yolunun aranması mümkün idi. İktidar bizi milletçe ihtiyacımızın tam zıddı olan yollara sevk ediyor. Sonu gelen sıkıyönetim yerine, basını susturmak suretiyle daha sert ve bütün ülkeyi kaplayan yeni bir sıkı rejim kuruluyor’’*.¹⁷⁰ belirterek iktidarı eleştirmiştir.

Siyaset alanında yaşanan gerilimler, yerel gazeteler aracılığıyla Bursa siyasetine de yansımıştır; fakat ulusal siyasette yaşanan gerilimleri yakından takip eden iktidar ve muhalefeti destekleyen siyasetçiler, günlük yayın organlarının çıkardığı sert yayın anlayışının aksine, oldukça seviyeli bir tutum içerisinde kent siyasetine yön vermeye çalışıyorlardı. Bu yıllar arasında her iki parti arasında basın-yayın organları aracılığıyla sürdürülen medya savaşlarının dışında eylemsel anlamda da ortamı gerici bir olay olmamıştır.

¹⁶⁹“Basını Susturmak”, *Ant*, 12.03.1954, s. 1.

¹⁷⁰ “Mecliste Basın Tartışması”, *Ataeli*, 16.03.1954, s. 1.

2.3. BURSA BASININDA 1954 SEÇİMLERİ

Demokrat Parti 1954 seçim hazırlıklarını tüm yurttan başlattı. DP, konumunu sağlamlaştırıp daha sonraki yıllarda iktidarda kalabilmek için birçok uygulama yapmıştı. MP'yi kapatıp, CHP'nin malvarlığına el koyan DP'nin üzerindeki muhalefet baskısı eskisine göre azalmıştı. Ayrıca bu dönemde uygulanan politikalar ve alınan dış yardımlarla ülkenin ekonomik alanda ise gelişmeler başlamıştır.¹⁷¹

Ekonomi alanında 1950-54 yılları arasında mevsim şartlarının uygunluğu ve ithal edilen traktörlerin Türk Tarımına sağladığı katkılar tarımda önemli gelir artışına neden olmuş ve bu yüzden de halk, DP'nin iktidarda kalmasını desteklemişti. Ayrıca köylüye Ziraat Bankasından kredi desteği kolaylığı sağlanmıştı.¹⁷² Öte yandan köylünün ihtiyacı olan malların fiyatları da artmıştı.¹⁷³ Fakat bu ihtiyaçlar, gaz, bez, tuz gibi beş on maddeye bağlı kaldığı için bu gibi ihtiyaçları elde etme konusunda köylü, daha fazla para ödemesine rağmen yine sattığı ürün karşılığında cebinde göremediği ve alınamadığı oranda para kalmıştır.¹⁷⁴

Demokrat Parti dış politikada da büyük bir devrim yaparak Kuzey Atlantik Paketi'ne girmişti. Rusya baskısı karşısında bunalan Türkiye bu ittifakla rahatlamış, bu işbirliği halk üzerine büyük memnuniyet yaratmıştı. Tüm bu olumlu gelişmelerle DP, İktidarının dördüncü yılında genel seçimlere girmiştir.¹⁷⁵

1954 Seçimlerinde DP Bursa adayları; Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Milli Müdafaa Vekili Kenan Sönmez, DP Meclis Grup Başkam Hulusi Köymen, Tüccar Sadettin Karacabey, Avukat Raif Aybar, Muharrir Selim Ragıp Emeç, Belediye Başkam Ali Ferrruh Yücel, Devlet Hastanesi Baş Hekimi İbrahim Öktem, İstanbul Şehir Meclisi Üyesi Muhlis Erdener, Tüccar Baha Cemal Zağra, Avukat Sabahattin

¹⁷¹ Cihad Baban, *Politika Galerisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1970, ss. 152.

¹⁷²“Ekonomik Atılımlar”, *Hâkimiyet*, 27.03.1954, s. 1.

¹⁷³“Menderes Köylüyü Bitirdi”, *Ant*, 05.04.1954, s. 1.

¹⁷⁴“Analiz”, İsmet Bozdağ, *Hâkimiyet*, 20.04.1954, s. 1.

¹⁷⁵ Albayrak, *a.g.e.*, s. 259.

Çıracıoğlu, Bahkesir Milletvekili Müfit Erkuyumcu, Dokuzuncu Dönem Milletvekilleri Ağâh Erozan ve Haluk Şaman.¹⁷⁶

Demokrat Partinin aday listesinin hemen ardından CHP ve CMP aday listelerini açıkladılar. CHP'nin aday listesi; Diş Tabibi Edip Rüştü Akyürek, Tüccar ve sigorta acentecisi Nihat Aygermen, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Profesörü Selahattin Batu, Hava Kuvvetleri Eski Komutanı Orgeneral Zeki Doğan, İdareci Remzi Emiroğlu, Divanı Muhasebat Murakıplarından Muharrem Eracar, Orhaneli İl Genel Meclisi Üyesi Tüccar Mehmet Erdem, Çiftçi Rıza İlova, Avukat Abdurrahman Konuk, Tütün İşçileri Sendikası Başkanı Murat Parlakgün, T.C. Ziraat Bankası Eski Genel Müdür Yardımcısı Sabri Sağıroğlu, Avukat Sadık Tümerkan, Avukat Reşat Türel ve Bursa Belediye Eski Başkanı Tüccar Mehmet Urgancıgil'den oluşmaktadır.¹⁷⁷

Cumhuriyetçi Millet Partisi Bursa Milletvekilleri adayları; Tüccar Kamil Koç, Çiftçi Hamza Peşteli, Avukat Fikret Güneş, Avukat Zeki Yücel, Doktor Haydar Gürel, Muhasip Hüseyin Aykut, Ziraatçı Niyazi Tütüncüoğlu, Avukat Şükrü Akmansoy, Doktor Asım Aras, Bakkal Nuri Ersöz, Elektrikçi Sait Mert, Müteahhit Niyazi Koçbay, Avukat Saadet Kaçar, Emekli General Selim Cevat Ayal'dir.¹⁷⁸

Demokrat Parti ve Muhalefet Partileri seçim çalışmalarına hızlı bir şekilde başladı. Bursa'da Demokrat Parti ve CHP mahalle mahalle, köy köy, gezerek Bursa'da maddi ve manevi halk için yaptıkları hizmet dile getiriyorlardı. Tabi bunda etkili olan yine kuşkusuz basın olmuştur.

CHP, Demokrat Partiyi devletin radyosunu kullanarak propaganda yapmakla suçlamış¹⁷⁹, DP ise Bursa'da yaptığı çalışmaları anlatmış, CHP, 1946-50 yılları arasında 191 kilometre yol yapmışken, DP'nin 4 yıllık iktidarında Bursa'da, 781 km yol yaptığını, yine CHP, 1950'den önceki 4 yılda, 2180 km yol bakım çalışması yapmışken, bu rakam DP iktidarının 4 yılında, 680 km. yol yaptığını dile getirmiş, CHP'nin 3 köprü ve 13 menfez yapmasına karşın, DP iktidarda kaldığı 4 sene içinde

¹⁷⁶“Bursa Adayları açıklanıyor”, *Hâkimiyet*, 10.04.1954, s. 1.

¹⁷⁷“Şehrimiz için Hayırlı olsun”, *Ant*, 17.04.1954, s. 1.

¹⁷⁸“CMP Adayları açıkladı”, *Ataeli*, 28.04.1954, s. 1.

¹⁷⁹“DP'nin Adaletsizliği”, *Ant*, 22.04.1954, s. 1.

13 köprü ve 149 menfez yaptığını belirtip, köy; içme suları konusunda ise eski iktidarın 1950'den önceki 4 sene içinde içme suyu yardımı yaptığı köylerin sayısı 23 iken, DP 4 sene içinde, 410 köyün içme suyunu yaptığını gazete vasıtasıyla halka anlatmıştır.¹⁸⁰

Bursalı Demokratların seçim çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 20 Nisan 1954 günü Bursa'ya geldi. Hükümet meydanında toplanan 40.000 kişiye Vilayet balkonundan hitap eden Celal Bayar Bursalılara şöyle seslenmiştir:

*“1946 seçimlerine rastlayan zamanlarda ve daha doğrusu 1950 senesine kadar, Bursa'nın idaresinde bir takım yasa dışı olaylar vardı. Bunu sizler daha iyi bilirsiniz. Vatandaşlar, haklarına, şahsi hürriyetlerine tamamen sahip değildi. Burada idare başında bir Vali vardı, haraç alırdı. Ona, bu haracın ödendiğine dair makbuzu vermezseniz, evlenemezsiniz. Benim o zaman üç ay zarfında düzelecek dediğim bu sözler iktidara geldiğimizden sonra bu gibi hareketleri önledim demek ki.”*¹⁸¹

Celal Bayar'ın miting sırasında vilayet balkonuna çıkması ve muhalefet liderleri için birtakım benzetmeler kullanması seçim arifesindeki Bursa CHP il teşkilatı tepkiyle karşıladı. Konuyu gazetesindeki köşesine taşıyan Derviş Sami Taşman olayı şu şekilde yorumlamıştır:

“İlçe Seçim Kurulu Başkanı, vilayet balkonundan siyasi içerikli konuşma yapılmasının kanuna aykırı olduğunu ifade etmiş ancak seçim kurulunun Demokrat Partili üyeleri çoğunluğu ellerinde bulundurdıklarından konuşmanın yapılabileceği yönünde görüş belirtip yapılan oylamada kararın bu yönde çıkmasını sağladılar. Muhalefet liderlerine sivri akıllı, diplomat geçinen kimseler, sahte tavırlı adamlar, zavallı kimseler diyen Bayar, Cumhurbaşkanlığının tarafsızlık ilkesine göre hareket etmelidir. Mensup olduğum partinin

¹⁸⁰“Demokrat Partinin Hizmetleri”, *Hâkimiyet*, 26.04.1954, s. 1.

¹⁸¹ Bkz. Ek.6, “Bursa tarihi günlerden birini daha yaşadı”, *Hâkimiyet*, 21.04.1954, s. 1.

*liderine, böyle ithamlarda bulunan bu zat için tarafsız Cumhurbaşkanımı gibi düşünmeme imkân olabilir mi”?*¹⁸²

İktidar Partisi ve Muhalefet Partisinin 1954 seçim hazırlıklarının sadece Bursa şehrinde örneğini verdik, kuşkusuz bu çalışmalar ve 1954 seçim hazırlıkları kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre yurdun her yerinde hummalı bir şekilde yapılmıştır.

2 Mayıs 1954 seçimleri umumi bir şekilde tüm yurtda sakin ve sükûnet halde gerçekleşti.¹⁸³ Seçimleri Demokrat Parti, Bursa’da büyük farkla kazanmıştır.¹⁸⁴

CHP seçim sonuçlarından sonra yayınladığı tebliğde daha fazla milletvekili çıkarması gerekirken seçim sisteminin çarpık olmasından dolayı daha az milletvekili çıkartarak DP’yi suçlamıştır.¹⁸⁵

Tablo 4: 1954 Genel Seçimleri tablosu

Partiler	Alınan Oy Toplamı	Alınan Oy Oranı %	Kazanılan Milletvekili Sayısı
DP	5.313.659	58.42	503
CHP	3.193.471	35.11	31
CMP	480.249	5.28	5
KP	50.935	0.56	
İP	910	0.01	
BAĞIMSIZLAR	56.393	0.62	2
TOPLAM	9.095.563	100	541

Tasnifleri bitmeyen illerde seçimleri Demokrat Parti kazanmıştır.¹⁸⁶ Türk Milletinin irade-i kararında beklenmeyen değişiklik olamamıştır.¹⁸⁷ Demokrat Parti yurt içinde aldığı oylar tablo: 4 verilmiştir. Bütün Türkiye genelinde toplam;

¹⁸²“Sayın Bayar Bunu Yapmamalıydı”, Derviş Sami Taşman, *Ant*, 21.04.1954, s. 1.

¹⁸³“Milli İradenin Tecellisini temin edecek olan Umumi Seçimler Bugün yapılıyor”, *Hâkimiyet*, 02.05.1954, s. 1.

¹⁸⁴“Demokrat Parti Genel Seçimleri Büyük Farkla Kazandı”, *Ant*, 03.05.1954, s. 1.

¹⁸⁵“İnsanlık ve Cibilliyet Meselesi”, Derviş Sami Taşman, *Ant*, 03.05.1954, s. 2.

¹⁸⁶“Türk Milleti Hükümünü verdi”, *Hâkimiyet*, 03.05.1954, s. 1.

¹⁸⁷“1954 Seçimler”, *Hâkimiyet*, 03.05.1954, s. 2.

10.262.063 seçmenin 9.095.563 kişisi oy kullandı. Seçime katılım oranı % 88.63 olmuştu. DP oylarını % 55.22'den %58.42'ye çıkarmış, CHP ise oy oranını, %39.59'dan % 35.11'e düşürmüştü. Büyük bir düşüş yaşayan CHP, sadece Kars, Malatya ve Sinop illerinde tam liste kazanmıştı.¹⁸⁸

Bursa'da ise Demokrat Parti lehinde büyük bir değişiklik olmamıştır. Demokrat Parti, başta Celal Bayar olmak üzere bütün milletvekillerini çıkarmıştır, tablo: 5'te Bursa Milletvekilleri ve toplam oy sayısı verilmiştir.¹⁸⁹

Tablo 5: 1954 Seçimlerinde DP Bursa Milletvekilleri

Adı soyadı	Adı soyadı	DP Toplam Oy Sayısı
1. Celal Bayar	8. Müfit Erkuyumcu	158.361
2. İbrahim Öktem	9. Muhlis Erdener	
3. Kenan Yılmaz	10. Sabahattin Çıracıoğlu	
4. Haluk Şaman	11. Saadettin Karacabey	
5. Raif Aybar	12. Agâh Erozan	
6. B. Cemal Zağra	13. Ali Ferruh Yücel	
7. S. Ragıp Emeç	14. Hulusi Köymen	

Bursalı Demokratlar büyük bir sevinç yaşamışlardır. Demokrat Parti il merkezine binlerce tebrik ve kutlama telgrafı yağarken il merkezi, şehir, kasaba ve köylerden gelen binlerce ziyaretçiyle dolup taşmıştır. DP'nin başarısı köylerdeki ocak teşkilatlarında da bayram havasında kutlanmıştır. Seçimleri tam liste halinde kazanan DP Bursa Milletvekilleri, 12 Mayıs'ta yapılacak DP Meclis Kurulu Toplantısı için 11 Mayıs sabahı, Ankara'ya hareket etmişlerdir.¹⁹⁰

Öte yandan bu seçimde hem İstanbul, hem de Bursa milletvekilliğini kazanan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Bursa Belediye Başkanı Reşat Oya'ya gönderdiği telgrafta, bu dönemde İstanbul Milletvekili olarak parlamentoda görev alacağını belirterek şöyle demiştir:

¹⁸⁸ Albayrak, a.g.e., s. 259.

¹⁸⁹“Bursa'da Kati Sonuç”, *Hâkimiyet*, 04.05.1954, s. 1.

¹⁹⁰“Seçim Zaferi”, *Hâkimiyet*, 12.05.1954, s. 1.

“Bu devre içinde itimadınızı kazanmış olmakla bahtiyarlık duymaktayım. Kendimi daima bir Bursa Mebusu telakki ettiğimi ve diğer mebus arkadaşlarımla birlikte Bursa’yı ilgilendiren mevzularda yakın alakadar olacağımı bu vesileyle ifade etmek isterim.”¹⁹¹

2.3.1. Üçüncü Menderes Kabinesi

Seçim sonuçlarının netleşmesiyle DP Meclis Grubu ilk toplantısını 12 Mayıs 1954 günü yapmıştır. Bu toplantıda Celal Bayar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan’da Meclis Başkanlığına aday gösterilmeleri milletvekillerinin büyük çoğunluğu tarafından kabul edildi.¹⁹²

Milletvekillerinin yemin etmesinden sonra Cumhurbaşkanlığı için yapılan oylamada; Celal Bayar 489 oy alarak yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiş, Adnan Menderes ise eski kabinenin istifasını Cumhurbaşkanıya vermiştir¹⁹³ Cumhurbaşkanı Celal Bayar yeni hükümeti kurma görevini yine Adnan Menderes’e vermiştir. 17 Mayıs 1954’te yeni kabine açıklanmıştır.

Üçüncü Menderes kabinesi 23 Mayıs’ta programını okudu ve 3 gün sonra da meclis’ten güvenoyu almıştır. Kabinede yeni sima olarak; Behçet Uz, Fatih Rüştü Zorlu, Mükerrerem Sarol, Osman Kapani, Nazım Gedik, Nazım Çavuşoğlu, kabinede görev aldı, diğer isimler değişmedi. Üçüncü kabine şu şekilde oluşmuştur¹⁹⁴

Başbakan: Adnan Menderes

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Fatin Rüştü Zorlu

Devlet Bakanı: Osman Kapani

Devlet Bakanı: Mükerrerem Sarol

Adalet Bakanı: Osman Şevki Çiçekdağ

Milli Savunma Bakanı: Ethem Menderes

¹⁹¹“Celal Bayar’ın Telgrafı”, *Hâkimiyet*, 21.05.1954, s. 1.

¹⁹²“Cumhurbaşkanı Bayar Seçildi”, *Hâkimiyet*, 17.05.1954, s. 1.

¹⁹³“Kabine toplanıyor”, *Hâkimiyet*, 17.05.1954, s. 2.

¹⁹⁴“Menderes Kabinesi Dün Teşekkül etti”, *Ant*, 18.05.1954, s. 1.

İçişleri Bakanı: Namık Gedik
 Dışişleri Bakanı: Fuat Köprülü
 Maliye Bakanı: Hasan Polatkan
 Milli Eğitim Bakanı: Celal Yardımcı
 Bayındırlık Bakanı: Kemal Zeytinoğlu
 Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Sıtkı Yırcalı
 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Behcet Uz
 Gümrük ve Tekel Bakanı: Emin Kalafat
 Tarım Bakanı: Nedim Ökten
 Ulaştırma Bakanı: Muammer Çavuşoğlu
 Çalışma Bakanı: Hayrettin Erkmen
 İşletmeler Bakanı: Fethi Çelikbaş

Başbakan Menderes kabineyi oluşturduktan sonra iç politikada da kanun değişiklikleri yapmıştır bunlar; Seçim Kanunu ve Memur Tasfiye kanunudur.

2.3.2. Yeni Seçim Kanunu

DP kendine karşı oluşabilecek muhalefeti engellemek için Seçim Kanunun bazı maddelerini değiştirmiş bazılarını da kaldırarak yeni maddeler eklemiştir. Bu maddeler; 35.,71., 89., 91., 109., 110., 135., 166. oluşuyor idi. Ayrıca 45. ve 46. maddeler kaldırılmıştır.¹⁹⁵

Öte yandan DP seçimler sırasında gördüğü ve kendisine zararı dokunabileceğini düşündüğü maddeleri değiştirmesi endişelere sebep olmuştur. İktidarın Seçim Kanununda yaptığı değişiklikler tek partiye doğru gidişatın anlamını taşımıştır.¹⁹⁶

¹⁹⁵“Seçim Kanun Tasarısı”, *Ant*, 15.06.1954, s. 1.

¹⁹⁶ Turan, 4.Kitap (Birinci Bölüm), *a.g.e.*, s. 229.

Yeni tasarıya göre; herhangi bir partinin listesinden aday olan bir kişi, başka bir partiden adaylığı ve aynı zamanda bağımsız aday olması yasaktı. Partilerin ortak hareket etmemesi için müşterek liste halinde adaylığı da engellenmişti. Ayrıca bir kişinin aday olabilmesi için 6 ay önce işinden ayrılması gerekiyordu.(Md.35) Bunlar dışında hâkim ve hâkim sınıfından sayılan memur ve hizmetlilerin aynı zamanda askerî kişilerin her hangi bir partinin leh ve aleyhinde harekette bulunması yasaktı.(Md45)¹⁹⁷

46. Maddenin kaldırılmasıyla muhalefetin radyodan propaganda yapmasına sınır getirilmişti. 46. Madde'nin bu şekilde değiştirilmesine Isparta Milletvekili Said Bilgiç karşı çıkmış ve bir Takrir vererek tasarının 46. Maddesinin reddini ve siyasi partilerin seçimler sırasında radyodan istifadelerini mümkün kılan eski hükmün devamını teklif etmişti; fakat takriri reddedilmişti.¹⁹⁸

Gerçekten'de Programda bu madde bulunmasına rağmen DP bu duruma aykırı hareket ediyordu. Bunun sebebi de aldığı yüksek oy oranı ile halkın tamamen DP'yi desteklediğini düşünmesiydi.¹⁹⁹

Milletvekilleri, Seçim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair kanun için yapılan ve 326 milletvekilinin katıldığı oylamada 293 olumlu 32 olumsuz oy kullanılmıştır. Oylamaya katılmayan milletvekili sayısı 209 olmuştur.²⁰⁰

2.3.3. Memur Tasfiye Kanunu

Muhalefetle ilgili bir başka değişiklik kanun 5 Temmuz 1954'de çıkarılan Memur Tasfiye Kanunudur. Kanun, vekâlet, idare ve müessese veya kurum emrine alınmak suretiyle vazifeden uzaklaştırılacaklar hakkındaki durumu düzenlemek için yapılan bir yasa teklifi olmuştur. Kanun tasarısı; (Hâkim, subay, astsubay ve askerî

¹⁹⁷“Yeni Seçim Kanunu Mecliste”, *Ant*, 16.06.1954, s. 1.

¹⁹⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 10, Toplantı: 4, C.1, (30.06.1954), s. 327.

¹⁹⁹ Turan, *a.g.e.*, s. 231.

²⁰⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 10, Toplantı: 15, C. 1, (30.06.1954), s. 374.

memurlar hariç) memurların vekâlet idare müessesese veya teşekkül emrine alınmak suretiyle vazifeden uzaklaştırılabilmesini sağlıyordu.(Md1)

Üniversite özerkliğini ortadan kaldıran bu kanun tasarısı ayrıca üniversite öğretim üyeleri, senatonun fikrini aldıktan sonra Milli Eğitim Bakanı tarafından görevinden uzaklaştırılabilecekti.(Md2) DP Programı Genel Prensipler bölümü madde 11’de “*Devlet memurlarının seçimlere iştirak dışında hiçbir siyasi faaliyette bulunmaması lüzumuna kaniiz yalnız Yükseköğretim mensupları mesleklerinin mahiyeti itibarıyla bundan müstesnadırlar*” (Md3)’ Fakat DP şimdi bu maddeye aykırı hareket ederek, bu kanun gereğince alınacak vazifeden uzaklaştırma kararından dolayı bu kararı alan idare ve şahıslar aleyhinde hiçbir idari ve adli kaza merciine müracaat olunamayacağı belirtiliyordu.²⁰¹

Bu Kanun tasarısı üzerine CHP Meclis Grubu adına konuşan Nüvit Yetkin bu tasarının memur statüsünü tamamen değiştiren bir tasarı olduğunu ayrıca bu kanun tasarısı üniversite özerkliğini ortadan kalkmasına sebep olduğunu belirterek şöyle devam etmiştir:

*“Devlet teşkilatındaki bütün memurlar bir tehdit ve baskı altında bulunmaktadır. Devlet memurlarını tayin eden makam tarafından hiçbir sebep ve lüzum iradesine muhtaç olmaksızın vekâlet emrine alınmak suretiyle vazifeden uzaklaştırılabilecekler ve bu suretle uzaklaştırılan memur 6 ay içinde yeni bir vazifeye tayin edilmezse tasfiyeye tabi tutulacak ve bu suretle tatbik olunan işleme karşı hiçbir kaza merciine başvuramayacaktır”.*²⁰²

Kanun hakkında yapılan oylamaya 334 milletvekili katılarak 309 kabul, 25 ret oyu vermiştir.²⁰³

²⁰¹“Memur Tasfiye Kanunu”, *Ant*, 06.07.1954, s. 1.

²⁰² *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 10, Toplantı: 9, C. 1, (05.07.1954), s. 431.

²⁰³ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 10, Toplantı: 10, C. 1, (05.07.1954), s. 473.

2.3.4. 1955 Yerel Seçimleri

Genel seçimlerden altı ay sonra 7 Kasım 1954 tarihinde muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri yapıldı. Bu seçimlere katılım % 34.68 olmuştur. Buna göre DP 3410, CHP 775, CMP 11, KP 1 mahalle ihtiyar heyeti üyeliği kazanmıştır. Partilerin kazandığı muhtar sayıları ise, DP 26.191, CHP 5.943, CMP 135, KP 42 idi.²⁰⁴

Bursa'da seçimler sakin ve sükûnet içinde geçti. Yerel seçimlerde Bursa Belediye Meclisine 35 asil ve 36 yedek üyeyi belirlemek için Bursalı seçmenler sabahın erken saatlerinde sandık başına gittiler, oy verme işlemi sırasında herhangi bir olay yaşanmazken oy verme işlemi akşam saat 17.00'de tamamlanmıştır.²⁰⁵

2.3.5. İspat Hakkı

Demokrat Partili 11 milletvekili 2 Mayıs 1955 günü meclis'e bir önerge vererek basın için İspat Hakkının tanınmasını istemişlerdir. Hükümetin ve DP'nin prensiplerine aykırı olarak tanzim edilen bu kanun teklifini geri almaları hususunda ilgili milletvekillerine defalarca telkin ve tavsiyelerde bulunulmasına rağmen bu milletvekilleri bu tekliflerini geri almamışlardır. Bunun üzerine DP genel idare kurulu 22 Temmuz'da Başbakan Adnan Menderes başkanlığında toplanarak adı geçen 11 milletvekilinin Yüksek Haysiyet Divanına verilmesine karar vermiştir.²⁰⁶ 11 milletvekili daha sonra patilerinden istifa ettiler. İstifalar basında geniş yer bulmuştur. *Ant* gazetesi muhalif milletvekilleri için: *Basın'a hürriyet verilmesi ve ispat hakkının tanınması uğruna mücadele eden DP'nin en kıymetli ve idealist milletvekilleri yapılan baskılar karşısında DP'den ayrılmışlardır. Bu vatanperverler inandıkları dava ve bağlı kaldıkları prensipler neticesinde mevkilerini terk etmeleri takdire şayandır.*²⁰⁷ yayımlayarak iktidarı eleştirmiştir.

²⁰⁴ Albayrak, a.g.e., s. 269.

²⁰⁵“Bütün Yurta Yerel Seçimler Yapıldı”, *Hâkimiyet*, 08.10.1955, s. 1.

²⁰⁶“Mecliste İspat Hakkı verildi”, *Ant*, 02.09,1955, s. 1.

²⁰⁷“İspat Hakkında Muhalefet”, *Ant*, 03.09,1955, s. 1.

2.3.6. Dördüncü Menderes Kabinesi

Eski kabinenin istifasını takiben Cumhurbaşkanı 1 Aralık 1955'te yeniden Menderes'e kabineyi kurma görevini vermişti. Menderes tarafından kurulan kabine şu isimlerden oluşmaktadır.²⁰⁸

Başbakan: Adnan Menderes
 Devlet Bakanı: Mehmet Cemil Bengü
 Devlet Bakanı: Emin Kalafat
 Devlet Bakanı: Celal Yardımcı
 Adalet Bakanı: Hüseyin Avni Gökçürk
 Milli Savunma Bakanı: Adnan Menderes
 İçişleri Bakanı: İbrahim Ethem Menderes
 Dışişleri Bakanı: Fuat Köprülü
 Maliye Bakanı: Nedim Ökmen
 Milli Eğitim Bakanı: Ahmet Özel
 Bayındırlık Bakanı: Muammer Çavuşoğlu
 Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Fahrettin
 Ulaş Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Nafiz Körez
 Gümrük ve Tekel Bakanı: Hadi Hüsman
 Tarım Bakanı: Esat Budakoğlu
 Ulaştırma Bakanı: Arif Demirer
 Çalışma Bakanı: Mümtaz Tarhan
 İşletmeler Bakanı: Samet Ağaoğlu.

2.3.7. Demokrat Partinin Basın Yasası Değişikliği

İktidar, muhalefeti baskı altına alacak yasa değişiklikleri yapmak için çalışmalarına başlamıştır. Baskı grupları içinde bulunan basının sesinin kesilmesi

²⁰⁸“Adnan Menderes Kabineyi Kurdu”, *Hâkimiyet*, 02.09.1955, s. 1.

için 6 Haziran’da Basın Kanununun bazı maddelerinin tadiline ve kanuna muvakkat bir madde ilavesine dair kanunun neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkındaki 6334 sayılı Kanunun bazı maddelerinin tadiline ve bir madde ilavesine dair kanun görüşülmeye başlandı. Basın Yasası Kanunun görüşmelerinde kürsüye gelen Adnan Menderes konuşmasından önce İsmet İnönü ve bazı muhalif vekiller salonu terk etmişler ve bu sırada bazı küfürleşmeler dahi olmuştur. Menderes konuşmasında: “*Biz bu kanunla şimdi hakiki hürriyetin temelini atmaktayız*” diyerek yasayı savunan bir konuşma yapmış, daha sonra oylamaya geçilmiştir.²⁰⁹

Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı suçlar hakkındaki kanun için yapılan oylamada 286 kabul, 51 ret oyu verilerek kanun kabul edilmiştir. Yasaya göre:

Matbuat vasıtasıyla her ne surette olursa olsun; Namus, şeref, itibar veya hakarete bulunulması

İtibar kıracak veya şöhret, meslek veya servete zarar verebilecek bir hususun isnat edilmesi

Rıza hilafına hususi ve veya ailevi ahvalin ifşa edilmesi veya teşhir olunması

Yukarıdaki hal ve suretlerle tecavüz, hakaret, isnat, ifşa veya teşhire maruz bırakılacağından bahisle tehditte bulunulması

Kanunda tasrih edilen haller haricinde resmi sıfatı haiz olanları küçük düşürmeyi hedef tutan veya bunlar aleyhine istihkar veya istihfaf hissi telkin edebilecek yahut müphem ve suizannı davet eyleyebilecek mahiyette neşriyatta bulunulması hallerinde fail, 1 seneden 3 seneye kadar hapis ve 3000 liradan 10 000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılması öngörülmüştür.

İkinci oylamada, Basın Kanununun bazı maddelerinin tadiline ve kanuna muvakkat bir madde ilavesine dair kanun için yapılan oylamada ise 284 kabul, 48 ret oyu verilmiştir.²¹⁰ Kanuna göre; yazı işleriyle uğraşan sorumlu müdürlerin en az lise mezunu olması Türkiye’de ikamet etmesi aynı zamanda devlet memuru, asker veya ordu mensubu olmaması gerekiyordu. Bunlar dışında kamu hizmetlerinden yasaklı

²⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 1, C. 12, (06.06.1956), ss. 100-151.

²¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 3, C. 12, (06.06.1956), ss. 232-235.

olmaması ve 6 aydan fazla hapis cezası ile hüküm giymemek gibi niteliklere sahip olması gerekiyordu.²¹¹

Bu yasa değişiklikleri Menderes'in 8 Eylül 1949 tarihindeki konuşmasına zıt bir şekil arz etmiştir. O günkü konuşmasında Menderes: "*Vatandaş hak ve hürriyetlerinin en büyük teminatı olan basın hürriyetine artık hiçbir surette dil uzatılmamalıdır*" demiştir.²¹² Bu kanunun kabulü muhalefet'i destekleyen basın tarafından eleştirilirken iktidar'ı destekleyen basın tepki göstermemiştir.

2.3.8. Bursa Basınında 1957 Seçim Hazırlıkları

1954 genel seçimlerinde muhalefetin aldığı yenilgi 1956 yılından itibaren bu partilerin birlik içinde hareket etme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Muhalif basın tarafından desteklenen bu görüş, 1956 yılında en önemli gündemlerden biri olmuştur. Muhaliflerin birleşmeleriyle ilgili *Ant* gazetesinin yazıları şu şekildedir;

*"DP'nin muhalefetin üzerine gitmesi ve onu engelleyecek girişimlerde bulunması karşısında yapılacak tek şey muhalefetin bir cephe altında birleşmesidir. Yoksa memleketin istediği ve beklediği huzura kavuşmasına imkân yoktur. Bir sonraki seçimlerde her parti kudreti nispetinde milletvekili ile mecliste vazife görebilmelidir. Bu davayı başarılı kılacak en esaslı yol muhalefet partilerinin birleşmesidir. Bu konuda hiçbir parti gurura kapılmadan yalnız memleket menfaatini düşünerek hareket etmeli ve bu uğurda hiçbir fedakârlıktan kaçınmamalıdır".*²¹³

Muhalefet, Basın Kanunu ve Toplantı Kanunun meclis'te kabul edilmesinden sonra harekete geçerek ortak bir bildiri yayımlamıştır. CHP, CMP, HP meclis grupları tarafından yayınlanan ortak bildiride İktidar Partisinin demokratik rejimi ilgilendiren tutumu ve son kanunlar sonucunda siyasi durumu gözden geçirdiklerini muhalefet partilerinin karşı karşıya geldikleri zorlukları üniversite muhtariyeti, hâkim teminatı, memur güveni, basının murakabe ve tenkit hakları gibi meselelerin

²¹¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 10, Toplantı: 6, C. 12, (06.06.1956), ss. 175-176.

²¹² "Basın Yasası Değişikliği", *Hâkimiyet*, 25.06.1956, s. 1.

²¹³ "İktidar Yolunda", *Ant*, 15.03.1956, s. 1.

aldığı şekli inceleyerek vardıkları görüş birliğinden Türk Milleti’ni haberdar etmenin kendileri için vazife haline geldiğini belirterek şu satırlara yer vermişlerdir:

*“Bugün memleketimizin en mühim meselesinin Türkiye’de teminatlı bir demokratik rejim kurulması meselesi olduğunu, Türk Milleti’nin bu olgunlukta bulunduğu sonsuz inançlarından aldıkları kuvvetle imkânlarının son haddine kadar demokratik rejimi kurtarma mücadelesine devam azminde bulundukları umumi efkâra ilana her üç grup müştereken karar vermişlerdir”.*²¹⁴

CMP Genel İdare Kurulu üyelerinden Abdurrahman Boyacıgiller’in yaptığı açıklamada muhalefet birliğine zarar verildiğini savunmuş, CMP’nin tek başına seçimi kazanabileceğini söylemiştir. Hemen ardından Hürriyet Partisi’nin muhalefetle işbirliği yapmak yerine tek başına çalışma kararı alması muhalefet birliğinin bittiği anlamına gelmiştir.²¹⁵ Fakat Menderes’in 25 Mayıs 1957 günü Sivas’ta yaptığı konuşmada seçimlerin yaklaşmakta olduğunu söylemesi üzerine muhalefet partileri arasındaki görüşmeler yeniden başladı. İktidar’da seçim hazırlıklarına başlayarak Kırşehir’i yeniden il yapmak için harekete geçmiştir. Öte yandan 12 Haziran’da Osman Bölükbaşı meclis’te yaptığı konuşma sonucu, meclise hakaret ettiği gerekçesiyle salondan çıkarılmış, 24 Haziran’da yapılan oylama ile de dokunulmazlığı kaldırılmıştı.²¹⁶ Daha sonra Osman Bölükbaşı, 2 Temmuz’da meclis’e hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklandı.²¹⁷ Bölükbaşı’nın tutuklanması DP içinde de tepki topladı. Fuat Köprülünün oğlu ve DP İstanbul İl Başkanı Orhan Köprülü 17 Temmuz’da DP’den istifa etti.²¹⁸ İstifasına gerekçe olarak şunları söylemiştir:

*“Parti program ve tüzüğünün nasıl ihmal edildiği ve memleketin demokrasiden peyderpey uzaklaştığını birçok partili gibi ben de gördüm, işin düzelmesi için olmasını istediğim tedbirlerden hiç birisinin yerine gelmemesi dolayısıyla DP’den istifa ediyorum”.*²¹⁹ Bu durum, Adnan Menderes ve Fuat

²¹⁴“Adım Adım İktidar’’, Ant, 03.04.1956, s. 1.

²¹⁵“Muhalefet ne yapacağını şaşırdı’’, Hâkimiyet, 20.04.1956, s. 1.

²¹⁶ Albayrak, a.g.e., s. 290.

²¹⁷“Bölükbaşı Haddini Aştı’’, Hâkimiyet, 03.07.1956, s. 1.

²¹⁸“DP’de Çözümler’’, Ant, 18.07.1956, s. 1.

²¹⁹“Köprülünün İstifası’’, Ant, 20.07.1956, s. 1.

Köprülünün arasının açılmasına neden oldu. Birkaç gün sonra 23 Temmuz'da yapılan yargılama sonucu Bölükbaşı serbest bırakılmıştır.²²⁰

Öte yandan DP seçim yaklaşırken basın, sendikalar ve adalet üzerinde baskı politikası izlemesi parti içinde de tepki topladı. Bu tepkilerden en somutu Fuat Köprülü'den geldi. 6 Eylül günü Fuat Köprülü DP'den istifa etti.²²¹ İstifasına sebep olarak: *Programından ayrılmış eski hüviyetini tamamen değiştirmiş olan bugünkü DP zihniyeti ile uyusmak imkânsız olduğu cihetle DP'den çekiliyorum.*²²² İfadelerini kullandı, Fuat Köprülü demokrasi nizamına iman etmiş bütün Türk vatandaşlarının aralarındaki her türlü ihtilafları bir yana atarak Menderes'i devirme gayesi uğrunda işbirliği yapmaları bir vatan borcudur diyerek muhalefetin birleşmesine destek vermiştir.²²³

1957 genel seçimlerinin yaklaşması, üç muhalefet partisini yeniden harekete geçirdi. Muhalefet partileri 4 Eylül 1957'de yaptıkları toplantıda ortak hareket etme kararı aldı ve bir bildiri ile kamuoyuna açıkladılar, bildiri'de ise:

*“Vatandaş hak ve hürriyetleriyle ilgili Anayasa hükümlerinin açık ve teminatlı şekilde düzenlenerek vatandaşın hak ve özgürlüğünün korunması. Anayasaya aykırı yasaların çıkmasına ve tatbik edilmesine mani olmak için Anayasa Mahkemesinin kurulması. Mahkemelerin bağımsızlığının ve hâkim teminatının sağlam hükümlere bağlanması. İki Meclis sisteminin kabul edilmesi, Yasama kuvvetin yürütme kuvveti üzerindeki denetiminin sağlanması, gibi isteklerin yanında üçte iki çoğunluk sağlandığı takdirde anayasada değişiklikler yapıp iki sene içinde nispi seçimlere gideceğini”*²²⁴ vaat etmişti.

Muhalefet Partilileri seçim hazırlıklarını yaparken iktidarda boş durmamıştır, Adnan Menderes, bakanlar ve milletvekilleriyle bir araya gelerek seçim hazırlıklarına başlamıştır. Hazırlıkların başında; Kırşehir'in il olması ve Seçim Yasındaki değişiklik geliyordu. 1954 yılında coğrafi sebepler gösterilerek ilçe yapılan Kırşehir'e eski statüsünü vermekle işe başladı. 1957 Mart ayında İçişleri Bakanlığı

²²⁰“Bölükbaşı Serbest”, *Hâkimiyet*, 24.07.1956, s. 1.

²²¹“DP'de Köprülü İstifa Etti”, *Ant*, 07.09.1956, s. 1.

²²²“Köprülünün Demeci”, *Ant*, 09.09.1956, s. 1.

²²³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 70.

²²⁴“Muhalefetin Bildirisi”, *Ant*, 11.09.1956, s. 1.

tarafından Kırşehir'in tekrar vilayet haline getirilmesi hususunda bir kanun tasarısı hazırlandı. İktidar bu değişikliklerle Kırşehir'den oy alabileceğini umut etmiştir.²²⁵ Daha sonra ise Seçim Yasası Değişikliği üzerinde çalışmalar yapılmıştı. Muhalefetin 4 Eylül'de yayınladığı ortak bildiri iktidarı hemen harekete geçirmişti. Muhalefetin ortak bir cephe altında birleşmesine engel olunması gerekiyordu. Muhalefet partilerinin işbirliği üzerine kesin karara vardıkları gün, DP Meclise, işbirliğini önleyici bir yasa tasarısı sunmuştur. Seçim Yasası için görüşmeler ise 11 Eylül'de yapıldı.²²⁶ CHP Meclis Grubu adına konuşan Nüvit Yetkin: *"Bu tasarının içerik itibarıyla DP'nin 1954'ten beri memlekette siyasi hakların Anayasa ile temin edilmiş hak ve hürriyetlerin ortadan kaldırılması yolunda safha safha alınmış tedbirlerden birisidir,"* diyerek tasarıyı eleştirdi. Sonra CMP Grubu adına kürsüye gelen Ahmet Bilgin: *"Bu tasarının Anayasanın vatandaşa verdiği seçme ve seçilme hakkına muhalefet oluşturduğunu"* söyledi. Daha sonra kürsüye Muhalefetin bir başka temsilcisi olan Hürriyet Partisi adına Feridun Ergin gelmiş O da: *"Bu tasarın milletin iradesini serbestçe kullanmasını güçleştiren bir durum arz ettiğini"* söylemiştir. Kürsüye en son gelen muhalif lider İsmet İnönü konuşmasında: *"Milletimizin serbest reyini değerlendirecek azim ve kudrette olduğumuza inanıyoruz. Partiler arası işbirliği yapılacaktır. Bu işbirliği vazifemizdir,"* şeklinde konuşmuştur. Görüşmeler sırasında en fazla tepki toplayan konuşmayı Hikmet Bayur yaptı. Konuşmasında: *"Demokrasinin soysuzlaşmaması için milleti karşısında sorumlu bir iktidarın bulunması gerekir. Eski Almanya'da perakende partiler Hitler'e yol açmıştır. Siyasi bakımdan büyük bir ahlaksızlıktır,"*²²⁷ gibi sözleri meclis'te gerilimi tırmandırmıştır.

11 Eylül 1957'de kabul edilen yeni Seçim Kanunu değişikliği ile bir partinin diğer bir parti tarafından aday gösterilmesi yasaklanıyordu. Seçim çevrelerinde tam aday listesi yapılması mecbur tutuluyor, bir partiden altı ay önce istifa etmiş bir kişinin başka bir partiden aday olmasına izin verilmiyordu ve parti teşkilatı bulunan her yerde seçime girmeye mecbur tutuluyordu.²²⁸ Bu tedbirler karşısında, muhalefetin iş birliği için ancak iki imkân kalmıştı. Birincisi, hukuken olmasa bile fiilen illerin paylaşılmasıydı. Yani partiler bütün illerde seçime giriyor görünecekler,

²²⁵ Ahmad, a.g.e., s. 72.

²²⁶ Hikmet Bila, *Cumhuriyet Halk Partisi 1919-1999*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999, s. 169.

²²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 9, C. 20, (11.09.1957), ss. 685-702.

²²⁸ "Seçim Yasası", *Ant*, 20.09.1957, s.1.

ama her ilde üç partiden ancak birine muhalefet oyları verilecekti. Salt hukuk açısından bakılırsa, bu bir muvazaa teşebbüsü olurdu. İşte bu isnattan çekinen muhalif partiler, bu yola girmediler. İkinci imkân ise, bütün yurttaki seçimlere tek bir muhalif partinin girmesi idi. Bunun ise ne gibi kıskançlıklara yol açacağı belliydi. İnönü'ye öteden beri şüphe ile bakan CMP, 18 Eylül 1957'de aldığı bir kararla bu ikinci formülü reddetti. Oysa CHP'nin bütün umudu tek muhalif parti olmaktı. Bu umut böylece suya düşünce, CHP, 19 Eylül 1957'de resmen işbirliği yapılmasına imkân kalmadığını, ancak seçimlerde muhaliflerin fiilen birbirlerine yardım edebileceklerini bildirdi. Böylece, Demokratların antidemokratik Seçim Kanunu gagesine ulaşmış ve muhalefetin güç birliği girişimi fiilen olanaksız hale getirmişti.²²⁹

İktidarın ve muhalefetin yoğun seçim hazırlıkları 27 Ekim 1957 tarihine kadar sürdü. Seçim sonrası ortaya çıkan manzara ile İktidar halk desteğinin azalmasından, Muhalefet ise halk desteğinin artmasından dolayı daha saldırgan olmaya başlayacaktı. İki tarafın karşılıklı saldırıları 27 Mayıs 1960 askerî darbesi sona erene kadar devam edecektir.

²²⁹ Eroğul, *a.g.e.*, ss. 124-125.

2.4. BURSA BASININDA 1957 SEÇİMLERİ

5 Eylül 1957 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarihi bir karar vererek seçimlerin sonbaharda yapılması için önergeyi Meclis'e sunmuştur. Başvekil Adnan Menderes: “*Cenabı Hakkın bu kararı ve yakında yapılacak, seçimlerin vatanımız ve büyük milletimiz için hayırlı uğurlu kılmasını temenni ederim,*”²³⁰ temennisinde bulunmuştur.

1957 seçimlerine girerken DP, iktidar olmanın verdiği avantajı kullanarak enflasyon karşısında ürünlere yüksek fiyat vererek, çiftçi borçlarını erteleyerek, cami ve okul yapımına büyük fon ayırarak, seçmen kitlelerinin büyük bir çoğunluğunu oluşturan köylünün desteğini sağlamayı ummuştur. Ayrıca Demokrat Partililer devlet radyosunu parti propagandasına hizmet amacıyla kullanmaktan da geri kalmamışlardır. Menderes, kendi hükümeti dönemindeki yedi yıl içinde on beş bin cami yapıldığını söyleyerek kitleler üzerinde siyasi popülizm uyguluyordu. Muhalefet Partisi ise; iktidarın ekonomi ve demokrasi alanındaki yetersizliğini vurguluyor, seçim yasası değişikliği ve iktidarın despot ve diktatörlüğe gittiğini belirtiyor ancak alternatif bir görüş ortaya koyamıyordu. Ayrıca muhalefette kaldığı yedi yıl süresince baskıcı imajı'nı tam anlamıyla silememiş ve halkın güvenini kazanamamıştı.²³¹

Bu gelişmelerin ardından Meclis 27 Ekim 1957 seçimlere girme kararını verdi.²³² Celal Bayar, İstanbul ve Bursa adayı, Adnan Menderes, İstanbul ve Aydın adayı²³³ idi.

Öte yandan DP, Bursa aday yoklamalarını 2 Ekimde yapılmaya başladı.²³⁴ Bursalı Demokratlar, seçimlere girecek milletvekili listesini belirlemek için aday yoklaması yapmışlardır. Yoklamada Sadettin Karacabey ve Hulusi Köymen'in adına

²³⁰ Bkz, Ek.7.“Seçimler Sonbaharda Yapılıyor”, *Hâkimiyet*, 06.09.1957, s. 7.

²³¹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 73.

²³²“Meclis Seçimleri Yenileme Kararı verdi.”, *Hâkimiyet*, 12.09.1957, s. 1.

²³³“Celal Bayar İstanbul ve Bursa adayı”, *Hâkimiyet*, 28.09.1957, s. 1.

²³⁴“Bursa DP aday yoklamaları 2 Ekimde yapılıyor”, *Hâkimiyet*, 29.09.1957, s. 1.

düzenlenmiş iki farklı liste yarışmış ve seçimi sadettin Karacabey'in listesi kazanmıştır.²³⁵

Demokrat Parti Bursa Milletvekili adayları; Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Onuncu Dönem Bursa Milletvekillerinden Hulusi Köymen, Kenan Yılmaz, Agâh Erozan, Sadettin Karacabey, Haluk Şaman, Müfit Erkuyumcu, Onuncu Dönem Adana Milletvekili Nurullah Tolon, Üsküdar Kız Lisesi Tarih Öğretmeni Hilal Ülman, DP İl İdare Kurulu Üyesi Çiftçi Selahattin Karacagil, Avukat Mazlum Kayalar, İşçi Sendikaları Başkanı Recep Kırım, Çalışma Vekâleti Hukuk Müşaviri Necdet Azak, Avukat Hüseyin Bayrı ve Fabrikatör-Tüccar Yekta Teksel²³⁶ resmi adaylardır.

Cumhuriyet Halk Partisi Bursa Milletvekili adayları ise; Avukat Ekrem Amaç, Ağır Ceza Mahkemesi Emekli Hâkimi Emin Dazıroğlu, CHP Bursa İl Başkanı Edip Rüştü Akyürek, Malatya Milletvekili Esat Doğan, Maliyeci Muharrem Eracan, İstanbul CHP İl İdare Kurulu Üyesi Güzide Tanrıyar, Emekli Korgeneral Keramettin Bozkaya, Emekli Hâkim Edip Ünal Erzen, Ziraat Bankası Eski Genel Müdürü Sabri Sağıroğlu, *Yeni Ant* gazetesi Sahibi Derviş Sami Taşman, Avukat Sadrettin Çanga, Tüccar Harun Tuna, Avukat Hasan Özgüneş ve *Dünya* gazetesi Yazı İşleri Müdürü Nuri Erbak'tan oluşmaktadır.²³⁷

Demokrat Parti Bursa milletvekili adaylarını açıkladıktan sonra 9 Ekim'de Bursa'ya gelen Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Cumhuriyet Meydanında, yüz binlerce Bursalıya yapmış olduğu konuşmasında seçim emniyetinin öneminden bahsederek şöyle demiştir;

“1946'daydı, o zamanın Valilerinin birçoğu beni eskiden tanırlardı. Bende onları tanırdım. Bunlardan bazıları bana şöyle demişlerdi; Sen ne söylüyorsun. Ben burada Halk Partisinin Valisiyim. Ben müsaade etmeden kim mebus çıkabilir? dedi. Demokrat Parti kaç para eder? Bunu utanmadan sıkılmadan

²³⁵“Yoklamalar sonucunda DP Bursa Milletvekilliğini kazanan liste” şu isimlerden oluşmuştur: Celal Bayar 950 oy, Agah Erozan 884 oy, Sadettin Karacabey 873 oy, Haluk Şaman 808 oy, Kenan Yılmaz 680 oy, Recep Kırım 666 oy, Mazlum Kayalar 657 oy, Selahattin Karacagil 589 oy, Baki Güzey 512 oy, Ekrem Paksoy 51 oy, Necdet Azak 450 oy, Hüseyin Bayrı 445 oy almışlardır., *Ant*, 03.10.1957, s. 1.

²³⁶“Bursa Aday listesi dün resmen ilan edildi”, *Hâkimiyet*, 08.10.1957, s. 1.

²³⁷“CHP Adayları”, *Ant*, 10.10.1957, s. 1.

yüzüme söylemişlerdir. 1946'da Demokrat Parti namına biz de namzet göstermiştik. Namzetlerimiz şerefli insanlardı. Bunları Mudanya'da köylere göndermediler. İznik'e sokmadılar. Ankara'da Dâhiliye Vekiline telefon açtım, arama yasağı mı koydunuz? diye sordum. Bana çıkışmak istedi. Efendim sizin mebus namzetleriniz köylere gidip komünist propagandası yapıyorlar, dedi... Şimdi aynı zevat karşımıza çıkıyorlar ve seçim emniyetinden bahsediyorlar. Şurada seçimlere bir hafta kala kime gözünüzün üstünde kaşınız var deniyor”²³⁸

27 Ekim 1957'de bütün yurttan seçimler yapılmış, seçimleri DP büyük bir farkla kazanmıştır. Tasnifleri bitmeyen illerde DP lehine oylar geliyor idi²³⁹ DP 1954 genel seçimlerinde aldığı oy sayısı ile bu seçimlerde aldığı oy sayısı arasında yaklaşık 1.000.000 oy fark oluşmuş, CHP ise; oy oranını artırmıştı.²⁴⁰ Muhalefetin diğer partilerinden CMP ile HP'nin oy oranları toplamı %10 civarına ulaşmıştı.²⁴¹ Bu sonuca göre muhalefetin toplamda aldığı oy, iktidarı geçmişti. Buna rağmen DP 424 milletvekilliği kazanmıştı ve meclisteki çoğunluğunu devam ettirmiştir. DP 1957 Milletvekili Seçimlerinde kırk beş vilayette, büyük farkla dört yüz yirmi dört milletvekili kazanmıştır. Demokrat Partinin zaferi bütün yurttan sevinçle karşılanmıştır.²⁴² CHP 174, CMP 4, HP 4, Milletvekili kazandı.²⁴³

Adnan Menderes seçim sonucu ile ilgili olarak:

“Partimiz 426 mebusluk kazanmak suretiyle her türlü şüpheden uzak olarak iktidara gelmiş bulunmaktadır. Sekiz intihap devresinde ve sekiz seneye yaklaşan bir zaman içinde vazife veren DP'ye büyük milletimizin iktidarı tekrar tevcih etmesini DP namına en derin minnet ve şükran hisleri ile karşılamakta olduğumuzu asil milletimize ifade etmekten en derin bahtiyarlığı duymaktayım”²⁴⁴

²³⁸“Cumhurbaşkanımız Bursa da”, *Hâkimiyet*, 10.10.1957, s. 1.

²³⁹“Türk Milleti hükmünü verdi”, *Hâkimiyet*, 28.10.1957, s. 1.

²⁴⁰“CHP oylarını artırdı”, *Ant*, 29.10.1957, s. 1.

²⁴¹“Seçim Sonuçları”, *Bursa Ekspres*, 29.10.1957, s. 1.

²⁴²“DP'nin zaferi”, *Hâkimiyet*, 29.10.1957, s. 1.

²⁴³“Kat'i Sonuçlar”, *Ant*, 30.10.1957, s. 1.

²⁴⁴“Başvekil Şükranlarını sunuyor”, *Hâkimiyet*, 29.10.1957, s. 2.

1957 genel seçimlerinde muhalefet, üzerindeki baskılara rağmen bu seçimden karlı çıkmıştır. Seçim öncesi DP mecliste %94 oranında temsil hakkına sahipken seçim sonrası % 69,2 oranına gerilemiştir. CHP %6 olan temsil sayısını %30,8 oranına çıkarmıştır. Aşağıdaki tabloda: 6’da siyasi partilerin yurt genelinde aldıkları oylar gösterilmiştir.²⁴⁵

Tablo 6: 1957 Seçimleri Sonuçları

Parti adı	Alınan oy sayısı	Alınan oy oranı	Milletvekili sayısı
DP	4.372.621	47,88	424
CHP	3.753.136	41,09	178
CMP	652.064	7,14	4
HP	350.597	3,84	4
BAĞIMSIZ	4.994	0,05	0
TOPLAM	9.133.412	100	610

²⁴⁵“DP’nin başarısı”, *Hâkimiyet*, 30.10.1957, s. 1.

DP 1957 Seçimlerinde Bursa’da büyük başarı elde etmiştir. Tablo: 7’de Bursa ve ilçelerinde seçim sonuçları gösterilmektedir.²⁴⁶

Tablo 7: 1957 Bursa Seçim Sonuçları

Kaza	Seçmen	Katılım	DP	CHP	CMP	HP
Merkez	127.303	94.793	57.584	26.192	3.731	7.161
Gemlik	15.631	12.524	8.892	2.786	267	561
İnegöl	38.261	29.784	16.356	7.666	2.082	3.447
İznik	12.367	10.846	5.626	3.973	912	150
Karacabey	26.869	22.983	13.236	7.758	568	1261
Keleş	9.619	8239	4.380	2.599	518	671
M.Kemalpaşa	39.104	32.169	18.840	7.506	2505	3671
Mudanya	12.721	11.238	6.458	3.661	593	526
Orhaneli	20.739	17.824	8.296	6.219	1.456	1.230
Orhangazi	13.370	11.585	8.048	2.614	235	567
Yenişehir	21.951	19.244	9.395	7.382	1.032	1.322
Toplam	337.935	271.229	156.811	78.356	14.400	20.567

²⁴⁶“DP Bursa da kazandı”, *Bursa Ekspres*, 30.10.1957, s. 1.

Tablo 8: 1957 Seçimleri, DP Bursa Milletvekilleri ve toplam oy sayısı.

ADI SOYADI	ADI SOYADI	DP Toplam Oy Sayısı
1. Celal Bayar	9. Selahattin Karacagil	156.590
2. Mazlum Kayalar	10. Müfit Erkuvumcu	
3. Haluk Şaman	11. Nurullah Tolon	
4. Sadettin Karacabey	12. Hüseyin Bayrı	
5. Recep Kırım	13. Hilal Ülman	
6. Agâh Erozan	14. Yekta Teksel	
7. Kenan Yılmaz	15. Hulusi Köymen	
8. Necdet Azak		

Hâkimiyet gazetesi yukarda tablo: 8’de, DP Bursa Milletvekilleri ve toplam oy sayısını grafik halinde vermiştir.²⁴⁷

Seçimlerden sonra CHP, ilçe seçim kuruluna müracaat ederek bazı konularda itirazlarda bulunmuş ve bu sebeple seçimlerin iptalini istemiştir. İtirazın ilçe seçim kurulunca reddedilmesi üzerine itirazlar, Yüksek Seçim Kurulunun kararına sunulmuştur. Yüksek Seçim Kurulu, raporları inceleyerek CHP’nin ileri sürdüğü itirazları, prosedüre riayet edilmediğini dikkate alarak raporları il seçim kuruluna iade etmiştir.²⁴⁸

2.4.1. Beşinci Menderes Kabinesi

TBMM 1 Kasım 1957 günü saat 15.00’te açıldı. Milletvekilleri alfabetik sıraya göre meclis kürsüsünde yemin ettiler. Yemin sonrası Cumhurbaşkanlığı ve Meclis Başkanlığı seçimleri yapılmıştır. Celal Bayar 413 oyla tekrar

²⁴⁷“DP Rekor başarı teşkil ediyor”, *Hâkimiyet*, 31.10.1957, s. 1.

²⁴⁸“CHP yine itiraz ediyor”, *Hâkimiyet*, 13.11.1957, s.1.

Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan ise 404 oy ile tekrar Meclis Başkanlığına seçilmiştir.²⁴⁹

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başvekil Adnan Menderes'in istifasını kabul etti. Bayar, hükümeti kurmakla tekrar Adnan Menderes'i görevlendirdi.²⁵⁰ Adnan Menderes yeni kabinede daha önce bakanlık yapmış milletvekillerin yer alacağını belirtmiştir.²⁵¹ Meclisin açılmasından 25 gün sonra Menderes, yeni kabinesini açıkladı. Kabinde şu isimlere yer verildi.²⁵²

Başbakan: Adnan Menderes

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Tevfik İleri

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Medeni Berk

Devlet Bakanı: Samet Ağaoğlu

Devlet Bakanı: Emin Kalafat

Devlet Bakanı: Muzaffer Kurbanoglu

Adalet Bakanı: Esat Budakoğlu

Milli Savunma Bakanı: Şemi Ergin

İçişleri Bakanı: Namık Gedik

Dışişleri Bakanı: Fatin Rüştü Zorlu

Maliye Bakanı: Hasan Polatkan

Milli Eğitim Bakanı: Celal Yardımcı

Bayındırlık Bakanı: Ethem Menderes

Ticaret Bakanı: Abdullah Aker

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Lütü Kırdar

Gümrük ve Tekel Bakanı: Hadi Hüsman

Tarım Bakanı: Nedim Ökmen

Ulaştırma Bakanı: Fevzi Uçaner

Çalışma Bakanı: Hayrettin Erkmen

İşletmeler Bakanı: Samet Ağaoğlu

²⁴⁹“Bayar Cumhurbaşkanı seçildi”, *Hâkimiyet*, 02.11.1957, s. 1.

²⁵⁰“Yeni Kabinayı Adnan Menderes Teşkil edecek”, *Hâkimiyet*, 03.11.1957, s. 1.

²⁵¹“Adnan Menderes'in Yeni Kabinesi”, *Hâkimiyet*, 04.11.1957, s. 1.

²⁵²Türker Sanal, *Türkiye'nin Hükümetleri Muvakkat Encümen'den 55. Hükümete*, Sim Matbaacılık, Ankara, 1997, s. 136; “Kabine Kuruldu”, *Hâkimiyet*, 27.11.1957, s. 1.

Basın Yayın ve Turizm Bakanı: Sıtkı Yırcalı

İmar ve İskân Bakanı: Medeni Berk

Koordinasyon Bakanı: Sebati Ataman

Basın, Beşinci Menderes kabinesi hakkında yorumlar yapmaya başladı. Buna göre başbakan yardımcılığına Tevfik İleri'nin getirilmesinin Başbakan Menderesin en güvendiği adam rolünde olduğunu göstermesi açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir.²⁵³

2.4.2. Meclis İç Tüzüğü'nün Değiştirilmesi

27 Ekim 1957'de yapılan seçimleri ile birlikte, DP'nin yıpranma süreci giderek hızlanmıştır. 1957 seçimlerinde muhalefet partilerinin aldığı oyların toplamı DP oylarını aşmış, DP önemli bir oy kaybına uğrayarak %47,7 düzeyine gerilemiştir. Gerek bu durum, gerekse mutlak çoğunluğa dayalı seçim sisteminin partilere mecliste aldıkları oy oranında temsil edilme olanağı vermemesi, partiler ve yurttaşlar arasındaki gergiliği artırmıştır. Bu sebeplerden dolayı 1957 genel seçimlerinden sonra DP, kaybetme telaşı ile hırçın, hoşgörüsüz ve baskıcı bir tutum içine girmiş, CHP'de, kazanma ve iktidar hırsı ile kırıncı ve saldırgan olmuştur. Seçim sonrası durum muhalefete daha çok cesaret vermiş ve mecliste muhaliflerin sesi daha güçlü duyulmaya başlamıştır.²⁵⁴ İktidar bu sesleri kesmek için 27 Aralık 1957 günü Meclis İç Tüzük Nizamnamesinin 22, 25, 26, 46, 67, 80, 81, 85, 91, 93, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 180, 185, 187, 188, 190, 191, 214'üncü maddelerini değiştirmiştir. Değişen maddeler içinde en önemlileri ise aşağıda yer almıştır;²⁵⁵

²⁵³“Menderes Kabinesi”, *Hâkimiyet*, 28.11.1957, s. 1.

²⁵⁴ Metin Öztürk, *Ordu ve Politika*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993, s. 68.

²⁵⁵ Servet Armağan, *Memleketimizde İç Tüzükler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1972, ss. 278-284.

Madde 22. Büyük Millet Meclisinde adedi mürettibin % 1 nispetinde Mebusa malik bulunan her siyasi partinin yalnız mebuslarından kurulan ve Büyük Millet Meclisi içinde onun çalışmalarıyla alakalı faaliyette bulunan Meclis Grupları vardır.

Madde 46. Bir Mebus encümende söz keser veya şahsiyatla uğraşır veya sükûneti bozacak hareketlerde bulunursa Encümen Reisi ilkin de ikaz ve devamı halinde mebusu encümenin o celsesine münhasır olmak üzere ve encümen kararıyla celseyi terke davet eder. Mebus karara uymazsa celse talik ve karar infaz olunur. Her iki halde de keyfiyet Meclis Reisliğine bildirilir. Meclis Reisi şikâyet olunan Mebusa ihtar cezası verebilir.

Madde 80. Hilafına Meclis kararı olmadıkça yahut veya hükümet canibinden yine riyaset vasıtasıyla davet vuku bulmadıkça heyeti umumiye, tatile müsadif olmadığı halde pazartesi, çarşamba, cuma günleri inikat eder.

Madde 91. Heyeti Umumiye de söz kesmek, şahsiyatla uğraşmak veya sükûneti bozacak hareketlerde bulunmak yasaktır.

Madde 93. Bir Mebus Heyeti Umumiye de galiz, müstehcen sözler ve elfazı tahkirliye istimal edemez. Aksi takdirde Reis derhal o Mebusu lisan nezahetine davet eder ve Umumi heyet kararıyla bu sözleri zabıttan çıkartır ve Reis Mebusun sözünü keser.

Madde 187. Takbih cezasını müstelzim olan hareketler ise:

- Aynı inikatta iki kere ihtar cezası gördüğü halde ihtar müstelzim hareketlerden vazgeçmemek,
- Bir ay içinde üç kere ihtar cezasına uğramak,
- Mecliste bir gürültüye sebebiyet vermek veya meclisin çalışmalarına iştirak etmemeleri için alenen ve gürültülü bir şekilde mebuslara telkin ve teşvikte bulunmak,
- Meclis azasından bir veya bir kaçını tahkir etmek veya sövmek veyahut tehdit etmek. Takbih cezası alan mebusun bir aylık tahsisatının beşte biri kesilir,

Madde 188. Meclisten muvakkaten çıkartma cezasını müstelzim hareketler ise:

- Takbih cezasına uğradığı halde müstelzim hareketlerden vazgeçmemek,
- Aynı inikatta iki kere takbih cezasına uğramak, Büyük Millet Meclisini, Reisicumhuru, Meclis Reisini veya Reis vekillerini, hükümeti, hükümet azasından bir veya bir kaçını tahkir veya tehdit etmek,
- Heyeti Umumiye müzakerelerinde halkı cebri muamelelere, dâhili kıyam ve isyanlara veyahut Teşkilatı Esasiye Kanunu ahkâmına tecavüze teşvik etmek,
- Meclis binaları ve müştemilatı dâhilinde memnu bir fiili irtikâp etmek,

Madde 190. Meclisten muvakkaten çıkarılma cezasına uğrayan Mebus hemen Meclis binasından dışarı çıkmaya mecbur olup umumi heyetçe üç inikattan on iki inikat'a kadar olmak üzere verilecek ceza müddeti içinde Meclis İçtima Salonuna ve encümen odalarına girmekten memnudur. Bu cezaya uğrayan Mebus dışarı çıkmaktan imtina ederse, inikat muvakkaten kapatılır ve reis o Mebusu meclis binasından çıkartmakla beraber verilmiş olan ceza iki misli olarak tatbik edilir.

Madde 191. Yukarıdaki maddenin birinci fıkrasındaki halde mebusun bir aylık tahsisatının yarısı, ikinci fıkrasındaki halde ise tamamı kesilir.

Madde 214. Meclise silahla girilemez. Giren her kim olursa olsun meclis binasından dışarı çıkarılır. Meclise silahla giren mebuslar hakkında inikat müddetince meclisten muvakkaten çıkarılma cezası verilir ve bir aylık tahsisatı kesilir.

Meclis İç Tüzük değişikliği ile muhalefet, meclis içinde baskı altına alınmaya başlandı. Birçok baskı kanunuyla meclis dışında yapılan baskı uygulamaları bu değişiklik ile meclis içine girdi. Böylece iktidar ve muhalefet arasındaki gerginlik aşamasında bir adım daha atılmış oldu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURSA BASININDA DEMOKRAT PARTİNİN İÇ VE DIŞ POLİTİKASI

3.1. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ İÇ POLİTİKASI

3.1.1. Demokrat Parti'nin Dine Bakış Açısı

Demokrat Parti, 1950 seçimlerinden önce il kongrelerinde din ve laik üzerinde durmuş, isteyene istediği gibi dini vecibelerini yerine getirecek²⁵⁶ görüş ve düşüncesiyle kongreler gerçekleştirmiştir. Bu kongrelerin birinde Celal Bayar Bursa'ya gelerek Tayyare Sinema salonunda Partililere din ve laiklik konusunda şu şekilde seslenmiştir:

“Sevgili demokrat ve delege kardeşlerim! Kongrenizde çeşitli memleket meseleleri birer birer ele alındı ve üzerinde hassasiyetle duruldu. Bu arada laiklik meselesine de temas edildi... Huzurunuzda gelirken kafamda bazı memleket meselelerinin bir programını hazırlamış ve bunlar hakkındaki görüşlerimi açıklamayı kararlaştırmış bulunuyordum. Fakat kongrenizde laiklik prensibi üzerinde ısrarla durduğunuzu görünce kafamdaki bu planı değiştirdim ve bu meseleyi gündemime aldım. Dikkat buyrulmuşsa hatırlanacaktır ki, DP bir dönem bu konuya hiç değinmemiştir. Çünkü din meselesi çok nazık bir konudur. Evet, biz Müslüman'ız ve Müslüman olarak kalacağız. Şunu ehemmiyetle ve ısrarla tekrarlayarak derim ki; Laiklik prensibi buna asla mani değildir. Bilakis, vicdanlara hükmedilmesine müsaade etmeyen bir prensiptir. Bugün bizi inandığımız gibi ibadet etmekten men eden hiç kimse yoktur ve hiçbir zaman da olmayacaktır.

Demokrat Parti din tedrisatının yürütülmesine şimdiye kadar ses çıkarmamışlar. Eğer bu tedrisat laiklik prensibi esasları dâhilinde

²⁵⁶ “Dinde Özgürlük”, *Hâkimiyet*, 10.11.1949, s. 1.

yürütülürse biz de sizin arzularınız çerçevesinde kendilerine yardım edeceğiz. Hayatın, daimi tekâmül içinde devam ettiğini söyleyen Bayar, Biz milli hâkimiyetin ve milli iradenin tecellisine çalışan insanlar olarak mazinin istibdadına kimden gelirse gelsin, nasıl gelirse gelsin boyum eğmeyeceğiz. Vicdanlarımızın emrettiği şekilde, Allah'a kulluk edeceğiz. Bu arada bir kimseye, hiçbir zümreye imtiyaz tanımayacağız. Laikliği bırakacağız diye ortaya atılacak bir fikir maazallah bu ülkede kabul görürse ben memleketin geleceğinden ümidimi keserim. Fakat bu hiçbir zaman böyle olmayacaktır. Tekrar ediyorum; Allah'la kul arasına imtiyazlı bir sınıf sokmayacağız”²⁵⁷

CHP döneminde Atatürk'ün ilkelerinden olan laiklik ilkesi tek parti döneminde belki en çok üzerinde durulan ve tavizsiz şekilde uygulanmaya çalışan ilkeydi. Ancak “Milli Şef” döneminde bu ilke Atatürk döneminden daha katı bir şekilde uygulanarak, bir yerde halk'ı baskı altında tutmuştur. Tek Parti döneminde dini tedrisat yok denecek hale gelmişken, özellikle “Milli Şef” İnönü döneminde camiler kapatılarak buralar birer depo olarak kullanılmakta, adeta yıkılmaları için kaderine terk edilmiştir.²⁵⁸ Din eğitimi veren bir okul olmadığı gibi halk, çocuklarına din eğitimi verebilmek için bazı gönüllü, din bilgisinin ne olduğu bilmeyen şahıslardan çocuklarının eğitim almasını sağlamaya çalışıyordu. Ancak verilen bu din derslerinin ne kadar sağlıklı olduğu ise bilinmemekteydi. DP İktidarı ile birlikte halk da inançlarını yaşama konusunda özgür olurken, hükümette bu konuda bir takım çalışmalarda bulunmuştu.²⁵⁹

Milli Eğitim Bakanı'nın Valilere gönderdiği tamimde: “şehir ve köy okullarının da din dersleri, resmi programa alınmıştır. Bu derslere layık olduğu önem verilmelidir. Diğer taraftan bazı illerimizde kanunlara aykırı olarak mecburi eğitim çağındaki çocuklarımızdan bir kısmı ilkokullara devam etmeyerek bazı cahil kadın ve erkekler tarafından gizli olarak hareket eden bazı özel dersaneler de Arap

²⁵⁷“Bayar Bursa'da”, *Ant*, 03.12.1949, s. 1.

²⁵⁸“Dini vazifemiz”, *Hâkimiyet*, 10.03.1950, s. 2.

²⁵⁹Bozkurt, *a.g.tz.*, s. 46.

harfleriyle tedrisata tabi tutuldukları öğrenilmiştir. İlkokullarımızda din derslerine verilecek öneme binaen kanunların neşrettiği bu öğretim faaliyetlerinde bulunan şahıslar hakkında gerekli kanuni tedbirlerin alınması gerekir ”²⁶⁰ diyerek hükümetin konuya verdiği önemi göstermektedir.

DP iktidarının ilk ayında, 4 Ocak 1932’den beri yasak olan Arapça Ezan’a müsaade edilmiştir. Ezanın Arapça okunmasına dair tasarı 16 Haziran 1950 günü meclis’te kanunlaştı ve 17 Haziran 1950 günü itibari ile Arapça Ezan okunmaya başlanmıştır. Bu yasağın kalkması ile Arapça Ezan okumak mecburi kılınmamış, sadece dil yasağı kaldırılmıştır.²⁶¹

Ezanın Arapça okunmaya başlanması tüm yurttaki olduğu gibi Bursa’da sevinçle karşılanmış, Bursa Ulu Caminde ilk Arapça Ezan okunduğunda halk gözyaşları içinde dinlemiş ve ikinci kez Ezan okunmuştur. Alınan bu karar Bursa basınında ise: *din ve vicdan hürriyeti adına alınmış bir karar* olarak yorumlanmıştır.²⁶²

Tek Parti iktidarının sonlarına doğru, halkın o zamanki en önemli kitle iletişim cihazı olan radyolarda dini yayın yapılması isteğine Arapça Ezan yasağının kaldırılmasından sonra DP iktidarı cevap vermiştir. Nitekim 5 Haziran 1950’de alınan kararla radyoda dini yayın yapılmasına izin verilmiştir. 6 Temmuz 1950’de Ankara ve İstanbul radyolarında Kuran okunmaya başlanmıştır.²⁶³

DP, İktidarının ilk ayları olmasına rağmen, kimilerine göre toplumu manevi gıdadan mahrum eden geçmişin izlerini silme görevini tam anlamıyla yerine getirmeye çalışmıştır. Zira en büyük meselelerden biri de din eğitimi meselesi olmuş; CHP iktidarının son dönemlerinde bu mesele ile uğraşmışsa da yeterli olmamıştır. D.P.’nin milletvekilleri ise; ilk grup toplantısında din eğitimi gündeme getirmiş ve partiden bu yönde hareket etmesini önermişlerdir.

²⁶⁰“Dinde Reform”, *Hâkimiyet*, 12.03.1950, s. 1.

²⁶¹“Ezan Arapça Okunacak”, *Hâkimiyet*, 18.06.1950, s. 1.

²⁶²“Ulu Camide Ezan”, *Bursa Ekspres*, 25.06.1950, s. 1.

²⁶³“Radyo’da Kuran”, *Bursa Ekspres*, 10.07.1950, s. 1.

Öte yandan Demokrat Parti iktidarının bir diğer büyük adımı ise ortaokullarda din dersi verilecek olmasıdır.²⁶⁴ 13 Ekim 1951 tarih ve 601 sayılı “Müdürler Komisyonu Kararı” ile İmam Hatip mektepleri açılmıştır. İmam Hatip okulları, ilkokula dönük olup birinci öğretim devresi 4 yıl, ikinci öğretim devresi 3 yıl olmuştur. Yurt genelinde Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya ve Kahramanmaraş’ta İmam Hatip okulları açılmıştır. Okullarda %40’a yakın mesleki dersler, %60 ise aynı seviyedeki okullara denk gelen kültür dersleri yer almıştır. Geri kalan kısımda ise Arapça ve Kuran dersleri ile tamamlanmıştır. Amaç İmam Hatip yetiştirmektir.²⁶⁵ 13 Ağustos 1956’da din dersleri ortaokul programına konmuş ve İstanbul İslam Yüksek Enstitüsü açılmıştır.²⁶⁶

3.1.2. Bursa Basınında Demokrat Parti’nin Eğitim Politikası

Demokrat Parti kurulmasından sonra eğitim ve kültür programını parti tüzüğüne şu şekilde geçmiştir:

*“Tamamıyla demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde maarif nimetini memleketin her tarafına müsavî şartlarla yaymayı emin edecek kanun tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arz edeceğiz”.*²⁶⁷

Ayrıca parti programında eğitim meselesi genel olarak şu temellerden oluşmuştur:

1 Demokrat Parti öğretim birliğinden yanaydı: “Maarif sistemimizde, Millî eğitim ve öğretim vahdeti prensibinden yanayız.”

²⁶⁴ Bkz. Ek,8, “Orta Okullarda Din Dersi Okutulacak”, *Hâkimiyet*, 29. 03. 1956, s. 1.

²⁶⁵ “Hükümet İmam Hatip Okulları Açıyor”, *Hâkimiyet*, 14.10.1951, s. 1.

²⁶⁶ “İlk İslam Enstitüsü”, *Bursa Ekspres*, 14. 08. 1956, s. 1.

²⁶⁷ “Demokrat Partinin İcraatları”, *Ant*, 28.04.1946, s. 1.

2 *Partiye göre eğitimin amacı, gelecek kuşakların yalnız bilimsel ve teknik ilgi ile değil, Millî ve insani bütün manevi değerlerle donatılması olmalıydı: “Umumi mesleki eğitim ve öğretim, yurt ihtiyaçlarını karşılayacak umumi bir plana göre tanzim edilmeli ve gelecek nesillerin yalnız ilim ve teknik bilgiyle değil, millî ve insani bütün manevi kıymetlerle de teçhizine çalışmalıdır.”*

3 *“Bütün ilkokul öğretmenlerinin aynı ruha ve aynı seviyede bilgiye sahip olma esasının göz önünde tutulmasını, bunlar arasında farklı zümrelerin teşekküllerine meydan verilmemesi bakımından lüzumlu görmekteyiz. Yeteneği ve gücü elverişli olduğu takdirde bir ilkokul öğretmenin gerekli eğitimi sağlamalıdır.”*

4 *“Yüksek öğretim meselesinde niteliğe önem verilmesi lüzumuna kaniiz. Bütün yüksek öğretim kurumlarımızın bu esasa göre takviyesini ve Garpta ki benzerleri seviyesine eriştirilmesini istiyoruz. Üniversiteler ilmi ve idari muhtariyete sahip olmalıdırlar.”*

5 *“Doğu Anadolu Bölgesinde, her derece ve şubede okulları ve nihayet fakülte ve enstitüleriyle bir kültür merkezi yaratmak lüzumuna inanıyoruz.”*

6 *“Gerek dinî öğretim sorunu, gerekse de din adamlarını yetiştirecek kurumların kurulması konusunda uzmanlar tarafından esaslı bir program hazırlanacaktır. Üniversiteler bünyesinde yer alacak İlahiyat Fakülteleri özerk olmalıdır.”*

7 *“Teknik öğretim okullarında ziraat ve yol kalkınmasının makineleşmesine muvazi olarak bölge ihtiyaçlarına lüzumlu vasıtaları yetiştirmek üzere kurslar ve şubeler kurulacaktır.”²⁶⁸*

Demokrat Parti dönemi, bu açıdan iç politikalar çerçevesinde gerek imar faaliyetleri içerisinde okulların yaptırılması, gerekse eğitim ve öğretime verilen destek eğitim politikasının belkemiğini oluşturmuştur. Özellikle köy okulları konusunda çalışmalar yürüten Adnan Menderes Hükümeti, tamamıyla demokratik bir tutum ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde

²⁶⁸“Demokrat Parti İç Tüzük Programı Yayınladı”, *Ant*, 11.05.1946, s. 1.

eğitim ve öğretim sisteminin nimetlerini²⁶⁹ sonuna kadar kullanmak istemiştir. Ayrıca Maarif Vekâletince, aynı yıl bütün vilayetlerde Halk Eğitim Kursları açılması gündeme gelmiştir.²⁷⁰

Öte yandan Maarif Vekâleti namına lise ve ortaokullarda parasız yatılı öğrenci okutulmuştur. Bu durumun sağlanabilmesi için de, ortalama temmuz ayı başlarında parasız yatılı öğrenci imtihanları yapılmıştır.²⁷¹ Maarif Vekâleti'nce İlköğretim Kanunu tasarısı üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Tasarıda, 1955'ten 1960'a kadar okulsuz köy ve öğretmensiz okul kalmamasını sağlayacak bir plan göz öngörülmüştür. Diğer taraftan Birinci DP Hükümetinin programında eğitim konusu ele alınırken: *"Milli ve ahlaki sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, ... Gençliğin milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Tamimiyle demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde maarif nimetin"*²⁷² yurdun dört bir tarafına yaymak için kanunlar hazırlayacağı ifade edilmiştir.

Demokrat Parti meclis'te ortaokullarda din dersi okutulması için çalışmalarına başlamış ve ortaokullarda din dersi okutulması için karar almıştır.²⁷³ DP ortaokullarda din derslerinin laiklik çerçevesinde içinde verileceğini ve kimsenin kuşku duymaması gerektiğini belirtmiştir.²⁷⁴ Ayrıca DP Hükümeti ortaokullar için yeni din dersi kitapları yazılınca kadar ilkokulların din dersi kitaplarından yararlanılacağını ifade etmiştir.²⁷⁵

CHP lideri İnönü'nün DP iktidarının eğitime önem vermediği ve özellikle de okullardaki kız öğrencilerin sayısının azaldığı yönündeki beyanlarına Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri: *1950-51 eğitim - öğretim yılı, 1949 -1950 eğitim yılına göre*

²⁶⁹ Faruk Sükan, *Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları TBMM 1950-1960*, Kültür Ofset Limitet Şirketi, Ankara, 1991, s. 10.

²⁷⁰"Bütün İllerde Halk Eğitim Kursu Açılıyor", *Hâkimiyet*, 07.05.1955, s. 1.

²⁷¹"Eğitimde Düzenlemeler", *Hâkimiyet*, 09.06.1955, s. 1.

²⁷²"Başvekilin Eğitim konusunda Demeci", *Hâkimiyet*, 01.07.1950, s. 1.

²⁷³"Orta Okullarda Din dersi okutulacak", *Hâkimiyet*, 29.03.1956, s. 1.

²⁷⁴"Hükümetin Din derslerinde kararı", *Hâkimiyet*, 30.03.1956, s. 1.

²⁷⁵"Orta Okullarda Din Derslerinin Tedrisi", *Hâkimiyet*, 10.10.1956, s. 1.

42402 öğrenci artarken, bu sayı 1952’de 82489 kişi daha artarak devam etmiştir. Köy okullarında ki durum ise: 1949-1950’ye göre, 1950 -1951 eğitim-öğretim yılında 41249 öğrenci artarken, 1952’de 49282 öğrenci yeni öğretime katılarak artmıştır. Kız öğrencilerde ise 1949-1950 eğitim - öğretim yılında %35 oran’da iken, 1951-1952 de bu durum %39’ a çıkmıştır²⁷⁶ belirterek muhalefeti susturmuştur.

DP’nin okul yapımı özellikle köy okullarının inşası konusunda da bir atılım içerisinde olduğu görülmektedir. CHP’nin 1950 bütçesinden okul yapımı için 8.000.000 lira ayrılırken, DP’nin 1951 bütçesinde 8.800.000 liraya, 1952 bütçesinde ise 1.0000.000 liraya çıkarmıştır.²⁷⁷

DP iktidarı özürü çocukların eğitimi için öğretmen yetiştirmek üzere “Gazi Terbiye Enstitüsünde” bir şube açarken, Ankara Körler Okulunun orta kısmı da faaliyete geçmiştir. Kimsesiz çocuklar yurdu sayısını da 2 yılda 7’den, 14’e çıkarmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı 1953 yılında mecburi ilkokul eğitimi konusunda da atağa geçerek üç yıllık bir eğitim programı hazırlamıştır. Bu programa göre bütün çocukların mecburi eğitime katılması için okul binalarının inşaatına hız verilirken, topyekûn bir okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Ayrıca öğretmen yetiştirilmesi konusunda da; 28.410 olan öğretmen sayısı, 31.110 çıkartılarak Köy Enstitülerinin eğitim süresi altı yıla çıkarılmıştır.²⁷⁸

Eğitim konusunda özellikle de okullaşma oranının artırılmasına yönelik 1956’da bir ilköğretim kanunu çalışmaları yapılmıştır. Yapılan bu kanun tasarısı çalışmasında ilköğretim kurumlarının mecburi olarak okunulması ve bu amaca yönelik düzenlenen ortamlarla ilgili hiçbir ilkokul sınıfında kırktan fazla öğrenci olmaması, ayrıca okula devamsızlık yapılmaması açısından önleyici tedbirler kararlaştırılmıştır.²⁷⁹ Gerçekleşen birçok yeniliğin takip edilmesi ve Türkiye şartlarında da hayat bulması amacıyla, Maden Teknik Arama Enstitüsü Umum Müdürlüğü Avrupa’ya yüksek tahsilli öğrenci göndermiştir.²⁸⁰

²⁷⁶“İnönü’ye Cevap”, *Hâkimiyet*, 15.10.1952, s. 1.

²⁷⁷“Eğitime Yatırım artıyor”, *Hâkimiyet*, 15.12.1952, s. 1.

²⁷⁸“Milletimiz Eğitimsiz Kalmayacak”, *Hâkimiyet*, 03.01.1953, s. 1.

²⁷⁹“İlköğretim Mecburi ve İhtiyarı Olarak Ayrılıyor”, *Hâkimiyet*, 05.10.1956, s. 1.

²⁸⁰“Avrupa’ya Gidecek Talebe”, *Hâkimiyet*, 09.10.1956, s. 1.

DP İktidarı döneminde Koyunhisar'da açılması planlanan ilkokulların²⁸¹ yanında Sakarya'da bir İmam Hatip okulunun²⁸² açılması ve Diyarbakır'ın 21 köyünde yeni ilkokul açması ile DP eğitime destek verdiğini göstermiştir.²⁸³ 1957 yılında ise Konya'da 40,²⁸⁴ Sivas'ta 20 köy okulu temeli atılmıştır.²⁸⁵ Bursa'da Mustafakemalpaşa ilçesinde sağlık okulları açılmış²⁸⁶ İlkokul ve ortaokul yapım çalışmalarının yanında Ankara'da 1955'te yeni bir yüksek okul sitesinin kurulmasına ilişkin tasarı TBMM'nin müzakerelerinde gündeme gelmiştir. Tasarıya göre yüksekokul inşaat, makine, elektrik fakültelerini ve İngiliz fizyolojisi bölümü ihtiva edilmiştir.²⁸⁷ 1956'da ise Ankara'da da Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan, Adliye Vekili H. Avni Göktürk, Maarif Vekili Ahmet Özel katılımıyla Ankara Ortadoğu Teknoloji Üniversitesi açılmıştır.²⁸⁸

Ülkelerin geleceğinin teminatı olan eğitim sisteminin sağlıklı olmasının önemi büyüktür. Demokrat Parti döneminde geleceğe dönük en önemli yatırımlardan birini eğitim sisteminde uyguladığı politikalar olmuştur. Köy okullarından, sanat okullarına uzanan dönüşüm Türkiye'de eğitim sisteminde fırsat ve imkân eşitliğini sağlama yolunda önemli adımlar atılmıştır.

3.1.3. Bursa Basınında DP İktidarının Ekonomik Politikalarının Yansımaları

DP Hükümeti, iktidarının ilk yıllarında Türk ekonomisinde önemli başarılar sağlamıştır. Bu dönemde ekim alanlarının genişletilmesi, devlet arazilerinin bir kısmının topraksız köylülere dağıtılması, makineleşmeye gidilerek ülkedeki traktör

²⁸¹“DP Okullar Yapıyor”, *Hâkimiyet*, 12.11.1956, s. 1.

²⁸²“İmam hatip Okulların açılışı”, *Hâkimiyet*, 04.12.1956, s. 2.

²⁸³“Yeni Okullar”, *Hâkimiyet*, 09.11.1956, s. 1.

²⁸⁴“Konyalılara Müjde”, *Hâkimiyet*, 08.04.1957, s. 1.

²⁸⁵“Köy Okulların Temeli Atıldı”, *Hâkimiyet*, 22.06.1957, s. 1.

²⁸⁶ Murat Çubukçu, *Yerel Basında Sağlık Olgusu 1952-1961*, Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, Bursa, 2011, s. 19.

²⁸⁷“Yüksek Okul Sitesi Kurulacak”, *Hâkimiyet*, 08.06.1955, s. 1.

²⁸⁸“Ortadoğu Teknoloji Üniversitesi Açıldı”, *Hâkimiyet*, 15.11.1956, s. 1.

sayısının on misli arttırılması, ucuz kredi karşılığı çiftçiye biçer-döver gibi tarımsal makine verilmesi, Ziraat Bankası aracılığıyla çiftçinin ihtiyaçlarının karşılanması, iklim koşullarının müsaitliği ve dünya konjonktüründeki gelişmeler, Türk Tarım sektöründe olumlu bir etki yaratmıştır.²⁸⁹

Bursa basınında Demokrat Parti iktidarın ekonomik politikaları hükümet'i destekleyen gazeteler için olumlu yansımış fakat muhalif gazeteler ise olumsuz eleştirilerde bulunmuşlardır. Bursa *Hâkimiyet* gazetesi ekonomik politikalarla ilgili olarak, Adnan Menderes'in meclisteki konuşmasını: “*Başvekil Adnan Menderes pahalılık yoktur bunlar muhalefetin uydurmalarıdır.*”²⁹⁰ şeklinde manşetten vermiş, *Hâkimiyet* gazetesi: *Demokrat Parti büyük kalkınma hareketimiz ve iktisadi gelişmelerimiz gerçekleştiren tek partidir*²⁹¹, yazarak DP hükümetini desteklemiştir.

Bursa basınında bir diğer hükümet'i destekleyen *Bursa Ekspres* gazetesi ise ülke genelinde, tarım, hayvancılık, sanayi, inşaat alanında Demokrat Partinin devrim açtığını yazmıştır.²⁹² Bursa'da DP'yi destekleyen bir diğer gazete ise *Ataeli* olmuştur. *Ataeli*, DP'nin ekonomi politikası hakkında olumlu havayı yansıtmış ve Afyon Çimento Fabrikası açılışı²⁹³ gazetesinin birinci sayfasında yerini almıştır. Öte yanda Bursa *Hâkimiyet* gazetesi Maliye Vekili Hasan Polatkan meclis'teki konuşmalarını gazeteye yansıtarak: “*Memleketimiz iktisadi sahada ihtiyaçlarımıza cevap verecek bir seviyeye çıkartmak, milletin refahını ve vatanın imarını sağlamak azmi ile giriştiğimiz sahada zafer bitirmek ve inkişaf etmek zorundayız*”²⁹⁴ DP Hükümetine desteğini sürdürmüştür.

Bursa'da yayım yapan basın sadece DP Hükümetini desteklemiyordu, CHP'yi destekleyen gazetelerde vardı. Bunlardan bir tanesi *Ant* gazetesi olmuştur, gazete, DP Hükümetini ekonomi alanda yaptığı politikalar; ülke genelinde halkı olumsuz yönde etkilediğini yazmış birçok Bursa esnafı iflas eşiğinde olduğunu²⁹⁵

²⁸⁹ Eroğul, *a.g.e.*, s. 98.

²⁹⁰ “Başvekil Adnan Menderes pahalılık yoktur dedi”, *Hâkimiyet*, 20.06.1957, s. 1.

²⁹¹ “Büyük Kalkınma Hareketimiz”, *Hâkimiyet*, 05.09.1955, s. 1.

²⁹² “Türkiye tam bir Kalkınma Hamlesi içine girmiştir”, *Bursa Ekspres*, 25.12.1956, s. 1.

²⁹³ “Yeni bir Eser daha Hizmete girdi”, *Ataeli*, 11.10.1957, s. 1

²⁹⁴ Bkz, Ek.9., “Hasan Polatkan Bütçeyi izah etti”, *Hâkimiyet*, 20.02.1958, s. 1.

²⁹⁵ “Bursa Tüccarları iflas eşiğinde”, *Ant*, 12.06.1950, s. 1.

gazeteye yansıtılmıştır. Yine Bursa *Ant* gazetesi 1950-54 yılları arasında her yıl bir milyon ton buğday ihraç eden Türkiye, 1954 yılından sonra aksine her yıl bir milyon ton buğday ithal etmek zorunda kaldığını²⁹⁶ yazarak DP hükümetini eleştirmiştir. *Ant* gazetesi, Hükümeti eleştiren yazılar yazmaya devam etmiş, DP Hükümetinin yaptığı politikalar sonucu ülke genelinde fiyatların arttığını ve karaborsacılığın ortaya çıktığını, özellikle halkın şeker sıkıntısı çektiğini²⁹⁷ Bursa esnafından 8 kahvehane, 2 bisküvi fabrikası ve 3 gazoz imalathanesi kepenk kapatmak zorunda kaldığını²⁹⁸ gazete'ye yansıtılmıştır.

3.1.4. Bursa Basımında Tarım

Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarıma dayalı bir ekonomi politikası izlemek zorunda kalmıştır. Tarım'da hala ilkel metotlarla kullanılmaktaydı, köylü sunî gübreyi bilmiyordu, bilse de onu temin edebileceği bir yer yoktu. Tarlalar hala karasabanla sürülmekte, birçok bölgede özellikle Doğu ve Güneydoğuda feodal yapı devam etmekte önemli miktarda toprak ağaların elinde bulunmaktaydı. Toprak Reformu denenmiş ancak onda da başarı sağlanamamıştı.²⁹⁹

1949'da Marshall yardım kredisiyle, Türkiye'ye ithal edilecek ziraat alet ve makinelerinin tahsis edileceği gündeme gelmiştir. Buna göre, bilfiil her yıl 500 dönümden fazla tarla eken çiftçiler, aynı zamanda arazisi olmayıp kiralık veya ortakçılık suretiyle her sene 500 dönümden fazla tarla eken çiftçiler ve kooperatif şeklinde çalışan ziraat işletmelerine de destek verilecekti. Çiftçilere malzemeler arasında bilhassa traktörler, toprağın sert ve yumuşak oluşuna göre tevzi edilecekti. Tank tipi traktörler sert topraklı araziye, tekerlekli traktörler ise yumuşak topraklar

²⁹⁶“Hükümet yanlış Yolda”, *Ant*, 25.11.1955, s. 1.

²⁹⁷“Gıdalar Karaborsaya düştü”, *Ant*, 02.07.1954, s. 1.

²⁹⁸“Bursa Esnafı Zor durumda”, *Ant*, 03.08.1954, s. 1.

²⁹⁹ Eroğlu, *a.g.e.*, s. 87.

için dağıtılması gündeme gelmiştir.³⁰⁰ Toplamda 20 milyon lira olan bu yardımın büyük bölümü ziraat makineleri için ayrıldığı söylenmiştir.³⁰¹

DP iktidara geldikten sonra Marshall yardım fonlarından yararlanmış, köylere önemli hizmetler götürmüştür. DP, köy yollarını yapmış, tarımda köylüyü sunî gübreyle tanıştıtararak köylünün tarlasından bol ürün almasını sağlamıştır.³⁰²

Demokrat Parti ülke genelinde Tarım Kredi Kooperatifleri açarak Türk Çiftçisine desteğini sürdürmüştür. 1954 yılında dokuzuncu Tarım Kredi Kooperatifi Bursa’da, açılmış ve Bursa çiftçisine destek verilmiştir.³⁰³ Diğer taraftan DP İktidarı Bursa’da ipekböcekçiliğini desteklemiş ve Bursa Çiftçilerine kredi sağlayarak koza üretimini yaygın hale getirmek istemiştir.³⁰⁴ Ancak *Ant* gazetesi arşivlerine göre; Türkiye ve Bursa’da ipekböcekçiliği 1940-1950 yılları arasında büyük gelişmeler göstermiş ve 1947’de Türkiye koza üretimi 3.300 tona ulaşmıştı.³⁰⁵ 1950’lerde ise koza üretimi düşmeye başlamış ve örneğin 1959’da 1.500 ton dolayında kalmıştı.³⁰⁶

Bursa tarımsal ürünlerinin çeşitliliği ile tarım ve hayvancılık sektöründe hızlı bir gelişme sürecine girdi. Bursa’da gıda sanayisinde üretim yapan işletmelerin sayısı 167 ve bu işletmelerde çalışanların sayısı ise 2.530 idi, ayrıca süt ürünleri elde edilen 60 dolayında mandıra bulunuyordu.³⁰⁷

Öte yandan DP pancar üretimi teşvik etmek için önemli adımlar atmıştır. Daha önce “18” ilde yapılan pancar üretimi, 1956’da “38” ile çıkmıştır. “52 bin 151 hektar” olan pancar ekimi, “150 bin hektara”³⁰⁸ çıkmıştır.

Çiftçilerin mesken sorununa ilişkin yapılan çalışmalarda ise, meskensiz çiftçiye; 14 tip mesken projesi dâhilinde 60 milyon liralık bir kredi açılmıştır. Bu krediler %3 gibi bir faizle verilecek olup 20 sene vadeli hale getirilmiştir.³⁰⁹

³⁰⁰“Çiftçiye Zirai Aletler verilecek”, *Ant*, 13.02.1949, s. 1.

³⁰¹“Ziraat’ta Teşvik”, *Ant*, 02.05.1955, s. 1.

³⁰²“Köylümüze Gübre dağıtımı yapıldı”, *Hâkimiyet*, 20.05.1956, s. 1.

³⁰³“Vilayetimize Yapılan Yeni Nafia Hamleleri”, *Hâkimiyet*, 22.06.1954, s. 1.

³⁰⁴“Bursa İpeğine Kredi sağlanacak”, *Bursa Ekspres*, 12.03.1957, s. 1.

³⁰⁵“Koza Üretiminde Rekor”, *Ant*, 23.11.1947, s. 1.

³⁰⁶“Üretici Zor durumda”, *Ant*, 10.12.1959, s. 1.

³⁰⁷“Gelişen Bursa”, *Hâkimiyet*, 25.01.1959, s. 1.

³⁰⁸“Pancar Üretimi Artırılacak”, *Ant*, 03.01.1956, s. 1.

³⁰⁹“Çiftçiye Mesken Temini İçin 60 Milyonluk kredi açılacak”, *Hâkimiyet*, 26.05.1955, s. 1.

Demokrat Parti köylere; yol, su, elektrik, okul, tohum ve kredi gibi hizmetler götürmüş, köylere kadar uzanan yollar yaparak, tarımdaki makineleşme üretimi artırmış, köylünün pazarlara hızla ulaşmasını sağlayarak bunun neticesinde de köylünün ürettiğini doğrudan pazarlama imkânı elde etmesini sağlamıştır.³¹⁰

DP, Ziraat Vekâleti, Ziraat Bankası, Toprak Mahsulleri Ofisi, Meteoroloji Umum Müdürlüğü, Toprak İskân Müdürlüğü ile toplantılar yaparak; Amerika ve Avrupa ülkelerinde uygulanmakta olan suni yağmurlama yöntemi uygulamasının Türkiye’de de uygulanmasına karar vermiştir.³¹¹

3.1.5. Bursa Basımında Sanayi ve Ticaret

14 Mayıs 1950 genel seçimleriyle iktidara gelen Demokrat Parti, liberal ekonominin savunuculuğunu yapmaktaydı. On yıllık süreç’te ekonomik ve sanayi alanda yenilikler yaptı. Demokrat Partinin en büyük hedefi ise Türkiye’yi küçük Amerika yapma düşüncesidir.³¹² Bu doğrultuda Batılı ülkelerle özellikle de ABD ile olan ilişkilerde; Soğuk Savaşında tesiriyle bu ülkelerden yardım ve önemli miktarda borç alınmıştır. Bu borçların ödenmesinde ellili yılların ortalarına kadar pek bir sıkıntı yaşanmazken son dönemlerde bu borçların ödenmesinde önemli sıkıntılar olmuştur. Demokrat Parti, Batılı ülkelerden ekonomik yardım alırken bir taraftan da ülkede yatırım yapmak içim yabancı yatırımı teşvik ediyordu. Almanya, Hollanda, ABD’nin aralarında bulunduğu ülkeler Türkiye’de yatırım yapma teşebbüsünde bulunmuşlardır.³¹³

DP İktidarı döneminde Türkiye’nin dış ticaretinde sanayi hammadde ve tarım ön plandadır. İthalatın da ise tarım makineleri ve sanayi altyapısına yönelik ekipmanlar önemli yer tutmaktadır.

³¹⁰“Köy Yolları Yapılıyor”, *Hâkimiyet*, 16.02.1958, s. 1.

³¹¹“Türkiye’de Suni Yağmur Yağdırılacak”, *Ant*, 13.07.1955, s. 1.

³¹²“Ülke Daha da Gelişecek”, *Hâkimiyet*, 13.06.1953, s. 1.

³¹³“Memleketimizde Yabancı Sermaye Yatırımları artıyor”, *Hâkimiyet*, 26.02.1956, s. 2.

Türkiye, “İtalya ve Yunanistan”³¹⁴ olmak üzere birçok Avrupa ülkesine kömür ihraç etmektedir. 1956’da kömür istihsali 3 milyon 100 bin ton iken, 1957 istihsalinin 7 milyon³¹⁵ tonun üzerine çıkartılması kömüre olan ihtiyacın arttığını gösterirken, sanayideki gelişmenin anlaşılabilmesi için önemli bir göstergedir.

Öte yandan Bursa, metal eşya sanayisinde önde gelen merkezlerden biri olmuştur. Makine, madeni eşya, taşıt ve yan sanayisi, taşıt araçları yan sanayisi ile oto yedek parça üretim, bakım ve onarıma dönük sanayi dalları da gelişme göstermiştir.³¹⁶ 1950’li yılların sonunda Bursa’da madeni eşya ve makine sanayisi dalında üretim yapan 190 dolayında işyeri bulunuyordu.³¹⁷ Bu işyerlerinde yaklaşık olarak 3.350 kişi çalışmaktaydı. Bu sayı, tüm il çapında sanayide çalışanlarının %11 oluşturmaktaydı. Taşıt araçları için çeşitli gereçler üreten ve karoseri imal eden 52 işletmede 965 kişi çalışmaktaydı.³¹⁸ Öte yandan DP iktidarı, Bursa’da otomotiv sanayisinin öncü kuruluşları arasında bulunan SKT Oto Yağ Keçeleri ve Yedek Parça Fabrikasını 1955 yılında kurmuştu.³¹⁹ 1950’ler boyunca nitelik değişikliği göstermeksizin yaygınlaşmasını sürdüren bu sanayi dalları 1960’lardan sonra kurulacak olan otomotiv endüstrisinin gereksinimlerini karşılamaya yönelecek bir üretim düzeyinin altyapılarını oluşturmuştur.³²⁰

1950-1960 arası dönemde Bursa gıda sanayisinde Türkiye’nin öncü şehirleri arasına girmiştir. 1959 yılı verilerine göre, Bursa’da gıda sanayisinde üretim yapan işletmelerin sayısı 167 ve bu işletmelerde çalışanların sayısı ise 2.530 idi.³²¹ Yine aynı yıl verilerine göre Bursa’da konserve üretimi yapılan 8 fabrika kurulmuştu. 1957 yılında DP Hükümeti döneminde temeli atılan Bursa Tamek Konserve Fabrikası, Avrupa’ya ihracat yaparak Türkiye ekonomisine önemli katkılar sağlamıştır.³²² Ayrıca Bursa’da Tekel Yaprak Tütün İşletme ve Bakım Atölyesi

³¹⁴“Bayar’ın ziyareti”, *Bursa Ekspres*, 22.02.1954, s. 1.

³¹⁵“Kömür’de Artış”, *Hâkimiyet*, 13.02.1956, s. 1.

³¹⁶ Yılmaz Akkılıç, *Bursa Defteri, Bursa Ansiklopedisi*, C. II., Bursa Hâkimiyet Yayınları, Bursa, 1999, s. 170.

³¹⁷“Bursa Gelişiyor”, *Hâkimiyet*, 15.02.1951, s. 2.

³¹⁸“Sanayide Büyük Adım”, *Hâkimiyet*, 17.09.1958, s. 2.

³¹⁹“Şehrimize Otomotiv Yedek Parçası kuruluyor”, *Hâkimiyet*, 18.03.1958, s. 2.

³²⁰“Akkılıç, a.g.e., ss. 175-176.

³²¹“Bursa Gıda’da İlerliyor”, *Bursa Ekspres*, 20.11.1959, s. 1.

³²²“Konserve Fabrikası Kuruldu”, *Bursa Ekspres*, 15.08.1957, s. 1.

kurulmuş³²³ açılan bu atölye 1955 yılında işletmeye açılarak şehir ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamıştır.

3.1.6. Bursa Basında Bayındırlık İşleri

DP İktidarı, uzun yıllar ihmal edilen; bayındırlık, iskân ve altyapı konuları üzerinde önemle durmuştur. Zira hızla kalkınan Türkiye’de sanayinin sorunsuz işleyebilmesi, ekonomi ve ticaretin gelişmesi, alt yapının durumuyla yakından ilgilidir. Üretilen malın pazara ulaşması veya en kısa sürede yurtdışına gidebilmesi, ya da yurt dışından gelen makine ve teçhizatın sanayi bölgesine ulaşabilmesi, aynı zamanda verilen hizmetlerin halk tarafından anlaşılabilmesi de alt yapı sorunlarının çözümüyle yakından alakalıydı.

DP iktidarı Türk Milletinin uzun yıllar muzdarip olduğu alt yapı ve imar faaliyetlerine önem vererek birçok yeni eseri Türkiye’ye kazandırıyor. Düzensiz akan sulara gem vurulmuş, en ücra köylere kadar karayolları yapılmış, şehirlerin imarı yeniden düzenlenmişti.³²⁴

DP döneminde Sarıyer Barajı, Kemer, Hirfanlı, Manisa Barajlarının yanı sıra Hazar Gölü sulaması ve elektrikle ilgili birçok çalışma bitirilmiş, hizmet verir hale gelmiştir. Ayrıca DP Hükümeti ülkenin muhtelif yerleri için 3,5 milyon ayırdığı belirtmiştir.³²⁵ DP, İstanbul’un alt yapısı için önemli kaynak ayırmış, şehir’de 1950’den önce 40 bin m³ olan temiz su bulunurken, DP döneminde, 80 bin m³ çıkmıştır. Elektrik ise 1950’de 60 bin 500 iken, 1956’da 130 bine ulaşmıştır. İstihlak ise 1950’de 214 milyon Kw iken 1956’da 462 milyon Kw’ta çıkmıştır.³²⁶

DP İktidarı döneminde birçok yeni hastaneler, okullar, sağlık merkezleri inşa edilirken birçok sağlık kuruluşuna da ilaveler yapılmıştır. Ayrıca 1956’da milli gelir,

³²³“Tütün Atölyesi açıldı”, *Hâkimiyet*, 13.09.1953, s. 2.

³²⁴ Eroğul, *a.g.e.*, s. 88.

³²⁵“Yurttaki Muhtelif Yerler”, *Hâkimiyet*, 06.11 1955, s. 1.

³²⁶“Ülkemizde Yatırımlar”, *Bursa Ekspres*, 25.09.1956, s. 1.

1950'ye göre % 100 artarken bütçe yine aynı döneme göre üç misli artmış, bayındırlık işlerinde de aynı nispette artma olmuştur.

Demokrat Parti ülke genelinde Bayındırlık ve İskân işlerine önem verdiği gibi Bursa'nın imar ve iskânına önem vermiştir. Başvekil Adnan Menderes Bursa'ya gelerek Bursa'nın alt yapı ve imarı üzerinde bir toplantı yapmış, Menderes konuşmasında: *‘Bursa imar planının şehrin tarihi eserler göz önünde tutularak, İtalyan şehircilik mütehassısı Profesör Piçinato'nun iştirak edeceği bir imar bürosu vasıtasıyla tamamlanacaktır’*,³²⁷ demiştir. Bunun yanında Bursa Yalova yolu 12 km kısılacağı ve 50 dakikada geçileceği proje hayata geçmiştir.³²⁸ Bursa Yalova yolu üzerinde bulunan iş yeri ve evlerin daha evvel mahallere nakli hükümetçe karara bağlanmıştır.³²⁹ Bursa Kapalı Çarşı nedeni bilinmeyen şekilde yanmış yangında birçok Bursa esnafını mağdur duruma düşmüş, yangın sebebiyle Bursa'ya gelen Reisicumhur Celal Bayar; Bursa halkının maddi manevi yanında olduğunu belirterek felaketzedeler için 1000 dükkânın temelini atmıştır.³³⁰ DP Milletvekili Kemal Zeytinoglu, Mudanya'ya gelerek Mudanya İskelesinin açılışını yapmış hayırlı uğurlu olması temennisinde bulunmuştur.³³¹ Başvekil Adnan Menderes Bursa Belediye Başkanı ile biraya gelerek şehrin imar işleri için Belediyeye Ziraat Bankasından ödenek verileceğini belirlemiştir.³³² DP iktidarı, Bursa Hükümet Meydanı ve Bursa Adliye binasını yeniden yapmaya başlamıştır.³³³ Başvekil Adnan Menderes meclis'te CHP'nin isnatlarına cevap vererek *‘İmar çalışmaları İzmir ve Bursa'da yapılmaya başlanmış ve bu bütün vatanı kapsayacak şekilde olacaktır belirterek Bursa için 1 milyon ödenek ayırdığını.’*³³⁴ söylemiştir.

³²⁷“Bursa'nın Kaderi Değişiyor”, *Hâkimiyet*, 11.02.1958, s. 1.

³²⁸“Bursa Yalova Yolu Yapılıyor”, *Hâkimiyet*, 05.06.1955, s. 1.

³²⁹“Şehirde İmar Çalışmaları”, *Bursa Ekspres*, 16.05.1958, s. 1.

³³⁰“Yaralı Bursa'mızın Tedavisi Emin Ellerde”, *Hâkimiyet*, 08.09.1958, s. 1.

³³¹“Mudanya İskelesi Açıldı”, *Hâkimiyet*, 05.02.1955, s. 1.

³³²“Şehrimizin İmarı 1958 yılında bitecek”, *Hâkimiyet*, 24.10.1956, s. 1.

³³³“Bursa'mız daha da Güzelleşecek”, *Bursa Ekspres*, 20.05.1958, s. 1.

³³⁴“Başvekil Bursa'nın İmarı başladı dedi”, *Hâkimiyet*, 27.02.1958, s. 1.

3.1.7. Bursa Basınında Basın-İktidar İlişkisi

14 Mayıs 1950 günü yaşanan iktidar değişimi, Türkiye’de bir yenilik oluşacağına ve sosyal bünyenin zihniyetinde bazı farklılıklar meydana getireceğine dair bazı umutları da beraberinde getirmiştir. Bu inancı taşıyan kesimlerin başında da muhalefet yıllarında Demokrat Parti’den desteğini esirgemeyen basın yer almıştır. Basının yeni iktidardan en büyük beklentisi ise, yürürlükteki Basın Kanununun değiştirilmesi olmuştur. 1946’dan sonra başta *Vatan* gazetesi olmak üzere bir kısım basın organları doğruları yazabilmeye başlamış, iktidara karşı eleştiri oklarını yöneltebilmişlerdi. Bu zorlu şartlarda basının da desteğiyle iktidara gelen DP’den basın özgürlüğü adına bir şeyler beklemek, basın organlarını en tabii düşüncesi idi.

DP basının sorunlarına çözüm üreteceğine ilişkin ilk ipuçlarını hükümet programında vermiştir. Başbakan Adnan Menderes, yaptığı konuşmada; basın hürriyetinin teminatına çalışılacağını ifade etmiş, fakat basın hürriyetinin hakaret hürriyeti olarak algılanmasına izin vermeyecekleri şeklinde bir uyarı yaparak, basına tanınacak olan hürriyetin sınırlarını baştan belirlemekten de geri durmamıştır.³³⁵

DP İktidarı, 15 Temmuz 1950 yılında 5680 sayılı Basın Kanunu çıkararak Basın ve yayın organlarının nefes almasını sağlamıştır. Yeni kanunda; gazete çıkarmak için, bildirimde bulunmak yeterli görülmüş, basın suçlarının toplu basın mahkemelerinde görülmesine, gazete sahiplerinin yayımlanan yazılarından dolayı cezai sorumluluklarının kaldırılarak yazı işleri müdürleri ile yazarın sorumlu tutulmasına karar verilmiştir. Kanunda ayrıca, kötü şöhretli kişilerin basında çalışmasını yasaklayan hükme de yer verilmemiştir. Aynı gün kabul edilen Matbaalar Kanununa göre ise: Matbaa açılmadan önce bulunulan yerin en büyük mülkiye amirine beyanname verilmesi, matbaacıların bastıkları eserlerden ikişer kopyasını basımın sona erdiği günün çalışma saati içinde bulunulan yerin

³³⁵ Fuat Süreya Oral, *Cumhuriyet Dönemi Türk Basın Tarihi, 1919-1965*, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1968, s. 179.

Cumhuriyet Savcısı ile en büyük mülkiye amirine vermeleri gerektiği kararlaştırılmıştır.³³⁶

DP yönetimi, iktidarının ilk yıllarında, gazetecilerin bir diğer sorunun daha üzerine giderek, gazetecilerin çalışma koşullarını düzenleyen bir kanun çıkartmıştır. 5953 sayılı bu yasa ile gazetecilere sendika hakkı, kıdem tazminatı, iş sözleşmesi gibi basın mensupları için son derece önemli haklar tanınmıştır. Bu yasaya ilişkin olarak *Hâkimiyet* gazetesi, 15 Temmuz'da meclis'te kabul edilen Basın Kanunu ile basının siyasi özgürlüğünün sağlandığı ve gazetecilere ekonomik özgürlüklerinin verildiği ifade etmiştir. Ayrıca basın mesleğinin güvencesi olmadığı için o güne değin bir meslek olarak algılanmadığı, bu nedenle de hep daha iyi meslekler için bir atlama taşı olarak görüldüğü, fakat çıkarılan bu kanunla gazeteciliğin gerçek anlamda bir mesleğe dönüştüğünü yazmıştır.³³⁷

Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında basına verdiği desteği daha sonraki yıllarda çekerek basın ve yazarlar üzerinde tahakküm kurmak istemiştir.³³⁸ *Ant* gazetesi yazarı, Derviş Taşman DP yönetimini despotlukla suçlamış ve pek çok gazeteci hakkında dava açıldığını ve pek çok gazetecinin mahkûm olduğunu dile getirerek, mahkûm olan gazetecilerin isimlerini; Yusuf Ziya Ademhan, Selamı Akpınar. Cüneyt Arcayürek, Cemil Sait Barlas, Beyhan Cenkçi, Bedii Faik, Tarık Halulu, Naim Tira olduğunu yazmıştır. Ayrıca *Ant* gazetesi; DP hükümetinin basını susturmak için gazete kâğıtlarına sınırlamalar getirdiğini bunu gerekçe olarak ta İzmit Kâğıt fabrikasının yılda ancak 6000 ton gazete kâğıdı imal edebildiğini, hâlbuki memleket gazetelerinin senelik ihtiyacının 12000 ton olduğunu, gazete kâğıdı getirilmediği takdirde; yerli istihsal ile yıllık ihtiyacın ancak yarısının karşılanabileceği bildirilmiştir.³³⁹ Gazete: DP İktidarı döneminde Hüseyin Cahit Yalçın'ın cezaevine girmesini, Cemal Sağlam'ın altmış beş ay hapis ve 9332 lira ağır para cezasına hüküm giymesini, *Yeni Ulus*'un sahibi Nihat Erim ise, 35222 lira ağır para cezasına çarptırılmasına, 17 Kasım 1954'te *Millet* gazetesinin sahibi Fuat

³³⁶ “Basın Kanunu”, *Hâkimiyet*, 16.07.1950, s. 1

³³⁷ “Basın Adına bir Yazı”, *Hâkimiyet*, 17.07.1950, s. 1.

³³⁸ Oral, *a.g.e.*, s. 180.

³³⁹ “Bizi Susturamazsınız”, *Ant*, 07.03.1951, s. 1.

Arna'n sekiz ay hapse mahkûm olmasını, Bedii Faik'in Mükerrerem Sarol'a hakaret etme suçundan hapse atılmasını, DP İktidarın yanlış yolda olduğunu ve gazetecileri hapse atmakla susturulamayacağını yazmıştır.³⁴⁰

İktidarın politikasını etkileyen ve kamuoyunun gündemini belirleyen basın organları Demokrat Parti döneminde de iktidarı ve halkı etkileyen konumdadır. Ancak tıpkı ulusal basının içinde olduğu durum gibi Bursa basını da iktidar ve muhalefet arasındaki keskin kutuplaşmadan nasibini alarak birbirlerini "karşıt tarafın gazetesi" olmakla suçlamışlardır. Bursa basınında "CHP'li gazete, DP'li gazete" ithamları yapılarak, gazetelerin birbirlerini eleştirdiği de görülmüştür. Öyle ki bu ithamlar kati bir şekilde yapılmamış zaman zaman yayın organları iktidara muhalif olmuş ve yaptığı birçok girişimi eleştirmiştir. Özellikle Bursa basınında 1960'lara doğru, Demokrat Parti üzerinde basın etkisi iyice artmış ve mizah gazeteleri de dâhil Demokrat Parti mensubu kim varsa eleştirilmiştir.

3.1.8. Bursa Basınında İktidar-Muhalefet İlişkileri

Türkiye'de, yaklaşık olarak yirmi beş yıl iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren büyük yenilikleri gerçekleştirmiş, Türk siyasetinin her aşamasında yer almıştır. Fakat otoriter, asker, sivil bürokrat işbirliğine dayanan bir yapısal görünüm sergilemiştir. CHP, 1945 yılında çok partili hayata geçtiği zaman, bu yapısal görünümünü korumakta ve adeta kendini devletle özdeş saymakta idi. "Millî Şef" İsmet İnönü döneminde (1938-1946), özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın koşulları gereği toplumsal, siyasal ve ekonomik anlamda uygulanan aşırı otoriter politikalar, toplumun büyük çoğunluğunda CHP'ye karşı olumsuz bir bakış açısının oluşmasına neden olmuştu. Ayrıca; Cumhuriyet Halk Partisi İktidarının, çıkardığı Millî Korunma ve Varlık Vergisi Kanunlarının getirdiği müdahale ve sınırlamalar, ekonomik yaşama egemen olan gayri millî burjuvazi ile

³⁴⁰"Yanlış Yol", *Ant*, 02.05.1955, s. 1.

yeni gelişmekte olan millî burjuvazinin rahatsızlığına neden olmuştur. Yine CHP İktidarı döneminde yürürlüğe konulan; Toprak Mahsulleri Vergisi, Türkiye nüfusunun en büyük bölümünü oluşturan ve kendi geçimini sağlamaktan çok uzak olan köylü kesimine büyük sıkıntılar yaşatmış ve bu kesimin tepkilerine neden olmuştur. Demokrat Parti yaşanan bu sıkıntılar sebebiyle CHP'ye karşı muhalefet partisi olarak siyasete adım atmıştır. DP, muhalefette hürriyet mücadelesi verirken; CHP kısa süren şoktan sonra tek parti döneminin bittiğini anlayarak halk'ı yanına çekmek istemiştir. Ancak tek parti dönemini unutmayan halk, CHP'nin bu mücadelesinde onu yalnız bırakmıştır. Zira 27 Mayıs askerî darbesine kadar CHP'nin siyasi arenada önemli bir varlık gösterememesi bunun en büyük göstergesidir. CHP'nin ilk yıllardaki en büyük muhalefeti Kore'ye Türk askeri göndermesi konusunda olmuştur. Ancak basın bu konu üzerinde gerekli hassasiyeti göstermemiştir.³⁴¹

DP, İktidarı hürriyet ve özgürlük konusunda eleştirirken, CHP yönetimi basın aracılığıyla DP'ye karşılık vermiş: “*Memlekette hürriyet mücadelesi yapmamın zamanı ve modası geçmiştir. Memleketin iktisadi, mali, zirai, sıhhi, kültürel bir sürü meselesi vardır,*”³⁴² belirterek muhalefetin tenkitlerini bu yönde yapmasını tavsiye etmişlerdir.

Diğer taraftan muhalif basın da yerel yöneticilerin keyfî uygulamalarından ve lüks yaşamlarından şikâyetçi olmuştur. CHP ise: *DP İktidarının yanlış yolda olduklarını ve izledikleri politikaların Türk Milletine ve vatana zarar verdiğini bu olumsuz tasvip edilmeyen politikaların Demokrat Partinin sonu getireceğini, CHP'nin iktidara geldiğinde bunları ortadan kaldıracamız bitireceğiz*³⁴³ söyleyerek basına röportaj vermiştir. Başvekil Adnan Menderes, Gaziantep ziyaretinde halk ile bire bir görüşmüş ve gazetecilerin CHP'nin Demokrat Parti hakkındaki konuşmaları değerlendirmelerini istediklerinde Menderes: “*İktidara gelirsek asacağız, keseceğiz diyerek iktidara gelmelerine set çekeceğiz. Bugünkü Muhalefet boykotçu, sabotajcı, yasakçıdır. Böyle bir demokrasi olmaz, bu ancak kan davasıdır. Milleti kan davasına*

³⁴¹ Turan, a.g.e., ss. 204-205-206.

³⁴² “Muhalefete Cevap”, *Hâkimiyet*, 13.01.1957, s. 1.

³⁴³ “DP'nin Yanlışları”, *Ant*, 08.04.1956, s. 1.

götürür,”³⁴⁴ diyerek iktidar, muhalefet arasındaki çok sert geçen tartışmalara değinmiştir.

Bursa basınında Halk Partisinin sözcüsü olan *Ant* gazetesi DP İktidarını şu sözlerle eleştirmiştir: “*Biz yönetimi behemehâl ele almak istiyoruz, bu gayemiz vasıl oluncaya kadar mücadelemizden asla vazgeçmeyeceğiz, meydanı Demokrat Partiye ve onu despot yönetime bırakmayacağız*”³⁴⁵. Yine 25 Aralık tarihli, *Ant* gazetesi CHP’yi överek, Demokrat Parti’yi eleştirmiş, DP saffında çözümler başladığını en kısa zamanda CHP’nin tekrar iktidar olacağını yazmıştır.³⁴⁶ Aynı gazete yayımlanan bir makalesinde; Demokrat Parti’yi dini politikaları alet ederek, gençleri kullandığını bu maksatla Atatürk’ün yaptığı inkılâpların tümünü değiştireceğini belirterek, bu durumun Halk Partisi olarak ele alınacağını belirtiyor, aynı yazıda muhalefetin susmayacağını yazmıştır.³⁴⁷

1954 seçimlerinin yaklaşmasıyla CHP’nin propaganda çalışmalarını hızlandırması bir başka tartışmayı da beraberinde getirmişti. Bu tartışma CHP’nin servetiydi. Bazı gazeteler; CHP’nin serveti ile körpe demokrasimizi, hürriyet ve rey selametimizi tehdit eden bu partiye artık dur demek zamanı gelmiştir,³⁴⁸ diyerek CHP’nin para ile oy avcılığı yaptığını ileri sürmüştür.

CHP ile DP arasındaki en önemli tartışmalardan biri ise CHP’nin malvarlığı konusunda kendini göstermiştir. Bazı milletvekillerinin CHP’nin mal varlığı konusunda vermiş oldukları kanun teklifinde, bu malların kanunsuz olarak elde edildiği yolundaki iddialar iki parti arasındaki ilişkileri iyice gererken, CHP’nin mallarına el konulmasıyla ipler kopmuştur. CHP’nin bu haksız kazançlarıyla; matbaalar kurmak, *Ulus* gazetesi ve CHP’yi destekleyen gazetelere ekonomik destek vererek iktidarı yıprattığı ileri sürülmüş, böylece *Ulus* ve diğer gazetelerin kapatılmasıyla CHP’nin mallarına el konulmuştur.³⁴⁹ 1957 seçimlerden sonra ise DP’nin basın üzerinde daha fazla baskı kurarak, muhalefet’i destekleyen basını

³⁴⁴ “Muhalefet Memleketi İhtilale götürmektedir”, *Hâkimiyet*, 11.04.1956, s. 1.

³⁴⁵ “Halk partisi görevini yapacaktır”, *Ant*, 16.01.1950, s. 1.

³⁴⁶ “DP Saffında başlayan Çözümlemeler”, *Ant*, 25.12.1950, s. 1.

³⁴⁷ “Tebliğ”, *Ant*, 23.03.1951, s. 1.

³⁴⁸ “CHP Oy Avında”, *Hâkimiyet*, 26.09.1953, s. 2.

³⁴⁹ “İntakı Hak”, *Hâkimiyet*, 09.12.1953, s. 2.

susturmak istediği bunun içinde milletvekilleri tarafından TBMM verilecek sözlü ve yazılı sual ve istizah takrirleri ile kanun tekliflerinin meclis zabıt ceridelerinde yayınlanmadan gazetelerde yayınlanmasını yasaklamıştır.³⁵⁰

Öte yandan 1954 seçimlerinde muhalif partilerin birlikte hareket etme çabalarına karşı, iktidar sert tepki göstermiştir. Millet Partisi'nin kongrelerinde din konusunu ön plana çıkarması iktidar tarafından tenkit edilmiştir. Daha sonra irtica ile ilişkisi olduğu gerekçesiyle; Millet Partisi'nin kapatılmasını CHP grubu: “*Millet Partisi bizim kalbimizdi, iktidara karşı onu müdafaa ettik*”dile getirerek DP'yi eleştirmiştir. CHP tarafından savunulması ve ilgili kanunun tek parti döneminde çıkmış olması iktidarın, muhalefeti samimiyetsizlikle suçlamasına neden olmuştur. Bu şartlar altında gerçekleştirilen 1954 seçimleri DP'nin tam bir zaferiyle sonuçlanırken CHP'nin 1950 seçimlerinden daha büyük bir şok yaşamasına neden olmuştur. Zira 1950 seçimlerinde CHP 69 milletvekili çıkarırken, bu seçimlerde 31 milletvekili çıkarabilmiştir.³⁵¹

1955 yılında sonra dışarıdan gelen yardımların kesilmesiyle yatırımlar yarım kalmış, zamlar halkın belini bükmüş, Türk Lirası değerini kaybetmiş, DP'nin ekonomik politikaları çökmüştü. Muhalefet, eleştirilerini tamda bu yöne çevirerek iktisadi yönden de memleketin çökmekte olduğunu ileri sürmüş, DP'nin sonun geldiğini halka anlatmıştır.³⁵² Muhalefette ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların farkında olarak, iktidarı buradan da yıpratmaya çalışmıştır. Ayrıca DP'nin üniversite üzerinde otorite kurma çalışmalarında, muhalefetin akademik çevreyi yanına almasında önemli etken olmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; iktidar-muhalefet ilişkilerinde yapıcı olmayan bir tutum izlenmiş, 1950 öncesi CHP'yi baskı yapmakla suçlayan DP özellikle ekonomik konulardaki sıkıntılar nedeniyle basın ve üniversiteler üzerinde baskı kurmaya çalışarak, temel hürriyetleri de engellemiş, bunu yanında muhalefete karşıda sert bir tutum izleyerek, bir yerde kendisine karşı birçok güç unsurunun

³⁵⁰“Sıra Basına mı geldi”, *Ant*, 07.11.1957, s. 2.

³⁵¹“CHP görevini yapamadı”, *Hâkimiyet*, 29.01.1954, s. 2.

³⁵²“Demokrat parti artık gitmeli”, *Ant*, 19.08.1956, s. 2.

birleşmesine neden olmuştur. Özellikle CHP'nin desteğiyle üniversite öğrencilerinin düzenlemiş olduğu gösteriler askerî darbeye kadar devam etmiştir.

3.1.9. DP İktidarın Sonu

Demokrat Parti 1956-1960 yılları arasında demokratik değerlerden bir adım daha uzaklaştığı yıllar olmuştur. DP İktidarını bu yola iten sebep, ekonomide yaşanan olumsuz gelişmelerdir. Zira ülke ekonomisinde fiyatlar yükselişe geçip, mal darlığı had safhaya ulaşırken kamuoyu, muhalefetin hükümet ile ilgili eleştirilerini daha çok dikkate almaya başladı.

1957 seçimlerinde oy kaybına uğrayan DP, basına daha çok yüklenerek aralarında İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker'in de bulunduğu birçok gazeteci hapisaneye gönderdi. Basına karşı uygulanan baskı önlemlerinden hemen sonra, meclis dışında siyaseti fiilen olanaksız hale getirmek için toplantı, gösteri ve yürüyüşleri yasaklayan kanun tasarısı meclis'te kabul edildi.³⁵³ Kanun tasarısıyla ilgili olarak CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, DP iktidarının yanlış yola saptığını belirtmiş ve iktidarı uyarmıştır:

*“İktidar milletin dertlerini görece ve çare arayacak yerde onu toplanma ve konuşmadan mahrum kılmayı tercih etmektedir. İktidar kısır yolda, her suretle zararlı ve tehlikeli yoldadır. Muzdarip vatandaş söylemeye ve işitmeye alışmıştır. Bu ihtiyaç susturulmalarla giderilemez. İktidar bu tedbirlerle de hatalarının tesirlerinden kurtulamayacaktır. İktidar yarın daha ileri gitmek istidadındadır.”*³⁵⁴

Bu noktada Başbakan Adnan Menderes ile CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Bursa Kongrelerinde ve parti il teşkilatlarına gönderdikleri birbirlerini suçlayıcı nitelikteki tamimlerin, yerel siyasete olumsuz bir katkı yaptığı belirtmek

³⁵³ Ahmad, a.g.e., s. 73.

³⁵⁴“İnönü Uyardı”, Ant, 06.10.1957, s. 1.

gerekir. Özellikle iki liderin il kongrelerinde yaptıkları saldırgan üsluplu açıklamalar ve parti teşkilatlarına gönderdikleri ve ertesi gün gazetelerin manşetlerinde parti tabanına duyurulan açıklamalar yerel siyasetteki uzlaşmacılığa yakın politik tavrın yerine, keskin hatlarla birbirinden ayrılmış iki politik kampın varlığına doğru gidilmesine sebep olmuştur. Yapılan tansiyonu yükseltici açıklamalarda iki partinin birbirine karşı olan tahammülsüzlüğünü, Muhalefetin ihtilal özlemi içeren çağrılar, İktidarın Muhalefete karşı aldığı antidemokratik önlemlerin, kendilerince nedenlerini bulmak mümkündür.³⁵⁵

Bursa’da yapılan ilk siyasal tansiyonu yükseltici açıklamalar 1958 Şubat’ındaki Bursa İl Kongresine katılan Başbakan Adnan Menderes’ten gelmiştir. Menderes kongrede:

*“Karşımızdakiler hürriyet için adeta kazan kaldırıyorlar. Hâlbuki onun zararına hareket ettiklerini bilmiyorlar mı? İç ve dıştan müşküllerle karşı karşıya bulunduğumuz zamanlarda karşımıza çıkarlarsa elbette ki şikâyetleri olacaktır. Et yok diyorlar, ekmek yok diyorlar, şu yok bu yok diyorlar. Onların zamanında bunların hangisi bugünkü kadar rahat bulunmaktaydı... Dünün zor idaresini yaşatanlar, şimdi hürriyet havarisi gibi karşımıza dikilmesinler ve bizi tedbir almaya zorlamışlar.”*³⁵⁶ düşüncelerini dile getirmiştir.

İktidarının son bir yılı içine giren DP hükümeti, CHP’yi sürekli olarak olumsuz muhalefet yapmakla suçlarken, artık CHP onlar için tedhişçilik yapan bir örgüt haline gelmişti. Başbakan Adnan Menderes teşkilatına gönderdiği başka bir tamimde CHP’lilerin son zamanlarda yaptığı siyasi propagandaya dikkat çekerek partililerden dikkatli olmalarını istemiştir, tamimde Menderes şu sözlerine yer vermiştir:

Bazı CHP milletvekillerinin ve CHP’lilerin bu Meclis tatili sırasında ülkenin çeşitli yerlerinde yapmakta oldukları gezilerde parti propagandası adı altında bir

³⁵⁵ Ahmad, a.g.e., s. 74.

³⁵⁶“Menderes Bursa’da”, *Ant*, 19.02.1958, s. 1.

*takım kanunsuz ve yıkıcı faaliyetlere giriştikleri anlaşılmaktadır... Aldığımız bilgiye göre muhalefet yapmayı, maalesef yıkıcılık zanneden birtakım mütecasirler gittikleri yerlerde ve bilhassa köylerde mutlaka iktidara geleceklerini ve devri sabık yaratacaklarını, hesap soracaklarını, iktidar mensupların kuracakları mahkemelerde süründüreceklerini ve mallarını müsadere edeceklerini tekrar edip durmaktadırlar... Bunun adına apaçık tedhişçilik denir. Bursalı partililerimizin uyanık bulunmalarını zaruri ve ehemmiyetli görmekteyiz”.*³⁵⁷

Öte yandan Demokrat Parti, 1959 yılının ocak ayında başlayan, ülke çapına yayılan Vatan Cephesi oluşturur. İktidar, Vatan Cephesiyle, daha fazla taban bulmaya çalışır. Vatan Cephesine katılanların adları teker teker radyoda okunarak teşvik edilmiş, belli konumdaki kişiler ve kesimler bu ocaklara yazılmaya öncülük etmiştir. Bu ekip daha çok DP’ye oy vermemiş olan yerlere gitmişlerdir.³⁵⁸

Ülkenin bu şekilde cephelere ayrılması gerçekten kutuplaşmayı beraberinde getirmiştir. Vatan cephesine girenlerin adlarının radyoda okunması olayı ülkelerini, milletlerini, vatanlarını seven insanlar olarak nitelendirilmesi, buraya girmeyenlerin vatanını sevmeyenler olarak yorumlanmasına neden olmuştur. Demokratların bu süre zarfında yaptıkları, çok kısa bir süre sonra Türkiye’de ortaya çıkan sağ-sol zıtlığının temeli olmasa da bunun bir nüvesi olmuştur. Artık demokrasi unutulmuş, “sizden, bizden” tartışmasına ve hatta kavgasına gidilmiştir.³⁵⁹

İsmet İnönü, konuşma yapmak için gittiği Uşak’ta D.P.’liler tarafından saldırıya uğrayacaktır. İnönü atılan taşlar sonucu kafasından yaralanmıştır.³⁶⁰ Ardından İstanbul’a geldiğinde Topkapı Olayı diye bilinen bir başka olaya maruz kalmıştır. Bu olayda DP taraftarları, İnönü ve yanındakilere saldırdılar. İnönü’nün bu olaylara karşılık olarak yurt gezilerine çıktı, yurt gezileri Büyük Taarruz ya da İkinci Taarruz diye adlandırılmıştır.³⁶¹

³⁵⁷ “Başvekil Partilere cevabı”, *Hâkimiyet*, 20.07.1958, s. 2.

³⁵⁸ “Vatan Cephesi Kuruldu”, *Hâkimiyet*, 01.01.1959, s. 1.

³⁵⁹ Turan, *a.g.e.*, s. 182.

³⁶⁰ “Uşak Olayı”, *Ant*, 01.05.1959, s. 1.

³⁶¹ “Büyük Taarruz”, *Ant*, 10.05.1959, s. 1.

DP Meclis Grubu 7 Nisan 1960'da bir bildiri yayınlayarak, CHP'yi halkı ve askerî ayaklanmaya kışkırtmakla ve bütün yıkıcı grupları kendi çevresinde toplamakla suçlamış, muhalefetin faaliyetlerini saptamak üzere meclis'te bir Tahkikat Komisyonunun kurulmasına oybirliğiyle karar vermiştir.³⁶² 18 Nisan 1960'da Meclis Tahkikat Komisyonu kuruldu. Komisyonun DP'li 15 üyesi bulunmuştur. Komisyon üyeleri savcılar, sivil ve askeri yargıçların bütün yetkilerine sahip olacak, gazeteleri kapatacak ve toplatabilecek, her türlü evrak ve belgeye el koyabilecek, bu kararlara karşı gelenlere 1 ile 3 yıl arası ceza verebilecek, bu kararlara kimse itiraz edemeyecekti.³⁶³ Komisyon kurulduktan sonra ülke genelinde, DP Hükümeti aleyhinde gösteriler ve mitingler yapılmış. Aynı zamanda Harp Okulu öğrencileri arasında DP'ye karşı olumsuz hava iyiden iyiye kendini göstermiştir.³⁶⁴ Bu olaylar Bursa'ya da sıçramıştır. Atatürk anıtına çelenk koymak ve saygı duruşunda bulunmak isteyen Bursa Eğitim Enstitüsü öğrencileri ilk olarak saat 16.00'da Eğitim Enstitüsü'nün bahçesinde toplanmışlar. Elleri Atatürk anıtına koyacakları çelenk ve Türk bayrakları ile yürüyüşe geçecekleri sırada emniyet kuvvetleri tarafından durdurulmuşlardır. Daha sonra çeşitli yollardan Cumhuriyet alanına gelen öğrenciler, saat 17.00'de hep birlikte Atatürk anıtı önünde saygı duruşuna geçmişler ve İstiklal Marşını söylemeye başlamışlar. Fakat İstiklal Marşı biter bitmez motorize ve atlı emniyet kuvvetleri harekete geçerek gençleri dağıtmıştır. Bu arada birkaç kişi Bursa Emniyet Müdürlüğüne, dört kişide vilayete götürülmüşlerdir. Vilayette, Vali İhsan Sabri Çağlayangil ile görüşen öğrenciler kendilerinin inkılâp çocuğu olduklarını ve Atatürk İnkılâplarını takip etmek için Atatürk'ün aziz hatırası önünde saygı duruşu yapmak ve çelenk koymak istediklerini söylemişlerdir.³⁶⁵

Ülke içinde DP'ye karşı mitingler düzenlenirken İktidar, muhalefeti ve basın suçlayarak basın üzerinde Tahkikat Komisyonu ile bir takım önlemler almıştır. Komisyon kendisine verilen kararların çerçevesinde; 1 Mayıs 1960'ta Cumhuriyet

³⁶²“Tahkikat Komisyonu Kuruluyor”, *Bursa Ekspres*, 08.04.1960, s. 1.

³⁶³“Meclis Kabul etti”, *Bursa Ekspres*, 18.04.1960, s. 1.

³⁶⁴“Öğrenciler DP'ye karşı yürüdü”, *Ant*, 22.05.1960, s. 1.

³⁶⁵“DP Zulmü”, *Ant*, 03.05.1960, ss. 1-3.

Gazetesini 10 gün süreyle; 4 Mayıs 1960'ta Yeni Sabah'ı 10 gün; 8 Mayıs 1960'ta Milliyet 15 gün; Zafer 1 hafta; 18 Mayıs 1960'ta Akşam 20 gün süreyle kapatılmıştır.³⁶⁶ Bütün bu olaylar 27 Mayıs 1960 Askerî darbesine yapılmasına sebep olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri bütün memlekette idareyi ele alarak, Orgeneral Cemal Gürsel, Türk Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı ve Milli Birlik Komitesi Başkanı olmuş ve meclis' feshetmiştir.³⁶⁷

Demokrat Parti Hükümeti ve milletvekilleri hakkında ard arda davalar açılarak yargılanma süreci başlanmıştır. DP hakkındaki dava başlıkları ise: Anayasa İhlali, Köpek Davası, Bebek Davası, Vinylex Davası, Zimmet Davası, Arsa Yolsuzluğu, İgor Davası, Değirmen Davası, Barbara Davası, Örtülü Ödenek Davası, Radyo Suiistimali, Topkapı Olayları, Geyikli Olayları, Kayseri-Yeşilhisar Olayları, Demokrat İzmir Gazetesi Davası, İstanbul ve Ankara Üniversitesi Olayları, İstimlâk Olayları Davası, Vatan Cephesi Davaları idi. Yapılan yargılamanın sonucunda 15 idam cezası, 31 müebbet, 418 muhtelif hapis ve 123 beraat kararı verilmiştir.³⁶⁸

Başbakan Adnan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu idam edilirken, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın idam cezası yaş haddinden dolayı müebbet hapse çevrilmiştir.³⁶⁹

³⁶⁶ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976, s. 209.

³⁶⁷ "Dünden itibaren memleket idaresi Türk Silahlı Kuvvetlerine intikal etti", *Hâkimiyet*, 28.05.1960, s. 1.

³⁶⁸ "Karar bugün açıklanıyor", *Ant*, 15.09.1961, s. 1.

³⁶⁹ Tekin Erer, *Yassıada ve Sonrası*, Tur Kitap Servisi, İstanbul, 1965, s. 574.

3.2. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ DIŞ POLİTİKASI

3.2.1. Bursa Basınında Türkiye'nin Kore'ye Asker Göndermesi

25 Haziran 1950'de Kuzey Kore'nin, Güney Kore'ye saldırması üzerine, Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu, Kuzey Kore'yi Güney Kore'ye saldırmakla suçlayarak yardım çağrısında bulunmuştur. Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trygve Lie'ye gönderdiği bir telgrafla Türk Hükümetinin, Kore'ye 4500 kişilik bir askeri birlik göndermek istediğini bildirmiştir.³⁷⁰

DP Hükümetinin Kore'ye asker sevk etmesinin sebepleri arasında Komünist Sovyetlerin yayılmacı bir politika izlemesi, Türkiye'yi korkutmuş, aynı zamanda Sovyetlerin, II. Dünya savaşı sonrasında Türkiye'den bazı toprakları istemiştir. Sovyetler, Türkiye'ye karşı herhangi bir tecavüzde bulunursa, Türkiye'nin Kore'ye asker gönderdiği gibi, hür dünya da Türkiye'ye yardım edebilirdi. Bütün bu sebepler neticesinde Türkiye Kore'ye asker göndermiştir.³⁷¹

Kore Savaşı Müttefikler ile Kuzey Kore arasında giderek daha da sertleşmiştir. Seoul'u ele geçiren Kuzey Kore'ye karşı Amerika Müttefikleri 40000 kişilik ordu ile Kızıl Komünistlere karşı hücumla geçmiş, Müttefikler, Seoul'u zapt etmişlerdir.³⁷² Fakat Kuzey Batı Kore'de, Komünistlerin şiddetli hücumları sonucu Birleşmiş Milletlerin askerleri Çin Hududundan 70 km. mesafede bulunan Onksan civarındaki mevzilerinden çekilip, üç ABD taburunu Kuzey Koreliler tarafından sarılmıştır.³⁷³

Öte yandan Birleşmiş Milletler kuvvetleri için olumsuz geçen savaş esnasında tek zaferin, Türk Tugayı tarafından Türk süngüsünün kuvveti ile kazanıldığı ülke basını ve Bursa basınında yer alarak kamuoyundan gelecek olumsuz tepkilerin önüne geçilmek istenmiştir. Diğer taraftan Kuzey-Batı cephesini çökerterek Birleşik Milletler Kuvvetlerini 15 kilometreden fazla geri çekilmeğe zorlayan Komünist

³⁷⁰ "Kore Savaşına 4500 Askerle iştirak ediyoruz", *Ant*, 26.07.1950, s. 1.

³⁷¹ Bozkurt, *a.g.tz.*, s. 71.

³⁷² "Seul zapt edildi", *Ant*, 17.09.1950, s. 1.

³⁷³ "Savaş Kızıştı", *Ant*, 04.11.1950, s. 1.

hücumunu durdurmak maksadıyla, cepheye takviye olarak gönderilen Türk Tugayı çarpışmalar yapmıştır.³⁷⁴ 1950’den 1953’e kadar ABD ve Kuzey Kore arasında, Türkiye ve Çin’in de bu harbe dâhil olmasıyla yakın çatışmalar olmuştur.

Kore savaşında ABD’nin Birinci Dünya Savaşı’nda topluluktan ayrı durma eğiliminde olmadığı vurgulanmıştır. Fakat bu durumun yirminci asırda Amerika Birleşik Devletleri’nde: “*topluluktan ayrı durma*” siyasetinin gelişmesine ve bu düşünceye sahip fikirlerin kuvvet bulmasına, Wilson’un Milletler Cemiyeti ile kolektif güvenlik prensibine dair bir demecin sebep olduğu *Bursa Ekspres* gazetesinin gündeminde yer almıştır. Bununla birlikte *Bursa Ekspres* gazetesinde ki aktarılan aynı haberde; ABD’li Cumhuriyetçi senatör Taft’ın konuşmalarının birinde Başkan Wilson’un yaptığı birçok girişimi eleştirdiği ve Wilson’un faaliyetlerini kolektif emniyeti “tembelce, uyuşuk bir prensip” olarak değerlendirdiği aktarılmıştır.³⁷⁵

Adnan Menderes’in Sovyet Rusya karşısında Amerika’nın yanında bir politika izlemesi sonucu; Amerika’nın da etkisiyle Kore Savaşı’na dâhil olmuştur. Amerika’dan gelecek yardım haberlerinin olduğu bir süreçte Kore Savaşı’nın gündeme gelmesi, Bursa basınında Amerika lehinde haberler yazılarak bu savaş desteklenmiştir. Diğer taraftan basında Kore’ye giden Türk askerleri bir kahraman gibi gösterilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi ise, yukarıda da değinildiği üzere; DP’nin Kore’ye asker gönderme meselesinde muhalefet olarak görüşlerinin alınmadığı gerekçesiyle DP’yi eleştirmiştir.

³⁷⁴“Kore’den Zafer haberleri geliyor”, *Ant*, 21.11.1950, s. 1.

³⁷⁵“Milletler Cemiyeti”, *Bursa Ekspres*, 09.08.1955, s. 1.

3.2.2. Türkiye'nin Nato'ya Girmesi

Avrupa Devletleri, Sovyet tehdidine karşı ABD'yi kendi saflarına çekmek istemişlerdir. 1948 yılında Avrupa'da meydana gelen olaylar ABD'yi Avrupa meselelerine müdahaleye mecbur etmiştir. Çünkü ABD artık Sovyetler Birliği ile işbirliği yapmanın “imkânsız denecek kadar güç olduğunu” anlamaya başlamıştır.

Amerika, dış politikasında meydana gelen değişikliklerle birlikte; Batı Avrupa Birliği'ni daha geniş bir ittifak sistemi haline getirmek ve kendi güvenliği sağlamak³⁷⁶ istemiştir. Bu ittifak fikri sonucunda, 6 Temmuz 1948 tarihinde ABD Dışişleri Bakanlığı ile Kanada ve Batı Birliği'ne dâhil devletlerin büyükelçileri arasında Kuzey Atlantik Paktı'nın görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmelere Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz davet edilmiş ve 18 Mart'ta da antlaşma metni açıklanarak; 4 Nisan 1949'da, 12 Batılı ülke arasında, kısa adı NATO (North Atlantic Organization) olan Kuzey Atlantik İttifakı kurulmuştur. Böylece ABD'nin Kuzey Atlantik İttifakı'na katılmasından sonra, “Batı Blok'u kuvvet dengesini” sağlamış olarak, “Doğu Blok'un karşısına” çıkmıştır.³⁷⁷

1949'da Dış İşleri Bakanı Necmettin Sadak, Türkiye'nin Londra'da oluşturulacak pakta dâhil olması konusunda, İngiltere Dış İşleri Bakanı Bevin'le yaptığı görüşmede olumlu bir sonuç alamamıştır. Necmettin Sadak Kuzey Atlantik Paktı'nın imzalanmasından sonra Washington'a gitmiş ve buradaki basın toplantısında: “*Türkiye'nin Atlantik Paktı'na dayanan bir savunma sistemine dâhil olmak istediğini*” açıklamıştır.³⁷⁸ Diğer taraftan İngiltere'de, Türkiye'nin Orta Doğu Savunma Sistemine katılmasını istemiş; buna bağlı olarak da Türkiye'nin bu sisteme katılması şartı ile 1951'de, Türkiye'nin NATO üyeliğini desteklemeye karar vermiştir.³⁷⁹

³⁷⁶ Ali Halil, *Atatürkçü Dış Politika ve NATO ve Türkiye*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1965, s. 114.

³⁷⁷ Yusuf Sarınoy, *Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO'ya Girişi*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, ss. 74-76.

³⁷⁸ *TBMM Tutanak Derğisi*, Dönem: 9, Toplantı: 6, C. 13, (18.11.1952), ss. 331-335.

³⁷⁹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, 8. Basım, C. I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992, s. 519.

1952 yılında Türkiye’de, “Nato” İktidar ve Muhalefet arasında “*demokrasinin bir teminatı*” olarak görülmüştür. Türkiye’nin NATO’ya girme fikri İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan Batı Bloğuna bağlanma çabalarının bir sonucu olmuş, Türkiye’nin güvenliğini Batılı devletlerle birleştirmesinin tek yolu olarak düşünülmüştür.³⁸⁰

Öte yandan Kore Savaşı’nın sonucunda ABD, elindeki atom üstünlüğüne³⁸¹ karşın; bölgesel savaşların çıkma ihtimalinin üzerine yoğunlaşmıştır. Bu doğrultuda Sovyet Rusya’nın Uzak Doğu ve Orta Avrupa’da da savaşın çıkma ihtimali, ABD’nin “*Batı Savunması*” için Türkiye’nin önemi arttırmıştır.³⁸² Böylece Türkiye 18 Şubat 1952’de onaylanan kanun tasarısı ile NATO’ya resmen girmiştir.

3.2.3. Türkiye’nin Bağdat Paktı’na Katılması

Sovyetlerle olan komşuluğu Türkiye’yi Ortadoğu’da da bir savunma teşkilatı kurmaya zorlamıştır. Türkiye’nin Nato’ya girmesi Sovyetler ve Türkiye arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirmişti. İngiltere ve Amerika ise; Ortadoğu’da Sovyetlere karşı oluşturulacak bir teşkilata sıcak bakmıştır. Bu gelişmeler üzerine Türkiye ile Pakistan 19 Şubat 1954 günü ortak bir bildiri yayınlayarak, kültürel, siyasal ve ekonomik alanda işbirliği yapacaklarını açıklamışlardır. İngiltere’de böyle bir işbirliğini olumlu karşıladığını bildirmiştir. Diğer bölge ülkesi olan İran’da bu iş birliğini yakından izlemiş, Irak ise Arap Birliği içinde, Süveyş Kanalı hadisesinden dolayı, dikkatini bu yöne çevirmiştir. Daha sonra Irak Başbakanının Türkiye’ye 9-19 Ekim 1954’te yaptığı ziyarette Ortadoğu’nun güvenliği ile ilgili eşit şartlarda bir güvenlik teşkilatların oluşturulması yönünde fikir birliğine varılmıştır.³⁸³

³⁸⁰ Turan Akkoyun, *Türk İnkılâp Tarihi*, Afyon Kocatepe Yayınları, Afyon, 1997, ss. 235-240.

³⁸¹ Oral Sander, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)*, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1969, s. 90.

³⁸² Ömer Kürkçüoğlu, *Türkiye’nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1972, s. 42.

³⁸³ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitapevi, Ankara, 1994, s. 251.

İngiltere ile Mısır'ın Süveyş Kanalı ile ilgili anlaşmaya varması Irak'ın bölgeye dikkatini çevirmesine neden olmuştur. Bu sebeple Başvekil Menderes Irak'a bir ziyaret tertip etmiş ve çok samimi geçen hava içinde her iki tarafta anlaşmayı kabul ederek ve 24 Şubat 1955'te Türkiye-Irak Karşılıklı İşbirliği Anlaşması imzalamışlardır.³⁸⁴ Bunun üzerine aynı gün Türkiye ve Irak, İran ile Pakistan'ı da Pakta katılmaya davet etmiş, Pakistan, Pakta dâhil olmuştur.³⁸⁵

Bağdat Paktı'nın bu şekilde ortaya çıkmasından sonra, en büyük tepki Sovyetlerden ve Arap Birliğinden gelmiştir. Zira bu oluşum doğrudan Sovyetlere karşıydı. Mısır'ın ve diğer bazı Arap devletlerinin tepkisi ise Türkiye'nin ön plana çıkması ve yine Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkileriydi.

Bağdat Paktı'ndan Türkiye dışında ki ülkelerinde beklentisi ise Sovyetlerin Ortadoğu da yayılma arzularına set vurmaktı. Zira Sovyetlerin İran ve Pakistan ile olan sınırı, bu ülkeleri Sovyetlerden çekinir duruma getirmişti. Pakistan'ın ise başka bir beklentisi, Hindistan ve Afganistan ile olan sınır sorunlarında, kendisine destek bulmaktı. Irak ise; Mısır Hanedanı ile giriştiği rekabetten kendini Batıya dayandırarak, buradan gelecek destek ile Mısır'ın Arap nasyonalizmine karşı kendini emniyete alma düşüncesi yatıyordu. İngiltere ise bölgede ki varlığını emniyete alarak, liderliğini de devam ettirme düşüncesindedir. Bütün sıkıntılarına rağmen bir süre de olsa bütün taraf ülkeler Bağdat Paktı ile kendilerine bir takım kazançlar elde etme fırsatı bulmuşlardır.³⁸⁶

3.2.4. Süveyş Kanalı ve Türk-Mısır İlişkileri

Türkiye, Sovyet tehdidine karşı korunma yolları ararken 1950'ye gelindiğinde İngiltere, Türkiye ve Mısır'ın da içinde yer alacağı bir “*Ortadoğu Savunma Sistemi*” kurmaya çalışıyordu. Türkiye, İngiltere'nin bu teşebbüsüne derhal

³⁸⁴“Türkiye-Irak Paktı Dün gece 23.30'da imzalandı”, *Hâkimiyet*, 25.02.1955, s. 1.

³⁸⁵“Pakt Genişliyor”, *Bursa Ekspres*, 25.09.1955, s. 1.

³⁸⁶Sander, *a.g.e.*, ss. 255-256.

katılma cevabı verirken, Mısır kayıtsız kalıyordu. Mısır lideri Nasır'ın Arap ülkelerin liderliğine soyunması, İslam dünyasında, liderlik için Türkiye ile Mısır'ı karşı karşıya getirmişti. Türkiye'nin öncülüğündeki Bağdat Paketi'nin oluşumu Mısır'ı rahatsız eden sebepler arasındaydı. Mısır bu oluşumu kendisine karşı ortaya çıkmış bir hareket olarak algılamakla birlikte, İsrail'in güçlenmesinden de çekiniyordu. Mısır'ın Türkiye'ye karşı, Suriye ve diğer Arap ülkeleri ile anlaşmalar yapması ise Türkiye tarafından olumsuz karşılanmıştı. Diğer taraftan Türkiye'nin Süveyş Kanalı meselesinde, İngiltere tarafında yer alarak Mısır ve İslam âleminde hiçte hoş karşılanmamıştı. Aynı zamanda İsrail-Türkiye ilişkilerinin gelişmesi de İslam ülkeleri ile Türkiye'nin ilişkilerini olumsuz etkileyen başka bir faktör idi.³⁸⁷ Mısır'da 1951 yılında ortaya çıkan olaylarda Türkiye aleyhinde gösteriler düzenlenirken, bu ülkede bulunan Türkler saldırıya uğramıştır. Bu ülkede bulunan İstanbul ve Samsun vapurlarının mürettebatı da saldırıdan nasibini almışlardır. Ayrıca Süveyş Kanalı'nda iki devlet arasında gergin anlar yaşanmıştır.³⁸⁸

16 Ağustos 1956'da Londra'da, Süveyş Kanalı'nı en çok kullanan ülkelerin katıldığı bir konferansa Türkiye'de davet edilmiştir. Türkiye bu davete katılırken, Mısır ile birlikte Yunanistan, katılmayı reddetmişlerdir. Bundan sonraki dönemde de Türkiye-Mısır ilişkileri uzun süre karşılıklı suçlamalar ile devam edecektir. Türkiye, Mısır'ı Ortadoğu'yu karıştırmakla suçlarken, Mısır'da Türkiye'yi Batı Emperyalizminin polisi olarak nitelendirecektir. Daha sonra Türkiye ile Suriye arasında çıkan krizde Mısır, Suriye'ye asker göndermiş, Türkiye bu gelişmelerin neticesinde uzun yıllar Arap İslam âlemiyle ilişkilerini düzeltmekte zorlanmıştır.³⁸⁹

³⁸⁷ Ercüment Tavuzalp, *Liderlerimiz ve Dış Politika*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996, ss. 65-66.

³⁸⁸ "Süveyş Buhranı Gergin Safhada", *Hâkimiyet*, 14.09.1955, s. 1.

³⁸⁹ Tavuzalp, *a.g.e.*, s. 68.

3.2.5. DP İktidarı ve Balkan Paktı

Türkiye ve Yunanistan'ın Nato'ya birlikte girme çabaları iki ülke arasında yakınlaşma ve dostluğu beraberinde getirmiştir. Bu yakınlaşma 1952 yılından itibaren yoğun bir şekil almış Yunan Dışişleri Bakanı 1952 yılında Türkiye'yi ziyaret etmiştir.³⁹⁰ Buna karşılık olarak Başbakan Adnan Menderes Yunanistan'ı ziyaret etmiştir.³⁹¹ İki ülke arasında kurulan temaslar Yugoslavya'yı da içine alarak devam etmiştir.

23 Şubat 1953 tarihinde üç ülkenin Dışişleri Bakanları Ankara'da "Dostluk ve İşbirliği" anlaşması imzalamışlar.³⁹² Bu anlaşma ilk etapta dostluk ve işbirliğine dayanmakla birlikte, "*dostluk ve karşılıklı savunma programı ile birleştiren*" bir anlaşmanın hazırlığı olarak nitelendirirken Batılı devletlerin bunu desteklediğini haber vermiştir. Daha sonra 9 Ağustos 1954'te Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan arasında imzalanan ikinci bir anlaşma ile de bu ittifaka dönüştürülür. Balkan İttifakı ile anılan anlaşma yirmi yıl süreyle anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmaya göre: taraflardan herhangi birine saldırı olur ise savunmaya göre kolektif bir savunma kurulacaktır.³⁹³

3.2.6. Türkiye Sovyet Birliği İlişkileri

Rusya'nın II. Dünya Savaşı sonlarına doğru, Almanya'ya karşı üstünlük sağladıktan sonra ki Türkiye üzerindeki baskıları, İsmet İnönü başta olmak üzere halk üzerinde de rahatsızlık oluşturmuştur. Savaş sonrası ise Rusya'nın, Türkiye'den bir takım toprak taleplerinde bulunması ve Türkiye'nin bağımsızlığını tehdit etmesi iki ülke ilişkilerindeki kopma noktasına getirmiştir. Rusya'nın Balkanlarda işgaller

³⁹⁰ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 522.

³⁹¹ "Menderes'ten Tarihi Ziyaret", *Ant*, 09.05.1952, s. 1.

³⁹² "Dostluk İşbirliği İmzalandı", *Hâkimiyet*, 24.02.1953, s. 1.

³⁹³ "Üçlü Balkan Paktı", *Ant*, 04.10.1953, s. 1.

yoluyla hâkimiyet kurma çabaları da bu ülkenin yayılma konusundaki kararlılığını gösteren bir durum olmuştur. Ayrıca 1950 yılında Türkiye'nin Nato'ya girmek için başvurması ve akabinde de savunma sistemine dâhil olması, daha çok Rus tehditlerinin artmasına sebep olmuştur. Türkiye'nin Ortadoğu'da oluşturmaya çalıştığı savunma birliği anlaşmaları, Rusya'nın dikkatinden kaçmamıştır. Zira Bağdat Paketi'nin kurulması, Rusya'nın büyük tepkisine neden olmuştur.³⁹⁴

Rusya, yukarda yazdığımız sebeplerden dolayı Türkiye'ye nota vermiş ve Türkiye'nin tarafsız kalmasını istemiştir. Başvekil Adnan Menderes'in, Rusya'nın verdiği notaya karşılık olarak *Hâkimiyet* gazetesinde yayımlanan cevabı ise şöyle olmuştur:

*“Ya tabi olmak, yani yok olmak yahut da kendimizi müdafaaya azmetmek şikkından birini seçmek zarureti vardır. Tarafsızlık diye bir şık mevcut değildir. Çünkü bugünkü şartlar dâhilinde bir devletin bitaraf kalacağını ilan etmesi ve hatta bu bitaraflığa riayet olunacağına dair teminat olunması mevcudiyetinin ve istiklalinin korunabilmesi için kâfi gelmek şöyle dursun bilakis tecavüz emelleri besleyenlerin iştihasını artıran bir vaziyet etmektir.”*³⁹⁵

Türkiye Sovyetler Birliği ilişkilerinin bozulmasında en önemli faktör kuşkusuz Ortadoğu Politikaları idi. Türkiye, Suriye ilişkilerinin 1957'de gerginleşmesi üzerine Sovyetler, Türkiye'yi Suriye'ye karşı tecavüz emelleri taşımakla itham etmiştir. Türkiye ise bu ithamları reddederek Sovyetlerin yayılımcı bir politika izlediğini belirtmiştir. Sovyetler Birliği Başkanı Bulgani'in yaptığı açıklamalarda; *“yapılacak bir askeri harekâtın dünya harbine yol açacağını”* vurgularken, Türkiye'nin de büyük bir felaketle³⁹⁶ karşı karşıya kalacağını ifadeyle tehdit etmektedir. Bulgani tarafından yapılan açıklamada, daha önce Türkiye'ye Ankara'daki Rus Büyükelçisi tarafından yapılan yüksek kademeli bir konferans teklifinin de Türk-Rus ilişkilerinin yumuşaması için halen geçerli olduğu vurgulanmıştır. Yine Türk-Irak ilişkilerinde 1958'den sonra oluşan gerginlikte de,

³⁹⁴ Armaoğlu, a.g.e.,s.514.

³⁹⁵“Ruslar Tarafından Bize Verilen Nota”, *Hâkimiyet*, 26.07 1953, ss. 1-3.

³⁹⁶“Bulga'nin Tehdidi”, *Hâkimiyet*, 16.09.195, s. 1.

Rusya'nın Türkiye'yi, Irak'a karşı askeri harekâta girişmekle suçladığı³⁹⁷ görülmüştür. Türk hükümeti ise yaptığı açıklamalarda, hiçbir ülkeye karşı tecavüz emeli beslemediğini ifade etmiştir. Aynı zamanda Londra'da, Bağdat Paktı ile ilgili olarak yapılan toplantıda, ABD'nin Pakt üyeleri ile ayrı ayrı yaptığı savunma ve işbirliği anlaşmasına karşı Rusya'nın Pakt üyesi ülkelere birer nota gönderdiğini, ancak bu notalarda en ılımlı olanı ise Türkiye'ye gönderdiği görülmektedir.³⁹⁸ Zira Rusya bu Nota ile ABD'nin Ortadoğu ülkelerine yeni silahlar vermek istediğini ifade ederek, bu durumu şiddetle tenkit ederken, Türkiye ile sadece iyi komşuluk münasebetleri kurmak istediğini belirtmiştir.

Türkiye, Sovyetler Birliği ilişkilerinin temelinde iki tarafında birbirine olan güvensizliği söz konusudur. Türkiye, Sovyetlerin yayılma politikasına karşı kendini Batı İttifakına yönlendirirken, Sovyetlerde, Ortadoğu hâkimiyetinde karşısında Batı Bloğu ile onun bölgedeki temsilcisi Türkiye'yi bulmuştur. Sovyetler Ortadoğu'ya Komünizmi yerleştiremediyse, bu bölgeyi Doğu Blokuna alamadıysa burada Türkiye'nin rolü çok büyük olsa gerektir.

3.2.7. Türkiye ABD İlişkileri

ABD Başkanı Truman'ın 12 Mart 1947'de açıkladığı yeni politika tarihte “*Truman Doktrini*” olarak yer alacaktır. Daha sonra “*Truman Doktrini*” Yakın ve Ortadoğu'da Amerika'nın izleyeceği yeni politika stratejisi olarak tarihe geçecektir. Türk-Amerikan ilişkilerinin temel dayanağı da bu Doktrin olmuştur. Bu çerçevede 1947 yılında ABD Dışişleri Bakanı George Marshall tarafından ortaya konulan bir plan çerçevesinde Türkiye'ye 1950 yılına kadar az da olsa ekonomik yardım yapılmıştır. Türkiye'de ise Batı ile olan bu yakınlaşmanın sonucu, Asya ve Afrika ülkelerine sırt çevrilmiştir. Bu tarihten sonra Türkiye'nin bölge ülkeleri ile olan

³⁹⁷“Rusya'nın yeni Hücumları”, *Hâkimiyet*, 24.01.1958, s. 2.

³⁹⁸“Rusya Nota verdi”, *Hâkimiyet*, 19.12.1958, s. 1.

ilişkilerinde Batılı Devletlerin politikalarına göre bir yol izleyecektir. Bu da Türk-Arap ilişkilerinin uzun yıllar kötü gitmesine sebep olacaktır.³⁹⁹

Demokrat Parti İktidarı döneminde; Türkiye'nin Nato'ya girmesi ile Türk-Amerikan ilişkileri her yönden ilerlemişti. Amerika'nın mali ve askeri yardımları ordunun modernleşmesini sağlarken ülke ekonomisinin de inkişafını sağlamıştır.⁴⁰⁰ Ayrıca ABD'nin Türkiye'ye vermiş olduğu silahlar ve kurmuş olduğu askeri üsler Türkiye'yi memnun ederken, Türk askerinin de Kore'de büyük kahramanlık göstererek, Amerikan askerlerini kurtarması başta ABD olmak üzere bütün dünyada Türkiye'ye karşı sempatinin artmasını sağlamıştır.⁴⁰¹

ABD'nin Türkiye'ye yapmış olduğu ekonomik yardımlar ise milli savunmanın yanı sıra liman kalkındırmaları, yol inşaatı, hidroelektrik enerjisinin sağlanması ve ziraat makinelerin için⁴⁰² kullanılmak üzere Türk ekonomisine önemli canlılık ve yatırım imkânı sağlamıştır. Ancak ABD'nin 1955'ten sonra yapmış olduğu ekonomik yardımları kısması ülkede sıkıntılar oluştururken, muhalefetin iktidarı eleştirmesine neden olmuştur.

ABD, Türkiye'nin Balkanlar ve Ortadoğu politikalarında Sovyet tehdidine karşı Türkiye'yi destekleyen tutum izlemiş, ayrıca ABD, Sovyet yayılmacılığına karşı, Türkiye'ye silah yardımında bulunmuştur. Türkiye bir tecavüze uğradığı takdirde aradaki mesafe ne olursa olsun Birleşik Amerika, Türkiye'yi yalnız bırakmayacaktır⁴⁰³ diyerek, Türkiye'ye de açıkça destek verdiğini ifade etmiştir.

3.2.8. Bursa Basınında Kıbrıs Politikası

Türkiye ve Yunanistan Kıbrıs meselesinde sık sık, karşı karşıya gelmişlerdir. Türkiye'nin soğuk savaş döneminde Yunanistan'la iyi geçinme çabaları. Yunanistan

³⁹⁹ Turan, *a.g.e.*, s. 170.

⁴⁰⁰“Türkiye'ye Askeri yardımlar sağlandı”, *Ant*, 30.09.1952, s. 2.

⁴⁰¹“Dünyanın Gözünde Türkler”, *Bursa Ekspres*, 02.03.1954, s. 1.

⁴⁰²“Birleşik Amerika'nın Türkiye'ye Ekonomik yardımı artırıldı”, *Ant*, 29.03.1954, s. 2.

⁴⁰³“Amerika Türkiye'nin yanındadır”, *Hâkimiyet*, 14.10.1957, s. 1.

tarafından suiistimal edilmiş, Türkiye'ye bu ülkeden dostluk mesajları gönderilirken, Yunanistan kamuoyu çeşitli mitinglerle İngilizleri etkileyerek Kıbrıs'a sahip çıkmaya çalışmıştır. Ayrıca Yunanistan'ın Kıbrıs bizim ve daima bizim kalacaktır söylevleri ve dünya basınında demeçler vermesi Demokrat Parti İktidarını ve muhalefeti zor duruma sokmuştur. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Yunanistan'ı ziyaretinden sonra Yunan basınında çıkan haberlerde; Türkiye-Yunanistan dostluğundan bahsedilerek, Türkiye'nin, Kıbrıs'ı Yunanistan'a bırakması yolunda haberler çıkması ise meclis'te büyük tartışmalara sebep olmuş; Sinop Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı meclis'teki oturumda Kıbrıs'taki gençlerin getirdiği bir şişede biriken kanı göstererek Kıbrısın hakiki sahibi Türklerdir⁴⁰⁴ görüşlerini belirtmiştir.

1954 yılında Avrupa Konseyi'nde yapılan görüşmelerde Yunanistan delegesi; Kıbrıs adasında bulunan Rumların, Yunanistan'la birleşmek istediğini belirtmesi üzerine, Türk delegesi Zeyyat Mandalinci: *"Bu kabil meselenin diplomatlar tarafından müzakeresi gerektiğini"*⁴⁰⁵ belirterek böyle önemli bir davanın istismarının büyük tehlikeler doğuracağı yolunda bir konuşma yaparak, Türk tarafının görüşlerini ciddi bir şekilde dile getirmiştir. Mükerrer Sarol ise: *"Yunan Hükümetinin karşılıklı barış adımlarını hiçe sayarak, Kıbrıs'ın kendilerine ait olduğunu dile getirmeleri, Ada içersinde barışın ve huzurun Rumlar tarafından bozulduğunu"*⁴⁰⁶ dile getirerek konuyu gündeme getirmiştir. Hükümet tarafından yapılan açıklamada ise; olayın ciddiyetle takip edildiği; Türk ve Yunan kamuoyunun gelişmelere daha soğukkanlı yaklaşmasını, dostluğun devam etmesi gerektiğinin önemine işaret edilmiştir.⁴⁰⁷

Öte yandan Kıbrıs meselesinde İngiltere'nin, Kıbrıslı Rumlara karşı imtiyazlı muameleler yapması, Kıbrıslı Türklere karşı taraf olması, Türkiye'nin İngiltere'ye nota çekmesine sebep olmuştur.⁴⁰⁸ Bunun yanında Yunan gazetesi *Etkinos*'un başyazısında: *"Kıbrıs'ın Yunanlılara ait olmasına ek olarak; Çanakkale, Edirne,*

⁴⁰⁴ Bkz Ek. 10, "Kıbrısın Hakiki Sahibi Türklerdir", *Ant*, 24.01.1950, s. 1.

⁴⁰⁵ "Kıbrıs Meselesi", *Hâkimiyet*, 28.05.1954, s. 1.

⁴⁰⁶ "Yunanlıların son hareketlerine karşı yeni bir siyaset güdeceğiz", *Hâkimiyet*, 21.08.1955, s. 1.

⁴⁰⁷ "Kıbrıs'a dair resmi Türk görüşü açıklandı", *Bursa Ekspres*, 23.08.1954, s. 1.

⁴⁰⁸ "Kıbrıs Meselesi için dün İngiltere'ye Nota verdik", *Hâkimiyet*, 24.08.1955, s. 1.

Bozcaada Yunanlılara aittir” manşeti atması, tüm yurttta ve Bursa’da çok fazla infial uyandırmış, Bursa meydanında karabalık eşliğinde gösteriler yapılmış ve Yunanistan protesto edilmiştir.⁴⁰⁹

Türkiye’nin Kıbrıs sorunu ile ilgili Londra’da düzenlenecek üçlü konferansa katılma kararı üzerine muhalefet, hükümete bu konuda tam destek verme kararı almıştır. Türkiye adına konferansa katılan Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Türk tezini: *“Türkiye bir harp vukuunda müdafaasını Kıbrıs’ı hesaba katmaksızın düşünemez, adanın mukadderatı ancak Türkiye ile İngiltere arasında tayin edilebilir* şeklinde açıklayarak, adanın eğer İngiltere tarafından bırakılması düşünüüyorsa, buranın Türkiye için hayati önemi olduğundan dolayı, Türkiye’ye bırakılması gerektiği belirtilirken, Yunanistan’ın hiç bir şekilde ada ile ilgisinin olmadığı vurgulanmıştır.⁴¹⁰ Konferans devam ederken, Selanik’te Atatürk’ün eviyle Türk Konsoloslugu arasındaki bahçede bir bombanın patlaması ve buraların hasar görmesi üzerine Türkiye’nin bazı şehirlerinde Yunanistan aleyhinde olayların çıkmıştır. Bu olaylara 6,7 Eylül olayları denir. 6,7 Eylül olayları konferansın bir sonuca ulaşmadan dağılmasına neden olmuştur.⁴¹¹ Ayrıca Kıbrıslı Rumların Türk polisini öldürmesi ada içinde büyük çarpmışlara neden olmuş, Kıbrıs içinde Türk dükkânları kepenk kapatıp Türk bayraklarını dükkânların üzerine çekerek protesto etmişlerdir.⁴¹² Bu olaylar sorunu içinden çıkılmaz duruma getirmiştir.

Birleşmiş Milletler tarafından yapılan müzakerelerde bir sonuç çıkmamasına rağmen, görüşmelerin devamı yönünde kararlar çıkmıştır. Bu görüşmelerde Avusturya delegesinin yapmış olduğu bir konuşma Türk Tezini destekler mahiyetteydi. Avusturyalı delege: *Bu meselenin Yunanistan tarafından Dış Politikasının esas prensibi haline gelmiş olan “Enosis” tahakkuk ettirmek için atılmadığı yolunda herhangi bir şüphe mevcut olabilir mi? Asıl maksat Kıbrıs’ı, Yunan topraklarına ilhak etmektir. Bu hususta hiçbir şüphe mevcut olamaz. Türkiye’nin kıyılarından ancak 50 mil uzakta yeni bir Yunan hâkimiyeti altına*

⁴⁰⁹“Yunanlıları Gülünç İstekleri Memlekette Nefret Uyandırdı”, *Hâkimiyet*, 18.08.1955, s. 1.

⁴¹⁰“Kıbrıs meselesinde Türk Tezi dün açıklandı”, *Hâkimiyet*, 02.09.1955, s. 1.

⁴¹¹“Selanik’te menfur bir tedhiş hadisesi”, *Bursa Ekspres*, 08.09.1955, s. 1.

⁴¹²“Kıbrıslı Türler ile Rumlar arasında şiddetli çatışmalar vuku buldu”, *Hâkimiyet*, 12.01.1956, s. 1.

düşmesi karşısında hareketsiz kalması beklenemez”⁴¹³ diyerek, adanın Türkiye için ehemmiyetine dikkat çekmiştir.

Uzun süre soğuk olan Türk-Yunan ilişkileri Nato’nun etkisiyle ⁴¹⁴ tekrar yumuşamaya başlar. Bu doğrultuda üç ülke temsilcisinin katılacağı bir toplantı yapılması kararlaştırılır. Üç ülkenin Dışişleri Bakanları 18 Aralık 1958’de Paris’te bir araya gelerek Kıbrıs’ın geleceği ile ilgili bir konferansın yapılmasına karar vermiştir. Ocak 1959 yılının ortalarında Türk-Yunan Dışişleri Bakanları Paris’te bir araya gelerek Zürih’te yapılacak olan görüşmelerin altyapısını hazırlamakla meşgul olmuşlardır. Bir kaç gün sonrada yapılacak görüşmeler için taslak hazırlamış, daha sonra Başbakan Menderes ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis arasında Zürih’te bir anlaşma yapılarak, 11 Şubat 1959’da ortak bir bildiri yayınlanmıştır. Yayınlanan bildiride her iki ülkede dostluk ilişkilerini geliştirmek arzusunda olduklarını beyan edilmiştir.⁴¹⁵ Anlaşma adadaki her iki toplum tarafından da olumlu karşılanırken, Türk ve Yunan kamuoyu da anlaşmayı olumlu olarak değerlendirmişlerdir.

Menderes ve Karamanlis Zürih’ten ülkelerine dönerken, Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları 16 Şubat 1959’da Londra’ya gitmişler ve Londra’daki görüşmeler sonucunda tekrar bir konferansın toplanmasına ve Kıbrıs ile ilgili nihai anlaşmanın yapılmasına karar vermişlerdir. Yapılan Londra Anlaşmasında Türkiye’yi Başbakan Menderes, Yunanistan’ı Başbakan Karamanlis, İngiltere’yi Başbakan Mc. Millan, Kıbrıs Türklerini Dr Fazıl Küçük, Kıbrıs Rumlarını da Başpiskopos Makarios temsil etmiştir. Yapılan anlaşma sonucu; Türklerin devlet işlerinde de Rumlarla ortak hareket edeceği, memuriyetlere Türklerinde alınacağı ve eşit haklara sahip olunacağı anlaşmanın maddeler arasında girmiştir.⁴¹⁶

Türk-Yunan ilişkileri Londra Anlaşması ile biraz daha dostane bir havaya bürünürken, iki ülke gündemini işgal eden azınlıklar sorunu ise görüşülmesine rağmen bir sonuca ulaşamamıştır.

⁴¹³“Avusturya delegesinin konuşması” , *Bursa Ekspres*, 21.02.1957, s. 2.

⁴¹⁴“Kıbrıs müzakerelerini açıkladı”, *Bursa Ekspres*, 06.11.1958, s. 1.

⁴¹⁵“Resmi Tebliğ”, *Bursa Ekspres*, 13.02.1959, ss. 1-3.

⁴¹⁶“Türkler kendi idarelerine hâkim oldu”, *Hâkimiyet*, 24.02.1959, s. 1.

SONUÇ

1938’de Atatürk’ün ölümü ile Türkiye’de “Milli Şef” dönemi başlamış ve Türkiye’nin siyasi hayatı Cumhuriyet Halk Partisi ve İsmet İnönü etrafında şekillenmiştir.

Türkiye, II. Dünya savaşına girmemesine rağmen savaşın sebep olduğu ekonomik yıkımlar Türk Halkı’nı zor durum’da bırakmıştır. Tüm yaşanan olumsuzluklar dünyada olduğu gibi Türkiye’de de siyasetin değişeceğinin izlerini vermiş, Türkiye’nin çok partili siyasi hayata geçiş sürecini hızlandırmıştır. 1946 yılında kurulan Demokrat Parti bu sürecin oluşmasında ve Türkiye’de ilk defa serbest seçim ile iktidara gelmesiyle Türk siyasetinin mihenk taşı oluşturmıştır.

Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye’de büyük kalkınma hamlesi başlayacaktır. Birçok sanayi tesisi kurulurken, alt yapı ve eğitim alanında da önemli adımlar atılmıştır. Ancak Batı desteğiyle gerçekleşen bu hamleler alt yapısız ve plansız olduğu için iktidar günü kurtarıken, daha sonra Batı desteğinin kesilmesiyle büyük ekonomik sıkıntılara sebep olmuştur.

Sovyetler Birliğinin Türkiye’yi kontrol altına alma ve Komünizm ihraç etme çabaları, Demokrat Parti İktidarının dış politikada, Batı İttifakına yönelmesine yol açmıştır. DP’nin Amerika ile olan ilişkilerin gelişmesi Türkiye’yi Sovyetlere karşı korurken, dış politikada Sovyet tehdidine karşı alternatif çözümler bulmaya sevk etmiştir. Ayrıca Demokrat Parti, Türkiye’nin Nato’ya girmesi, Kore’ye asker göndermesi, Ortadoğu ve Balkanlarda, komşu ülkeler ile savunma ve dostluk anlaşmalar imzalaması, Türkiye’yi yalnız devletten çıkarıp, uluslararası konuma taşımıştır.

Demokrat Parti iktidarının, iç ve dış siyasetinde basın kuşkusuz en önemli araçtı. On yıllık süreç içerisinde Türk Basın’ı demokratik ve antidemokratik siyasi ikilem’de kalmıştır. Şüphesiz bu durum Demokrat Parti iktidarını destekleyen ve muhalefet oluşum süreci içerisinde başlayan basın savaşıdır.

Demokrat Parti meclis’te Basın Kanunu çıkararak muhalif gazetelere karşı tedbir almış, bu olay ülke içinde ulusal ve yerel gazetelerin tepkisine yol açmıştır.

1950-1960 yılları arası Demokrat Parti döneminde Bursa’da yayım yapan gazeteler; hükümeti destekleyen ve karşı olan gazeteler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ayrıca Demokrat Partinin iç ve dış politikasında takip ettiği siyaset, Bursa yerel gazeteleri tarafından farklı değerlendirilmiştir. 1950-1954 arsında DP iktidarının iç siyasetinde yaptığı; eğitim, din, ekonomi ve tarım alanındaki yenilikler Bursa’da hükümet’i destekleyen gazeteler arasında olumlu bulunurken muhalif gazeteler görmezden gelerek hükümet’i eleştirmiştir. Bursa’da yayımlanan *Hâkimiyet* gazetesi Demokrat Partinin sözcülüğünü yaparken, Cumhuriyet Halk Partisi destekleyen *Ant* gazetesi ile sert tartışmalara girmiştir.

Bursa’da muhalif gazeteler, Demokrat Parti iktidarının kendilerine ilan vermemelerini, kâğıt kısıtlamalarını ve “basında ispat hakkı” verilmemesine karşı Demokrat Partiyi eleştirmişlerdir. Artan muhalefet karşısında, muhalif gazeteciler hakkında davalar açılarak DP’ye karşı muhalefet yapmaları engellenmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra gazetelere yapılan kâğıt tahsisi de ayrı bir baskı aracı olarak kullanılmıştır. Muhalif gazeteler oku ve okut kampanyası başlatarak bu durumu aşmaya çalışmışlardır.

Demokrat Partinin dış politikasında ise; Bursa basınında, gözle görünür bir değişiklik vardır. Ulusal gazeteler gibi Bursa basını DP iktidarının yaptığı dış politika siyasetinde özellikle Kore’ye asker gönderilmesi, Kuzey Atlantik Paktına girilmesi, Bağdat ve Balkan Paktları, Ortadoğu Politikaları, Kıbrıs meselesi gibi konularda fikir birliği içinde olmuştur.

1957 seçimlerinden sonra iktidarı destekleyen gazeteler güç kaybetmeye başlamışlardır. Bu dönem hem iktidar hem de iktidarı destekleyen basın için son dönemi oluşturmaktadır. Bu dönemden sonra muhalefetin güçlenmesi önce partinin resmi yayın organını sonra da yerel muhalif gazeteleri etkilemiştir. Bu dönemde hem iktidarın hem de muhalefetin bir birine karşı saldırgan tutumları Bursa gazetelerinin manşetlerine de yansımıştır. Fakat bu mücadelede muhalefeti destekleyen gazeteler daha başarılı olmuşlardır. DP’yi destekleyen basında özellikle 1959 ve sonraki yıllarda yerel haberlere ve dünya haberlerine daha çok yer vermeye başlamışlar, bir nevi iç politikadan uzak durmuşlardır. Bu hareket muhalefet gazetelerini daha sert

m¼cadeleye sevk etmiş ve Menderes'e diktat¼r imasında bulunulmasına kadar varmıştır. 27 Mayıs 1960 Askeri darbesinde ordu y¼netime el koyduktan sonra Demokrat Partiyi destekleyen gazeteler safını değiştirmiş ve Demokrat Partiyi anti demokratik siyaset ile eleştirmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Ağoğlu, Samet, *Arkadaşım Menderes*, Baha Matbaası, İstanbul, 1972.
- Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, Hil Yayın, İstanbul, 1994.
- Ahmad, Feroz, Turgay, Bedian, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.
- Akkılıç, Yılmaz, *Bursa Defteri*, Bursa Ansiklopedisi, C. II., Bursa Hâkimiyet Yayınları, Bursa, 1999.
- Akkoyun, Turan, *Türk İnkılâp Tarihi*, Afyon Kocatepe Yayınları, Afyon, 1997.
- Albayrak, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946–1960*, Ankara, 2004.
- Armağan, Servet, *Memleketimizde İç Tüzükler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1972.
- Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, 8. Basım, C. I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *Menderes’in Dramı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993.
- Baban, Cihad, *Politika Galerisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1970.
- Başgil, Ali Fuat, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri: Görüp Yaşadıklarım*, 4. Baskı, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2008.
- Bayar, Celal, *Başvekilim Adnan Menderes*, Derleyen; İsmet Bozdağ, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1986.
- Bila, Hikmet, *Cumhuriyet Halk Partisi 1919-1999*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999.
- Bilgiç, Sadettin, *Türkiye’de Seçimler ve Seçim Kanunları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995.
- Birant, Mehmet Ali, Bülent Çaplı, Can Dünder, *Demirkırat*, Doğan Kitapçılık, 8. Baskı, İstanbul, 1999.
- Bozdağ, İsmet, *Zaferler ve Şerefler İle Dolu Bir Hayat*, Celal Bayar, Tercüman Kültür Yayınları, İstanbul, 1986.

Burçak, Rıfık Salim, *Türkiye’de Demokrasi’ye Geçiş 1945-1950*, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979.

Çavdar, Tevfik, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, C. I, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

Çolak, Filiz, “Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti”, Türkler Ansiklopedisi, C. XIV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Çubukçu, Murat, *Yerel Basında Sağlık Olgusu 1952-1961*, Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, Bursa, 2011.

Eğilmez, Mümtaz Şükrü, *Milli Mücadelede Bursa*, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1980.

Ekinci, Necdet, *II. Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.

Erer, Tekin, *Yassıada ve Sonrası*, Tur Kitap Servisi, İstanbul, 1965.

Eroğul, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge kitapevi, Ankara, 1990.

Esin, Numan, *Devrim ve Demokrasi; Bir 27 Mayısçının Anıları*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2005.

Esirci, Şükrü, *Menderes Diyor ki*, Demokrasi Yayınları, İstanbul, 1967.

Gerger, Mehmet Emin, *İktidar- Muhalefet- Medya: İnönü- Menderes Mücadelesi*, Bayrak Matbaası, İstanbul, 2004.

Goloğlu, Mahmut, *Milli Şef Dönemi 1939–1945*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1974.

Goloğlu, Mahmut, *Demokrasiye Geçiş 1946-1950*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1982.

Halil, Ali, *Atatürkçü Dış Politika ve NATO ve Türkiye*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1965.

Karaincioğlu, Nihal, *Türkiye’de Çok Partili Sisteme Geçiş ve Demokrasi Sorunları, Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Değişim*, Ed: Ersin Kalaycıoğlu, A. Yaşar Sarıbay, Dergisi Yayınları, İstanbul, 2000.

Karpat, Kemal H., *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1967.

Kılağız, Nuran, *Türk Siyasi Hayatında 1965 Seçimleri*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007.

Koçak, Cemil, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938- 1945*, Yurt Yayınevi, Ankara, 1986.

Koçak, Cemil, *(Siyasi Tarih 1923-1950), Çağdaş Türkiye, 1908-1950*,: Yayın Yönetmeni, Sina Aksin, 8. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 2005.

Kürkçüoğlu, Ömer, *Türkiye’nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1972.

Makal, Ahmet, *Türkiye’de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri 1946- 1963*, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

Metinsoy, Murat, *İkinci Dünya Savaşında Türkiye Savaş ve Gündelik Yaşam*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2007.

Nuray, Mert, *Türkiye’de Merkez Sağ Siyaset Merkez Sağ Politikalarının Oluşumu, Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*, Edit: Stefanos Yerasimos, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Oral, Süreyya Fuat, *Cumhuriyet Dönemi Türk Basın Tarihi, 1919-1965*, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1968.

Ortaylı, İlber, *Türkiye’nin Yakın Tarihi*, 11. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

Özbudun, Ergun, *Çağdaş Türk Politikası Demokratik Pekişmenin Önündeki Engeller*, Doğan Kitap, İstanbul, 2004.

Özdağ, Ümit, *Menderes Dönemi Ordu Devlet İlişkisi ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Yayınevi, İstanbul, 1997.

Öztürk, Metin, *Ordu ve Politika*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993.

Sanal, Türker, *Türkiye'nin Hükümetleri Muvakkat Encümen'den 55. Hükümete*, Sim Matbaacılık, Ankara, 1997.

Sander, Oral, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)*, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1969.

Sander, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitapevi, Anlara, 1994.

Sarınay, Yusuf, *Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO'ya Girişi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Sükan, Faruk, *Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları TBMM 1950-1960*, Kültür Ofset Limitet Şirketi, Ankara, 1991.

Tavuzalp, Ercüment, *Liderlerimiz ve Dış Politika*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.

Tayla, Mustafa, *Bursa Basını, (1868-1983)*, Bursa Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Bursa, 1997.

Teziç, Erdoğan, *100 Soruda Siyasi Partiler Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye'de Siyasi Partiler*, Ankara, 1975.

Timur, Taner *Türkiye'de Çok partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşa Yılları Tek Partiden Demokrasiye 1944-1950*, 3. Basım Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.

Tokgöz, Erdinç, *Türkiye'nin İktisadi Tarihi 1914- 2007*, İmaj Yayınları, Ankara, 2007.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1952.

Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, C. IV, (Birinci Bölüm), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.

Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, C. IV, (İkinci Bölüm), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.

Turan, Güneş, *Demokrasinin Analizi*, Hazırlayan: Hurşit Güneş, Ümit Yayınları, Ankara, 1996.

Uyar, Hakkı, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, 2. Basım Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Üsküdarı, Faruk, *Eski Bursa'dan Notlar*, Bursa Ticaret Odası Yayınevi, Ankara, 1972.

Yeşil, Ahmet, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Yılmaz, Eray, *Türkiye Tarihi 1923-1991, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, C. II, Papatya Yayınları, İstanbul, 2012.

GAZETELER

“Milli Kalkınma Partisi Kuruluyor”, *Ant*, 19.07.1945.

“Demokrat Partinin Bursa İli Teşkilatı”, *Ant*, 23. 02 1946.

“Demokrat Partinin İcraatları”, *Ant*, 28.04.1946.

“Demokrat Parti İç Tüzük Programı Yayınladı”, *Ant*, 11.05.1946.

“Koza Üretiminde Rekor”, *Ant*, 23.11.1947.

“Bayar Bursa’da”, *Ant*, 03.12.1949.

“Dinde Özgürlük”, *Hâkimiyet*, 10.11.1949.

“Çiftçiye Zirai Aletler verilecek”, *Ant*, 13.02.1949.

“Dini vazifemiz”, *Hâkimiyet*, 10.03.1950.

“Dinde Reform”, *Hâkimiyet*, 12.03.1950.

“Bursa Tüccarları iflas eşiğinde”, *Ant*, 12.06.1950.

“Ezan Arapça Okunacak”, *Hâkimiyet*, 18.06.1950.

“Ulu Camide Ezan”, *Bursa Ekspres*, 25.06.1950.

“Başvekilin Eğitim konusunda Demeci”, *Hâkimiyet*, 01.07.1950.

“Radyo’da Kuran”, *Bursa Ekspres*, 10.07.1950.

“Atatürk’e Saygısızlık”, *Ant*, 11.02.1950.

“Bayar Cumhurbaşkanı, Koraltan Meclis Başkanı seçildi”, *Bursa Ekspres*, 23.05.1950.

“Atatürk Kanunu”, *Ataeli*, 01.04.1950.

“Yurt Genelinde Seçimler Yapıldı”, *Ant*, 15.05.1950.

“Seçim Sonucu”, *Hâkimiyet*, 15.05.1950.

“Bursa Seçim Sonucu”, *Ant*, 15.05.1950.

- “Seçim Analizi”, *Hâkimiyet*, 18.05.1950.
- “Demokrat Parti Mecliste”, *Hâkimiyet*, 19.05.1950.
- “İlk D.P. Hükümeti Kimlerden Teşekkül Edecek”, *Ant*, 19.05.1950.
- “Başbakanın neşrettiği Beyanname”, *Ant*, 21.05.1950.
- “Yeni Kabine Teşekkül etti”, *Ant*, 21.05.1950.
- “Menderes Kabinesi”, *Hâkimiyet*, 27.05.1950.
- “1950 Seçimleri”, *Hâkimiyet*, 15.05.1950.
- “Menderesin Meclis Demeci”, *Hâkimiyet*, 02.06.1950.
- “Demokrat Partinin Başarısı”, *Hâkimiyet*, 14.08.1950.
- “Şehrimizde Seçim Sonuçları”, *Ant*, 14.08.1950.
- “Menderesin Demeci”, *Hâkimiyet*, 29.08.1950.
- “Yerel Sonuçlar”, *Bursa Ekspres*, 14.08.1950.
- “Bursa da Ezici Çoğunluk”, *Hâkimiyet*, 14.08.1950.
- “Kore Savaşına 4500 Askerle iştirak ediyoruz”, *Ant*, 26.07.1950.
- “Seul zapt edildi”, *Ant*, 17.09.1950.
- “Savaş Kızıştı”, *Ant*, 04.11.1950.
- “Kore’den Zafer haberleri geliyor”, *Ant*, 21.11.1950.
- “Basın Kanunu”, *Hâkimiyet*, 16.07.1950.
- “Basın Adına bir Yazı”, *Hâkimiyet*, 17.07.1950.
- “Halk partisi görevini yapacaktır”, *Ant*, 16.01.1950.
- “DP Saffında başlayan Çözümlemeler”, *Ant*, 25.12.1950.
- “Kıbrısın Hakiki Sahibi Türklerdir”, *Ant*, 24.01.1950.
- “Tebliğ”, *Ant*, 23.03.1951.

“Muhelif Basını Susturamazsınız”, Derviş. S.Taşman, *Ant*, 25.11.1951.

“Bizi Susturamazsınız”, *Ant*, 07.03.1951.

“DP Boc alıyor”, *Ant*, 01.04.1951.

“Hakikatler Örtülenemez”, Derviş. S.Taşman, *Ant*, 23.03.1951.

“Kabinenin İstifası”, *Ataeli*, 09.03.1951.

“İkinci Kabine Açıklandı”, *Hâkimiyet*, 11.03.1951.

“Koruma Kanunu çıkıyor”, *Hâkimiyet*, 29.03.1951.

“Ara Seçimler”, *Ant*, 10.09.1951.

“Demokrat Parti Seçim Çalışmaları”, *Hâkimiyet*, 12.09.1951.

“Ara Seçimler Neticesi”, *Ant*, 18.09.1951.

“Demokrat Parti Bursa da kazandı”, *Ant*, 19.08.1951.

“Hükümet İmam Hatip Okulları Açıyor”, *Hâkimiyet*, 11.10.1951.

“Bursa Gelişiyor”, *Hâkimiyet*, 15.02.1951.

“Eğitime Yatırım artıyor”, *Hâkimiyet*, 15.12.1952.

“İnönü’ye Cevap”, *Hâkimiyet*, 15.10.1952.

“Menderes’ten Tarihi Ziyaret”, *Ant*, 09.05.1952.

“Türkiye’ye Askeri yardımlar sağlandı”, *Ant*, 30.09.1952.

“Dostluk İşbirliği İmzalandı”, *Hâkimiyet*, 24.02.1953.

“Üçlü Balkan Paktı”, *Ant*, 04.10.1953.

“Ruslar Tarafından Bize Verilen Nota”, *Hâkimiyet*, 26.07 1953.

“Milletimiz Eğitimsiz Kalmayacak”, *Hâkimiyet*, 03.01.1953.

“Millet Partisinde Durum”, *Bursa Gece Postası*, 03.07.1953.

“Millet Partisinden İstifalar”, *Hâkimiyet*, 05.07.1953.

“MP’ de Olay”, *Hâkimiyet*, 20.11.1953.

“Ülke Daha da Gelişecek”, *Hâkimiyet*, 13.06.1953.

“Bursa’da Tütün Atölyesi Açıldı”, *Hâkimiyet*, 13.09.1953.

“CHP Oy Avında”, *Hâkimiyet*, 26.09.1953.

“İntakı hak”, *Hâkimiyet*, 09.12.1953.

“CHP görevini yapamadı”, *Ant*, 29.01.1954.

“Bayar’ın ziyareti”, *Bursa Ekspres*, 22.02.1954.

“Basını Susturmak”, *Ant*, 12.03.1954.

“Mecliste Basın Tartışması”, *Ataeli*, 16.03.1954.

“Ekonomik Atılımlar”, *Hâkimiyet*, 27.03.1954.

“Menderes Köylüyü Bitirdi”, *Ant*, 05.04.1954.

“Analiz”, İsmet Bozdağ, *Hâkimiyet*, 20.04.1954.

“Bursa Adayları açıklanıyor”, *Hâkimiyet*, 10.04.1954.

“Şehrimiz için Hayırlı olsun”, *Ant*, 17.04.1954.

“CMP Adayları açıkladı”, *Ataeli*, 28.04.1954.

“DP’nin Adaletsizliği”, *Ant*, 22.04.1954.

“Demokrat Partinin Bursa da yaptıkları”, *Hâkimiyet*, 26.04.1954.

“Bursa tarihi günlerden birini daha yaşadı”, *Hâkimiyet*, 21.04.1954.

“Sayın Bayar Bunu Yapmamalıydı”, Derviş Sami Taşman, *Ant*, 21.04.1954.

“Milli İradenin Tecellisini temin edecek olan Umumi Seçimler Bugün yapılıyor”, *Hâkimiyet*, 02.05.1954.

“Demokrat Parti Genel Seçimleri Büyük Farkla Kazandı”, *Ant*, 03.05.1954.

“İnsanlık ve Cıbilliyet Meselesi”, Derviş Sami Taşman, *Ant*, 03.05.1954.

“Türk Milleti Hükümünü verdi”, *Hâkimiyet*, 03.05.1954.

- “1954 Seçimleri”, *Hâkimiyet*, 03.05.1954.
- “Bursa da Kati Sonuç’’, *Hâkimiyet*, 04.05.1954.
- “Seçim Zaferi”, *Hâkimiyet*, 12.05.1954.
- “Celal Bayar’ın Telgrafi”, *Hâkimiyet*, 21.05.1954.
- “Cumhurbaşkanı Bayar Seçildi”, *Hâkimiyet*, 17.05.1954.
- “Kabine toplanıyor”, *Hâkimiyet*, 17.05.1954.
- “Menderes Kabinesi Dün Teşekkül etti”, *Ant*, 18.05.1954.
- “Seçim Kanun Tasarısı’’, *Ant*, 15.06.1954.
- “Yeni Seçim Kanunu Mecliste”, *Ant*, 17.06.1954.
- “Memur Tasfiye Kanunu”, *Ant*, 06.07.1954.
- “Vilayetimize Yapılan Yeni Nafia Hamleleri”, *Hâkimiyet*, 22.06.1954.
- “Gıdalar Karaborsaya düştü”, *Ant*, 02.07.1954.
- “Bursa Esnafı Zor durumda”, *Ant*, 03.08.1954.
- “Kıbrıs Meselesi”, *Hâkimiyet*, 28.05.1954.
- “Kıbrıs’a dair resmi Türk görüşü açıklandı”, *Bursa Ekspres*, 23.08.1954.
- “Dünyanın Gözünde Türkler”, *Bursa Ekspres*, 02.03.1954.
- “Birleşik Amerika’nın Türkiye’ye ekonomik yardımı artırıldı”, *Ant*, 29.03.1954.
- “Yunanlıları Gülünç İstekleri Memlekette Nefret Uyandırdı”, *Hâkimiyet*, 18.08.1955.
- “Yunanlıların son hareketlerine karşı Yeni bir siyaset güdeceğiz”, *Hâkimiyet*, 21.08.1955.
- “Kıbrıs Meselesi İçin Dün İngiltere Nota verdik”, *Hâkimiyet*, 24.08.1955.
- “Kıbrıs meselesinde Türk tezi dün açıklandı”, *Hâkimiyet*, 02.09.1955.
- “Selanik’te menfur bir tedhiş hadisesi”, *Bursa Ekspres*, 08.09.1955.

- “Bütün İllerde Halk Eğitim Kursu Açılıyor”, *Hâkimiyet*, 07.05.1955.
- “Yüksek Okul Sitesi Kurulacak”, *Hâkimiyet*, 08.06.1955.
- “Eğitimde Düzenlemeler”, *Hâkimiyet*, 09.06.1955.
- “Büyük Kalkınma Hareketimiz”, *Hâkimiyet*, 05.09.1955.
- “Hükümet yanlış Yolda”, *Ant*, 25.11.1955.
- “Bütün Yurtta Yerel Seçimler Yapıldı”, *Hâkimiyet*, 08.10.1955.
- “Mecliste İspat Hakkı verildi”, *Ant*, 02.09.1955.
- “İspat Hakkında Muhalefet”, *Ant*, 03.09.1955.
- “Adnan Menderes Kabineyi Kurdu”, *Hâkimiyet*, 06.12.1955.
- “Ziraat’ta Teşvik”, *Ant*, 02.05.1955.
- “Çiftçiye Mesken Temini İçin 60 Milyonluk kredi açılacak”, *Hâkimiyet*, 26.05.1955.
- “Türkiye’de Suni Yağmur Yağdırılacak”, *Ant*, 13.07.1955.
- “Mudanya İskelesi Açıldı”, *Hâkimiyet*, 05.02.1955.
- “Bursa Yalova Yolu Yapılıyor”, *Hâkimiyet*, 05.06.1955.
- “Yurttaki Muhtelif Yerler”, *Hâkimiyet*, 06.11 1955.
- “Yanlış Yol”, *Ant*, 02.05.1955.
- “Milletler Cemiyeti”, *Bursa Ekspres*, 09.08.1955.
- “Pakt Genişliyor”, *Bursa Ekspres*, 25.09.1955.
- “Süveyş Buhranı Gergin Safhada”, *Hâkimiyet*, 14.09.1955.
- “DP’nin Yanlışları”, *Ant*, 08.04.1956.
- “Muhalefet Memleketi İhtilale götürmektedir”, *Hâkimiyet*, 11.04.1956.
- “Şehrimizin İmarı 1958 yılında bitecek”, *Hâkimiyet*, 24.10.1956.
- “Ülkemizde Yatırımlar”, *Bursa Ekspres*, 25.09.1956.

- “Orta Okullarda Din dersi okutulacak”, *Hâkimiyet*, 29.03.1956.
- “Orta Okullarda Din Dersi Okutulacak”, *Hâkimiyet*, 29. 03. 1956.
- “Hükümetin Din derslerinde kararı”, *Hâkimiyet*, 30.03.1956.
- “ Köylümüze Gübre dağıtımı yapıldı”, *Hâkimiyet*, 20.05.1956.
- “İlk İslam Enstitüsü” , *Bursa Ekspres*, 14.08.1956.
- “Avrupa'ya Gidecek Talebe”, *Hâkimiyet*, 09.10.1956.
- “Orta Okullarda Din Derslerinin Tedrisi”, *Hâkimiyet*, 10.10.1956.
- “Basın Yasası Değişikliği”, *Hâkimiyet*, 25.06.1956.
- “İktidar Yolunda”, *Ant*, 15.03.1956.
- “Adım Adım İktidar”, *Ant*, 03.04.1956.
- “Muhalefet ne yapacağını şaşırdı” , *Hâkimiyet*, 20.04.1956.
- “Bölükbaşı Haddini Aştı”, *Hâkimiyet*, 03.07.1956.
- “DP’de Çözümler”, *Ant*, 18.07.1956.
- “Köprülünün İstifası”, *Ant*, 20.07.1956.
- “Bölükbaşı Serbest”, *Hâkimiyet*, 24.07.1956.
- “DP’de KöprülÜ İstifa Etti”, *Ant*, 07.09.1956.
- “Köprülünün Demeci”, *Ant*, 09.09.1956.
- “Muhalefetin Bildirisi”, *Ant*, 11.09.1956.
- “İlköğretim Mecburi ve İhtiyarı Olarak Ayrılıyor”, *Hâkimiyet*, 05.10.1956.
- “Türkiye tam bir Kalkınma Hamlesi içine girmiştir”, *Bursa Ekspres*, 25.12.1956.
- “DP Okullar Yapıyor”, *Hâkimiyet*, 12.11.1956.
- “Yeni Okullar”, *Hâkimiyet*, 09.11.1956.
- “Ortadoğu Teknoloji Üniversitesi Açıldı”, *Hâkimiyet*, 15.11.1956.

“İmam hatip Okulların açılışı”, *Hâkimiyet*, 04.12.1956.

“Pancar Üretimi Artırılacak”, *Ant*, 03.01.1956.

“Kömür ‘de Artış”, *Hâkimiyet*, 13.02.1956.

“Memleketimizde Yabancı Sermaye Yatırımları artıyor”, *Hâkimiyet*, 26.02.1956.

“Kıbrıslı Türler ile Rumlar arasında şiddetli çatışmalar vuku buldu”, *Hâkimiyet*, 12.01.1956.

“Avusturya delegesinin konuşması”, *Bursa Ekspres*, 21.02.1957.

“Yeni Kabineyi Adnan Menderes Teşkil edecek”, *Hâkimiyet*, 03.11.1957.

“Bursa İpeğine Kredi sağlanacak”, *Bursa Ekspres*, 12.03.1957.

“Konyalılara Müjde”, *Hâkimiyet*, 08.04.1957.

“Köy Okulların Temeli Atıldı”, *Hâkimiyet*, 22.06.1957.

“Yeni bir Eser daha Hizmete girdi”, *Ataeli*, 11.10.1957.

“Seçim Sonuçları”, *Bursa Ekspres*, 29.10.1957.

“Muhalefete Cevap”, *Hâkimiyet*, 13.01.1957.

“Dün Şehrimize Reisicumhur Celal Bayar geldi”, *Hâkimiyet*, 27.07.1957.

“CHP oylarını artırdı”, *Ant*, 29.10.1957.

“Başvekil Şükranlarını sunuyor”, *Hâkimiyet*, 29.10.1957.

“DP’nin zaferi”, *Hâkimiyet*, 29.10.1957.

“DP. Bursa da kazandı”, *Bursa Ekspres*, 30.10.1957.

“DP’nin başarısı”, *Hâkimiyet*, 30.10.1957.

“Kat’i Sonuçlar”, *Ant*, 30.10.1957.

“DP Rekor başarı teşkil ediyor”, *Hâkimiyet*, 31.10.1957.

“Bayar Cumhurbaşkanı seçildi”, *Hâkimiyet*, 02.11.1957.

“Başvekil Adnan Menderes pahalılık yoktur dedi”, *Hâkimiyet*, 20.06.1957.

“Seçim Yasası”, *Ant*, 20.09.1957.

“Seçimler Sonbaharda Yapılıyor”, *Hâkimiyet*, 06.09.1957.

“Meclis Seçimleri Yenileme Kararı verdi.”, *Hâkimiyet*, 12.09.1957.

“Celal Bayar İstanbul ve Bursa adayı”, *Hâkimiyet*, 28.09.1957.

“Bursa DP aday yoklamaları 2 Ekimde yapılıyor”, *Hâkimiyet*, 29.09.1957.

“Yoklamalar sonucunda DP Bursa Milletvekilliğini kazanan liste”, *Ant*, 03.10.1957.

“Bursa Aday listesi dün resmen ilan edildi”, *Hâkimiyet*, 08.10.1957.

“CHP Adayları”, *Ant*, 10.10.1957.

“Cumhurbaşkanımız Bursa da”, *Hâkimiyet*, 12.10.1957.

“Adnan Menderesin Yeni Kabinesi”, *Hâkimiyet*, 04.11.1957.

“CHP yine itiraz ediyor”, *Hâkimiyet*, 13.11.1957.

“Kabine Kuruldu”, *Hâkimiyet*, 27.11.1957.

“Menderes Kabinesi”, *Hâkimiyet*, 28.11.1957.

“Türk Milleti hükmünü verdi”, *Hâkimiyet*, 28.10.1957.

“Konserve Fabrikası Kuruldu”, *Bursa Ekspres*, 15.08.1957.

“Sıra Basına mı geldi”, *Ant*, 07.11.1957.

“İnönü Uyardı”, *Ant*, 06.10.1957.

“Bulga’nin Tehdidi”, *Hâkimiyet*, 16.09.1957

“Amerika Türkiye’nin yanındadır”, *Hâkimiyet*, 14.10.1957.

“Rusya’nın yeni Hücumları”, *Hâkimiyet*, 24.01.1958.

“Rusya Nota verdi”, *Hâkimiyet*, 19.12.1958.

“Menderes Bursa da”, *Ant*, 19.02.1958.

“Başvekil’in Partilere cevabı”, *Hâkimiyet*, 20.07.1958.

- “Kıbrıs müzakerelerini açıkladı”, *Bursa Ekspres*, 06.11.1958.
- “Köy Yolları Yapılıyor”, *Hâkimiyet*, 16.02.1958.
- “Kapalı Çarşı’da Yangın çıktı”, *Hâkimiyet*, 26.08.1958.
- “Hasan Polatkan Bütçeyi izah etti”, *Hâkimiyet*, 20.02.1958.
- “Sanayide Büyük Adım”, *Hâkimiyet*, 17.09.1958.
- “Şehrimize Otomotiv Yedek Parçası kuruluyor”, *Hâkimiyet*, 18.03.1958.
- “Bursa’nın Kaderi Değişiyor”, *Hâkimiyet*, 11.02.1958.
- “Şehirde İmar Çalışmaları”, *Bursa Ekspres*, 16.05.1958.
- “Bursa’mız Dehada Güzelleşecek”, *Bursa Ekspres*, 20.05.1958.
- “Başvekil Bursa’nın İmarı Başladı dedi”, *Hâkimiyet*, 27.02.1958.
- “Yaralı Bursa’mızın Tedavisi Emin Ellerde”, *Hâkimiyet*, 08.09.1958.
- “Gelişen Bursa”, *Hâkimiyet*, 25.01.1959.
- “Üretici Zor durumda”, *Ant*, 10.12.1959.
- “Bursa’da Gıda’da İlerliyor”, *Bursa Ekspres*, 20.11.1959.
- “Resmi Tebliğ”, *Bursa Ekspres*, 13.02.1959.
- “Türkler kendi idarelerine hâkim oldu”, *Hâkimiyet*, 24.02.1959.
- “Vatan Cephesi Kuruldu”, *Hâkimiyet*, 01.01.1959.
- “Uşak Olayı”, *Ant*, 01.05.1959.
- “Büyük Taarruz”, *Ant*, 10.05.1959.
- “Tahkikat Komisyonu Kuruluyor”, *Bursa Ekspres*, 08.04.1960.
- “Meclis Kabul etti”, *Bursa Ekspres*, 18.04.1960.
- “Öğrenciler DP’ye karşı yürüdü”, *Ant*, 22.05.1960.
- “DP Zulmü”, *Ant*, 03.05.1960.

“Dünden itibaren memleket idaresi Türk Silahlı kuvvetlerine intikal etti”, *Hâkimiyet*, 28.05.1960.

“Karar bugün açıklanıyor”, *Ant*, 15.09.1961.

TBMM TUTANAK DERGİSİ

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 6, Toplantı: 3, C. 28, (11.11.1942).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Toplantı: 1, C. 9, (23.07.1951).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Toplantı: 2, C. 9, (23.07.1951).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Toplantı: 6, C. 13, (18.11.1952).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 4, C. 1, (30.06.1954).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 15, C. 1, (30.06.1954).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 9, C. 1, (05.07.1954).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 10, C. 1, (05.07.1954).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 1, C. 12, (06.06.1956).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 3, C. 12, (06.06.1956).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 6, C. 12, (06.06.1956).

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Toplantı: 9, C. 20, (11.09.1957).

TEZLER

Bozkurt, Selahattin, “*Kütahya Basınında Demokrat Parti İktidarı 1950-1960*”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 2000.

Özgünay, Eren Basağan, “*Türk Yerel Siyasetinde Oligarşik Yapılaşmalar; Bursa Merkez Sağ Örneği*”,Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 1993.

EKLER

Ek 1: Dörtlü Takrir.

“CHP Meclis Grubu Yüksek Başkanlığına

Daha ilk kuruluşundan beri Türkiye Cumhuriyeti’nin ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin en esaslı umdesini teşkil eden demokrasi prensiplerine inanmış ve Türk milletinin ancak bu prensiplerin tamamıyla tatbiki sayesinde refah ve saadete kavuşacağı kanaatine bağlanmış olan vatandaşların bütün memlekette ve bilhassa partimiz mensupları arasında en büyük ekseriyeti teşkil ettikleri şüphesizdir. İşte bu kanaatledir ki, milletçe özlenen bu amacın gerçekleşmesi için lüzumlu gördüğümüz tedbirleri partimizin Meclis Gurubuna arz ve teklif etmeyi borç bildik.

Atatürk’ün ölmez adına bağlı olan mukaddes Kurtuluş Savaşımızdan doğan Türkiye Cumhuriyeti, ilk Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile dünyanın belki en Demokratik Anayasasını meydana getirmiş ve bu sayede gerek ferdi hürriyetleri, gerek milli murakabeyi en geniş surette sağlamak imkânı vermiştir.

Memleketi, Ortaçağ’dan kalma bir takım zararlı müesseselerden koruyabilmek ve irticai kırmak maksadıyla, 1925’den sonraki yıllarda siyasi hürriyetlerin bazı takyitlere uğratıldığını, biliyoruz. Lakin Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun demokratik ruhuna daima sadık kalmış ve Cumhuriyet Kurucusu Büyük Atatürk’ün, bunu tamamı ile demokratik bir sekle ulaştırmak idealinden ölünceye kadar ayrılmamıştır.

Burada izahına lüzum görmediğimiz türlü sebeplerden dolayı muvaffakiyetsizlikle neticelenen Serbest Fırka tecrübesi bu maksatla yapılmış hareketti. Bu talihsiz tecrübenin uyandırdığı tepkiler neticesinde siyasi hürriyetlerin yeni bir takım tehditlere uğratıldığı inkar edilemez. Bununla beraber, Cumhuriyet idaresinin her şeye rağmen demokratik tekâmül yolunda ilerlemek istediğini gösteren teşebbüsler de vardır. Büyük Millet Meclisi seçimlerinde müstakil mebuslara gittikçe

daha artacak bir nispette yer ayrılması tecrübesini, buna bir delil olarak zikredebiliriz.

İkinci Dünya Savaşının belirmeye başlamasını ve harp tehlikesinin memleketimizi daimi bir tehdit altında bulundurması, pek tabii olarak siyasi hürriyetleri bir kat daha tahdide sebep olmuş ve bu suretle Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun demokratik ruhundan biraz daha uzaklaştırılmıştır. Gerçi Cumhuriyet Halk Partisi içinde müstakil bir grup teşkili, milli murakabe isinin daha esaslı bir şekilde sağlanması ve tek parti usulünden doğan zararların karşılanması yolunda bir tecrübe olmakla beraber, kuruluşundaki gayri tabilik sebebiyle bundan da müspet bir netice alınamadığını görüyoruz.

Bütün dünyada hürriyet ve demokrasi cereyanlarının tam bir zafer kazandığı, demokratik hürriyetlere riayet prensibinin milletlerarası teminata bağlanmak üzere bulunduğu su günlerde memleketimizde de, cumhurbaşkanından en küçüğüne kadar bütün milletin aynı demokratik ülküleri taşıdığından hiç şüphe edilemez.

Uzun asırlardan beri müstakil bir devlet olarak yasayan Türkiye'de, hatta okuyup yazma bilmeyen vatandaşların bile siyasi hürriyetlerini şuurlu kullanacak bir seviyede bulundukları inkâr edilemez bir hakikattir.

Okuyup yazma bilmeyen köylüler arasında bile dünyanın en değerli idare ve siyaset adamları yetiştirmiş olan milletimizin, bilhassa Cumhuriyet idaresinin kuruluşundan beri yapılan büyük hamleler neticesinde, bundan yirmi yıl evveline nispetle çok daha yüksek bir seviyeye erişmiş bulunduğu övünülecek bir gerçektir.

İşte, bir taraftan, iç hayatımızdaki bu mesut tekâmülün yarattığı siyasi olgunluk, diğer taraftan, bugünkü medeniyet dünyasının umumi şartları daha ilk Teşkilat-ı Esasiye kanununuzda hâkim olan demokratik ruhu bu günkü siyasi hayat ve teşkilatımızda kuvvetle tecelli ettirmek zamanı geldiği kanaatine bizi sevk etmiş bulunuyor. Bunun bir an evvel gerçekleşmesi yönündeki düşüncelerimizi şöyle hülâsa ediyoruz:

1. Milli hâkimiyetin en tabii neticesi ve aynı zamanda dayanağı olan Meclis murakabesini, Anayasamızın yalnız sekline değil, ruhuna da tamamıyla uygun olarak tecellisini sağlayacak tedbirlerin aranması.

2.Yurttaşların siyasi hak ve hürriyetlerinin, daha ilk Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzun gerektirdiği kullanılabilme imkânlarının sağlanması.

3.Bütün Parti çalışmalarının, yukarıdaki esaslara tamamıyla uygun bir şekilde yeni bastan tanzimi.

Muhterem milletvekili arkadaşlarımızın yüksek tasviplerine sunduğumuz bu teklifimizle, daha ilk kuruluşundan beri hâkimiyet gayesine erişmeyi, onu gerçekleştirmeyi hedef tutan Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve bütün Türk milletinin yüksek arzularına tercüman olduğumuza, Atatürk'ün idealine sadık kaldığımıza tamamı ile inanmış bulunuyoruz.

Cumhurbaşkanımızın 19 Mayıs 1945 tarihli nutuklarında: “Siyaset ve fikir hayatımızda demokrasi prensiplerinin daha geniş bir ölçüde hüküm süreceği” hakkındaki ifadeleri, bu teklifimizin vakitsiz ve yersiz olmadığı hakkındaki inancımızı büsbütün kuvvetlendirmiştir.

Milletimizin bütün kuvvet ve ifadesini temsil eden Büyük Millet Meclisi Parti Grubu arkadaşlarımızın, Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk milletine dünya demokrasileri arasında şerefli bir mevki sağlayacak olan bu teklifi, kendi öz düşüncelerinin bir ifadesi gibi telakki edeceklerinden asla şüphe etmediğimizi bir defa daha tekrar eder ve bu takririmizin açık oturumda müzakeresini saygılarımızla rica eyleriz”.⁴¹⁷

İzmir

Kars

İçel

Aydın

Celal Bayar

Fuat Köprülü

Refik Koraltan

Adnan Menderes

⁴¹⁷ Eroğul, *a.g.e.*, ss, 10-11.

Ek 2: 12 Temmuz Beyannamesi.

“Hükümet Reisiyle ve Muhalefet Lideri ile son günlerde memleketin iç durumu üzerindeki konuşmalarımı ve bu hususta kanaatlerimi ve fikirlerimi söylemek zamanı gelmiştir.

7 Haziran tarihinde görüşmek üzere çağırdığım Bay Celâl Bayar bana, Demokrat Partinin, idare mekanizmasının baskısı altında bulunduğunu beyan ve şikâyet etti. Haberdar ettiğim Başbakan ayrı mevzuları daha evvel aralarında görüştüklerini hikâye ederek, böyle bir baskının olmadığını, idare mekanizmasının memleketin huzurunu bozacak mahiyette tahriklere karşı çok güç durumda kaldığını beyan eyledi. Bundan sonra, iki tarafı bir arada dinlemek için 14 Haziran tarihli buluşmayı tanzim ettim. Başbakan ve yardımcısı Devlet Bakanı ile Demokrat Parti Başkanı hazır bulundular. İki taraf arasında karşılıklı tartışma içinde iki buçuk saat devam eden bu konuşma, başladığı noktada bitti. Demokrat Parti Başkanı, partisinin baskı altında bulunduğu noktasında ısrar ve partisinin kanun dışı maksatlar ve ihtilal usulleri takip ettiğine dair ihtimalleri reddetti. Hükümet Reisi, idare mekanizmasının baskı yaptığı iddiasını kabul etmeyeceğini ve şikâyet vesikalarını tetkik ve takibe hazır olduğunu tekrar söyledi ve muhalif partinin çalışma usullerini düzeltmesi lazım olduğu iddiasında kaldı.

17 Haziran tarihinde Bay Bayar’ı tekrar kabul ettim. Bana vaziyeti arkadaşları ile görüştüğünü, benim durumuma karşı teşekkürle mütehassıs olduklarını söyledikten sonra, baskı vardır kanaatinde olduklarını teyit eyledi. Bunun üzerine, iki defa görüştüğüm Başbakan, iktidar partisi ile muhalefet partisnin Büyük Meclisteki münasebetleri ve karşılıklı çalışmaları yolunda hayırlı terakkiler olduğunu takdirle söyledikten sonra, "biz de kendimize düşen vazifeleri sadakatle ifa edeceğiz, size söz veriyorum." dedi ve iki ay sonra Büyük Millet Meclisi toplanıncaya kadar partilerin münasebetlerinde itimadı artıran terakkiler olacağına ümidi kuvvetli olduğunu ilave eyledi.

Bu beyanatı Bayar’a 24 Haziran tarihinde naklettim. Bay Bayar bana, fiili neticeye intizar edilmesi lazım geleceğini bildirdi. Bundan sonraki tartışmalar,

muhalafet liderinin Sivas nutkunda ve Hükümet reisinin 2 Temmuz tarihli beyanatında ve ondan sonraki karşılıklı cevaplarda görülmüştür. Vaziyet hülâsa olunursa, iki taraf şikâyetlerinde ve savunmasında ısrar etmiş ve şiddetli tartışmalar esnasında karşılıklı iyi niyetlerinin ifadesi olan bazı tatmin edici parçalar hatırda kalmıştır. Siyasi havayı yumuşatan bir iyilik olmak üzere, dertleri bilenlerin kendilerinden, karşı tarafı teskin edici tedbirler alacakları ümidi uyanmıştır. Bunun dışında olarak durum, muhalafet partisi liderinin “fiili bir netice bekleme” şeklinde ifade ettiği hükümde görülür. Yani, bir başka türlü söylenirse vaziyet, karşılıklı iddialar bakımından düğüm halini muhafaza etmiştir.

Şimdi ben bu düğümü çözmeye çalışacağım. İki tarafın şikâyet ve müdafaalarının delillerini tafsil etmekte faide görmüyorum. Zaten bunlar umumi efkârca da kâfi derecede bilinmektedir. Gördüm ki taraflardan hangisinin haksız yahut hangisi daha evvel karşısını kırmaya başlamış olduğunu aramakta da fayda yoktur. Ben, idare mekanizmasının baskı yaptığım hükümet reisinin kabul etmemesini bir teminat ifadesi olarak aldım ve bunu Bay Bayar’a söyledim. Ben, muhalafet liderinin kanun dışı maksatlar ve metotlar isnadını reddetmesini, muhalif parti çalışması için şart olan kanun içinde kalmak esasının göz önünde tutulduğuna ve tutulacağına dair tatmin edici bir teminat olarak kabul ettim ve Başbakana bunu söyledim.

Her iki tarafla uzun konuşmalardan çıkardığım bu neticelere inanmak istiyorum ve inanıyorum. Bizi bu inanışa getiren bugünkü durumu, memlekette siyasi partilerin çalışıp gelişeceğine kati ümit veren en mühim merhale sayıyorum. Şimdiye kadar, memlekette geçen iktidar ve muhalafet tecrübesinin muvaffak olmamasını bir seneden beri geçirdiğimiz tecrübeler onların dayanamamış ve bugünkü siyasi durumu elde edememiş olmalarında görüyorum. Benim kanaatimce, bir buçuk seneden beri geçirdiğimiz tecrübeler ağır ve bazen ümit kinci olmuştur. Ama gelecek için her türlü ümitleri haklı çıkaracak bir muvaffakiyet de temin edilmiştir. Bu durumu muhafaza etmek ve onun gelişmesini sağlamak, iktidar ve muhalafet partilerinin vazifeleri olmak lazım gelir.

Gelecek için tedbirler, benim kabul ettiğim gibi, şu noktadan hareket etmekle bulunabilir. Benim bu son dinlediğim karşılıklı şikâyetler içinde mübalağa payı ne olursa olsun, hakikat payı da vardır. İhtilalcı bir teşekkül değil, bir kanuni siyasi partinin metotları ile çalışan muhalif partinin, iktidar partisi şartları içinde çalışmasını temin etmek lazımdır.

Bu zeminde ben. Devlet Reisi olarak kendimi her iki partiye karşı müsavi derecede vazifeli gördüm. İdare mekanizması, yani valilerimiz ve maiyetleri bir seneden beri çok ağır bir tecrübe geçirmişlerdir. Öyle zamanlar oldu ki, memlekette hükümetin mevcut olup olmadığı bile şüphe götürür idi. Sorumlu hükümetin huzur ve asayiş vazifesi münakaşa götürmez. Fakat meşru ve kanuni siyasi partilere karşı tarafsız, eşit muamele mecburiyeti, siyasi hayat emniyetinin temel şartıdır. Bu arada, siyasi partilere mensup olan veya görünen hususi maksat sahiplerinin şirretliklerini pervasız olarak tesirsiz bırakmak hususunda partilerin dikkat göstermeleri icap eder. Siyasi partilerin hangisi is basına gelirse gelsin onlar, idare mekanizmasında çalışanların haklarına ve itibarlarına karşı adaletli bir zihniyette olacaklarına inandıracaklardır. Zannediyorum ki, Hükümet Reisi ile muhalefet lideri arasında son tartışma, iki tarafı sebat ettikleri noktadan ayırmak gayretine düşmeksizin, her iki tarafın bekledikleri şeyleri söylemiş ve temin etmiş oluyorum.

Vatandaşlarıma, hükümetle ve iktidar partisi ile muhalefet arasında görüşme ve araya girme safhalarını olduğu gibi anlatmış olduğumu ümit ederim. Varmak istediğim netice, başlıca iki parti arasında temel şartın yani emniyetin yerleşmesidir. Bu emniyet, bir bakımdan memleketin emniyeti manasını taşıdığı için gözümde çok ehemmiyetlidir. Muhalefet, teminat içinde yasayacak ve iktidarın kendisini ezmek niyetinde olmadığından müsterih olacaktır. İktidar, muhalefetin kanun haklarından başka bir şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır. Büyük vatandaş kütlesi ise, iktidarın şu partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir. Bu neticeye varmak için karşılaştığım güçlükler, çok zaman yalnız ruhi mahiyette olan amillerdir. Bu güçlükleri yenmek için siyasi hayatımızı

idare eden, iktidarda ve muhalefetteki liderlerin samimi yardımlarını isterim. Bu beyanatımı, neşrinden önce başbakanla muhalefet lideri görmüşlerdir.⁴¹⁸

⁴¹⁸ Eroğul, *a.g.e.*, ss, 30-31.

Ek 3: 20. 05. 1950, Tarihli Ant gazetesi.

Ek 4: 21.05.1950, Tarihli Ant gazetesi.

ANT
KEMALİZM YOLUMUZ ALTIÖK ANDINIZ
GÜNDÜLİK SİYASİ GAZETE
BURSA, 21 - Mayıs - 1950 Pazar
Tir. 2349 Fiyatı 5 K

İslamın Adil ve Cesur HALİFE ÖM
YAZAN: AVUKAT
Abdurrahman Şeref L
(Kitapçılarından aray

Günaltay'ın beyanname
Bir vazifeyi vicdan
uncu Büyük Millet
lisine devrediyoruz
Ön emaneti olan tarihî Partimizin, onun
mekûresî etrafında yeni bir hayatla
mak, yeni görevlerini başarmasına çalış
tunda vatani vazifemizi sürdürebiz bir
imanla devam edeceğiz.

re, 20 (A.A.)
Bağbakanı gün
altay, hükû
krat partiye
mühterem şa
nınamayınca
birçokki şa
solan kuzuru
nu büyük mil
te devredir
kellin iç horu
nin de emni
tarın devam
ini tekrarla
gelen kula
sıymaktayım
partilerinin
ne müsaat o
sımında de
ğiminin sağ
lar dârinde
dırriyetin ve
pların korun
ist nizamının
ni emniyet al
essarı sağ
leri temin,
memleket işlerinin dâ
rüşte tedbirini, gelişme
faaliyetinin hızını kay
betmemesi, mürakabe
millî ruhu sürdürmek
amacını güden cereyan
larla meşgulde ve At
türkü «marşı» olan ta
rîhî partimizin onun ö
mek mekûresi etrafında
yeni bir hayatla top
lanarak yeni görevlerini
başarmasına çalışmak
yolunda vatani vazifemizi
sürdürebiz bir imanla
devam edeceğimizi
siz vatandaşlarımız ve
beni vekil seçmek sure
tile bu hizmete namur
eden muhterem hemşer
lerime arz eder iş ba
şında bulunduğum müd
değe, vatandaşlarımızın
gösterdikleri yüksek te
vcedih ve manevî müza
herete sonsuz minnet ve
şükranlarını sunmakla
ebedi bir şeref duyurum.

Şemseddin Günaltay

Güvenlik Konseyi
çarşamba günü toplanıyor
İhtilâfların kolaylıkla halledilmesi
için ileri sürülen teklifler incelenecek
Londra, 20 (Nafen)
Lake Success'den ge
len haberlere göre, Gü
venlik Konseyi çarşamba
günü toplanacak ve iht
ilâfların kolaylıkla hal
ledilmesi için ileri sürü
len bir teklifi inceleyecek
Şimdiye kadar yaptığı
bir çok toplantılarda ist
emli bir şekilde Rusya
tarafından balılanmış
veya boykot edilmiş olan
Güvenlik konseyinin bu
seferki celsesine sovyet
delegelerinin iştirak edip
etmiyecekleri belli de
ğil. Sovyet delegeleri
Milliyetçi Çin delegeler
inin Konseyde bulun
duklarını ileri sürerek
toplantılara gelmekle
teydidiler. Çarşamba gün
de aynı tarzda hareket
etmeleri muhtemel gör
ül mektedir.
Siyasî muhabirlerin
belirttiklerine göre, Bir
leşmiş Milletler genel
sekreteri Trygve Lie'nin
de Moskovaya yaptığı
ziyaretin başlıca sebe
plerinden biri Güvenlik
konseyini içine düştüğü
kötü durumdan kurtar
maktır. Tahminlere göre,

SKİŞEHİR
i bir su baskını
hlikesi altında
ve Kargı dereleri taşı,
bodrum katlarına girdi
re, 20 (A.A.)
n yağmurlar
argı derelerine
apılmış, su
şarak tabii
arak evlerin
girmeye
geçenki sey
an Sarı su
kabarmış
Eriş de
ş sular kes
miş köyleri
etmiştir.
Eskişehir
yayınmakta

Galatasaray
Sunderland'a
4-3 yenildi
İstanbul, 20 (Özel)
İnönü Stadında yapı
lan Galatasaray - Sun
derland maçını, misafir
İngiliz takımı 4 - 3 ka
zandı.
Maçın ilk devresi 2-0
Galatasaray'ın galibiy
tile bitti. İkinci devre
de Sunderland biri pe
naliden olmak üzere üç
gol çıkarmış ve kendi
kalelerine de bir gol at
mışlardır.

Özellikler
Bu seferki celsese sovyet delegeleri
nün iştirak edip etmiyecekleri
şimdilik belli değil
Genel sekreterin bu ha
reketinde muvafak olup
olmadığı yakında anla
şılacaktır.

Türkiye Seçim
ve Hollanda ba
İsmet İnönü, Türkiyede
rasi mücadelesinin kahr
Amsterdam, 20 (A.A.)
Hollanda basını da
Türkiyedeki seçimler ü
zerinde durmakta ve yo
rumlarda bulunmakta
dır. Bu arada sağcı
TROV gazetesi, seçime
rimize tahsis ettiği ma
kalesinde şöyle demek
tedir.
Türkiye dünyayı şa
şırtmıştır. Bu demokra
sinin muhtegem bir mi
nâlidir. Frank onun da
yapmasını istediğimiz
şey budur. 1936 yılında

Stalin göre
olan ana y
uğu zaman
beklemişti.
Bu in
Atatürkün
haber ve
garip de
çimlerde t
lup olan
Türkiyede
mücadeles
nidir. Çün
partilerin
saglayan
ratlar bu
lere grev
cıklarını
için kaza
lar, bütü
panyası
letçilikle
ceklerini

Amerikanın Dünya
liderliği
Gal-Mac Corney : «Biz, barış ve barış
idâme ettirecek müessir bir dün
ya teşkilâtı istiyoruz » diyor
Pittsburg, 20 (A.A.)
Hayat kuvvetleri ge
nerali Mac Karney cuma
gecesi verdiği beyanatta
Amerikanın siyasi, iktis
adi ve askeri bakımdan
dünya liderliği lüzum
yetini müdrik olması ge
rektigini belirtmiştir. Si
lâhî kuvvetler günü mü
nasebetle söz alan ge
neral ezimle şunları ilâ
ve etmiştir.
— Birleşik Amerika
askeri kuvvetleri, faali

“Bu, ilk sevgimin hikâyesidir...”
Yakında ANT sütunlarında
Yazan: Sadrettin ÇANGA

Ek 5: 18.09.1951, Tarihli Ant gazetesi.

1951
EYLÜL
18
SALI

Telegraf Adresi
ANT - BURSA

Sahibi ve Sorumlusu
Derviş S. TAŞMAN
Telefon No: 2173
Altınordu Yılı: No: 2173

ANT

Kuru İpki: 1945 KEMALİZM YOLUMUZ ALTIYIK ANDIMIZ. Fiyatı 5 Kuruş

Acele satılık Jeep
lyi kullanılmış ve yeni mo-
tor değiştirilmiş bir Jeep a-
cele satılıktır. İsteklilerin Za-
rant Bankası sokakı Federal
lastik kaynağına müraca-
atları
Telefon: 1266

C.H.P. İl Başkan ve Bursa milletvekili adayı Dt. Edip Rüştü Akyürek'in beyanatı

Akyürek konuşmak fırsatını bulamadığını
Kenan Yılmaz ve D. Partiyi muvaffakiyetlerinden
dolayı tebrik ederim dedi

C. H. P. Bursa il başkanı Edip Rüştü Akyürek

Ara seçimleri neticesi

Derviş S. TAŞMAN

Pazar günü bütün yurtta alaka ile takip edilen ara seçimleri yapıldı. Bir buçuk sene evvel kahir bir ekseriyetle iktidarı kazanan D. Parti yine parti olarak 17 ilde 14 ilde 2 ilde de C.H.P. adayları kazandılar. Bu defa ki seçimlerin bariz hususiyeti: iştirakin düşük olmasıdır. İştirak nispetinin % 25 civarında olması seçimlere karşı duyulan alâkasızlığın bir işaretidir. Bu defa iki parti arasında ki büyük farklarda o kadar görülmedi. Birçok yerlerde iki parti arasında 1000 rey ancak vardı. Evvelce D.P. nin kazanmış olduğu bir ilde de C.H.P. adayı kazandı.

Kanantimizce, bu neticeler ilk nazarda muhalefetin aleyhinde görülmesine rağmen 950 seçiminin neticesi göz önüne getirilirse küçümsenmesine imkân olmayan lehte bir manzara görülecektir. Ara seçimlerinin muhalefet tarafından kazanılması daima güç olan seçimlerdendir. Çünkü neticesi itibarıyla iktidarda bir değişiklik ifade etmeyecek bir seçimde bütün memleketin yeri pek olamaz. Nitekim de bu ara seçimi bunu göstermiştir.

Muhalefet olarak D.P. nin 950 seçimlerinden evvel ara seçimlerinin girmemek suretiyle memleketi ettiği büyük kötülükler yanında partisini yıpratmamak endişesi ne ağır basmış olmasına mukabil C.H.P. nin her türlü riski göze alarak memleketi hizmet prensibini ön plânda tutması bilâsuâ chemiyetli bir noktadır.

C.H.P. Evvelâ prensip sahibi bir parti olarak ara seçimlerine en kuvvetli kadrosu ile memleketin en güzide evlâtlarını aday göstermek suretiyle ciddi bir çalışma göstermiş ve muhalefetin mecliste daha kuvvetli hizmet görebilme imkânını sağlamıştır. Bu onun hakkı ve vazifesi idi. O bu hakkını kullanmış ve vazifesini yapmıştır. Ondan ötesi millete düşen bir iştir.

Bu gün memleketin seven her vatandaşı gibi bu neticeinde memleketi hayırlı olmasının temennisi en başta gelen dileğimidir. Yeter ki iktidar partisi idarecileri milletin bu yeni tezahürünü hüsnü istimal etmek basiretini gösterebilsinler.

İktidarın vazifesinin eski iktidarı: kötülemek olmayıp, iş başarmak olduğunu anlasın.

Sono S. 4 de

Inegölde D. P. nin tertibi

Seçimi karıştırmak için uydurma haberler ortaya atıldı

Dün ilcomine bağlı İ. sa vıran köyünde D. P. nin tanınmış tertipçilerinden İbrahim Alagur'un seçim karıştırmak için giriştiği bir teşebbüs a- kim kalmıştır.

Bu köyde seçimin karıştırdığı Nemi Ok. a- dında birinin oy pusulasını yuttuğu seçimin kurulu- na İbrahim Alagur tarafından ihbar edilmiş ve silikalar adı geçen kö- ye geldiklerinde hiç bir hâdisenin suhur etmedi- ğini ve bu yalan haberi- nin seçimi ilâhî işle İb- rahim Alagur tarafından uydurulduğunu tespit et- miler ve hakkında tah- kikatla geçmislendir.

Mâtelik kuvvetler legal etiketleri bir gahre girenken

Korede savaş şiddetlendi

Batı cephesinde şiddetli fırtınalara rağmen komünistlerin taarruzu püskürtüldü

Bazı bölgelerde alev saçan ma- kinalar kızıklarını geri atıyor

Dün akşamki büyük mevlüt

İç restorasi tamamen bitmiş olan Al pazarı hamamı Çarşamba günü açılacaktır. Bu münase- betle Buranın en meş- hur on. hafızının iple- rinde hamamda dün ak-şam bir mevlüt okunmuş- tur. Ekserisi arşın olan misafirler bu muazzam mevlüt çok müteassus- etmiştir.

Tarihi bir ahdeyi- hya etmiş olmaları do- layıyla gazeteminde Day- coğlunun bu hayırlı işini tebrik eder.

Tokyo 17 (A.A)

Ağır ağır ilerleyen B. Milletler kuvvetleri doğu kore kesiminde iki troyeli ılgal etmişlerdir. Merkez kesiminde ise komünistlerin üç taarruzu geri püskürtülmüştür.

Batı cephesinde bağ- layan şiddetli bir fırtına bu bölgede koyun ilk e- maresi olmuştur.

Bu bölgede tanklar

ve alev saçan makineler- le takviye edilmiş Bileş- miş milletler kuvvetleri- ne bağlı devriyeler beş saatlık bir mücadeleden sonra komünistleri geri çekilmek zorunda bırak- mışlardır. Muharebe hattı boyunca yağan şiddetli yağmurlar ve keşif sis- haretinin havadan des- teklenmesi masif olmuş- tur.

Venezelos Plastiras- la anlaşmak ümidinde

Eski Başbakanın Papagosa karşı diğer partilerle anlaşacağı anlaşıyor

Atina 17 (BY) Dün- geç vakit Atina'ya dönen başbakan Venezelos merke- zli bir parti başkanı P. lastirasla bir saat görüş- müştür. Yetkili çevre-

sin kanaatine göre bu- gün başbakan Venezelos ke- binisinin istifasını krala- taklim edecektir.

Musaddık istifa etmeyecek

Tahran 17 (A.A)

Dün Tahran radyo- sunda konuşma yapan Başbakan Musaddık pet- rol meselesi halledilme- diğe istifa etmeyeceğini bildirmiş ve petrolün devletleştirilmesi için de- tekliyi olan İran halkı- na teğekkür etmiştir. Musaddık muhalefetin hiç bir netice elde edemiy- eceğini belirtmek İran- bundan böyle yabancı devletlerin himayesine giremeyeceğini söylemiş-

Kore'ye gidecek Türk kuvvetleri

Kahramanlarımız bu ay sonu hareket edecekler

Koredeki Topayımın Anayurttan gönderilen Türk bayrağı gençler tarafından öpülürken

Anı ara 17 (Özel) Koreye gitmek üzere ge- çirilmiş 8 inci Tümen- de topayım olan 1800 kişilik değişim birliği- ni Milli savuma ba- kanı tarafından Bakanlık adına 50 koyun hediye edilmiştir.

Kurban bayramı mü- nasebetiyle hediye edilen kurbanlar, subay ve er- lerin tertip ettiği bir me- rasimle kutsalıdır.

Bakanlık ayrıca bay- ramlarını kendi meclis- terinde geçirmek isteli- yen subay ve erlere mu- vaffakaten izin vermiştir.

Bu ayın sonunda iki- kafele halinde İskenderi- na gidecek olan birliği- nin bildirildiğine göre Har- rıman Dr. Musaddık'ın iltimatını logitiz hü- kümetine vermek reddet- miştir. Ve İran iltima- tını doğruca logitiz hü- kümetine göndermesini edilemiştir.

Sono S. 3 de

Harriman İranın İngiltere ye ultimatom vermesini reddetti

İranın bu ulti- motu İngiltereye kendisinin ver- mesi icabettiğini bildirmiştir

Atina 17 (AA) Dally Mail Daily Express ve Daily Telegraf gazetesi- nin bildirildiğine göre Har- rıman Dr. Musaddık'ın iltimatını logitiz hü- kümetine vermek reddet- miştir. Ve İran iltima- tını doğruca logitiz hü- kümetine göndermesini edilemiştir.

Malaya'da tarım gültüğe daha geniş ölçüde ma- kineleşmektedir. memleketin bir çok bölgelerinde müstahale yardım için Malaya Federasyonu hükü- matı güçlüler traktörler kiralamaktadır.

1953
MART
10
CUMARTESİ

Şahit ve Başbakanı
Devlet S. TAŞMAN

Telgraf Adres
ANT-BURSA
Telefon No: 2867
Alınış Yılı: No: 1997

ANT

Kuruluş: 1947 "KEMALİZM YOLUNUZ ALTI OK ANDIMIZ." Flab: 3-Kurş

Şehir
Haberleriniz
ikinci
sayfamızdadır

Kabineyi gene Menderes kurdu

Bir çok Bakanlar yer değiştirdi 3 Bakanda
kabine dışında kaldı

Değişikliğin Ankaradaki akisleri

ANT Kabinenin istifası

D. S. Taşman
C. H. P. ilerin ge-
nel merkezleri ziyaret
leri münasebetiyle İktidar
Partisi devrelerindeki
asbiyet hemen devam
olarak bir çok tezahür-
ler sebeb oldu. Bu ara-
da şehrimizdeki D. P.
organları gazetede inşaa
eden bir seri hayranı
bu mevzu temas etti.

Bunlar hakkındaki
düşüncelerimizi ayrıca
bildireceğiz. Bu gün
memleketi ilgilendiren
ve ilk Demokrat Parti
İktidarının hükümet de-
ğişikliği üzerinde dur-
mak istiyoruz.

Mecliste büyük bir
çoğunluğa dayanan ve
bütçeyi Meclisten geçi-
ren bir hükümet bütçe-
sinin tatbiki için yeni
bir hükümete imkân ver-
mek için çekiliyor. Fak-
at yeni bir kabine ge-
leceği yerde eski kabi-
ne bir takım sebeb ve
hükümet anlayışınan yer
değiştirmeleri ve üç
bakan değişikliği ile iş
görülmüş.

Dünyada şimdiye ka-
dar bir kabinin böyle
bir sebeble istifası etmiş
sonrada yeni aynı kabi-
nenin iş başında kalması
garabeti görülmüş de-
ğildir. Kanaatimce bu u-
Sonu S. 3 de

Diğer İleri Bakanı Köprülü

Ankara 9 (Özel)

Adnan Menderes ka-
binasının dışı geçişle-
tmesi dolayısıyla bugün
öğleden İsmet İnönü Büyük
Millet Meclisinde Cum-
hurbaşkanı Celal Bayar
Başkanlığında C. H. P.
Meclis üyelerinden Fa-
hri Ahmet Sarıoğlu, Avni
Doğan ve D. P. Meclis
İkinci üyesi Abidin
Patırlı toplanarak istifa-
garede bulunmuşlardır.
Celal Bayar İstanbul Mil-
let Vekili Adnan Men-
deresi kabul ederek yeni
kurumun rica etmiş ve
Adnan Menderese bu
teklifi kabul etmiştir.

Yeni kabul Başbakan
Adnan Menderes Devlet
Bakan ve Başbakan
Yardımcısı, Sami Ağ-
oğlu, Devlet Bakanı, Re-
fik Şevket İnce, Adalet
Bakanı, Rüknettin Nası-
bioğlu M. Savunma Ba-
kanı, Halilü'l-Kaymen İc-
lali Bakan, Halil Öm-
ürörük İçişleri Bakanı,
Fuat Köprülü Maliye Ba-
kanı, Hasan Polatkan
M. Eğitim Bakanı, Ter-
lik İleri, Bayındırlık Ba-
kanı, Kramal Zeytinioğlu
Ekonomik ve Ticaret
Bakanı, Muhlis Ete Sağ-
lak ve Sosyal Bakanı,
(Sonu S. 3 de)

Avrupa Atlantik kuvvet- leri takviye ediliyor

Eisenhower idaresindeki kuvvetlere
yardımda bulunmak için Avrupa
memleketlerine müracaat edilecek

Londra, 9 (RV)

Avrupa'daki Atlantik
müdahale kuvvetlerinin
Amerikan kütaları ile tak-
viyesi için kongreden
müsaade alınmanın ista-
nen bir tadtı teklifi dün
Amerikan ayan meclisi
diğer münasebetler ve si-
lahlı kuvvetler mühterik
komite tarafından ka-
bul edilmiştir.

Diğer bir tadtı teklifi
findede G. Eisenhower
komutanındaki kara kuv-
vetlerine esaslı bir yar-
dında bulunmaları ve a-
yan meclisine Avrupa
Sonu S. 3 te

General Eisenhower

Londra 9 (A.A.)

Daily Telegraph gaz-
etesinin (muhabirinin bi-
lirdiğine göre) G. Mac
Arthur geçişlerde cepha-
ye giderek Türk Tuga-
yını ziyaret ettiği zaman
Türkiyedeki Türk Tuga-
yına kahramanlar ka-
hramanı adı verildiğini
söylemiştir.

Çiçek Balosu

Kadınlar kolu tara-
findan tertip edilen ve
Çöğmenlere yardım ola-
rak yapılan Çiçek Balo-
su bu akşam Merinos
salonunda yapılacaktır.

Zengin bir program
la süslenen balo bütün
davetliler tarafından
sevkle takip edileceği
anlaşılmaktadır.

Türk Tugayı İstirabatte

Londra 9 (A.A.)

Daily Telegraph gaz-
etesinin (muhabirinin bi-
lirdiğine göre) G. Mac
Arthur geçişlerde cepha-
ye giderek Türk Tuga-
yını ziyaret ettiği zaman
Türkiyedeki Türk Tuga-
yına kahramanlar ka-
hramanı adı verildiğini
söylemiştir.

Çiçek Balosu

Kadınlar kolu tara-
findan tertip edilen ve
Çöğmenlere yardım ola-
rak yapılan Çiçek Balo-
su bu akşam Merinos
salonunda yapılacaktır.

Zengin bir program
la süslenen balo bütün
davetliler tarafından
sevkle takip edileceği
anlaşılmaktadır.

Rusya itham ediyor

'Yugoslavya Tehditler

durmazsa B. Milletlere

baş vuruyor

Londra, 9 (BY)

Yugoslavya Hükümeti
Sovyet Rusya ve Peyk
memleketlerini Yugoslav-
yayı tehdit etmekle itham
etmiştir. Bugün Belgratta
yayınlanan beyaz kitap
Belgrat hükümeti Sovyet
Rusyanın ve peyk mem-
(Sonu S. 3) de

Sonyok 9 (BY)
Viyanada çıkan bir
gazetenin bildirdiğine
göre Çekoslavakya'dan
Sonu 3 de

GÖRÜŞLER

Ha Ali Hoca...

Taktakoglu

Kabinemi değışti di-
yeeceğiz buna? Karaos-
manoglu, Egriboz, Ve-
libeğe yuvaylandırdım! An-
laşılan bu üç kişiyi sa-
dık etmek için bir sa-
mevra yapıldı. Yani Hi-
liyi terriye.

Bu üç bakandan mem-
nunmu idik? Hayır am-
ma halkın iğnide lafi-
nıda yadırgadığı ve ge-
kileceğini umduğu baş-
ka bakanlar yokmu i-
di? Fakat görülyoruk
onlar çekilmez kişiler-
miş.

Bu lafıla haberi öze-
rine ne diyeeceğini bile-
meyen hararetili partici-

ler: gidenler kalarlar ve
gelenler için işe derler
bilirmem? Amma Halil
Özyörükün "Nasuhioğlu
ile yer değıştirmesi sat-
rança "Şah", dendiği
zaman yapılan hareke-
te beniyor Atalardan
kalma bir söz vardır.
Ha, Hoca Ali; Ha, Ali
Hoca!

Gelenlere hakıyorum
Hakkı Gedik... Sayın-
ya hacet yok atalar ne
denmiş Gitti Galsüm ne
di galsüm. Asrall etti-
ğini bulsun Sayın Men-
derese başka bir sözüm
yok!

Kore Hatıralarım

Yazan : Cezmi Olcağ

Gittikçe hissiyaten ka-
tarın uğultuları arasında
arkamızdan çıkan mırka-
nın sesi sanki bütün giti-
liğe usaklanan bir dere
pınırı gibi kaybolup
gidiyor. Ertesi gün ö-
ğleye kadar bilâ fasla de-
vam eden yolculuğumuz
esnasında istasyon bulo-
nuna her yerde büyük ve
içten gelen tezahüratla
karşılaştık.

Her geçtiğimiz istas-
yon bizi en son defa ha-
yırılı yolculuk ve parlak
zafeler dilediği gelen
halkın heyecan sahneleri
ve içli tezahüratına şahit
oluyor, gece geçtikçe

yerlerde yol boyunca sık-
ık rastladığımız meş'a-
leli guruplar tarihî bir
âle andırıyordu.

Nihayet ertesi gün
nü öğleye doğru İskan-
deruna varmış olduk Bu-
rası anayurttaki en son
durağımız, en son mer-
halemiydi. Son yadumla-
rımızı burada yiyerek,
son suyumuzu burada iç-
cecek, basım, okra, ept-
dosta en son salâm mek-
tuplarımızı bu vatan kö-
şesinde karalıyacak ve
dünyada eşine tesadüf
edilmeyen mübarek hür-
raket havasını gęğü-
müz kabarmak cigerleri-

minin en hücre köşeleri-
ne kadar stidire stidire
tenellüs ettireceğiz en
son vatan parçasını bu-
rası...

İskenderunda bir baş-
kalesi gibi herşeydik.
Herkes bizi için aygılaya-
bilmek için pliden gelmi
yapıyor. Bizi yakından
görüp konuşmak temas-
larda bulunmak üzere u-
sak yakın birçok yerler-
den akın akın dolu oto-
büslerle buraya geliyo-
lar. İskenderunda ve İ-
skenderunlu hayatının mü-
tesna günlerini yaşıyor.
Trenden işer inmes doğ-
Sonu S. 3 de

Kore Savaşları B. M. kuvvetleri yeni ilerlemeler kaydediyor

Londra 9 (BY)
Korede merkez cep-
hesinde B. Milletler kuv-
vetleri K. Korelilerin
taarruzlarının püskürttük-
Sonu 3 de

Sahibi ve Nefisatı: Filler
İdare eden Mevut Madar
HASAN UŞAKLI
İdarehan: Postahane karşısı
Gömlükçü, cad. 3/C
Posta Kutusu 75 - BURSA
Dışındaki Yer: Gece Postası
Mürettiphanesi
Bastıldığı Yer: Uluadağ Mat.

BURSA

Pazart Nöbeti

Gece Postası ?

İŞÇİNİN SESİ İŞÇİNİN DAVASI
GÜNLÜK SİYASİ AKŞAM GAZETESİ

YIL: 2 SAYI: 127 (FİYAT 5 KURUŞ)

DOĞRULUK AŞIĞI RİYA DÜŞMANIYIZ

30 - OCAK - 1953 CUMA

MİLLİYETÇİLER DERNEĞİNİN DURUMU NİHAYET B. M. MECLİSİNE AKSETTİ

3 Mebus bu hususta bir sözlü soru verdiler, Başvekil A. Menderesin bu gün yapacağı Basın Toplantısı merakla bekleniyor

Günlerdenberi umumi
ekfari meşgul eden Milli-

**Niçin biz değil de,
kayserililer ?**

HASAN UŞAKLI

Kayseride münteşir İstiklal gazetesinde, Kayseri'de kurulacak şeker fabrikası için hisse senedi satıldığı, bunların çok kısa bir zamanda hemen bitmek üzere bulunduğu haberini okuyunca bir an düşündük. Zira ikinci bir haber de de, yeni kurulacak çimento fabrikası için sermaye yatırımlarına izahat ve rilmekte idi. Hatta daha şimdiden bu fabrika için Bünyanlar 50 bin lira sermaye taahhüdünde bulunmuşlar.

Biz bu her iki teşebbüsün içinde memleket iktisadiyatı bakımından iftihar duyduk, fakat Bursa'da olarak ne yalan söyleyelim ki, gıpta ettik yani, devlet teşebbüsü olan bu fabrikaların kurulmasında Kayserililerin milli ekonomiyeye has hareketleri tebrike değer bir zihniyetin tezahürüdür.

Yalnız diyoruz ki şehrimizde hayatiyetini dokunmazlığı bağlamış ve fakat bu gün mesleğin istikrazesizlik içinde bocalanmasından dolayı onbinlerce işsiz düşümlere çareler arama hıdır. Ayrıca karulmasını arzı ettiğimiz fabrikaların lüzumlu maddeleri de vilayet hudutları içerisinde bol bol mevcuttur. Zeytinyağı ve sabun fabrikaları kurulabilir ve bunlardan yurt çapında bir

Sana S. 2 de

yetçiler Derneği hadisesi nihayet B.M. Meclisine aksetmiş bulunmaktadır.

Bilindiği gibi milli eğitim vekili Tefrik İleri Dernekle ilgili bulunduğu dair yapılan neşriyat üzerine bir beyanat vererek bu hususta gerekirse mecliste izahat ve rereğini söylemişti.

Bu günkü sabah xretelerinin verdiği geniş

A. Menderes Köprülü ile

Ege'de Grip salgını var Manisada okullar kapalı

İzmir 30 (Hususi)
Son günlerde havaların anormal gitmesi neticesi alınan bütün tedbirlerle rağmen hemen bütün Egede grip salgını ha le gelmiştir. Bu arada İzmirde de gripten yatanların sayısı pek çoktur bir çok memur işçi ve talebe daire ve okullarına devam etmemektedirler.

Civardan alınan haberler hastalığın diğer Ege vilayetlerinde de salgın haline geldiğini göstermektedir. Bu arada Manisadaki bütün okullar 10 gün müddetle kapan-

malumata göre bu hususla ilgili olarak 3 mebus tarafından bir sözlü soru verilmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan Başvekil Adnan Menderesin bu gün Ankarada yapacağı basın toplantısında Milliyetçiler Derneğinin durumu ve irticai hareketlere temas edeceği haber verilmektedir.

Musaddık ile Kâşani barıştılar!

Londra 30 Tahrandan gelen son bir habere göre Başbakan Musaddık ile meclis başkanı Kâşani yeniden barışmışlardır.

İki liderin (araç) buluncu lüğünü bizzat İran Şahının yapmış olduğu da gelen bu son rapordan anlaşılabilir.

tilmiştir. Resmi dairelerle bazı umumi yerlerin bir müddet için kapatılması muhtemeldir.

Nişalısından mektup alamayan genç kız intihara kalkıştı

İstanbul 30 (Hususi)
Kumkapıda Arapzade sokagında oturan 19 yaşlarında Meryem Çelik isiminde bir genç kız askerliğini yapmak üzere hâlen Erzurumda bulunan ablası Nazır Parmakoglından uzun zaman-

2. San'at Enstitüsünde Kurslar açılıyor

OOOOOOOO

Çırak, kalfa ve sanatkârları olgunlaştırmak için 2. San'at Enstitüsünde dün bir toplantı yapılarak önemli kararlar alınmıştır.

Bu toplantıya büyük fabrika ve işçi sendikaları mümessilleri ile golförler cemiyetinden bazı zevat iştirak etmişlerdir. Toplantı sonunda na-

zari ve ameli motorculuk kursları ile dokumacılık makinistliği ve desinatör duvarcılık sıvıcılık sebze meyva konservajcılığı ve ambalajcılığı kursları açılması için etüd yapılmasına karar verilmiştir. İstekleri çıkan kurslar yakında açılarak bu güzel teşebbüsün adımları atılmış olacaktır.

Kolumbia Üniversitesi Tedris Heyetine bir Türk Profesörü de dahil olacak

OOOOOOOO

Newyork 30 (U.S.I.S.)
Kolumbia Üniversitesi bildiridine göre Üniversitenin yakın ve orta doğu çalışmaları programına bahar devresinde yardıma bulunmak üzere Türkiye Pakistan ve İrlandan üç tanınmış Profesör Kolumbia Üniversitesi Tedris heyetine

istitirak edeceklerdir. Profesörler İstanbul Üniversitesinden Milletlerarası Hukuk Profesörü Sonu S. 3 de

Ayların isimleri de değişecek

Ankara (HA) 20 Nisan 1340 tarihli teklifi tasıro kanununun yeniden kabul edilmesi dolayısıyla son senelerde değiştirilen ay isimleri yeniden eski şeklini alacaktır.

Buna göre ekim kışın aralık ve ocak aylarının yerine teğrinevvel, teğrinsani kışın ervel ve kışın su-ni olarak kullanılacaktır.

İsmail Gerçeksoy
KAMİL YAMAN
Yazı İşleri Müdürü

Bursa EKSPRES

Devlet Nushası

FIYATI
5
KURUŞ

Yıl: 3 - Sayı: 956 GÖNLÜK - SİYASİ - AKŞAM - GAZETESİ

8 - EKİM - SALI 1957

D. Parti Aday Listesi Dün İlân Edildi...

Yeni Aday Listesinde E. Paksoy ve B. Güzey yok. Eski Listedeki gösterilmeyen Köymen Listede

Ankara (Hususi)
D.P. C.H.P. ve Hür. P. aday listeleri seçim kurulu na verilerek radyolar tara-

findan ilan edilmiş bulun-
maktadır. Buna göre şehrimiz D.P.a-
daylarını aşağıdaki listede
veriyoruz.

D.P. BURSA ADAYLARI
Celâl Bayar (Reisicum-
hur), Hüsnü Köymen (Bür-
sa Mebusu), Kenan Yılmaz
(Bursa Mebusu), Ağa Ezo
zan (Vedlis Reis Vekili Bur-
sa Mebusu) Saadetin Kara-
cabey (Bursa Mebusu) Ha-
lûk Şaman (Bursa Mebusu)
Müfit Erkuyumcu (Bursa
Mebusu), Nurullah Tülan
(Seyhan Mebusu) Hilal Ös-
man (öğretmen), Selâhaddin
Karacagil (Çiftçi), Mazlum
Kayalar (Avukat), Recep
Kırım (Mensucat Sanayi İş-
çileri Sendikası Reisi), Nec-
det Azrak (Çalışma Vekâle-
ti Baş Hukuk Müşaviri),
Hüseyin Bayır (Avukat),
Yekta Tâkisel (Fabrikatör)

**Dünyayı velleyleye
veren Sovyet Peyki**

(8 Londra T. H. A.
Telefonla)

Avustralya ve Yeni
Zelanda'da binlerce insan
Sovyet Sun'i peykinin ge-
ce vakti semaden sür'atle
geçtiğini görmüşlerdir.

Parlak bir yıldız gibi
gözükün bu peyk tepkili
bir uçak gibi iz bırakmak-
tadır.

**MOHAMMET İSTİRA-
HATTE:** Bir kaç gün ev-
vel şehrimizi de geref-
lendiren sabık Pakistan
Bağbakanı Mohammet A-
li günlerini İstanbul'da e-
şi ile birlikte istirahatle
geçirmektedir.

**Ürdün'de Örfi idarenin
kaldırılması talep
ediliyor**

**PARLAMENTONUN İSTE-
Ğİ KABUL EDİP ETMİYE
CEĞİ HENÜZ BELLİ
DEĞİL**

(8 Amman T. H. A.
Telefonla)

Ürdün Parlamentosu bu
gün Kral Hüseyin'den ge-
çen Nisan ayında ilân et-
miş olduğu örfi idarenin
kaldırılmasını ve memleket
te ha, alin normale dönme
sine müsaade etmesini ta-
lebetmiştir.

Parlamentonun bu iste-
ğinin kabul edilip edilmeyeceği henüz bilinmemek-
tedir.

5 nci haftanın ilk maçında

Güven, İvazpaşa'ya karşı oynayacak...

5 nci hafta lig maçı-
rından ilki yarın saat 16.00
da Güven Sporla İvazpaşa
arasında oynanacaktır.

Geçen hafta taraftarla-
rını ügüntüye uğratan ve
Çelik karşısında tesadüf
bir beraberliği zor çıkaran
Kırmızı beyazlılar bu gün
muhakkakki genç rakipleri
karşısında açık farkli bir
galebe için çalışacaklardır.
İkinci kumeye düşme tehli-
kesiyle karşı karşıya bulu-
nan Yeşil sarıllar ise can-
larını diğine takıp oynaya-
caklar ve kuvvetli rakiple-

ri karşısında kıymetli bir
derece almak azmiyle 50
dakika didinecekler.

Maçın normal galibi

Sovyelerin Yeni Bir iftira Kampanyası

(Londra 8 - T. H. A. -
Telefonla)

Suriye hadiselerini yo-
rumlayan Moskova radyo-
su bu akşamki Arapça ne-
riyatında Türkiye'ye karşı
yeniden iftira ve hücumlar
da bulunmuştur.

Güven spor olmakla be-
raber yeşil sarıli takımı her
an bir sürpriz yapması
mümkün olabilir.

Moskova radyosu Türki-
ye'nin tıccavüz maksadıyla
Suriye hududunda tahşidat
yaptığını ve devamlı olarak
hududta hadiseler çıkardığını
iddia etmiştir.

Moskova radyosu daha
sonra Türkiye'nin Fari Suri-
Devami 5. 4 de

TÜTÜN İŞÇİLERİ SEKİNLİYOR: İstanbul'da yapılan Tütün işçileri kongresinde de-
legeler hararetlerini bol bol gazoz içerek gidermişlerdi. Resin bu entresan anı te-
bit etmektedir.

Şehrimizin kazandığı iki Yeni Tesis daha..

**Bugün Mudanya JÜT Fabrikasının
Temel Atma Merasimini Müteakip
Merinos Fabrikasının Yeni ilave
kısımları da işletmeye açıldı**

Bu gün saat 10.00 da
Mudanyanın İncirdibi saha-
sında kurulacak olan Jüt
ve Kanaviçe fabrikasının te-
mel atma merasimi yapı-
lmıştır.

Devlet Vekili Cemil Ben-
gü ve Sanayi Vekili Samet
Ağaoğlu'nun da hazır bu-
lundukları temel atma me-
rasiminde mebuslar, Vali,
ve şehrin ileri gelenleriyle
katabalık bir vatandaş top-
luluğu şahsını lunca hinc
doldurmuş bulunuyordu.

40 milyon kiraya mal o-
lacak olan bu büyük ve
muazzam tesis günde 1500
işçi çalıştıracak ve senede
60 milyon Kanaviçe imal e-

decektir.

Devlet ve Sanayi Vekil-
lerimizin uğurlu elleriyle a-
tılan temel atma merasimini
müteakip otomobillerle Bur-
saya avdet edilmiş ve Meri-

nos fabrikasının yeni inşa
edilen dokuma kısmında
açılış töreni yapılmıştır.
Çelik palata misafirler
yerlerine bir öğle-yemeği
v. rılmıştır.

Evli ve iki çocuklu bir terzi kendini astı

**Osman Erçan İsmir'deki şahıs aşırı dırecede
ikiye düşkün bulunmaktaydı**

Dün saat 16.00 sıraların-
da Mollaaarp mahallesi es-
ki yol ağzı sokak 12 sayılı
evde bir intihar hadisesi ol-
muş ve iki sere kadar ev-
vel terslükten terki sonat
bulunan Osmam adında bir

şahıs kendini asmak sure-
tiyle intihar etmiştir.

Osmam Erçan'ın 50 ya-
şında bulunmakta olup ev-
li ve iki çocuk babasıydı.

Hadisenin bir sinir bu-
hranı neticesinde olduğu söy-
lenmi kile olup Osmam'ın a-
yrılma derecede içki müptelası
bulunması da zikredilmek-
tedir.

Hadiseye zabta el ko-
nulmuş ar. T. H. K. K. A. de-
vam etmektedir.

G. S. YİNE MAĞLUP
OLDU: Lag lideri "Spar-
tak" a ikinci defa mağlup
oldu. (0-1). Resimde gü-
nün muvaffak oyuncusu
Coşkun'u görmektensiz,

Gemlik iskel si yckında cçili or

Gemlikte yeni yapılmış
bulunan iskele önümüzdeki
günlerde Başvekil Atıhan
Menderes tarafından açıla-
caktır. Bu iskelemin yapı-
lmış olması ile İzmir ve a-
varı mahsulleri kıymetlendi-
rilmis olmaktadır. İlgilere,
A'manya ile orta Avrupa
memleketlerinde bu bö'ge-
nin mahsulü ragbet gör-
mektedir.

Sahip
Ve Mesul Müdürü
NEŞET TEZBULUR

15 - Mayıs - 1954
Cumartesi

DEMOKRAT

BURSA

Devlet Nüshası

Tesis Tarihi
7 Haziran 1952
Yıl : 2 Sayı : 63
Posta kutusu 27

Şimdilik Haftada bir Cumartesi günleri çıkar. Siyasi İçtimai Haftalık Gazete Fiyatı 5 Kuruş

10. CU B. M. M. DÜN SAAT 15 DE AÇILDI

Mebuslar Sadakat Yemininden
sonra Meclis Reisliğine Refik
Koralıtan ve saat 20 de de
CELÂL BAYAR
Reisicumhur Seçildiler.

Meclis 17 Mayıs Pazartesi günü toplanmak üzere oturuma son verildi.

10 uncu B. M. M. ne Başarılar dileriz.

Belediye ve muhtar seçimlerine dair tamim

Umumi Meclis, Köy ve mahalle ihtiyar H yetleri seçimi muamelelerine dair Da'iliye Vekâleti tarafından Bursa Valiliğine bir tamim gönderilmiştir. Bu tamime göre, seçmen kütüklerinin Haziran ayının ilk haftasında hazırlanmasına başlanacaktır. Mebus seçimi için kurulmuş olan bürolar, Hazirandan itibaren tekrar faaliyete geçeceklerdir. Seçimlerle ilgili evrak, Mayıs sonuna kadar hazırlanmış olacaktır.

Hava şehitleri bugün törenle Anılacak

Pınarbaşı'daki Hava Şehitliğinde bugün bir törenle göklerimiz müdafaası uğrunda şehit düşen havacılarımız anılacaktır.

Merasime saat 11 de Topkane meydanında atılacak top-la başlanacaktır. Tümen Kumandanı'nınca memur edilecek birlikler, Polis, Jandarma, Kz. ve Erkek Liseleri, Ticaret Lisesi, Kız Enstitüsü, Ziraat ve

Orman Fakültesi Öğrencileri gittiler

Bir müddetten beri şehrimizde bulunan Orman Fakültesi öğrencileri başlarında profesörlerle birlikte Uludağ Ormanlarında bazı incelemeler yapmış ve kızıklar mıntıkasındaki hastalık K-stanelikleri görerek dün Atatürk heykeline bir çelenk kuyduktan sonra İzmir müteveccihen şehrimizden ayrılmışlardır.

Bu arada Karacabey Harasını da ziyaret edeceklerdir.

Uludağa yeni kar Yağdı

Evvelki gün yağın devamlı yağmurlardan sonra şehrimizde havalar hissedilir şekilde serinlemiş, evvelki gün Uludağ'a öğleden sonra yeniden kar yağmağa başlamıştır. Oteller civarında kır iki metre yi aşmıştır.

Diğer taraftan, yağmurların bu seneki yaz sebze ve meyvaları için faydalı olduğu bildirilmekte, dolayısıyla mahsülün bol olacağı görülmektedir.

Sanat Okulları, Halk ve Esnaf teşekkülleri bu törende hazır bulunacaklardır.

ÇALIŞMA MECLİSİ

1 Nu. lu Komisyon Raporu

— Geçen Sayıdan devam —
ilâvesi,

Aynı maddenin (H) fıkrasının "sendikaların, istihlak, istihsal, kredi ve yapı kooperatifleri kurmalarına cevap verecek şekilde tadili,

Sendikalar Kanunu'nun 5 inci maddesindeki "siyaset, tabirinin muayyen bir partinin programını açıkça benimsiyerek propaganda yapmak, Millet Vekili, Belediye ve Şehir Meclisi üyeliklerine namzet göstermek ve desteklemek, partilere maddi yardımda bulunmak, şeklinde tazyih ve takyidi.

İşçi teşekküllerinin herhangi birinde işlerinden ayrılmalarını icabettirecek şekilde iş alan işçilerin vazifelerinin bitimi halinde eski işlerine devamının temini ve müktesep haklarının emsallerine muvazir olarak muhafazası.

Sendika idare heyetine dahil olanların işverenin diğer bir işyerine nakledilmemesi.

Toplulukla iş ihtilâfının sendika tarafından çıkarılması halinde hakem kurulları tarafından verilen kararların yalnız sendika üyelerine hasredilmesi.

Sendikalar Kanunu'nun 11 inci maddesinin 2 ci fıkrasında Çalışma Vekâletine verilen denetimin yetkisinin kaldırılması Aşağıdaki hususların da temenni mahiyetinde Çalışma Vekâletine arzı karara bağlanmıştır.

Sendikalar kanunu ile cemiyetler kanunu'nun tefriki.

Hakem kurullarında sendikaların temsil yetkisinin kabulü

İş kanunu'nun 78 inci maddesindeki sendikaların iş ihtilâfı çıkarması hususunda tesbit olunan 1 / 2 nisbetinin azaltılması.

Sendika aidatının mümkün olduğu takdirde işverenler tarafından tediye sırasında tahsilinin temini.

Grav Kanunu tasarısının biran evvel kanunlaştırılması.

Komisyon başkanı Recep Kırım Bursa Mensucat Sanayi İşçileri Sendikası Başkanı

Teknik Mühendisi Turhan Çakus Çalışma Vekâleti Çalışma Genel Müdürü

İş Kanunu şumulu Rapor-törü Ekmel Onbulak Çalışma Vekâleti Çalışma Genel Müdür Yardımcısı

Tarım İş Kanunu Rapor-törleri Şerif Gürsoy İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdür Yardımcısı

Adnan Toygar Çalışma vekâleti araştırma kurulu üyesi

Sendikalar Kanunu Rapor-törü Muvaffak Sami Onat Çalışma Vekâleti Çalışma Genel Müdürlüğü Şube Müdürü

Komisyonu bilfiil iştirak eden delege ve müşahitler.

İbrahim Odabaşı Aydın Tuncay Kenan Güran Cemil Gider Muammer Tolgay Yunus Yakar Orhan Tura İsmail İnan Salih Şengür Nazmi Yılmaz Abdullah Mergen Safir Yıldız M. Ali Sarı Hakkı Fazıl Sır Rıza Tetik Fahdi Yıldız Feyzi Tuğay

SAHİBİ : İBRAHİM ERBEK
Nispetiye sülale idare eden
Mevlâ Müdür
NURİTTİN AKSOY
İdare yeri :
Yeniöl Güzel İzmir
Yazıhanesi üzeri No. 4/1
Mustafakemalpaşa

ATAELİ

Devlet Nöshası

27 Kasım 1952
Perşembe
Fiatı 5 kuruş
Dizgi ve baskı
YENİ UFUK BASIMEVİ
Yeniöl No. 4 - 1
Mustafakemalpaşa

Yıl : 1

Perşembe günleri çıkar siyah gazete

Sayı : 45

Demokrasi Dersi...

Cumhurbaşkanımız Sayın Celal Bayar, geçen Perşembe günü kasabamıza şeref verdiler. Misafirimizi, candan bir sevgi, tezahüratle bağrımıza bastık; alkışladık. Kendilerini yakından görmek, tetkik etmek ve dinlemek imkânını bulduğumuz için bah-tiyarız.

"Bir nezaket ziyareti" mealindeki iltifatlarını unutamıyacağız. Hâdis, tarihi bir gün olarak yaşayacak, hafızamızın bir süsü olarak saklanacaktır.

İtiraf edelim ki, öteden beri âdet olduğu üzere, kendileri için hazırlanan başkanlık odasına buyur edecek, etrafını malûm birkaç şahıs çevirecek bizi misafirlerimizden mahrum bırakacaklar diye titriyorduk. Bunda ne kadar aldandığımızı, beraberce Belediye girdiğimiz anda anladık. Sıcak ve samimi atmosfer, daha, mikrofona başında halka hitab ederken salona yayılıvermişti.

Sayın Celal Bayar, salonun büyük masası kenarına, evet ilâşerek, bizleri arkadaşlık havası içinde, etrafına çağırışı vardı ki, nasıl dolandık; nasıl sıralandık; nasıl teklifsizce, senli benli, nezaket kaidelelerini bozmadan, ürkmeden konuşmağa başladık; gözlemlerimizin önünden gitmiyor. Zirveler, halk arasına çabucak inmek sırrını biliyorlar ve bunu ustalıkla, kolaylıkla b a ş a r abiliyorlar.

Salonda ve odadaki istirahatleri esnasında konuşmaları hep bir hasbıhal şeklinde devam etti.

İfadelerindeki belâgat ve samimiyet, serzenişlerini dahi tatlılaştırıyor; başka bir renk ve koku alıyordu: "Bize memleketinizden, çalışmalarınızdan bahsediniz." "Elektriğin kilovatı otuz kuruş çok." "Siz suyu başından kesmişsiniz." derken ne tatlı bir tasvip ve reddedişi ile azarlayışı vardı... Pamuklara müşteri bulamayan vatandaşlar karşı, "Bir tezgâh kurup dokuma yapınız." da amalı, pratik ve yaratıcı idi. Şeker pancarına arız olan böceği ve yaptığı fenalıkları anlatırken, müsbet ilme ve tekiğe verdiği kıymet apaşıkardı... İkaz ve telkin ancak bu kibarlık çerçevesi içinde yapılır.

Devlet Başkanımızdan, o anda çok şeyler öğrendik; büyük bir ders, demokrasi, olgunluk dersi, nezaket ve centilmenlik dersi aldık. Halka inişin en beliğ örneği oldular. Bundan iftihar ve gurur duyuyoruz.

Memleket büyükleri, idarecileri vatandaşlar, onu anlamaya çalışılarsa ne mutlu! Türk Milleti, Türk Halkı, Türk Köylüsü ve nihayet Türk Genci ve geleceğ nesilleri bunu özlüyor.

ATAELİ

Tayin

Memleketimizin yetiştirdiği gençlerden İbrahim Ersaraç, Kars Lisesi Resim-İş Öğretmenliğine tayin edilmiş ve vazifesine hareket etmiştir.

Genç Öğretmene yeni vazifesini tebrik eder, başarılar dileriz.

Saat ve Çakmak hırsızları yakalandı..

Karacabey ilçesinin Saadet mahallesinde oturan Ali Seymen ilçemizde şüpheli durumda gezerken çevrilip karakola getirilmiş üzerinin aranmasında 3 adet altın saat bulunmasıyla ve aldığı yerde ispat edilemediğinden polisin şüphesi artmıştır. İnkârın faide vermeyeceğini anlayan Ali Seymen suçunu itiraf ederek Bursa'dan Eskişehir'e gitmek üzere bindiği Koç otobüsüne ve aynı arabada Söğüt Bucağından Tüccar

Sami Şahinoglu'nun bir paket içerisinde bulunan 2000 Lira değerinde saat ve çakmakları çaldığı anlaşılmıştır. Emniyet Amiri İsmail Sezer bu hırsızlık olayı dolayısıyla Eskişehir il ve Karacabey ilçesine bizzat gitmiş ve calıntı eşyaları toplamıştır.

Hakkındaki takibata devam edilmektedir. Zabıtamızın üstün çalışmasıyle neticelenen muvaffakiyeti göğsümüzü kabartmaktadır.

muş ve adalete tevdi edilmiştir.

Taltif edildiler

Pasif koruma işlerinde gösterdikleri gayretten dolayı İnegöl, Karacabey, Mustafakemalpaşa kaymakamları ile İl Seferberlik Müdürlüğü İçişleri Bakanlığınca birer takdirname ile taltif edilmişlerdir.

Arama - tarama

Yapılan Arama - Taramada Dere Mahallesinden Mehmet Kırkürdü adındaki şahısta bir bıçak bulun-

Ölümlle tehdit

Aralık köyünden Faik Acı'nın koyunları ilçe merasına geçtiği için Kır Korusu Hüseyin Topaç tarafından kapatılmağa getireceği sırada, Faik Acı korucunun önüne çıkarak koyunları almak için korucuyu ölümlle tehdit ettiği iddiasıyla adliyyeye teslim edilmişlerdir.

OKUN
UCU

F o y a ...

"Hakimiyet" gazetesinde şöyle bir haber okuduk.

"Bursa Belediye zabıtası, şehirde satılan bir sürü sucuğun muayene neticesinde bozuk olduklarını tespit ederek, imha etmiştir."

İyi yapmış diyeceksiniz. Tabii.. Belediye dediğinde böyle olur.

İyi yapmış ama, bu sucuklar nerenin malıymış biliyor musunuz?

Mustafakemalpaşa Belediye Sucukhanesinin...

Görüyorsun ya Musacığım!

Ben ne kadar gözümü kapasam, öbür tarafta el oğlu foyayı meydana çıkarıveriyor.

Biz, nice bozuk sucukları, siğir niyetine şifadır diyerek nice develeri yuttuk ama, el oğlu yutmuyor işte..

Aksoy

1953
NİSAN
29
ÇARŞAMBA

Sahip ve Baş Muhabir
DERVİŞSAMİ TAŞMAN
Neşriyat Müdürü
FETHİ TAŞMAN
Telefon : 2349
Telgraf Adresi
ANT - BURSA
7. inci yıl - No: 2756

ANT

Kuruluş 1945 "KEMALİZM YOLUMUZ ALTIOK ANDIMIZ." Fiyatı 5 Kuruş

YENİ ANKARA BASIMEVİ

Temiz, Çabuk, ve ucuz iş yapar
Telefon : 2349

Et meslesi hâlâ yerinde Sayarken

Bursa'da fiat kontrolü diye bir şey asla mevcut değil!!

Gerek yiyecek ve gerekse giyecek fiatlarındaki intizamsızlık devam ediyor. Bu işe bir son verilmeli

General Harrison

Müttefikler müzakerelere ara veriyor

Harrison "sonsuz müzakerelere girişmek niyetinde değil" diyor

Pan Mun Jon 28 (BY) Pan Mun Jon müzakerelerine iştirak eden B. Milletler heyetinin başkanı general Harrison komiteler yapıp bir teklifi sürmedikleri takdirde müzakerelere tekrar ara vereceğini bildirmiştir. General bu günkü toplantıya açarken komitist baş delege sine sonsuz müzakerelere girişmek niyetinde değildir. Vatana dönmek istemeyen esirlerin bitaraf bir Sonu S. 4 de

Taşocaklarında feci bir kaza

Evvelki gün şehrimizdeki taş ocaklarında feci bir kaza olmuş ve bir işçi dinamit patlaması yüzünden parçalanmıştır. Dağıdibi köyünden Ali Orhan adındaki taş işçisi cumartesi günü taş ocağında taş çıkarmak için hazırda dişi dinamiti yerleştirirken dinamit elinde patlamıştır. Patlama neticesinde elleri, Sonu S. 4 de

BUGÜN

2 inci Sahife:

"Petrol kavgasında bir safo"

Yazan : Nihat ERİM

Sehriniz meselelerini ele alan gazetemiz son et dâvasında olduğu gibi müsapel neticeleri sağlamakta ve kendisine düşenleri yapmaya çalışmaktadır. Fakat işgillerin işi tam ve kati ciddiyete ele alınmaları neticeleri almak imkânını vermektedir. Filhakika et meselesinde yaptığımız neşriyat müsapel neticesini vermiş ve et fiatları düşmüştü. Fakat sonradan işin ciddiyetle ele alınmaması olmasa daha doğrusu belediyenin işi gevşek tutması derhat tesirini göstermiş 260 kuruşa et satan kasabada müceddelen vazgeçerek her (Sonu Sayfa 4 de)

Kemalpaşa - Bursa yolunda feci kaza

İstifra etmek için başını otobüsten çıkaran bir şahsa yandan geçen bir kamyon çarparak ağır surette yaraladı

Dün Mustafa Kemalpaşa Bursa yolunda bir kaza olmuş ve bir kişi ağır surette başından yaralanmıştır. Hâdiseye şöyle olmuş tur:

Mehmet Yalçın isim de bir valanda Kemalpaşadan Bursaya gelirken işi bulmuş ve istifra etmek için başını çıkarırken yandan geçen bir kamyon bagına çarparak ağır surette yaralanmıştır. Mehmet Bur

Alacahırkaya Otobüs gidecek

Belediye otobüs işleri şehir içinde yeni bir hat daha tesis etmiş bulunmaktadır. Bu yeni hat Ma yistan ilibaren Alacahırkaya ile Belediye durduğu arasında çalışmaya başlamıştır. Ancak Pınarbaşı ile Alacahırkaya arasındaki yolun parkelemesi dolayısıyla şimdilik otobüs seferleri pınarbaşına kadar yapılan yolun ikmalını müteakip Alacahırkaya kadar uzatılacaktır. Otobüs Sonu S. 4 de

300 kilo ağırlığında bir kadına ameliyat yapıldı

Baltimore 28 (Nafen) Burada şimdiki kadar eşine rastlanmadık şişmanlıkta bir kadına ameliyat yapılmıştır. Bu kadın 300 kilo ağırlığındaydı. Kendi disine fith ameliyatı yapılmış ve yağın fazlalığı dolayısıyla kadın ameliyatı sonunda nefes zorluğundan ölmüştür. Baltimore Sonu S. 4 de

Eisenhower

Eisenhowerin Nato hakkında demeci

oOo

Başkan Nato şimdi büyük bir azim ve kuvvetle hür dünyanın güvenliğini sağlayacaktır dedi

Washington 28 (A.A.) B. Amerika Cumhurbaşkanı Eisenhower dün Dış işleri Bakanı Dulles, Maliye Bakanı George Humphrey ve karşılıklı gü-

venlik teşkilatı müdürü Staesenden NATO konseyinin geçen haftaki toplantılar hakkında bir rapor almıştır. Sonu S. 4 de

Çelikpalas sırtlarındaki hâdisenin faileri tutuldu

Bir karı kocaya tecavüz etmek isteyen 6 kişi dün yakalandı

Dünkü sayımda bir karı kocanın Çelikpalas arkasındaki bahçelerde bir kaç kişinin hücumuna uğradığını ve ismi bizde mahfuz zattan karısını istediklerini vermediği takdirde buçakla öldürüleceklerini yazmıştı.

Hâdiseye oradan geçmekte olan bir kaç kişi manî olmuşlardır. Tecavüze uğrayan şahıs karakola müracaat ederek başından geçeni anlatmıştır.

Polis ihbar üzerine derhal takibata başlamış ve sanıklardan 6 kişiyi yakadı. Sonu S. 4 de

Pravda'nın Sulh taarruzu

Moskova, 28 (A.A.) Pravda gazetesi neşredilen bir makalesinde barışın müdafaasında milletler kongresi fonksiyonunun bir anlamına varılması hususunda Sovyet, Amerikan, İngiliz, Fransız ve Çin halk cumhuriyeti hükümetlerine müracaatta bulunduğunu haber verdikten sonra Sovyet hükümetinin bu davete verdiği cevabın metnini yayınlamış ve şunları yazıyor:

"Dünya milletleri bütün dünya nüfusunun her men hemen yarısına malik olan 5 büyükler arzu ettikleri takdirde barışın korunacağını müdrikler.

Bizzat B. Milletlerin kuvvetinin her şeyden önce 5 büyükler arasındaki birliğe bağlı olduğunu açıkladı. Büyük devletler arasında bir barış anlaşmasının akti B. Milletleri kuvvetlendirecek ve barış ise milletler arasında işbirliği dâvası lehine hizmete mecbur edecektir."

Molotovun beyanati

Moskova 28 (A.A.) Rus Dışişleri Bakanı Molotov Ruşyanın Beşli bir barış paktının imzalanmasına mahfuz müzakerelere girişmeye hazır olduğunu söylemiştir. Molotov Ruşyanın Dünya barışını kuvvetlendirmek için bir yolksek bir gayeye hizmet için diğer memleketlerle işbirliği yapmaya her an hazır olduğunu ileri sürmüştür.

Duvarla kamyon Arasında kalmış

Dün şehrimizde Tahal karakolu civarında faci bir kaza olmuş ve Hasan Kafalı adında bir şahıs kamyonla duvar arasında kalarak ağır surette yaralanmıştır. Koma halinde hastahaneye kaldırılan Hasan'ın şifahi durumu ağırdır.

Boks rezaletleri

Gençler spor yalımı diye çabalarken idareci ve hakemler bir kulübü gayrimesru yollardan galip getirmeye çalışıyor..

Dün Bursa boks birincilerinin finalinde yapıldı. Müsabakadan sonra gördük ki bir beyde değişiklik olmuştur. Fazla olarak final bir rezalet içinde sona erdi. Evet rezalet içinde sona erdi diyorum, çünkü türlü desiseler, entrikalar ve idareci kaprisleri alın-

Resimde geçen ay yapılan ordular arası futbol birinciliklerine katılan Mısırlı oyuncular verilen bir partide gürülüyor

Sahibi : İbrahim Erbek
Neşriyatı fiilen idare eden
Mes'ul Müdür
İ. Hakkı Şenpamukçu
Dizgi ve baskı
YENİ UFUK BASIMEVİ
Yeni yol No. 4 - 1
Mustafakemalpaşa

ATAELİ

Perşembe Günleri ÇıkarHaftalık Siyasî Gazete

Fiatı : 5 Kuruş
22 - 4 - 1954

İlâzı yeri : Yeni yol No. 4/1 Mustafakemalpaşa
Telefon : 43

Devlet Başkanlığı

İPEKBOĞEĞİ Tohumunun

Her cinsi Rahmi Şenpamukçu ve Ahmet Öz-pamukçu mağazalarına gelmiştir.

Yıl : 3
Sayı : 150

Reisicumhurumuz Celâl Bayar'ın İlcemizdeki konuşması

"Size bundan sonraki mesaim hakkındaki düşüncelerimi söylemek lâzım gelir. Fakat bilirsiniz ki, benim devam sizin davanızdır. Muhalefet yıllardan itibaren buradan her geçişimde samimi tezahüratınızı görmekten bahtiyar edilmiş bir insanım. Beni tanıdığınızı yakinen bildiğim için burada prensiplerden uzun boylu bahsolumunu duymuyorum. İktidarda 4 senelik mesaimiz devrinde ne yaptığımızı ve bundan sonra neler yapacağımızı hakkıyla takdir etmiş ve anladığınızdır. Memleketin her sahasında umumi bir kalkınma halinde olduğumuzun aksini kimse iddia edemez. Türkiye'nin Natoya girmekle Vatan şeref ve sulhunun muhafazası için azimli bir idareye malik ve söz sahibi bulunduğu bir hakikattir."

Celâl Bayar sözlerine devamla demiştir ki :

"Bütçemiz muvazene bir hale geldi. Yollarımıza Maarifimize, milletimizin sıhhatine, ordumuza mühim paralar tahsisi imkânı elde edilmiştir. Memleketin geliri yükselmiştir. Şimdi ben vatandaşlarımı kendi nefisleriyle muhasebeye davet ediyorum. 1950 denberi geçen zamanı her vatandaş düşünmelidir. Bu memleket 950 den sonra zayıflamış mıdır, kuvvetlenmiş midir? Her vatandaş şu suali kendisine sormalıdır; Kendimi daha emniyette hissediyor muyum? Nihayet kazancım 1950 ye nisbette eksilmiş midir, artmış mıdır? Şimdi sizlere Mebus Celâl Bayar, Bursalı Celâl Bayar olarak hitab ediyorum. Her vatandaş, elini vızdanına koyarak lütfen reyini izhar etsin. Eger netice lehinde

çıkarsa beni bahtiyar etmiş olursunuz. Bizim gibi küçük yaştan beri millete vakfı nefis etmiş kimselemin en büyük saadeti milletin refahını görmektir.

Bizler millet hakimiyetinin ne olduğunu ve reyin kudret ve kuvvetinin manasını yakinen bilen insanlarız. Sizin sandık başında kullanacağınız reylerin mühin kıymeti olacaktır. Ben yakinen eminim ki, sizler reylerinizi memleket hayrına kullanacaksınız.

Eğer ben bu reylerden Bursalı Celâl Bayar olarak hissemi alırsam hayatımın en büyük saadeti yaşamış ve bu saadetten bahatiyar olacağım."

Propaganda Afişleri...

Propaganda mahiyetini taşıdıkları için yüksek seçim kurulu tarafından imhasına ve kullanılmamasına karar verilen Eti Bank ve Zirai Donatım Kurumuna ait olan afişlerden çok miktarda evvelki gün ilcemize de gönderildiğini ve bunların asılmak üzere belediyede damgalatıldığını öğrendik.

Seçim kurulu başkanlığını vaktinde ikaz ediyoruz. Bu afişler her yerde yasak edilmiştir. Binaenaleyh kazamızda da asılmazlar.

Bundan başka bazı mahabet duvarlarında ve kahvelerde partilere ait propaganda afişleri bulunmaktadır. Halbuki bu afişler belediyelerce bildirilip seçim kurulunca yayın edilen mahalllerden başka yerlere asılmazlar. Alâkalarının dikkatini çekeriz. Bu gibi gayri kanuni işlere musamaha gösterilmemelidir.

İlcele Siyasî Panorama :

Kanun ihlâl edildi...

Pazartesi günü, Susurluk'ta kurulacak olan Şeker Fabrikasının temel atma töreninde hazır bulunan Reisi Cumhurumuz sayın Celâl Bayar Bursaya dönüşlerinde ilcemize uğradılar.

20 den fazla otomobilin takip ettiği Devlet Başkanımızı Belediye meydanında ekserisini talebeler, memurlar ve öğretmenlerin teşkil ettiği kalabalık bir halk kitlesi karşıladı.

İlce namına kendisine hoş geldin diyen zevat Belediye mikrofonundan halka hitap etmesi için ricada bulundular. Mühim bir kısmını sütunlarımızda neşrettığımız konuşması sık sık alkışlarla kesildi. Sayın Celâl Bayar konuşmasında Devlet Başkanı sıfatı ile değil, daha ziyade bir Millet vekili adayımız olarak konuştuğunu tebarüz ettiriyordu.

Reisi Cumhurumuzdan sonra Bursa Millet vekili adayı ve D. P. Meclis Grup Başkanı Hulusi Köymen Bayar'dan müsaade alarak mikrofona geçti.

Mustafakemalpaşahlara Celâl Bayar'ın millette ATATÜRK zamanından beri yaptığı hizmetleri onun kıymet ve büyüklüğünü tasvir etti.

Hulusi Köymen CELÂL BAYAR'dan bahsederken D. P. ve kendi şahsi propagandasını yapmış oluyordu. Devlet Başkanının partiler üzerindeki kıymet ve kuvvetini sanki Mustafakemalpaşa halkı takdir edip bilmiyormuş gibi hemşehrilerimiz karşısında lüzumsuz ve hoşagitmeyen bir konuşma yaptı.

Bilindiği gibi Köymen Bursa'da D. P. içinde hiç tutulmamaktadır. Aday yoklamasında ilcemizden çok düşük rey almıştır. Kendisini seçmenlere tanıtabilmek için bir Kamu müessesesi olan Belediyenin mikrofonundan hangi sıfatla istifade etmektedir? Belediye başkanından böyle bir konuşma yapacağına dair yazılı bir müsaade alınmış mıdır?...

Hulusi Köymen Belediye başkanımızı efkârı umumiye önünde, bir emri vakiyle konuşarak müşkül duruma düşürmüştür.

Seçim Kanununun 41 inci maddesi bu suretle çiğnenmiştir. Muhallif partiler savcılığa müracaat etmiştir. Hulusi Köymen bir ilân vasıtası olan Belediye mikrofonundan şahsi ve partisinin propagandasını yaptığı için tarife üzerinden Belediyeye ilân ücretini ödemesi icap etmektedir.

Konuşmayı müteakip Sayın Reisi cumhurumuz Celâl Bayar ilce D. P. Başkanı Yunus Ün'ün koluna girerek iltifatta bulunmuş ve halkın coşkun tezahüratı arasında Belediye terk edilerek yeni kurulan Mustafakemalpaşa Ege Gençlik Spor Klübü Lokalinin açış kordelasını kesmiş iyi temennilerde bulunarak klüp hatıra defterini imzaladıktan sonra halkın tezahüratı arasında Karacabey'e müteveccihen ilcemizden ayrılmıştır.

ŞENPAMUKÇU

Zayi ehliyet

Mustafakemalpaşa Belediyesinden almış olduğum 397 No. lu Traktör ehliyeti zayı ettim. Yenisini alacağımın eskisinin hükümü yoktur.

Kavaklı köyünden
Kemalattin Taştekin

TAYİN

Kazamız Vergi Dairesi Servis Şefi Hıyrolu Fuat Çelibe'nin evvelce Diyarbakır vilayeti Çermik kazasına tayini yazılmışsa da bu kerre kendi müracaat ve talebi üzerine terfien AGRİ Vergi Kontrol memurluğuna tayin edilmiş olduğu görülmüştür. Arkadaşımıza yeni vazifesinde başarılar dileriz.

Bursa EKSPRES

Devlet Nüshası

FIYATI
5
KURUS

Yıl: 3 - Sayı: 942

GÜNLÜK - SİYASİ - AKŞAM - GAZETESİ

24 - Eylül - SALI 1957

A. J. 14- Merkezi Pa-
fik denizinde İngiltere'nin
büyü hidrojen bombası, jidk
denemeleri sırasında çekim
ve yayınlanan iki resmi re-
sim.

Ufak fotoğraf daha en
teresandır, çünkü sarı bir
şekilde hiç bir maddenin de
süz tarafından çekilip saları
radyoaktiviteye tabi tutulmuş
ölecek için iyidir. Vın adam
tarafın ne kadar tehlikeli olmuş
oldukların sarahaten ortaya
koymaktadır. Resimde muaz
tam ateş topunun havalanıp
gidici görülmektedir.

KIBRIS MESELESİ B. MİLLETLERDE GÖRÜŞÜRKEN

Mısır ve Suriye de Yunanistan'ı (Destekliyeceklermiş!...)

Bu Hususu Mısır Hariciye Vekili Nasır'la New-York'a
Gitmeden Evvel Görüşmüş

(- 24 - Kahire - T.
H. A. - Telefonla)
B. M. Milletlerdeki Mısır de
İngilizyonuna başkanlık et-
mek üzere bu gün Nev-
York'a gitmesi mükerrem
olan Mısır Hariciye Vekili
Dr. Maamut son davikada
Nasır ile yaptığı bir görüş-
me üzerine bu seyahatini
Nasır'a kadar tehir etmiştir.
Büldirildiğine göre Dr.
Maamut Nasır ile Cezayir
ve Libya meselesini görü-
şmüştür. Hükümette yakın
işbirlik Mısır'ın B. Millet-

lerde geçen defalarda oldu-
ğu gibi Kıbrıs meselesi gö-
rüşülürken Yunanistan tehi-
ne oy kullanacaktır. Suriye
Yunanistanı destekliyecek-
tir.

**Günün
Spor
Haberleri**
üçüncü Sayfa'dadır

**Avusturalya'da bu yıl
mahsul 100 milyon
eksik**

(- 24 - Sidney - T. H.
A. - Telefonla)

Avusturalya'da bu yıl
baş gösteren kuraklık bu-
day mahsulü ve hayvanlara
büyük telefata vermiştir.
Büldirildiğine göre bu
ki buğday mahsulü geçen
yıllara nazaran 100 milyon
kilo eksik olacaktır.

D. PARTİYE Adaylık için Geniş Müracaatlar oluyor..

Faik Binal, Nejdet Azak ve Mazlum Kayal r'ın da Adaylıkları ı koydukları anlaşılıyor...

Demokrat Partide se-
cim müddesi hazırlan-
mış bulunmaktadır. Son i-
ki gün içinde adaylıklarını
koyanların adedi birdenbi-
re artmıştır.

Parti çevrelerinde bu
hususla oldukça ketum dav-
ranılmakta beraber Ankara
dan Faik Binal, Necdet
Azak ve Mazlum Kayal'ın
adaylıklarını koydukları ka-
tı olarak anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Bursa
teşkilatından da bir çok
şahsiyetin adaylığını koy-
muş olduğu belli olmuştur
sa isimler hakkında henüz

bir açıklama yapılmamış-
tır.

Tatlıcı Dükkânına giren Otomobil

Dün gece saat 2 aralarnı
da yörün Çetin Keçi'nin
idaresindeki 1085 plakalı
bir otomobile Altıparmak
semti Yeniş caddesi üze-
rinde bulunan 47 No. lu
Tatlıcı dükkânının avanası
çarpıp hasara sebebiyet
verdiğinden tahkikata baş-
lanmıştır.

YARINKİ MAÇ

Güven-i. I. Yurdu A.asında olacak

Selçuklu, Lig maçları
3.ncü hafta karşılaşmaları
da yarış yapacak. Güven
Spor-İnegöl İdman Yurdu
karşılaşması başlayacaktır.
Bilindiği gibi İdman
Yurtları bundan evvel İne-
gölde Güvensporla yapmış
oldukları hazırlık maçında
kuvvetli rakiplerini 3-2 yen-
miş; muvaffak olmuşlardır.

Yarınki maç bu münas-
abette bir revanş mahiyet-
inde olduğundan iki tarafta
dikkatli oynanacaktır.

Maçın normal favorisi
Kırmızı Beyazlar olacaktır
beraber İnegöl'ün deir sür-
priz yapması mümkündür.
Takımlara başarılar dileriz.

KURU KAFANIN ESERİ: İstanbul Süleymaniye
medreselerinde bulunan eski Dilencililer kampında bir ku-
ru kafa bulunmaktadır. Kuru kafayı muayene eden adli
tutuklu bu kafa eski bir esere ait olduğunu ve 3-50 se-
nece her orada bulunduğunu bildirmiştir. Kuru kafa
muhafaza altına alınmıştır.

E. Paksoy hakkında Maksatlı nesriyat

C. H. P. Organı malum tekdiklerine başladı
fakat her zaman olduğu gibi bu defada
muvaffak olamayacaktır

Her seçim arefesinde
şehrimizdeki C. H. P. or-
ganı gazete bir şahsiyet
ve adam karalamı kampanya
yasına girer. Devamlı ve
irataçır sistemle yapılan
bu nesriyat D. P. içindeki

şahısları teker teker seçer
ve muhtelif bahanelerle on-
ları Vatandaş gözünde dü-
şürmeye çalışır. Fakat her
defasında bunlar esasen
uydurma ve maksadı mah-
sulü vazıydu için geri ta-
pon silah müdallâ kendileri
ne zararlı olur.

İşte bunlardan bir ye-
ni örnek daha D. P. den
namzetliğini koyan Dr. Ek-
rem Paksoy için yapılan
nesriyat. Ekrem Paksoy
bu hususta şunları söyle-
miştir:

(Devamı S. 4 de)

SÜR'AT FELÂKETLERİNE SEBEP OLUYOR: Her
gün dünyın her tarafında sür'at yüzünden binlerce
cana kıyılıyor. Gazeteler sayfelerini bu kazalara tahsis
ediyor, radyolar her an bunları nakledip duruyor-
lar. Netice: hiç kimse bir şey yapmıyor. İşte resimde
kazalardan biri daha görülmekte. Ne yazık...

Ekspres
Penceresinden

İSİM BABASI...

C. M. P. İ. Nure-
tin Arıçoğlu "C. H. P.
muhalefeti dejenere et-
ti" demiş.

İlabet. Bizdeki mu-
halefetin, muhalefetin
başka bir şey benzedi-
ğini herke biliyordu a-
ma isim veremiyorduk.
Arıçoğlu bu eksikliği ta-
minledi.

***** I G *****

Sahip
Ve Mesul Müdür
NEŞET TEZELULUR

8 - Mayıs - 1954
Cumartesi

DEMOKRAT

BURSA

Devlet Nöbeti

Teslis Tarihi
7 Haziran 1952
Yıl : 2 Sayı : 62
Posta kutusu 27

Şimdilik Haftada bir Cumartesi günleri çıkar. Siyasal İhtimal Haftalık Gazete Fiyatı 5 Kuruş

D. P. NİN ZAFERİ BÜTÜN YURTTA SEVİNÇ VE NEŞE İLE KUTLANIYOR.

D. P. nin
Mesut Zaferi

Bu yıl 471
Köy okulu daha
Yapılacak

Ne denilirse denilsin, artık bu memlekette C. H. P. i bir defa daha hortlamayacak ve bu millet onun şamarını yemeyecektir. Yaşadıkları saltanata tekrar kavuşmanın birisi ile başları dönen ve 4 senelik muhalefetterini g-liğine ve g-zeleştirmelere değil, aneski zilya, yalın, tevizir ve her türlü kötü niyetlerini püskürtmekten geri kalmadılar. Dolayısıyla birçok vatandaşlarımızın da işin-fizik dil uzatmaktan çekinmediler. Bunların ne kadar kötü ve yersiz olduğunu umumî efkâr bir defa daha anlamış bulunmaktadır.

Görüldüğü ki her yerisi mücadelenin neticesi malum olduğu gibi hürsandır. Bunun için onların ne halde olduklarını ifadeye lüzum yoktur. Ancak ikinci bir galibiyeti sağlayan D. P. nin karşısında daha dört senelik bir muhalefeti, onların ifade ettikleri gibi yalanla dolandı değil, doğru olarak yaptılar. Gerek sözcükleri ve gerekse basınıları D. P. den istifa edip de kendi partilerine geçen vatandaşların uydurma listelerle ortalıkta bir pürüçlü havayı yaratmasınlar. Çünkü yalanın ve kalemlemlerin uçları masum vatandaşları lekelemekten mütevelli günahların hiç bir yeri yoktur.

D. P. ye gelince, 27 sene de yapılmıyan dört sene gibi insan gücünün üstünde olan memleket davalarını başarıyla irade-i milliyenin bugünkü tecellisini kazanmıştır. Bu mes'ut devre içerisinde iktidar olarak sayısız işleri ba-

1954 yılında yeniden inşa edilecek olan köy ilk okulları ile muhtelif inşaat hataları tabii afetler yüzünden içerilmiştir: tizdirat yapılmıyacak durumda olan ilk okulların inşaatına alt program hazırlanmış ve dâimîleşti ile bî-likte ilgililere gönderilmiştir.

Hazırlanan programa göre bu sene 370 köy ilkökulu inşa edilecektir. Bu okulların inşaatı için 10 milyon 25 bin 00 lira tutarında faki ödenek vilâyet bîzel idarelerine tevzi edilmiştir.

Diğer taraftan; yanan yıkılan ve halen içerisinde tedrisat yapılmıyacak durumda olan 101 köy okulunda yeniden inşasına karar verilmiş ve bu iş için 2 milyon 682 bin 500 lira nakalî makamlar emrine tahsis edilmiştir. Bu suretle 1954 - 1955 tedrisat yılında 471 köy ilk okulu yeniden hizmete girmiş olacaktır.

Muhallebiciler Derneğinin yıllık kongresi yapıldı.

Dün saat 14 te Birlik merkezinde Muhallebiler ve benzerleri derneğinin kongresi yapılarak idare heyetinin Reşat Sâtas, Hasan Durak, Mehmet Özenir, Necati Yurtsever, Salih Tokbaş, Ahmet Kutay, Mecit Tatlılar seçilmişlerdir. Yeni idare heyetine başkaları dileriz.

şarılacağı muhakkak. Buna, her şeyimle inanmaktayız..
Demokrat Bursa

ÇALIŞMA MECLİSİ 1 Nu. 11 Komisyon Raporu

— Geçen sayıdan devam —

edilmek suretile yapılan devir muamelelerinin mutabakatı ile tefrik olunan işyerlerinin ayrı ayrı mütalâa edilmesince ve ancak bu işyerlerinin bir birinin çözü mütemmimi olup tefrik edile bulunmadığı takdirde devir kanunî şekilde yapılmış olsa dahi nazari itibara alınmamasına ittifakla karar verildi.

2 — Tarım İş Kanunu
Tarım işinde çalışanlarla, çalışanlar ve tarım işyerleri hakkında yapılmış olan etütlerle bu mevzuatki neşriyat görüşünde bulundurulacak ve Tarım Vekâleinden Komisyonun iştirak eden delegelerden ayrı olarak komisyona itihak eden teknik elemanların da mütalâası alınmak suretile mevzu terekkür edilerek hazırlanacak Tarım İş Kanunu tasarruflarında rehber olmak üzere:

1 — Kanunun gümül sahası

a) Hortluluk nebat, hayvan ve orman yetiştirme işlerinin bu kanun gümülü içinde mütalâa edilmesine ittifakla;

b) Kanunun tatbikinde (a) fıkrasında yazılı faaliyetlerin Devlet veya hususî teğebbüs tarafından ifasında bir tefrik yapılmamasına ekseriyetle;

c) Bu kanunun içi sayısız bakımından gümül sahasının tesbitinin İş Kanunu'na muvafık olarak nazara alınmasına ittifakla;

2 — Tarım işlerinin tarifi

ve aracıların durumu;

a) Bir iş mukavelesi dola-

ya ile bağli bir şahsın bertlül nebat, orman ve hayvan yetiştirilmesinde ücret mukabil çalışmaları tarım işleri sayılmasına veya yararı ve ortaklıkların tarım işleri edel olunmasına ittifakla;

b) Aracıların faaliyetleri bakımından tarım işleri sayılmasına imkân bulunmadığına ittifakla;

3 — İş müddetleri;

Normal mesai müddetinin esas itibarıyla günde ortalama en az 8, en fazla 12 saat olmasına ve işin icabına göre hangi işlerde ne kadar mesai yapılacağına bir istanname ile tesbitine ittifakla;

4 — Avans ve seğari ücret
Halen tatbikatta cari avans usulünün tasarruflar derpiğine ve iş kanunu'nun 32. ne maddesine tevfiğin kabul edilmiş olan seğari ücret tesbiti usulüne devam olunmasına ittifakla;

5 — İste ve taze;

İşin mahiyeti izahi işçilerin uzak mahallerden işyerlerine

— Devamı S. 2 de —

Türkiye futbol birincilikleri

Bölge Müdürümüz sayın Faik Tinel Burasamız için çok hayırlı ve hayırlı olduğu kadar güzel bir teğebbüs geçmiştir.

Sayın Tinel, Stadin umumiyetle bütün ekaklerinin giderilmesini göz önüne alarak Türkiye Futbol Birincilikleri'nin Burasada yapılması için Genel Müdürlük nezdinde resman teğebbüs geçmiştir.

